DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

EDUARDO BERTI

YABANCI BİR BABA

roman

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https

metis

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Eduardo Berti

YABANCI BİR BABA

1964'te Buenos Aires'te doğdu. İlk kurmaca kitabı, öykü derlemesi *Los pájaros* (Kuşlar, 1994), Revista Cultura burs ödülünü kazandı. Büyük yankı uyandıran romanları *Agua* (1997) ve *La mujer de Wakefield* (Wakefield'ın Karısı, 1999) Japonca, İngilizce, Portekizce ve Fransızca gibi dillere çevrildi. 2004'te *Todos los Funes* (Bütün Funes'ler), 2008'de *La sombra del púgil* (Boksörün Gölgesi), 2010'da ise son öykü kitabı *Lo inolvidable* (Unutulamayan) yayımlandı. 2011 yılının sonlarında Arjantin'in Emecé ödülünü oybirliğiyle alan *Düşlenen Ülke* (Metis, 2014), 2012'de İspanyolcada yazılmış en iyi romana verilen "Premio Las Américas de Novela"ya layık görüldü.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Metis Yayınları
İpek Sokak 5, 34433 Beyoğlu, İstanbul
e-posta: info@metiskitap.com
www.metiskitap.com
Yayınevi Sertifika No: 10726

Metis Edebiyat
YABANCI BİR BABA
Eduardo Berti

İspanyolca Basımı: Un padre extranjero
Tusquets Editores, 2016

© Eduardo Berti, 2016
Guillermo Schavelzon & Asoc. Agencia Literaria
ile yapılan sözleşme temelinde yayımlanmıştır.

© Metis Yayınları, 2016
Çeviri Eser © Roza Hakmen, 2018

İlk Basım: Eylül 2018

Metis Edebiyat Yayın Yönetmeni:
Müge Gürsoy Sökmen

Kapak Resmi: Max Ernst,
"Pietà ya da Gece Devrimi", 1923
Kapak Tasarımı: Emine Bora

Dizgi ve Baskı Öncesi Hazırlık:
Metis Yayıncılık Ltd.

Baskı ve Cilt:
Yaylacık Matbaacılık Ltd.
Fatih Sanayi Sitesi No: 12/197 Topkapı, İstanbul
Matbaa Sertifika No: 11931

ISBN-13: 978-605-316-137-0

Eserin bütünüyle ya da kısmen fotokopisinin çekilmesi, mekanik ya da elektronik araçlarla çoğaltılması, kopyalanarak internette ya da herhangi bir veri saklama cihazında bulundurulması, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun hükümlerine aykırıdır ve hak sahiplerinin maddi ve manevi haklarının çiğnenmesi anlamına geldiği için suç oluşturmaktadır.

Türkçe Kitap Arşivi - https://rantey.org

EDUARDO BERTI

YABANCI BİR BABA

Çeviren:
ROZA HAKMEN

metis

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - freeTurkishBooks.org

Yazar bu kitabı yazmak için
Fransa'nın Aquitaine Limousin Poitou Charentes
bölgesinin yazarlık bursundan yararlanmıştır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Mariel'e
Ulises'e
Babamın anısına

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İçindekiler

Mezarlık kulübü, 1 15

Pent Farm, 1 29

Göçek, 1 75

Pent Farm, 2 79

Göçek, 2 151

Pent Farm, 3 157

Göçek, 3 213

Pent Farm, 4 217

Mezarlık kulübü, 2 255

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İnsanın kendini dünyanın ücra bir köşesinde,
dilini kimsenin anlamadığı, esrarengiz bir ülkeden
gelmiş, çaresiz, kayıp bir yabancı olarak
bulması gerçekten çok zordur.

Joseph Conrad, "Amy Foster"

Her insan ebeveynini yeniden doğurmak ister;
bu başarısız girişimden evlatlar doğar.

Eski Bengal atasözü

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Mezarlık kulübü, 1

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Annemin defnedilmesinden saatler önce, başının beklendiği akşam saatlerinde babam tabutunun açılmaması için talimat verdi; oysa normali cesedin sergilenmesiydi; ayrıca kimseden izin istemeden salonun bir köşesine bir müzik seti yerleştirdi ve hayli yüksek ama saygılı bir volümde Gustav Mahler'in hüzünlü bir bestesini çaldı; dulluğunun ilk ayları boyunca aynı eseri adeta kendini kırbaçlama temrini yaparcasına dinlemeye devam etti, gereğinden fazla içmeye, en ağır sakinleştiricilerin bile etkisiz kaldığı uykusuzluk rekorları kırmaya koyuldu.

Sabah cenazenin başı beklenmeye devam edildi; öğleden sonraki defin sırasında babam mezarlıkta hazır bulunan güleryüzlü papazın ağzını açmasına katiyen izin vermedi; oysa "paket", mezarcılık hizmeti ve diğer mecburi âdetlerin yanı sıra papazın kısa vaazını da kapsıyordu. Buenos Aires'in dışında özel bir mezarlıktı, bir çeşit mezarlı golf sahası; çok gösterişli ağaçları ve neredeyse görünmeyen, yer hizasındaki mezar taşlarıyla bir çeşit bahçe. Şu ironiye bakın: Annem hayatının son on iki yılında tam da bu mezarlıkta, mezar yeri (kullanmakla yükümlü olduğu jargonda "parsel") satışı işinde çalışmıştı.

Cenaze töreni, tahmin edilebilir olmanın ötesinde, gecikmiş bir haber niteliği taşıyordu. Annem çok uzun bir can çekişme döneminin, yayılmış kemik kanserine karşı baştan kaybedilmiş bir mücadelenin ardından ölmüştü. Annemin dayanıklılığı, ölümünü en

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

iyimser öngörülerden aylar sonrasına kadar geciktirmişti. Ama onun uzun mücadelesi babamı da neredeyse öldürmüştü. Bir gece babam itiraf etti: "Artık dayanamayacağım, ikimizin de işi bitti." İkisi, yani annemle babam.

Sonradan fark ettiğim biraz irkiltici bir ayrıntı, o gün öğleden sonra, defin sırasında gözümden kaçmıştı: Adeta annem için kurulmuş bir tuzak gibi açık duran "parsel"in çevresinde ailemizin en vefalı dostlarından bazılarının yattığı veya pek yakında yatacağı çeşitli mezarlar vardı; annem bu dostları canayakınlığıyla ve (neden olmasın) satış taktikleriyle özel bir mezarlığın sözde avantajları konusunda ikna etmişti.

O öğle sonrasında babam annemin mezarından fazla zorlanmadan uzaklaştı. Hayatta kalan eşin ölenin gömüldüğü yerden ayrılamadığı vakalar çoktur; babamsa, yüzünde anlaşılmaz bir mimikle mezar taşı yontulup yere, çimenlerin hizasına yerleştirilinceye kadar bir-iki hafta taşsız kalacak olan mezara sırtını döndü ve kararlı adımlarla uzaklaştı. Sonraki aylarda, annemin orada, "o boktan mezarlıkta" olmadığını onun ağzından birkaç kere duydum; bunu küçümseyerek söylemesinin sebebi, sanıyorum o tabutun içindeki şeyin "sevilen kişi" diye adlandırılamayacağına ve bu adlandırmayı hak etmediğine kendini ikna etmekti.

Mezarlıktan bir an önce ayrılmak isteyen bir başkası da (babamın tartışmasız en yakın arkadaşı) Miguel'di; tutacağım taksiye ikisini bindirmek geldi aklıma; böylece babam cenaze gibi ciddi durumlarda bile kendisini en çok güldüren insanla bir süre beraber olabilecekti. Babamla Miguel çocukluk arkadaşıydılar. Uzakta, doğdukları ülke olan Romanya'da tanışmışlardı; babam sonunda Arjantin'e varacağı henüz aklından bile geçmezken, üniversitede okumak üzere Belçika ve Fransa'ya gittiğinde yolları ayrılmıştı. Buenos Aires'teki karşılaşmaları çevremizde meşhur bir hikâyeydi: Babam Arjantin'e geldikten yaklaşık on yıl sonra, yağmurlu bir öğle sonrası, Bükreş'ten on bir bin küsur kilometre uzakta, şehir merkezinde, Plaza de Mayo'da karşıdan karşıya geçiyormuş; arka-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

daşı Miguel'in yaklaştığını ve tatlı bir hayal misali, irkiltici bir doğallıkla ince, kemikli elini ona uzattığını görmüş.

Miguel'i son kez o gün öğleden sonra, annemin cenazesinde gördüm. Her zamanki gibi şakalar yapmasına rağmen bana pek çökmüş göründü; her şeyden çok da, ezeli Clark Gable bıyığının artık gür bitmeyip solgun ve sivri bir çizgiyi andırdığı dikkatimi çekti.

Babamdan birkaç ay küçük olan Miguel, Sobibor'da yarım sene Naziler tarafından aşağılandıktan sonra Buenos Aires'te boy göstermişti. Babam Miguel'in Ekim 1943'teki Sobibor isyanına şahit olmakla kalmayıp o sayede kaçtığını anlatırdı. Öyküyü onun ağzından hiç dinlemedim, ama dokuz yaşlarımdayken, bir gün Miguel'in koluna dövmeyle yazılmış sayıları bana gösterdiğini hatırlıyorum.

Miguel annemden aşağı yukarı bir yıl sonra öldüğünde aynı mezarlıktaki cenaze törenine babamla birlikte gittik. Miguel'i gömdükleri mezar anneminkine yakındı, aralarında yüz adım kadar bir mesafe vardı; babamla ben aradan geçen sürede annemin mezarını görmemiştik. Babam bu sefer bir hahamın, yaşlı ve zayıf bir hahamın ağzını açıp nutuk atmasına itiraz edemedi; konuşmaya sabırsızlıkla oflayıp puflayarak eşlik etti. Zavallı Miguel Yahudi mezarlığını boylamak istememişti, öyle mi? Hahamın konuşması bunun cezasıydı; babam böyle düşünüyordu.

Miguel'in çocuklarıyla aksi, nemrut bir kadın olan dul eşine başsağlığı diledikten sonra babam "boktan mezarlık"tan hemen çekip gitmekle annemin henüz görmediğimiz mezar taşının başına dikilmek arasında kararsızlık geçirir gibi oldu; annemin mezarını henüz ziyaret etmemiştik, mezar taşının reklam broşürlerinde belirtildiği üzre bütün inançlara açık, ama bunca zarafeti berbat edebilecek en küçük bir tümseğe ya da lahde karşı olan mezarlıktaki diğer mezar taşları gibi küçük ve mütevazı olacağını daha görmeden biliyorduk.

Babama yardım etmek isteyerek annemin mezarına yürüyerek

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

gitmeyi, orada gömülü olan kemikler bize bir bakıma yabancı da olsa bir göz atmayı teklif ettim. Babam sanki hahamın konuşması devam ediyormuş gibi oflayıp puflayarak kendisini sürüklememe razı oldu; birkaç dakika sonra, kafasının karışıklığı biraz dağılmış ve biraz daha öfkeli bir halde başıyla hayır işareti yapıp biraz homurdandı ve beni oradan uzaklaştırıp arabaya doğru götürdü.

Buenos Aires'e dönüş yolunda neredeyse tamamen suskun, bir başımızaydık. Bir ara bir müzik, belki Mahler'den bir şeyler çalmayı düşündüm, ama babam daha ilk hareketimde girişimimi gülerek, sert bir kahkahayla engelledi. Ne olduğunu, neye güldüğünü sordum. Miguel olsa o hahama gülmekten çatlardı, dedi – o kaplumbağa suratına, tumturaklı laflarına.

Gece evde telefon çaldı. Geç bir saatti. Arayan babamdı, ses tonundan çok içmiş olduğunu anladım. "Rica ederim, annenin ya da benim mezarımı asla ziyaret etmeyeceğine söz ver, olmaz mı?" Tamam baba, dedim, söz. "Rica ederim, benim bir daha o boktan mezarlığa herhangi bir vesileyle gitmeme de asla izin verme... Nalları dikinceye kadar." Tamam dedim, tamam; oysa Miguel ve daha önce ölmüş diğer dostlar gibi akıllılık ya da hata edip oradan birer parsel satın almış iki-üç arkadaşımız vardı hâlâ hayatta.

O gece telefonda bir saatten fazla konuştuk. Babam bir ara Miguel'le ilgili bir hikâye anlattı, daha önce bana hiç anlatmadığı bir hikâyeydi. Miguel, babamın aksine tangoya bayılırdı; idolü (bıyığını Clark Gable'ınkine benzetmeye çalışan) Roberto Goyeneche'ydi; orkestralardan hoşlanırdı, gençken, ülkeye yeni geldiği zamanlar kulüplerde düzenlenen herkese açık dans gecelerine katılırdı. O zamanlar kadınlar danslara bedava girer, erkeklere ise, cüzi bir ücret karşılığında, sinemadaki gibi bir bilet verilmez, avuçları yere bakacak şekilde uzattıkları ellerine siyah mürekkeple bir damga vurulurmuş: her gün değişen beş ya da altı sayı. Dansçılar sigara içmeye ya da hava almaya çıktıklarında damgalı ellerini gösterip tekrar girebilirlermiş. Babamın anlattığına göre Miguel herkesin yaptığı gibi parasını verip girişteki görevliye elini göste-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

receğine doğrudan kapıya gidip Naziler'in koluna dövmeyle yazdığı sayıları gösterirmiş. Damgasının yanlış olduğunu, geçersiz olduğunu kimse kendisine söylemeye cesaret edemezmiş.

O gece babamla uzun uzun konuştuktan sonra Miguel'in dövmesiyle gömülmüş olduğu düştü aklıma. Miguel'le birlikte tarihi bir yazıt, bir damga da yok olmuştu. Bu da aşikâr ve mantıklı bir şeydi; her cenazede bir bedenden çok daha fazla şey gömülür. Mesela annem örneğinde, babamın yıllar, on yıllar boyunca annemde bulduğu ya da bulmak istediği dayanağı, sağduyu ve denge unsurunu mezarcının asla ulaşılamayacak şekilde toprakla kapattığı hissini taşıyordum.

Annemin cenazesinden sonraki aylarda babamın tuhaf şeyler, en azından benim daha önce şahit olmadığım şeyler yaptığını gördüm. Onun annemin yokluğunda başıboş sürüklendiğini düşünürken, öteki aşırı uca geçip babamın nihayet esas kişiliğini ortaya koyduğu sonucuna vardım. Annemin biçimlendirdiği imaja artık uyum gösterme ihtiyacı mı hissetmiyordu? Kendisinin anneme sunmak istediği imajdan mı kopuyordu? Açıklaması belki çıkardığım iki sonucun arasında bir yerdeydi: Annemi bir bakıma demir attığı bir liman gibi gördüğü doğruydu, tek bir tanıdığının olmadığı bir ülkeye gemiyle gelmiş biri için bundan isabetli bir imaj olamazdı; öte yandan 79 yaşında annemin ölümüyle sarsılmış halde kalakalınca, iş işten geçmeden keyfine bakması gerektiğini düşündüğü de doğruydu.

Babam gençliğinden kalma bazı faaliyetlere tekrar girişti. Ailesinden miras kalmış muğlak bazı tariflerle yemek pişirmeye koyuldu. Pipo içmeye, özel harmanlar yapmaya başladı. Bir tekne alıp yelken yapmak istedi, ama bel fıtığı izin vermedi.

1994'ün temmuz ayında Buenos Aires'in ortasında bir bomba patladı, İsrail şirketi AMIA'ya yapılan saldırıda, 1992'deki İsrail Büyükelçiliği saldırısından daha fazla insan öldü; olaydan çok etkilenen babam heykel yapmaya koyuldu, heykellerinin çoğu açık-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

ça olmasa da konuya değiniyordu; babamın daha ben doğmadan, çok önceleri, henüz Avrupa'da yaşarken aynanın karşısında saatler geçirerek beş-altı portrelik bir dizi resim yaptığını hatırladım; babamın gençlik halini gösteren ve neden bilmem hepsi siyah olan bu yan yana portreler o döneme ait çeşitli fotoğraflarda hâlâ mevcut.

Kısa süre sonra, 1998'de babam roman yazmaya koyuldu. Haber beni ilk anda huzursuz etti. Babamın heykel yapması, pipo içmesi, isimlerinin telaffuzu imkânsız garip yemekler pişirmesi bana sevimli ve normal geliyordu. Ama yazmak? Roman yazmak?

Babam yazmaya koyulduğunu bana söyledikten bir-iki ay sonra Atlas Okyanusu'nu aşıp bir süre Paris'te yaşamaya karar verdim. Başlangıçta bu kararı birbirini az çok bütünleyen birtakım sebeplerden ötürü verdiğimi düşünüyordum: (a) babam yeni bir ilişkiye girmişti (sevgili bulmuştu diyecektim neredeyse) ve bana eskisi kadar ihtiyacı yoktu; (b) annemin ölümüyle ben de demir almak durumundaydım bir bakıma; (c) ilk romanım *Agua*'nın Fransızca çevirisi yayımlanacaktı; o kadar mucizevi ve inanılmaz bir şeydi ki, kaçırmam söz konusu olamazdı; (d) dönemin başkanı bir Arjantin pesosunun bir dolara eşdeğer olduğuna karar vermişti ve bu da o kadar (romanımın çevrilmesinden çok daha) mucizevi ve inanılmazdı ki, on yıllardır ekonomik açıdan mümkün olmayan bir şey tekrar mümkün olmaktaydı ve hepsinden önemlisi (e) eşim olacak kadınla tanışmıştım ve ilk sohbetimizde, ikimizin de Paris'te bir süre yaşamayı planladığımız ortaya çıkmış ve daha sonra, Denfert-Rocherau mahallesine yerleştiğimizde, *une saison à Denfert** Rimbaud esprisine yol açmıştı.

Paris'e 1998 Eylülü'nde gittik. Yakın bir ahbabımın uzak bir ahbabının tavsiye ettiği tek odalı bir daire (Fransızlar'ın deyimiyle

* Denfert'de bir mevsim. *Une saison en enfer*: Cehennemde bir mevsim. Rimbaud'nun mensur şiirler kitabının adı. –*ç.n.*

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

stüdyo) için telefonla rezervasyon yaptırmıştık. Tavsiyenin yazılı olduğu kâğıt parçasında "Laurent Pinard" adının yanında bir cep telefonu numarası vardı; numarayı Buenos Aires'ten aradım. Cep telefonu olduğu için görüşme bana bir servete mal oldu: kiranın yaklaşık altıda biri. Cevap veren kişinin adı Laurent Pinard değildi aslında (ahbaplardan biri, uzak veya yakın olanı ismini tahmini olarak not etmişti), ama ismi (Florent Pignal) benzer olduğundan arayan yabancının kendisiyle konuşmak istediğini varsayarak sesini çıkarmadı. Ancak Paris'te anahtarları teslim edip Avro Öncesi (A.Ö.) dönemin son yıllarında olduğumuzdan, eski Frankları cebe indirdikten sonradır ki, bana gerçek adını heceledi.

Fransa'ya gitme kararını vermeme rağmen uçak biletlerini alıp gideceğimi tanıdıklara bildirmeden önce bakalım nasıl tepki verecek diye babamla konuşmak istedim. Babamın morali aylardır epey düzelmişti. Hatırlıyorum, evlerimize eşit uzaklıktaki bir kafede randevu verdi bana; biraz tumturaklı ve Fransızca taklidi bir adı olan (sanki babam bir şeyden şüphelenmişti), ikimiz çok yakın oturduğumuzdan evlerimize yaklaşık üç yüzer metre mesafede bir kafede. Birkaç yıl önce, annemi toprağa verdikten birkaç gün sonra, yine aynı kafede, boğazında son derece bulaşıcı olduğu ortaya çıkan bir düğümle, ikisinden hayatta kalanın kendisi olacağını hiç aklından geçirmediğini söylemişti bana. Annem kendisinden on yaş küçük olduğu için babamın tasarladığı gelecekte, aksine, annem dul kalıyordu.

Sanıyorum Avrupa'da başka bir şehre gittiğimi söylesem de babamın tepkisi pek farklı olmazdı. Ama Paris onun için özel bir seçimdi. Buenos Aires'te çocukluğumun geçtiği evde, annemin kitap okuyarak, ütü yaparak, radyo dinleyerek, telefonda konuşarak saatler geçirdiği, buna rağmen biraz resmi bir adlandırmayla "babamın çalışma odası" dediğimiz küçük odada, birinin, ya annemin ya da babamın duvara asmayı uygun bulduğu dev bir Paris haritası vardı. Cep Telefonu Öncesi (C.Ö.) dönemde olduğumuzdan bazen ben de bilhassa telefonda konuşmak için "çalışma odası"na yerle-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

şir ve konuşurken de, hatırlıyorum, o haritanın sokaklarında kaybolurdum. Belki de bu yüzden, topografiyi bu şekilde ezberlemiş olduğumdan başlangıçta Paris bana tanıdık geldi. Aynı anda hem bildiğim, hem bilmediğim bir şehir: Şehrin nasıl göründüğünü bilmiyordum, sokaklarında hiç dolaşmamıştım, ama falanca köşeye geldiğimde sola dönersem hangi müzenin ya da anıtın karşıma çıkacağını, sonra sağa dönersem hangi sokağa, meydana ya da bulvara çıkacağımı hatasız biliyordum.

Karımla Fransa'ya yerleştikten sonra bir gece bana küçüklüğünde onların da evinin bir duvarında Paris'in koskoca bir haritasının asılı olduğunu anlattı. Arjantin'de, evinde böyle bir harita olan başka kimseyi tanımıyorum.

Paris'e giderken planımız altı ay kalmaktı. Ya da çok çok bir yıl. On yıl kaldık.

Aynaya baktığında bir dolar gören mucizevi Arjantin pesosu sayesinde Paris'teki ilk yılımızda, yazdığım gazete yazıları ve TV belgesel senaryoları karşılığı Buenos Aires'ten ödenen parayla geçinebildim. Senaryo işinin organizasyonu kolay değildi. İnternet daha emekleme safhasındaydı, maillerin kapasitesi düşüktü; dolayısıyla her hafta postayla bir paket geliyor, içinden "ham" haldeki dokuz-on röportajın kayıtlı olduğu üç-dört videokaset çıkıyordu. Her bir röportaj bir ya da bir buçuk saat sürüyor ve benim yapboz benzeri bir işlemle elli iki dakikayı geçmeyen bir senaryo oluşturmam gerekiyordu.

Belgeseller tangonun tarihçesi hakkındaydı; Gardel ve Troilo'yla başlayıp Piazzolla'ya uzanan, arada Miguel'in idolü Goyeneche'nin de unutulmadığı bir dizi. Bazen bu tangocuların kusursuz Lunfardo argosuyla konuşmalarını saatler boyunca dinler, sonra birden acıkıp süpermarkete iner veya ekmek alırdım, hep aynı fırından, köşedeki *boulangerie*'den. Dışarı çıktığımda, Paris'te olduğumu hatırlamakta zorlanırdım. Kendimi Buenos Aires'ten Paris'e, Paris'ten Buenos Aires'e bir anda, bir kapıyı açıp boyut değiştircesine geçiveren Cortazar öyküsü kahramanı gibi hissederdim.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Bizim *Denfert'de bir mevsim* sona erdiğinde karımla yine şehrin sol yakasındaki Gobelins semtine taşındık. Öncekinden azıcık (bir metrekare) daha küçük, tek odalı bir daire kiraladık; fakat burada mekân çok daha iyi değerlendirilmişti; o kadar ki, banyoda duş değil küvet vardı. Çok geçmeden küvetin arızalı olduğunu anladık; aslında kılık değiştirmiş bir duş bu, diye şakalaşırdık aramızda, çünkü aşağıdaki zavallı komşu, bizim hep altına kaçıran küvet tavanından aşağı akıttıkça duş alıp dururdu.

Bizim stüdyo dairenin birkaç metre ilerisinde, ismi Buenos Aires'in Plaza Italia'sıyla neredeyse aynı olan Place d'Italie vardı. O dönemde hâlâ analojilere tutunuyordum: Yıllar boyunca Buenos Aires'in Plaza Italia'ya yakın, yerin altından geçen Maldonado deresinin üstüne kurulmuş bir mahallesinde yaşadıktan sonra şimdi Place d'Italie'ye yakın, yerin altından geçen Bièvre'in üstüne kurulmuş, Balzac'ın çeşitli kitaplarında karşımıza çıkan bir mahallede oturuyordum.

Babamı Paris'ten telefonla nadiren arardım. Buna karşılık mektup yazar, ondan da tek tük hataları olmakla birlikte düzgün bir İspanyolcayla yazılmış cevaplar alırdım. Dilbilgisi hatalarından çok imla hatalarının karşıma çıktığı mektuplarını okurken, babamın pes ve hırıltılı sesini, hatırladığım kadarıyla onda en ufak bir çekingenliğe yol açmayan yabancı aksanını işitmemem imkânsızdı.

Babama Paris'ten yazdığım mektuplarda ona her şeyden önce şehirdeki gezintilerimi anlatırdım. Bunlar tesadüfi gezintiler değildi. Babam sık sık benden filanca yere gidip sonra da anlatmamı rica ederdi. Belli ki anlatılarımı kendi eski anılarıyla karşılaştırıyordu. Korkarım benim tasvirlerim ona biraz tuhaf geliyor, onu epey hayal kırıklığına uğratıyordu. Başka gözler, başka çağ.

Paris'teki ilk yılımın deneyimleri bir bakıma iki kalın merceğin ardından görüldü: Biri benim yaptığım Paris-Buenos Aires karşılaştırmalarıydı, diğeri de benim mektuplarımdaki Paris'le kendi hafızasında hazine gibi sakladığı Paris arasında babamın yaptığı karşılaştırmalar.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Bir an geldi, ben farkına bile varmadan o mercekler eridi gitti. Az çok alakalı bir olayla aynı zamana tesadüf etti; bir gün, benimle Fransızca konuşulduğunda ya da televizyonun karşısına eski tangocuları değil daha ziyade yeni bazı Fransızca programlar izlemek üzere oturduğumda artık öne doğru eğilmek zorunda olmadığımı fark ettim. Kuşkusuz duruşum yavaş yavaş yere dik konuma gelen bir güneş saati iğnesi misali tedricen düzelmişti, ama ben sürecin farkına varmamıştım; en azından başlangıç pozisyonundan çok farklı bir noktaya gelinceye kadar.

Babam gönderdiği son mektuplardan birinde çeşitli haberler veriyor, romanın altıncı defterine başladığını ve hepsini (en azından bazılarını) ben Buenos Aires'e gittiğimde bana okutmaya niyetli olduğunu söylüyordu. Paris'e yolladığı yaklaşık elli mektupta romanına ilk ve son değinmesi bu oldu. İtiraf etmem gerekir ki, ben de bu konuda hiçbir soru sormamıştım. Ağustos 1999'da bir aylığına Buenos Aires'e gittiğimde bile. Ağustos 1999'da bir sabah vakti bana romandan bahseden, babamın yeni eşi Claudia olmuş, babamın bir anlık dalgınlığından ya da yokluğundan yararlanarak laf arasında sözünü etmişti. Claudia yazmanın babama iyi, hem de çok iyi geldiği kanısındaydı. Yazmak bir nevi tedaviydi.

Babamın romanıyla ilgili tavrım muhtemelen mesafeli, hasis ve nezaketten uzaktı, kabul ediyor ve kendimi suçluyorum. Her halükârda, babamı yazar rolü oynarken (ya da ciddi ciddi yazarken) düşünmenin beni rahatsız ettiği aşikâr.

Paris'te babamdan gelen mektupları alır almaz hep aynı kafeye gidip orada okumayı alışkanlık haline getirmiştim. Arago bulvarında bir kafeydi; "*le prix attire la clientèle, la qualité seule la retient*"* tabelasına rağmen sürekli oraya gitmemin sebebi tek gözü kör bir garsonun gülümsemeden getirdiği acı ve soğuk moka kahve değil, benim sebatımdı, bir de tabii babamın mektupları; sabır-

* Müşteriyi fiyat cezbeder, ama ancak kalite elde tutar. –*ç.n.*

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

sızlığımdan çoğu zaman mektubu hediye paketini parçalayan çocuklar gibi kafeye giderken yolda açardım.

Hatırlıyorum, bir gün öğleden sonra o kafede babamdan gelen son mektubu okudum; bunun son mektubu olduğunu hayalimden geçirmem, yıllar sonra, on küsur yıl sonra Paris'e fiilen, belirli bir amaçla, orada, Arago kafesinin görece sakin bulvara bakan bir masasında saatler boyunca oturup dişlerimin arasında soğuk mokanın kaba, acı tadıyla babamın romanını baştan sona okumak üzere gideceğimi düşünmem mümkün değildi. Paris'te daima hayıflandığım bir şey varsa, o da sosyal ilişkilerin sevimsizliğidir; kolaylıkla senli benli konuşulan, daha ilk anda dost olunan ve bazen insana tersine baskıcı gelebilecek Madrid'in tam zıddı. Madrid'de birbirini tanımayan insanlar dostmuşçasına ilişki kurar, Paris'te daha ziyade tersi olur; ilk aylarda ne kadar gayret ettiysem de, her sabah *baguette*'imi aynı fırından, iki ekmekçi kadının birbirleriyle daima sizli bizli konuştuğu ekmekçiden aldıysam da, kendimi günlerin birbirini takip etmediği Harold Ramis filmindeki gibi hissediyordum; her sabah ekmeğimi alırken ekmekçi kadınları tarafsız ve abartılı bir gülümsemeyle selamlasam da, filmdeki gibi her gün yeni baştan, sıfırdan başlamak zorunda kalıyor, *baguette*'imi lütfen istiyor, "pişkin mi, az pişmiş mi, *monsieur*?" karşılığını alıp az pişmiş diye cevap veriyor, teşekkür ediyor, sonra karımın o sıralar bayıldığı çok tahıllı ekmeği istiyor, karşılığında sorulan "dilimlenmiş mi, dilimlenmemiş mi, *monsieur*?" sorusunu işitiyordum, bu her gün aynen tekrarlanıyordu; aynı şekilde Arago bulvarındaki kafede de her gün *s'il vous plaît** bir bardak su ve soğuk moka kahvesine biraz daha süt rica ediyordum, tek gözü kör garson ise beni daha önce hiç görmemiş gibi bakıyordu yüzüme.

Bir gün garsonu bir deneye tabi tuttum. Ondan kahveyi, bir bardak suyu, kısacası her gün istediklerimi istedim; tepsiyle geri geldiğinde, asık suratıyla hepsini masaya bırakmadan önce gülümseyerek iyi olup olmadığını sordum: "*tout se passe bien, monsieur*?";

* Lütfen. –*ç.n.*

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

bu garsonun hayretler içinde, ne yapacağını bilemeyerek kalmasına yetti, cevap veremedi. Gören tek gözüyle ilk kez görüyordu beni; o andan itibaren bir şeyler değişti. Elbette minnacık bir değişiklikti. Daha büyük bir sonucu da olmayacaktı belki... Ama tek gözü kör garsonun sabahları bana selam vermesi ve hatta bir keresinde bir bardak suyumu ben hatırlatmadan getirmesi bana bir zafer duygusu yaşatmakla kalmıyordu; ayrıca sembolik olduğunu (dekorun bir parçası olmaya başlamıştım), daha elle tutulur, bürokratik bir olayla çakıştığını düşünmek de hoşuma gidiyordu: İlk *carte de séjour*'umu almıştım, yani nihayet canım istediğinde ya da büyüklük rüyasından uyanan Arjantin pesosu artık bir dolara eşit olmadığında, benim de Fransız bir işverene ihtiyacım olduğunda çalışabilmemi de sağlayacak yabancı ikamet izni.

Arago bulvarındaki kafede babama oldukça uzun bir mektup yazdığımın ertesi günü, nihayet yabancı oldum, diye düşündüm; Fransız devletiyle tek gözü kör, yaşlı bir garsonun ortak kararıyla başka bir ülkede babamın Arjantin'de sahip olduğu statüyü elde etmiştim.

Bu durumda harika bir denge olduğunu o sırada düşünemedim, fark edemedim: Babam roman yazarak sanki beni taklit ediyordu, bense terütaze yabancı sıfatımla onu.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Pent Farm, 1

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

I

Yabancı ve sinirli. Kocası hakkında kimileri böyle düşünüyordu; Jessie de kocasına ısrarla onunla tanışmak isteyen yarı dilenci, yarı bisikletçi görünümlü ziyaretçiyi tarif ederken aynı sıfatları kullandı. Her şey birkaç ay içinde olup bitti. Postacı yeni bir kitap (daha doğrusu bir yeniden basım) getirdi; matbaadan yeni çıkmıştı, Jessie'nin çok sevdiği, ama onu çocuk gibi hapşırtan mürekkep kokusu üstündeydi. Kitapta şaheser sayılabilecek en az iki öykü vardı. Kocasının menajeri Bay Pinker bu kanıdaydı. Seçtiği öyküler Pinker'ınkilerle çakışmamakla birlikte, Bay Hueffer da öyle. Jessie Józef'in kitaplarını tarafsızca değerlendiremediğinden öykülerin hepsi aynı derecede hoşuna gidiyordu. Daha doğrusu hemen hepsi. Aralarından biri, "Falk", Jessie için özeldi. Sebebini açıklayamıyordu.

Kitabın Pent Farm'a gelişi kısa süreli bir coşku yaratmış, sonra Józef ciddi bir tıkanıklık dönemi yaşamıştı: Saatler boyunca oturup hiçbir işe yaramayacak tek bir cümleden başka şey yazmadığı, tekrarlanan bir kâbustu; birkaç ay sonra bir başka kriz geçirdi. Senede beş, azami altı kriz geçirirdi. Bazıları hafif geçerdi. Bazıları o kadar şiddetli olurdu ki, acıdan kıvranan, yüksek ateşle kendini kaybeden Józef (krizler damla hastalığı kriziydi, en azından kocasının iddiası buydu) ansızın Lehçe konuşmaya başlardı. Daha doğrusu, İngilizceden başka dil bilmeyen Jessie Lehçe olduğunu varsayıyordu. Józef Polonya'da doğmuştu, ateşlendiği zamanlar da yüzü acıdan kasılarak oraya dönüyordu. Ya da Polonya ona dönüyordu. Veya sadece Polonya'nın dili. Jessie'nin tam anladığından emin olmadığı noktalar vardı.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Yaklaşık yedi yıldır ülkenin güneyinde, Kent bölgesindeki Pent Farm'da yaşıyorlardı. Dokuz yıldır evliydiler; her şey henüz Londra'da yaşadıkları dönemde başlamıştı; Józef bir gün öğleden sonra onu yeni binası Saint Martin's Place'te kısa süre önce açılmış olan National Portrait Gallery'ye davet etmişti. Józef müzede sergilenen eserler arasında en çok Hogarth'ın otoportreleriyle Shakespeare'in ünlü bir portresini beğendiğini söylemişti; söz konusu resmin Shakespeare portresi olduğu kesin değildi, bu konuda şüpheler mevcuttu.

Jessie'yle Józef kısa süre önce tanışmışlardı; bir arkadaşları, Bay Hope tanıştırmıştı onları. Sevgili değildiler, Jessie'nin bildiği kadarıyla değildiler; ne var ki o gün müzede Józef'in resimleri derinlemesine incelemediğini ve her zamankinden daha dalgın olduğunu fark etti. Józef ansızın, son derece hafif bir tonda, gelecek ay evlenip derhal Fransa'ya gitmeye itirazı olur mu diye sordu, yine göçmen sıfatıyla değil tabii, diyerek güldü, Jessie'yi huzursuz etmemeye kararlıydı, balayı için sadece. Balayı*mız* için. Yoksa bir buçuk ay sonra evlenseler daha mı iyi olurdu? Ya da en fazla iki ay sonra? Fazla ömrü kalmamıştı, öyle sanıyordu.

Müzeden çıktıklarında, bu karman çorman konuşmanın ardından Jessie'yi kafeterya gibi bir yere götürdü. Adama hayır demek imkânsızdı. Kadeh kaldırdılar. Tadı biraz tuhaf bir şey yediler, yemek midelerine dokundu, zehirlenme sonucu Jessie iki gün yataktan kalkamadı. Ateşi ilk gece kırka çıktı, annesine bu adamla, keyfi yerindeyken bile kaşlarını çatan, dünyayı sol gözünden çok sağ gözüyle, minik bir öküz gözünü andıran ufacık bir monoklun ardından inceleyen bu sakallı yabancıyla pek yakında evleneceğini iyileşinceye kadar söylemedi.

Bir yandan evleneceğini pat diye haber verir, annesi gülsün mü ağlasın mı bilemezken, bir yandan da acaba verdiğim haber doğru mu diye düşünüyordu Jessie. Doğru muydu, yoksa ateşi çıktığında hayal mi görmüştü? Kimilerini Lehçe konuşturan ateş ona da evlilik hayali kurdurmuştu belki.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Józef'in ona yalan söylediğini düşünmemekle birlikte, fazla ömrü kalmadığına inanmıyordu. Bundan emindi. Moralini çökerten o damla hastalığı krizleri dışında turp gibi olmakla övünebilirdi Józef; eski bir denizcinin sağlığına sahipti. Aslında turp gibi de sayılmazdı, kuvvetli bir kişiliğe sahipti; o kadar ki, son derece sağlammış izlenimi uyandırıyordu. Jessie'nin yaptığı gibi dikkatlice incelememek koşuluyla. Dikkatini dağıtan unsurlara teslim olduğu, tehlikeli biçimde yanık bırakılmış sigaraları unuttuğu, üstündeki azıcık parayı da kaybettiği, insanları birbirine karıştırdığı, en iyi ihtimalle, bir amiralle konuştuğundan hiç kuşku duymadan bir din adamıyla konuştuğu zamanlar hariç. Eski zaman nezaketinin nişanesi o tumturaklı tavırlar ise hiçbir zaman eksik olmuyordu.

Jessie tanıdığı ilk yabancının Józef olduğunu söylüyordu. Doğru değildi bu, çünkü babası öldükten sonra üç yıl boyunca sekreterlik ve daktiloluk yaptığı, Caligraph makinesi imalatçı ve satıcısı American Writing Machine Company'nin Amerikalı çalışanlarını farkında olmadan yok sayıyordu.

Doğruyu söylemek gerekirse, Józef onun tanıdığı İngilizceyi bariz bir yabancı aksanıyla konuşan ilk erkekti. Başka bir dile doğmuş ve İngilizceye naklolmuş ilk erkek. Garip anadilinden koparılmış ilk erkek – Jessie yarı koparılmış demeyi tercih ediyordu; Lehçe onda tamamen yok olmamıştı çünkü aksanda, konuşmasına eşlik eden el kol hareketlerinde, belki düşük bazı cümlelerin kuruluşunda varlığını sürdürüyordu; tamamen yok olmamıştı, çünkü ateşle birlikte canlanıyordu.

Bir ahbabı Jessie'ye bir teğmenle ilgili bir şey anlatmıştı; aile ahbabı olan teğmen savaşta bir bacağını kaybetmişti, ama kesik bacağını zaman zaman hissediyordu. Tıbbi bir terimi de vardı: *hayalet bacak.*

Jessie Józef'in tamamen kesip atmadığı bir *hayalet dili* olduğu kanısındaydı; toplumun onu görmemesi gerektiği için mümkün olduğunca gizliyordu. Belki bu nedenle Londra'dan uzakta yaşama-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

yı tercih ediyordu. Arabayla iki saat, hatta daha uzakta. Belki bu nedenle kendini daha çok yazıyla ifade ediyordu. Belki meslek olarak yazarlığı seçmesinin sebebi, sözlü etkinlikten çekilince hantal İngilizcesini sürekli sergilemek zorunda kalmamasıydı; onu doğrudan ele verecek imla hatalarından kaçınmak için –kendi sesiyle bir bakıma onu tercüme eden parmakların arasına o korkunç aksan girdiği halde– anlatılarını, öykülerini, romanlarını başkalarına dikte etmeyi alışkanlık edinmişti.

Jessie sanki American Writing Machine Company'den hiç ayrılmamışçasına, kaya gibi Yost daktilosunun başına oturur ve Józef'in zaman zaman ona yazdırmak yerine kendi kaleme aldığı müsveddelerde inatla *tgh* diye bitirdiği kelimeleri (*light, right, fight, night, bright, brought, cought, length*) tuşlardı.

Son iki yıldır, Borys doğduktan ve Jessie bazı sağlık sorunları yaşadıktan beri Józef ücretli bir sekreter, bir daktilo tutma fikrine dolaylı olarak değiniyordu sık sık, ama bunu dikkatle, endişeye kapılmadan yapıyordu, çünkü oğlunun muhtaç olduğu, ondan da önemlisi karı-koca arasındaki ahengin bağlı olduğu öteki sekreter-daktiloyu kızdırmak istemiyordu.

Bu arada, Jessie'yi suistimal etmemek ve rutini bozmak için Hueffer'a da tek tük metinler dikte ettiği oluyordu, ama farklı bir çerçevede; çünkü Hueffer yazar sıfatıyla, meslektaş sıfatıyla fikir belirtme cesaretini ve hakkını kendinde buluyordu.

Jessie'nin Hueffer'dan pek hoşlanmadığı aşikârdı. Desteğine değer veriyor, şevki, gençliği ve İngilizcesiyle Józef'e sağladığı zihinsel teşviki takdir ediyordu. Hueffer'ın bir cömertlik patlamasıyla gülünç bir meblağ karşılığı (üç aylık kira olan yirmi sterlini Józef bazen ödemiyor, ödediğinde de hemen her zaman geç ödüyordu) aile evini, Pent Farm adlı çiftlik evini onlara kiralamış olmasının değerini biliyordu; kendisi, eşi Elsie ve kızı Christina'yla birlikte o kadar konforlu olmayan başka bir eve taşınmıştı, en azından Jessie öyle düşünüyordu; taşındıkları ev Aldington'daydı, bisikletle bir

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

saat mesafede. Ama Hueffer kibirliydi ve Jessie'ye bakarsanız Józef'in birçok fikrinin gizli yaratıcısı olmakla övünüyordu. Elsie'den ise hiç hoşlanmıyordu. Józef'in tutacağı herhangi bir daktiloyu tercih ederdi.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

II

Pent Farm, Pent Farm... Haftalardır hangi güdüyle yazdığımı, öyküyü niçin saplantı haline getirdiğimi anlayamadan Józef'in, karısının ve oğlu Borys'in öyküsünü yazmaya çalışıyorum; derken birden Józef'le babamın ortak özelliklerinin ne kadar çok olduğunu fark ediyorum: Edebiyatçı olmakla ilgili değil ortak yanları, keza sanatçı şöhreti veya denizci efsanesiyle de ilgisi yok; benzerlikleri başka, yabancı oluşlarıyla bağlantılı; babam da Józef gibi uzak bir ülkeye göçtü, yeni bir dil öğrendi ve kendinden genç, on yaş kadar genç, geçmişini de, anadilini de bilmeyen bir kadınla evlendi.

Pent Farm, Pent Farm... Buenos Aires ve Paris'ten sonra şimdi yaşamakta olduğum Madrid'den Pent Farm'a nasıl gidebileceğimi Google'da araştırarak saatler geçiriyorum ve uçak saplantım olduğundan, daha doğrusu, mümkünse uçakla seyahat etmeme saplantım olduğundan, sonunda biraz saçma olmakla birlikte mümkün bir güzergâh çiziyorum: gece treniyle Madrid-Paris, Paris'te birkaç saatlik mola, trenle, Eurostar'la Paris-Londra, Londra'da birkaç dakikalık mola, bir başka trenle Londra-Hythe, Hythe'ta durma süresi asgari, sonra da, ne? Taksi mi, yoksa ne? Oradan bir şekilde Pent Farm çiftliğine; öğrendiğime göre çiftlik evi hâlâ iyi kötü ayakta, iyi kötü restore edilmiş, web sitesi kolaylıkla bulunabilen yarı İngiliz yarı Polonyalı bir kültür derneği tarafından yönetilip korunan bir çeşit tarihi eser.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Hesabım hiçbir zaman kuvvetli olmadığı halde hesaplıyorum ve bu tür bir seyahati karşılamamın mümkün olmadığı sonucuna varıyorum. Daha doğrusu, zahmetine değecek olsa veya başka seçenek olmasa karşılayabilirim, ama seyahatimin bir kısmını ya da neden olmasın, tamamını bir bursla, finansman desteğiyle karşılamayı tercih ediyorum; bu tür finansman desteklerini daha sonra kitabın bir köşesinde belirtmek, açıklamak ve teşekkür etmek gerekiyor, oysa verilen para ne kadar az olursa olsun, parayı verenlerin şart koştuğu kurumsal mühür ya da damganın kitabın tasarımını biraz çirkinleştirdiği de bir gerçek; anlaşılan hamiler onlar sayesinde yazılıp basılan eserlerden çok bu övgülerden hoşlanıyorlar.

Hesapları yaptıktan sonra Pent Farm'a gitmeye gerçekten değip değmeyeceğini düşünüyorum; istediğim şeyi yazmak için gitmekten başka çare yok mu, yoksa gitmemek, araştırmadan vazgeçip hayal gücüne güvenmek daha mı iyi; bu durumda Pent Farm genellikle romanlarımda anlattığım hayali ülkelerden biri olacak; ancak kitap yazılıp yayımlandıktan sonra gitmeyi alışkanlık edindiğim bu hayali ülkeler, ziyaret ettiğim zaman bende hüzünlü bir hayal kırıklığı yaratır; tıpkı nice şeyler, nice olası romanlar, nice olası hayali ülkeler vadeden, ama "bu" kelimesiyle özetlenen basit ve yavan bir meseleye indirgenen bir romanı bittikten sonra okuduğumda hep hüzünlü bir teslimiyet hissettiğim gibi.

Sonunda Pent Farm'a gitmeye karar veriyorum; merakımı ya da kişisel bir hevesi gidermek için veya vicdanıma kulak vererek, hangisi olduğu fark etmez, ama şart olduğundan değil kesinlikle. En azından yazmayı planladığım kitap için şart değil. Sonunda İngiltere'nin güneyine, Kent bölgesine gitmeye ve çiftlik evini kendi gözümle görmeye karar veriyorum.

Ansızın bir başka İngiliz –gerçek İngiliz diye geçiyor içimden istemeyerek– yazar geliyor aklıma; ona göre geçmiş, insanların her şeyi farklı biçimde yaptığı yabancı bir ülkedir; şunu anlıyorum ki

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

şimdi yazmaya niyetlendiğim yeni romanda yabancılık iki katmanlı; bu ilk kez başıma gelmiyor, tam tersine, sanki yazmak, uçsuz bucaksız hayalet diliyle uçsuz bucaksız bir yabancı ülke esasen, en azından benim için öyle.

Bol bol pansiyon, otel, hatta kiralık evlerin bulunduğunu saptadığım Hythe'ta konaklamaya karar veriyorum. Sabrımın ve Google'ın yardımıyla Pent Farm'ı ayakta tutan İngiliz-Polonyalı derneğin telefon numarasını buluyorum. Dernek ofisinin çiftlik evinin içinde olduğunu hayal etmekten kendimi alamıyorum, olmayacak şey değil; bir masalı bana tepsiyle sunacakları hayaliyle telefon ediyorum: telefona Józef'in sesi cevap versin, o olmazsa Józef'in ailesinden birinin, onun soyundan birinin, hatta Borys gibi ölmüş birinin sesi. Konuştuğum şahıs (sohbete meraklı olmayan, masallara ise hiç yatkın olmayan biri) son derece ters bir tonda Pent Farm'ı ziyaret edebilmek için Józef'in hayatı ve eserleri konusunda uzman bir başka dernekle temas kurmam gerektiğini söylüyor; anlaşılan son derece karmaşık bir edebi dernekler ve kurumlar ağı mevcut. Talebimi kabul veya reddedecek olanlar onlar. Ayrıca tarifeler hakkında da bilgi verecekler elbette. Bunu hiç hesaba katmamıştım: tarifeler! Müthiş bir vazgeçme isteği. Ama doğruyu söylemek gerekirse, kimseden izin almadan (hayal kura kura, saatler boyunca yazarak ve düşleyerek), kurmaca ama benim anlayışıma göre kesinlikle gerçek bir çiftlik evine yerleştikten sonra, Pent Farm'a, sahici çiftlik evine kabul edilip edilmeyeceğimi öğrenmeyi de istiyorum.

Emin olmak için öteki derneği arıyorum. Bir mail yazıyorum. Cockburn adında biriyle telefonda konuşuyorum. Hatta göçmenlik formuna benzer bir form bile dolduruyorum; boyumu, gözlerimin rengini soruyorlar (gerçekten ne renk? Belki de bir yazarın "kahverengi"yle mi yetineceğini, yoksa "badem", "kestane", "bal" ya da daha beter çözümleri mi tercih edeceğini merak ediyorlar); boyumu ölçmeden 1,81 diye yazıyorum ve beklemeye koyuluyorum,

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

uzun süre bekliyorum. Yalan, o kadar uzun süre değil, ama benim için o bekleyiş bitmek bilmiyor. Nihayet bir salı günü, biraz geç saatte, akşam dokuzu biraz geçe bir mail geliyor. Kabul edilmişim. Pent Farm'ı ziyaretim için üç seçenek, üç tarih veriyorlar.

Mail beni rahatlatıyor. Mailden haftalar önce telefonla aradıklarını görmüştüm rüyamda. Dernekten biriydi, ama Bay Cockburn değildi, çünkü İngilizcesi onun kadar akıcı değildi, düzgündü evet, ama tiz bir ses tonuyla ve gülünç bir aksanla, kuşkusuz Polonyalı aksanıyla konuşuyordu; sonra ses iyice tizleşerek beni amansız bir sorgulamaya tabi tutuyordu. Józef'in doğum yeri Berdiçev miydi, Jitomir mi? Dayısının adı Adam mıydı, Jerzy miydi, Tadeusz muydu? Kaç yaşındayken üç ay boyunca İsviçre'de bir okula devam etmişti? Tabii ben de soruların hepsine yanlış, çok yanlış cevaplar veriyordum. Hiç acımıyorlar, ziyaret talebimi reddediyorlardı. Neyse ki hepsi rüyaydı.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

III

Jessie Pent Farm'ın en çok bitkilerini seviyordu; eve çıkan yemyeşil yolu, önündeki güzel bahçeyi ve hepsinden çok da giriş kapısının üstündeki, yaz kış sarmaşık kaplı ahşap sundurmayı.

O sabah Borys'le birlikte oyuncak treni bahçeye çıkarmışlardı; şu anda vagonlar Borys'in dağ dediği, Jessie'nin ise içinden tehdit, ısırık tehlikesi dediği bir karınca yuvasının eteğinde ilerliyordu. Gökyüzü bulutluydu, ağır ve sıcak hava pek sakin görünmüyordu. Damlanın üçüncü günü tamamlanmaktaydı. Üçüncü gün genellikle en beteriydi.

Bisiklet sesi treni durdurdu.

"Anne," dedi Borys ansızın ve başıyla işaret etti: Bir erkek, tanımadıkları biri bahçeyi çevreleyen beyaz tahta çite bisikletini dayamaktaydı.

Sırtı çite dönük olan Jessie başını çevirip baktı, sonra yavaşça ayağa kalktı. Yavaşça kalktı, çünkü ocak ayındaki düşüşten sonra dizleri ağrıyordu. O zamandan beri özel ayakkabılar giyiyor, onlar da rahatsızlığını hiç azaltmıyordu.

Çite doğru yürürken oğluna birtakım işaretler yaptı. İşaretler biraz belirsiz olmakla birlikte Borys trenin yanından ayrılmaması gerektiğine hükmetti.

Bisiklet siyahtı. Adam tıraşsızdı, kıyafeti eski püsküydü. Adı Meen'di. Soyadı yani. Elli yılı aşkın bir süre önce Almanya'da doğmuştu, ama on yıldır İngiltere'de yaşıyordu. Józef gibi o da eskiden denizcilik yapmıştı. Bir ara evlenmesine ramak kalmış, ama Al-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

man sevgilisi Meen'in babasının terzi değil, mezarcı olduğunu öğrenince vazgeçmişti. Sorun babanın gerçek mesleği değil, Meen'in yalan söylemiş olmasıydı. Kız Meen'in yalanını affedememişti. Meen intiharın eşiğine gelmiş, ama gerekli cesareti bulamamış ve bekâr kalmıştı. Şimdi İngiliz bir avukatın dul eşi olan ablasıyla birlikte Londra'nın dışındaki Chiswick'te eski ve karanlık bir evde oturuyordu. Meen kendisinin ablasına baktığını ileri sürüyor, ama ablası tersini söylüyordu.

Meen Kent bölgesine yaptığı yolculuğun sebebini ablasına açıklamamıştı. Sebep şuydu: "Falk" adlı öyküde, yani Jessie'nin en sevdiği öyküde yer alan karakterlerden biri kendisinin parodisiydi, bundan emindi, küstahça bir parodi. Yıllar önce Józef'le ikisi aynı gemide bulunmuşlardı. Meen'in bunu ileri sürmesinin nedeni, gemide muhtemelen Józef olan Polonyalı bir gemici olduğunu hatırlamasıydı. Emin değildi gerçi. Ama emin olduğu bir şey vardı, o da intikam alması, bu öyküyü yazan adamla hesaplaşması gerektiğiydi. Yerini bulmak zor olmamıştı; bir dergide yayımlanan göze batan bir makalede Józef'in çiftlik evi tasvir ediliyordu; (Meen'in bakışıyla, onun lüks kavramına göre) lüks denilebilecek bir çiftlik eviydi ve eski denizci de masrafını kendisi gibi insanların parodilerini içeren öyküler yazarak karşılıyordu; öfkeyle yürüttüğü mantık buydu. Ablasına anlatsa anlamazdı. Telaşlanırdı. Yola çıkmadan önceki günlerde kardeşini Falk'la Hermann'ın öyküsünün, Hermann'la Falk'un öyküsünün, Meen'in cümlelerin, koca paragrafların altını kırmızı mürekkeple, hırsla çizdiği öykünün bulunduğu kitaba dalmış halde gördüğünde az şaşırmamıştı. "Tıraşlı çenesi, tombul kolları bacakları ve düşük gözkapaklarıyla bir emekçiye, hele maceracı bir denizciye hiç benzemiyordu." İşte oydu bu, onun çarpıtılmış, alay konusuna dönüştürülmüş hali. Hermann adlı bir alay konusu.

Adam daha selam vermeden, adını, soyadını söylemeden, Jessie'nin iyi bildiğimiz, kendimize ait bir şeyi başkalarının elinde gör-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

düğümüzde kolaylıkla tanıyıverdiğimiz gibi tanıdığı bir nesneyi çıkarıp gösterdi. Sonra o kitabın yazarını aradığını, onu görmek istediğini söyledi.

Siyah bisiklet aralarında ikinci bir çit gibi duruyordu. Jessie kocasının hasta olduğunu söyledi. Yatıyordu. Damla hastalığı krizi geçiriyordu. Bu kadar açıklamasına gerek yoktu, ama adam onu huzursuz ediyordu.

"Önemli değil. Tekrar geleceğim" oldu adamın cevabı.

Geleçeğim, dedi daha doğrusu, ses tonu tehditkârdı; adam bisikletini yanında bir sevgili gibi yürütürek, yaya uzaklaşırken Jessie öyle düşündü.

Jessie Borys'in yanına gitmek haricinde ne yapacağını bilemedi. Krizin ortasında bu ziyareti haber vererek kocasını telaşlandırmanın iyi olmayacağını düşünüyordu. Ziyareti ondan gizlemenin de iyi olmayacağını düşünüyordu.

Davetsiz misafirin ağır aksanına, Józef'inkine biraz benzeyen aksanına istinaden, durup dururken ortaya çıkmış bir akraba olabileceğini düşündü. Elinden geldiğince kendini rahatlatmaya çalışıyordu. Józef'in anakarada ne kadar akrabası kaldığını tam anlamış değildi. Hayallerinde sık sık bir kadın ortaya çıkıyor ve Józef'in Fransız, Polonyalı, Rus ya da başka bir milletten karısı olduğunu söylüyordu. Józef'in yirmi-yirmi bir yaşlarında uzak bir ülkede ya da kıtada evlendiğini, uğradığı bir limanda bir evladı olduğunu kuruyordu. Tıpatıp kendisine benzeyen bir oğul: kısaca boylu, geniş omuzlu, uzun kollu, bembeyaz dişli, biraz esmer tenli. Evet, tıpatıp ona benzeyen, ama ondan yirmi yaş küçük. Józef'ten on beş yaş küçük olan Jessie'yle neredeyse aynı yaşta.

"Treni başka türlü yerleştirelim," diye teklif etti Borys.

Jessie ayağa kalkmadan, eliyle kuru çimenlerden destek alarak oğluna yaklaştı. Bacaklarını fazla kastığında dizindeki ağrı artıyordu. Tren şimdi beli kırılmış gibi görünüyordu.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Józef Jessie'nin merdiveni tırmandığını duydu ve beyhude yoğunlaşmaya çalıştığı kitabı elinden bıraktı. William Hudson'ın bir kitabıydı. Bir üslupçu, Hudson onun gözünde buydu. Yazıları çimen gibi biten bir üslupçu; ara sıra Pent Farm'a gelip bir süre kalan bir dost.

Jessie yanına oturdu, yatak inler gibi gıcırdadı. Józef aile öyküsünün yatak gıcırtıları aracılığıyla anlatılabileceğini söylerdi sık sık: Gıcırtılar malzeme kullanıldıkça yorulduğu için artıyordu, ama sadece bu yüzden değil. Eşi her yıl biraz daha şişmanlıyordu; dizlerinin giderek daha fazla ağrıması şaşırtıcı değildi.

Józef bu konuda sık sık espri yapardı: Jessie'nin niteliğini evlendiklerinde anlamıştı; ne yazık ki yıllar geçtikçe eşinin niceliği de artmıştı.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

IV

Haber nihayet geliyor. İyi haber: Kabul edilmişim. Elbette kısıtlı koşullarda. Artık Pent Farm'ı ziyaret edebileceğimi biliyorum, çiftlik evinde bir gece, tek bir gece kalma şansını (çok sayıdaki dernekten birinin başkanı Bay Cockburn "şeref" kelimesini tercih etmiş) elde etme ihtimalim var, ama kesin değil... Her halükârda, bu bir yana, yolculuğumu kendim üstlenmem gerektiğini, herhangi bir dernek desteği bulamayacağımı gayet iyi biliyorum. Herhangi bir mali destek olmayacak. Hatta bir ücret ödeyeceğim. Tarifeyi Bay Cockburn şimdilik söylemiyor, ben de sormaya cesaret edemiyorum.

Dolayısıyla, Pent Farm'a yakın bir kasabada kalacak yer aramaya koyuluyorum. Bay Cockburn çiftlik evine komşu üç kasaba tavsiye etme nezaketini göstermiş. Hythe haricinde Stanford, Postling ya da Folkestone'da kalacak yer bulabilirmişim belki. Bay Cockburn inanılmaz bir yakınlık gösterip sevgili Józef'inin biyografisini mi yazıyorum diye sormuş. Öyleyse bana yardımcı olabilirmiş. Kaçamak davranıp ne evet dedim, ne hayır.

(Pent Farm Londra'dan altmış küsur mil mesafedeydi. Józef şehir gürültüsünden uzak evlerden hoşlanıyordu. Öyle yerlerde geçmişini hatırlaması daha kolay oluyordu. Polonyalı geçmişini. Denizci geçmişini. Önceki iki hayatını.

Bahçelerle çevrili evler denizle çevrili geminin yerini tutuyor-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

du. Buralarda denizdekiyle neredeyse tıpatıp aynı bir sessizlik hüküm sürüyordu. Şehirlerin gergin hareketliliğinde adeta bulanıklaşan bir sessizlik. Gökyüzünden inmiş somut bir sessizlik; rüzgâr, kuşların ötüşleri ve manevralarından oluşan bir sükûnet. Ara sıra bir ağacı deviren, mis kokulu, şiddetli fırtınaları dışlamayan bir sükûnet. Gürbüz ve –Józef'e göre– erkeksi bir sükûnet.

Bu sessizliğin ortasında birinin eve davet edilmeden ziyarete gelmesi, gözükara korsanların saldırısına uğramak gibi bir şeydi. Jessie bu konuda biraz daha hoşgörülüydü; Józef ise huysuz yabancı tipini fazlasıyla temsil ediyordu, hatta neredeyse bir köpek içgüdüsü geliştirmişti. Jessie ona Meen'i, *geleceğim* diyen şahsı nihayet anlattığında Józef'in aklından şu geçti: Bu adam tekrar gelecek.)

Pent Farm'a dört mil uzaklıktaki Hythe'ta bir ya da iki haftalığına (hatta mümkünse bir aylığına) bir ev kiralamak için kolları sıvıyorum. Fiyatlar bilhassa golf sahasına yakın bölgede çok yüksek. İnternette karşıma fazlasıyla düşük fiyatlı bir ev ilanı çıkıyor. Bir mesaj göndermeye karar veriyorum; birkaç saat sonra İngilizce şu cevap geliyor:

Merhaba,
Öncelikle ingilizce yazdığım için özür dilerim ama ispanyolca bilmiyorum. Hythe, kent, ingilteredeki daireme ilişkin mailinizi şimdi okudum. Daire 2 odalı: 1 yatak odası, 1 banyo, 1 mutfak ve 1 salon (60 m²).

Bu daireyi kızım hythetta okurken satın almıştım, ama şimdi temelli eve döndü, bu yüzden kiralıyorum.

Daire tam teçhizat döşendi ve tadilat gördü. Ayrıca, çok önemli bir nokta: her türlü hizmet ve konforlar (soğuk/sıcak su, elektrik, kablosuz geniş bant internet, dijital TV, 1 parkyeri, bulaşık makinesi, çöp öğütücü, mikrodalga, buzdolabı, çamaşır makinesi, vs.) aylık 250 Avro fiyata DAHİLDİR. Depozito da 250 Avrodur ve daireden ayrılmaya karar verdiğinizde (bana en geç 30 gün önce ha-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

ber vermek kaydıyla) geri alırsınız. Benim açımdan hiç merak etmenize gerek yok, ben asla daireden çıkmanızı istemem. Kızım hayatını burada kuruyor, ben de Hythe'a taşınacak yaşı geçtim, yani sizi rahatsız etmeyiz.

Benim eşyalarımı kullanabilirsiniz, tercih ederseniz kendi eşyalarınızı da kullanabilirsiniz. Kendi eşyalarınızı kullanmaya karar verirseniz, benim eşyalarımı kaldırabileceğiniz çok büyük ve havadar bir bodrum katınız da olacak.

Şimdi de, birbirimizi biraz tanıyabilmemiz için kendimden biraz bahsedeyim. Adım Simona Thambell, 58 yaşındayım, Birleşik Krallık, Manchester'lı bir grafik tasarımcıyım ve 2 yıl içinde emekliye ayrılmayı planlıyorum. Kevin adlı harika bir kocam ve 25 yaşında Kathy adlı bir kızım var. Yakında anneanne olacağımı söylemekten de gurur duyuyorum:). Ailemizin bir diğer üyesi de, hepimizin çok sevdiği, 8 yaşındaki Labrador'umuz; yani hayvan beslemek isterseniz benim için hiçbir sakıncası olmaz.

Tek dezavantaj, işimden dolayı Manchester'dan bir gün bile ayrılamayışım. Kısa süre önce işe yeni elemanlar aldık, onları eğitmek de benim görevim. Ama bu sizin için sorun teşkil etmeyecek. Daireyi Manchester'dan (elbette masrafını kendim karşılayarak) kiralamak için gerekeni yaparım.

Cevabınızı dört gözle bekliyorum.

Simona Thambell
Grafik Tasarım Bölüm Yöneticisi
46 Mount Street
Manchester M2 3NN

İki yüz elli avroya neredeyse bir saray ha? Rüyamda görsem inanmam. Bunun üzerine en itinalı İngilizcemi kullanarak, aynı tonda bir cevap yazıyorum. Yazar olduğumu, (muhtemel bir bölgeci gururunu okşamak amacıyla) "güzel Kent bölgesinde" geçen bir roman yazmakta olduğumu, bir aylığına yöreye yerleşmem gerektiğini anlatıyorum... Ve Józef'e katiyen değinmeden, Hythe'taki bu

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

60 metrekareyi iş için kiralamak istediğimi açıklıyor, bununla yetiniyorum.

İki gün sonra cevap geliyor:

Cevabınıza teşekkür ederim ama sorun şu ki ben şu an Manchester'dayım. Daha evvelinde söyledim gibi bir ay için ödediğiniz kira 250 Avro + 250 depozit (kaution) = (500 avro), ayrıca herhangi bir vergi yok. Sizden bir aylık kira + depoziti almam gerek. Bu parayı sadece bu defa ödersiniz sonra her ay sadece 250 avro ödersiniz. Parayı her ay banka hesabıma isterim, yani umarım banka hesabıma havale etmek size sorun olmaz. Daire hazır sizi bekliyor, sadece anahtarları alacaksınız, kontrata bakacaksınız, beğenirseniz. Tabii ki bu sözleşmeyi tamamlamak için bir yöntem lazım ki ikimiz de istediğimizi elde edelim. Benim derdim kiradan çok para kazanmak değil, eve iyi bakacak kiracı arıyorum. Güvenecek bir aracı bulacak vaktim olmayınca orada anahtarı gönderecek arkadaşım da yok. Ben de bir ara yol düşündüm, ikimizi de sağlama alalım, sözleşmeyi bir emlak şirketi bağlasın, uluslararası emlak şirketi, adı Interbookers Services. Onlar ödemeyi almaya, Anahtar ve Kira Sözleşmesini ulaştırmaya yardım edecek, Depozit talebi 450 Avro + 450 Avro (Emanet parası). Bu yöntemle ben ödemeyi almadan siz daireyi görebileceksiniz. Emanetçi şirket gibi, ilgileniyorsanız haber verin lütfen çünkü bu meseleyi halletmem şart. Simona.

Cevaptaki telaş, bozuk İngilizce ve özensiz ifade hiçbir şüpheye yer bırakmıyor: İngilizlerin *hoax* ya da *scam* dediği türden bir dolandırıcılık bu. Yok, yazışmaları sürdürmenin anlamı yok. Şüphelerimi doğrulamak amacıyla Google'a, Facebook'a ve buna benzer yerlere "Simona Thambell" diye yazıyorum. Hiçbir şey. Sıfır. "Thambell" soyadını Simona'sız yazınca da öyle, hiç. Böyle bir soyadı yok gibi görünüyor, oysa benim gibi İngiliz olmayan birine ikna edici geliyor. Son olarak bir süre sonra bir şey beni dürtüyor ve ilk mesajın bir bölümünü kopyalıyorum: *Ailemizin bir diğer*

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

üyesi de, hepimizin çok sevdiği, 8 yaşındaki Labrador'umuz; yani hayvan beslemek isterseniz benim için hiçbir sakıncası olmaz.

Ve adeta büyü marifetiyle, cümle ekranda çoğalıp dağılıyor. Tıpatıp aynı ya da hafif değişikliklerle. Çeşitli dolandırıcılıkların kurbanları tarafından oluşturulmuş forumlarda mesajın her zaman Simona Thambell imzası taşımadığını okuyorum. İmza Roger Webster, Simona Webster, John Thambell, Peter Gordon ya da Sarah Gordon olabiliyor. Yazarların not defterlerinde sık sık benzer listelere rastlanır: muhtemel roman kişilerine verilebilecek adların listesi, tıpkı doğumdan önceki haftalarda anne babaların yaptığı listeler gibi. Düşünmeden, düşünmek istemeden, sözde Simona Thambell'a üçüncü bir mail yazıyorum. Mail altı kelimeden oluşuyor: "Roger Webster, Simona Gordon, John Thambell". O kadar. Bu sefer cevap veren olmuyor. Aptalca bir cesaretle şişinerek romanımdaki kişilerden birinin soyadının Thambell olacağına karar veriyorum. Yazarların âdetidir, böyle zararsız intikamlar alırlar.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

V

Pent Farm'a yaklaşık iki mil mesafede, Stowting yakınında, Hempton tepesinin öte yanında çiftçi Thambell'la karısı otururdu. Thambell uzun boylu, ince yapılıydı, ama cılız değildi. İnanılmaz derecede ince doğan ve çoğunluğun aksine, biraya ve yemeğe rağmen zayıflığını koruyan adamlardandı.

İşini giderek daha tutarsız yöntemler kullanmakla birlikte iyi yapar, ek bir gelir elde etmek için de yöreye nadiren uğrayan yolculara oda kiralardı.

Karısının kitap harfleriyle yazdığı bir ilan, ara sıra yoldan geçen birini cezbederdi. Konuklar para verir, taze haberler getirir ve bu arada o çocuksuz yuvaya hareket katarlardı.

Thambell bir keresinde Kent'te tek başına seyahat eden çok yaşlı bir kadını misafir etmişti; kadın onun gözlerinin içine bakarak bir ay sonra 106 yaşını dolduracağını söylemişti. Bir başka defasında, hayal edilebilecek en kalın sesli bir adamı misafir etmişti; o kadar kalın ki, Tanrı'nın sesi gibi, diyordu karısı, en azından kadının kafasında canlandırdığı sert, korkutucu Tanrı'nın sesi gibi, sözleri sanki birer gök gürültüsü. Ama çiftlikte bu adam gibi birini hiç misafir etmemişti.

İriyarı, kötü giyimli (daha sonra Thambell'lar nezdinde Meen olacak) ziyaretçi hava karardıktan sonra gelmiş, seyahat aracı olan bisikletle yüklerini bırakır bırakmaz yiyecek istemişti. Thambell'ın karısı ona çorba ısıtmıştı. Kadının çorbayı yemek odasındaki ma-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

saya, yamalı, eski dantel örtünün üstüne koymaya yeltendiğini görünce Meen çorbayı çekip almış, aradığı kaşığı inanılmaz bir kolaylıkla, sanki ev kendi eviymiş, bütün alet edevatın yerini bilirmiş gibi bulmuş, sonra da odasına sığınıp orada içmişti; oda için haftada iki şilin ödeyecekti, Thambell'lar bu parayla lambalar için gazyağı alacaklardı.

Yabancı odasına kapanır kapanmaz Thambell karısının yüzündeki huzursuzluğu gördü. Durum kadının en büyük korkularını haklı çıkartır gibiydi. Karısı odayı kadınlara, yaşlılara, çocuklara, hayvanlara kiralamayı tercih ederdi, yeter ki tek erkek olmasındı; o kadar ki, bir keresinde bir yolcuya yalan uydurmuş, yer kalmadığını, tek odanın tutulmuş olduğunu söylemişti; sırf yalnız başına yolculuk yaptığı ve asık suratlı olduğu için.

Thambell Meen'in tavrını hafifsemek istedi. Adam yorgun görünüyordu, sert mizaçlıydı. Kendinden bahsedildiğini duymasın diye neredeyse fısıltıyla, muhtemelen ona zahmet vermek istemediğini söyledi karısına.

Karısı bakışlarına karşılık vermedi, anlaşılmaz bir şeyler mırıldandı ve birden uzaklaşarak Thambell'ı dudaklarının arasında bir cümlenin yarısıyla bıraktı.

Thambell arkasından gitmeyi düşündüyse de yerinden kımıldamadı. Karısı onu dinlemiyordu; bu yolcuyu geri çevirme lüksüne sahip olmadıklarını nasıl açıklayabilirdi ona? Tamam, ideal müşteri değildi. Ama son aylar kötü geçmişti, hem de çok kötü, para lazımdı. Karısı da gayet iyi biliyordu.

Thambell çok rahatsız bir uyku uyudu. İki kere uyandı, normalden erken kalktı. Yolcunun uyuyup uyumadığını kontrole gitti. Evet, görünüşe bakılırsa uyuyordu; kapısı kapalıydı, içeride çıt çıkmıyordu. Hava henüz karanlıktı, şafağa daha vardı; buna rağmen Thambell tekrar yatmadı. Kahve yapmaya koyuldu ve dışarı çıkmamaya karar verdi. Adamın cibilliyetini anlayıncaya kadar evde,

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

sonra da evin hemen yakınında çalışacaktı. Karısına karşı tekrar kabalık ederse kesin tavır koyması gerekecekti. Mali sıkıntı pahasına müşteri kaybetmeye razı olması da gerekebilirdi.

Gökyüzü yine sıcak, bulutsuz ya da olsa olsa bir fırtına bulutunun tüy tüy dağılacağı bir günü (bir gün önce öyle olmuştu) haber verir gibiyken karısı görünüşe bakılırsa ondan da beter uyumuş halde boy gösterdi.

Bir-iki saatliğine konuğu unuttular. Ya da unutmuş gibi yaptılar. Saat onu birkaç dakika geçe Thambell saate baktı ve Meen'in oda kapısına göz attı. Karısı gergin bir tavırla, boynunu uzatarak bakışını izledi. Thambell nihayet müthiş bir incelikle suskunluğu bozdu. Tekrar tartışmaya girmek istemiyordu. Benim çıkmam lazım, diye açıkladı. Yarım saat, bir saat, o kadar. Karısı korkularını önemsemedi; konuğun uzun uzadıya uyuyup çok geç saatte ortaya çıkacağından emin olduğunu söyledi.

Aradan bir gün geçti. İki gün geçti. Meen odadan çıkmıyordu. Thambell yeni kiracının gecenin bir yarısı kaçıp gittiğini düşündü. Ama kapı kilitliydi hâlâ, odanın güneye bakan tek penceresi de öyle. Ya öldüyse? İçeriden hafif ayak sesleri geliyordu. Thambell saplantılı birinin hareketleri diye yorumlamayı tercih etti. Hızlı hızlı nefes alıp vermeler.

Thambell Meen'in Alman olduğunu, hele soyadının Meen olduğunu hiç bilmiyordu (onu sonradan öğrendi); çünkü konuklardan malumat istemek âdeti değildi. Peşin bir ödeme yapmalarını da istemezdi; gerçi bunun tedbirsizlik olduğunu biliyordu, karısıyla birçok kez konuşmuşlardı. Neyse ki ahşap döşeme konuğun para ödemeden kaçmaya yeltenmediğini haber veriyordu. Bunun bir başka kanıtı da cefakâr bisikletin Meen'in bıraktığı yerde durmaya devam etmesiydi.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Meen, Thambell'ın ilişki kurmak zorunda kaldığı ilk yabancı değildi. Ara sıra Fransızlar bölgeyi gezer, köylülerin verdiği az çok doğaçlama yemek, şarap ve yatak hakkında ileri geri konuşurlardı. Fransızlar haricinde bir de Józef vardı; sivri sakallı komşusunu sık sık görürdü, çünkü çiftlikten çok ev işlevi gören Pent Farm, Postling yolunun yarısındaydı.

Tıpkı Józef gibi bu yeni konuğun ağzından da lafların düğümlenerek, karmakarışık çıktığını düşündü. Józef'in aksine yeni konuk dik başlı, vahşi gibi görünüyordu sanki. Meen odaya kapanmadan önce Thambell onunla birkaç kelime konuşmuştu sadece. O gün, Meen'in geldiği gün havada deniz kokusu vardı. Meen bu konuda bir laf etmiş, dudaklarında canavarca bir bükülme olmuştu. Bir gülümseme miydi? Onun gülümseme şekli bu muydu, böyle gülümsenir miydi?

Üçüncü gün kapı hâlâ kilitli olunca ve içeriden ses de gelmeyince Thambell başka şeyler kurmaya başladı. Adamın intihar ettiğine hükmetti. Bunu karısına söylediğinde o da kuşkularını korkulu bir ifadeyle doğruladı.

Thambell skandal istemiyordu, ne olursa olsun. Çiftliği bir ölüm yüzünden deli bir konuğun kendini astığı ya da vurduğu çiftlik diye anılsın istemiyordu.

Biraz daha, belki üç-dört saat daha bekleyecek, sonra kapıyı tıklatacaktı. Cevap alamazsa da açacaktı.

(Tahminimce nihayet Kent'e gittiğimde öğle sonralarımı Postling, Sellindge, Newingreen, Newbarn ya da Hythe'ta gezinmeye hasredebileceğim... Ama sabırsızlanarak önceden bölge manzaralarını ayrıntılı gösteren fotoğraflı bir kitap alıyorum. Ve seyahat boyunca yanımda taşımayı planladığım ufak bir deftere Kent'in kırsal manzaralarının tasvirlerini yazıyorum heyecanla: alçak ve düz ovalar, kireçtenmiş gibi görünen daracık bir patikanın yılan gibi kıvrıldığı çimenlik bir yamaç, ağaçların dalgalı tepeleri, sürülmüş toprağın koyu rengi. Elimde değil, yolculuk önceden başlıyor, yazarak.)

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Meen tekrar boy gösterdiğinde, üçüncü gün akşamüzeri güneş saklanırken nihayet kapıyı açıp dışarı çıktığında yüzünde yine korkunç bir çarpılmayla çiftçi Thambell'ı selamladı ve doğal ya da doğal olmasına çalıştığı bir tavırla hastalandığını, ama şimdi kendini iyi hissettiğini söyledi. Üç gün boyunca ağzına tek lokma girmemiş miydi? Thambell belki de yanında azığı vardır diye düşündü. Ne olur ne olmaz diye, adamı biraz dermansız gördüğünden bir tas çorba ikram etti; çitçiyle karısının sonbaharın çıplak şafağından ilkbaharın günbatımına durmadan sulandırıp koyulttuğu, tekrar kaynattığı çorbadan.

Meen sanki başka bir adammışçasına kibarca çorbayı alıp Thambell'ların her zaman yemek yediği masaya oturdu.

Thambell gidip doktor bulmayı teklif etti; Meen başını sallayıp öksürdü.

Birdenbire Thambell'ın karısı içinde amber rengi koyu bir sıvı bulunan bir şişeyle çıkageldi.

"Bu mucizeler yaratır," dedi.

"Mucize," diye tekrarladı Meen, yüzünde inanamama ifadesine benzetmeye çalıştığı bir ifadeyle. Ve kadının uzattığı kaşığı aldı.

Kaşığı ağzına götürürken eli biraz titredi. Yüzünde bir tiksinti ifadesi belirdi, sonra minnetle gülümsedi.

Thambell adamın ensesinin kızarmış olduğunu gördü, keskin bir ter kokusu aldı. Henüz yüzüne dikkatle bakmamış olduğunu fark etti. Viking yüzü vardı, savaşçı yüzü, denizci yüzü.

VI

Bir perşembe akşamı Fransızcadan İspanyolcaya çeviri yapan bir edebiyat çevirmeninin söyleşisine gidiyorum (söyleşi evimden fazla uzak olmayan seçkin Madrid Fransız Enstitüsü'nde) ve çevirmen bir başka çevirmenin hatasını anlattığında diğer dinleyicilerle birlikte gülüyorum; ondan daha genç bir meslektaşı Paris'te verdiği bir konferansa teoride çok etkili olmakla birlikte pratikte o kadar etkili olmayan İberya Fransızcasıyla, çeviri yapmak için cüretkâr olmak, hata yapma cesareti gösterebilmek gerektiğini söyleyerek başlamış; ne var ki zavallıcık, cüret etmek anlamında "*avoir du culot*" diyeceğine "*avoir du* culotte" demiş; bu dil sürçmesini anlatan çevirmen, seyircilerin gülüşmelerinin ardından çevirmenin hatasının bir yandan doğru da olduğu yorumunda bulundu; çünkü çeviri, özgün metni çıplak haliyle ya da iç çamaşırıyla görebilmek demektir.

Eve dönerken hem zorlama hem yapmacık olan son yorumun anekdota haksızlık olduğunu düşünüyorum. Eve vardığımda, bir şarkıdaki ifadeyle telesekreterin bandında "titreşen" bir mesaj buluyorum. Mesajı bırakan Bay Cockburn gecenin dokuz yirmi sekizinde beni evimden arama *culotte*'unu göstermiş; aygıtta belirtilen saat yanlışsa o başka.

Bay Cockburn'ün kendisini "en kısa zamanda" aramamı rica eden kısa ve öz mesajını dinlediğimde irkiliyorum. Benim basit bir roman yazarı olduğumu, biyografi filan yazmadığımı, (sanki Józef ya da başka bir büyük yazar kötü bir kitabı kurtarabilirmiş gibi) Jó-

zef'i kurmacasına değer kazandıracak bir roman kahramanı yapmaya çalışan yüzlerce yazardan biri olduğumu öğrendi, diyorum kendi kendime; tıpkı benim Simona Thambell'ı Google'ladığım gibi Bay Cockburn da, sesinden anlaşıldığı kadarıyla muhtemelen yaşlı biri olmasına ve belki internet uzmanı olmamasına rağmen belli ki beni Google'lamış.

Saate bakıyorum, on buçuk, yani yirmi iki otuz; aramak için biraz geç olduğunu düşünüyorum. Yarın ararım, daha iyi olur. Ne var ki ertesi sabah Bay Cockburn saat yedi on dörtte arıyor ve Józef'in biyografisi için yardıma ihtiyacım olup olmadığını tekrar sormakla birlikte, başına İspanya kodu 0034'ü ekleyerek bana telefon etme zahmetine katlanmasının sebebini açıklıyor: Bundan böyle ziyaretimin ayrıntılarını, Pent Farm ziyaretlerini koordine eden çok sayıdaki kaçınılmaz dernekten biri olan Polish Literary Society adlı bir kurumla görüşmem gerekiyormuş; (bir an önce yanan piposunu tüttürebilmek için sabırsızlanan ak sakallı bir eski gemici olarak gözümde canlandırdığım) Bay Cockburn, sanki ağzından kaçırırmış gibi bilgi veriyor; ülkenin güneyinde (Bishopsbourne, Capel House, Ashford, Pent Farm ve uzun bir vs.) Józef'le ilgilenenler Polonyalılar'mış, çünkü Polish Literary Society'nin merkezi Folkestone'daymış; bunun haricinde, Józef ve Londra'ya, Józef ve ülkenin kuzeyine ilişkin konularla Bay Cockburn'ün başkanı olduğu dernek, Londra'dan ilgileniyormuş.

Hataları önlemek için, daha emin olsun diye adresi yazıp bana maille göndermesini rica ettiğim halde Bay Cockburn'ün telefonda söylemekte ısrar ettiği mail adresini bir kâğıt parçasına not ediyorum; çok uzun ve çok karmaşık bir Polonyalı soyadını harf harf söylemeye koyuluyor, inanılmaz bir yavaşlıkla S-L-A-W-O-M-I-N-S-K-Y derken, Bay Cockburn'ün dinlemediğini seziyorum, belki biraz sağır da olabileceğini düşünüyorum; hemen ardından düzeltiyor, hayır, pardon, S-L-A-W-R-O-M-I-N-S-K-Y, doğrusu bu, o R'yi hep unutuyorum; sonra ekliyor: Ne olur ne olmaz diye

sonda bir de I ile deneyin, S-L-A-W-R-O-M-I-N-S-K-I, bir türlü bilemiyorum; bense bu arada çalışkan bir öğrenci gibi harfleri peş peşe sıralıyor, en sonunda kendime şüpheye düşme izni veriyorum: M-I-N-S-K-I mi? M-I-N-S-K-Y olması gerekmez mi? İkisi de olur, diyor Bay Cockburn ciddiyetle. İkisinden biri doğru. Mailler-den biri gelecektir. Merak etmeyin. On gün içinde kendilerinden cevap alamazsanız bana tekrar yazın, ben yine yardımcı olurum.

Telefonu kapatırken kaygılıyım; Cockburn bana bir kere yardımcı oldu mu ki yine yardımcı olacağını vadediyor, diye düşünüyorum. Bununla birlikte mailleri yazıp gönderiyorum; dört farklı çeşitlemenin her birine yolluyorum, R'siz hem S-L-A-W-O-M-I-N-S-K-Y'yi dahil ediyorum, hem de S-L-A-W-O-M-I-N-S-K-I'yi; sonra oturup cevap beklemeye koyuluyorum; işin en zor kısmı bu, tam endişelenmeye başlamışken, dört adresten biri, üstelik Cockburn'ün ihtimallere dahil etmediği S-L-A-W-O-M-I-N-S-K-I'den cevap geliyor; neredeyse kırık dökük diyebileceğim, Simona Thambell'ın İngilizcesinden kötü, olmayacak bir İngilizceyle yazılmış kısa bir mail.

Polish Literary Society'nin mailindeki verileri dikkatle not ediyorum. Tabii ki beni karşılamaya istasyona kimse gelmeyecek. Kendileri sadece iki üyesi olan mütevazı bir gönüllüler derneği; üyelerden biri Bay Bruno Slawominski, diğeri ise Bay Bruno Slawominski'nin son derece saygılı mailinde ne adıyla ne de soyadıyla anmaya tenezzül ettiği bir "üye". 4 Mart Salı günü saat 20:45'te ikisinden biri beni Pent Farm'ın kapısında bekliyor olacak; ikisi birlikte (elbette kendi cebimden ödediğim) biletlerimi, karmaşık güzergâhımı dikkatle incelemişler ve Pent Farm'ın kapısına o saatte, pek pek 21:00'de varacağım sonucunu çıkarmışlar.

Cevap yazıp teşekkür ediyor, ne olur ne olmaz diye bir de telefon numarası veriyorum. İspanyol cep telefonumun numarasını. Son olarak da bazı sorular soruyorum. Her şeyden önce, uykularımı kaçıran mesele: Gece Pent Farm'da kalabilecek miyim? Bay Cockburn bana evi göstereceklerini, hatta bir süre orada oturup bir

şeyler yazmama izin vereceklerini söylemiş, yazarlar için bunun ilham kaynağı olduğu yorumunu yapmıştı, ama derneklerden birinin eski bir mailinde önerildiği üzere efsanevi Pent Farm'da kalıp kalamayacağımı öğrenmeye çalıştığımda kaçamak cevap verdi.

Bu ve başka sorularımı yazıyor ve bekliyorum; başlangıçta sabırlıyım, sonraları sabrım azalıyor. Bruno Slawominski'den bir daha haber alamıyorum.

Bay Cockburn bir kez daha çok erken saatte, sabah yediyi on geçe aradığında sabırsızlığın pençesindeyim; Bay Cockburn utana sıkıla "bu son haftalar güneyde biraz fırtınalı geçti," diye açıklamada bulunuyor; denizci tabiri diye düşünüyorum, her şeyi iklimle, rüzgârla, denizle kıyaslayan bir gemicinin ifadesi. Cockburn ayrıntıya girmediğinden anlayabildiğim kadarıyla Bay Slawominski'nin başına bir şey gelmiş. Öldü mü, öldürüldü mü, görevinden istifa mı etti, yoksa küçücük Polish Literary Society'nin küçük dünyasında o kadar da küçük olmayan bir darbe mi yapıldı, belli değil. Belli değil ama uykularımı kaçıracak bir mevzu da değil. Gerçi öğrensem eğlenceli olabilir, daha önemlisi, yolculuğum açısından yararlı olabilir diye geçiyor aklımdan. Kesin olan şu ki, mail adresi halen geçerli olmakla birlikte Bay Slawominski artık yok, diyor Bay Cockburn bezgin bir tonda. Sonra da yerini alan kişinin soyadını harf harf söylüyor: K-A-R-P-I-N-S-K-I; soyadı bu, yoksa I-N-S-K-Y diye mi bitiyordu; Bay Cockburn'ün en sevdiği şüphe bu anlaşılan.

Soyadını yazıyorum; yıllar önce, sekiz-dokuz yaşlarındayken, şimdiki gibi Madrid'de değil, Buenos Aires'te yaşadığım sırada soyadı Karpinski olan bir sınıf arkadaşım olduğunu Bay Cockburn'e anlatmama ramak kalıyor; Cockburn'ün şüphelerinin bana da bulaştığını hissetmekle birlikte, sınıf arkadaşımın soyadının I ile bittiğini düşünüyorum; Polonya'dan bütün ailesiyle birlikte gelmiş, bizim sınıfta bir buçuk yıl okumuş ve sonra belki Polonya'ya döndüğü, belki ailesi üçüncü bir ülkeye taşındığı için yok olmuştu. Sebebini hiçbir zaman öğrenemedim.

Tesadüf bu ya, bu Karpinski ya da Karpinsky çocukluğumun Karpinsky'si ya da Karpinski'si çıkabilir de, diye geçiyor aklımdan. Gecenin bir yarısında bir-iki kere uyanıyorum, dilimin ucunda hep aynı şüphe. Bizim sınıftaki Karpinski'nin ya da Karpinsky'nin adı neydi: Andrzej, Karol, Klemens, Dariusz, Tadeusz. Polis robot resimlerinde çeşitli burunlar dener gibi uykusuz dakikalarda adları deniyorum. Konrad olmasın? Yok, buna ihtimal vermiyorum. Yoksa Jerzy ya da Jarek veya Jacek veya Jedrek ya da Janek miydi? Ya da Jan? Józef miydi yoksa? Sonuçta buna benzer bir şeydi. Emin olduğum tek bir şey var: Adı J ile başlıyordu.

VII

Bir muamma, Jessie için o bir muammaydı. Evlendikten sonra, daha ilk birkaç saatte açıkça hissetmişti bunu; trenle Londra'dan Southampton'a gidiyorlardı; oradan bir gemiye binecekler (Józef'in ufkunda hep bir gemi vardı), Fransa'da, Bretanya bölgesinde balayı tatillerini geçireceklerdi. O gün tren karanlık bir tünele girdi, kendilerininki dahil kimi vagonların ışıkları söndü, bir-iki korku çığlığı duyuldu; o zaman Jessie birdenbire, o anda trenden inmek istedi, bir düğmeye basmak, bir kolu çekmek, bir alarmı çalmak istedi, ne olursa olsun, yeter ki tren gemiye dönüşmeden kendisi aşağı insin. Józef hakkında hiçbir şey bilmiyordu. Hiç tanımadığı biriyle birlikte yaşayacaktı; en beteri de, Józef'in kendisi için daima dipsiz bir uçurum olacağını seziyordu. Yabancı bir kocayla ilgili bir öykü yazmak üzere olan yabancı bir koca. Öykünün adı "Amy Foster"dı.

Düğün günü, Londra'da, Józef'in dostları ve ahbaplarından oluşan bir bulutun ortasında (oraya sanki gizlice girmiş gibi görünen, kararsız, asık yüzlü, oyunbozan annesi, gelin "tarafı"nın tek üyesi Jane yanında) beklemişler, Józef Saint George evlendirme dairesine gecikmiş, davetliler saatlerine bakmış, Jessie içinde bir tırmalanma, bir belirsizlik dalgası hissetmişti.

Józef nihayet çıkageldiğinde Jessie'ye her zamanki Józef gibi, ama farklı görünmüştü. Alnında yeni çizgiler oluşmuştu. Başı yukarı kalkık omuzlarına iyice gömülmüştü. Henüz değilse de yakında, hayatımızdaki egemen durumun yalnızlık olduğunu bir ki-

tabında yazacak olan bu şahıs, gerçekten evlenmek istiyor muydu? Jessie o gecikmeyi de, Józef'in evlendirme dairesine daldığındaki halini de unutamıyordu. Özellikle gecikmesi anlaşılmazdı; neredeyse Hogarth tabloları arasında ona alelacele evlenme teklif edişi kadar anlaşılmaz. Evlenmek için niye o kadar acele etmişti? Yurt dışına gitmek için niye bu kadar telaş ediyordu? Jessie Józef'in bir şeyden kaçıyor olmasından korkmuştu. İşlediği bir suçtan. Bir borçtan. Bir kavgadan.

Bretanya'daki ilk geceyi Lannion kasabasında, ismi şaşırtıcı olmayan bir otelde geçirdiler: Hôtel de France. Kiralayacak bir ev ararken de tam bir hafta boyunca orada kaldılar. Jessie iki-üç damla süt eklenmiş çay istemişti. Józef de çay istemişti, ama sütlü değil, romlu. Romlu çay! Böyle ufacık bir şeyin kendisini dehşete düşürmesini dehşetle karşılıyordu. İşte Józef Fransa'da altı ay kalacaklarını o sırada bildirdi kendisine. Altı aylık balayı biraz aşırıydı. Birden Józef'in Yost'u, en az yeni Yost 10 kadar ağır olan eski Yost 4'ü yanına alsın diye niçin ısrar ettiğini anlamıştı.

Önce Bréhat adasında bir ev kiralamayı düşünmüşlerdi, ama Józef hem sessizlik peşindeydi hem de ekonomi yapmak istiyordu; Jessie onun niyetini yavaş yavaş tahmin ediyordu; Ile-Grande'daki eve ikisi de hayran kaldı; evi kiraya veren Madame Le Bail'ın mermer ve granit tüccarı kocası, Frijean diye bir adamla dosttu; o da Józef'in tanıdığıydı ve yolculuklarında şoför ve rehber görevini yerine getiriyordu.

Jessie evin, Józef'le paylaştığı ilk yuvanın en çok mutfağına hayran oldu. Devasa bir mutfaktı. Aydınlıktı. Evin geri kalanıyla orantısızdı.

Józef "Amy Foster" adlı öyküsünü Ile-Grande'daki evde yazmaya başladı. Meen Hermann'da kendini buluyor, "Falk"un kendisi hakkında olduğunu düşünüyorsa, Jessie de Amy Foster'ın kendisi olduğunu ya da öykünün kendisi ve evliliği hakkında olduğunu düşünebilirdi, çünkü Józef bu öyküde, belki kehanette bulunarak,

hastalanan, ateşlenen ve geçmişinin çalçene dilinde sayıklamaya koyulan yabancı, hatta neden olmasın, Polonyalı bir koca tasvir ediyordu: İngiliz karısı için çözümsüz bir bilmece.

Kehanet miydi, yoksa evliliğinin ilk deneyimlerinden yola çıkılarak yazılmış bir öykü mü? Jessie rüyalarında cümle cümle ezberden okuyabiliyordu öyküyü. "Eğer bir Alman'ın ileri sürdüğü gibi fosforsuz düşünce mümkün değilse, bir nebze hayal gücü olmadan iyi kalpliliğin mümkün olamayacağı daha da doğrudur." "...ve hepimize, hepimize musallat olan, anlaşılmazdan korkunun yol açtığı... trajediler vardır..." Peki rüya görmediği zamanlarda? Doğruyu öğrenmekten korkuyordu, o kadar korkuyordu ki, denememek, içinde ne taşıdığını bilmemek daha iyiydi. Geçmişini bilmediği bu adamla birlikte olabilmek için en uygun strateji buymuş gibi görünüyordu.

Jessie asla dönmeyecekleri, bunun uzun bir sürgünün başlangıcı ya da bir çeşit kaçırılma olduğu korkusuna kapılıyordu sık sık. Elbette kendisi özgürdü. Eve istediği gibi girip çıkabiliyordu. Taşlık kumsalda gezinmek, başını kaldırıp kilise kulelerini ve küçük balıkçı teknelerinin direklerini neredeyse hesabını şaşırıncaya kadar saymak çok hoştu.

Bir gün, Józef'in onu buraya yabancılığın nasıl bir şey olduğunu iyice anlasın, kendi etiyle kemiğiyle yaşasın diye getirmiş olabileceğini düşündü; kentte dolaşıp Fransızca on-on iki kelime dışında hiçbir şey anlayamamanın, söyleyememenin nasıl bir şey olduğunu anlasın diye. Evet, bildikleri temel kelimelerdi, ama yetersizdi. Józef az önce, sanki tesadüfen sözünü edermişçesine, Fransa'da daktilolarda farklı bir klavye kullanıldığını açıklamıştı ona. Aynı harfler farklı bir sırada diziliydi: A-Z-E-R-T-Y... Alışmak bir dertti. Yost'u bu yüzden yüklenmiş olmalıydı.

Bir başka gün Jessie Józef'in kendisini Londra'da dolaşan, haberdar olduğu dedikoduları bastırmak için bu kadar uzağa getirmiş olabileceğini düşündü. Dedikoduların en beteri, Józef'in ona profesyonel bir daktiloyla evlenmek amacıyla evlenme teklif ettiğiy-

di. Hizmeti kendi tekelinde olacak, American Writing Machine Company daktilolarından daha ucuz, genç bir daktilo; ötekilere saat başı para ödeniyordu, tıpkı... evet, tıpkı orospulara ödendiği gibi.

Altı sıra halinde dizili, hepsi Józef'in dişleri gibi bembeyaz, yuvarlak tuşlarıyla Caligraph 2'nin aksine, Yost 4 ve Yost 10'un klavyeleri gülünçtü, bu bakımdan tıpatıp aynıydılar, sekiz sıralı ve iki renkli, siyah-beyaz bir klavye. Aşağıdan yukarıya: üç beyaz, üç siyah sıra ve son olarak da iki beyaz sıra. Harfler tekrarlanıyor ama farklı görünüyordu. Üç siyah sırada Q-W-E-R-T-Y-U büyük harfleri okunuyordu. Alt sıralarda ise küçük harfler: q-w-e-r-t-y-u. Jessie eşinin orta sıra tuşlarının dilini konuştuğunu düşünürdü sık sık: daha karanlık, daha kaba, daha katı, oysa kendisi... Hayır, haksızlık ediyordu. Kolay bir espriydi bu.

American Writing Machine Company'nin bir şubesinde, Jessie'nin çalışmış olduğu Londra şubesinin girişinde dev bir reklam afişi asılıydı (o kadar dev de sayılmazdı aslında): "Sürat rekoru! Dakikada 126 hatasız kelime!" T. W. Osborne diye biri Kanada'da yapılan saçma bir yarışmayı kazanmıştı: Beş dakikada 630 kelimeyle yeni "dünya şampiyonu"ydu.

Józef dört yüz kelimeyi kotarmışsa bir iş gününü başarılı saydığını söylerdi. Bay Osborne'un bunu yazması (basit bir hesapla) dört dakikadan az sürüyordu.

VIII

Londra'ya, hatta Brighton'a uçmak ne kadar daha kolay olurdu; oraya varınca da yola otobüsle devam eder ya da tavsiye edildiği şekilde araba kiralardım. Sorun benim uçaktan kaçınmakta inat etmem, uçaktan ve benim örneğimde uçağa eşlik eden korkudan. Benim romantik bir tren yolculuğunda inat etmem sorun; sanki Józef'in döneminde yaşıyormuşum gibi, onun İngiltere'den Fransa'ya saatler süren bir yolculuk yaparak, denizci deneyimine rağmen deniz tutarak, Jessie'ye belli etmemek için beyhude uğraşarak geçtiği dönemde...

İnatçı korkum yüzünden her şey bir aksilikler zinciri halinde karmaşıklaşıyor. Madrid'den Paris'e gece treni Francisco de Goya'yla gidiyorum; fiyatı daha ucuz olan yataklı vagonlarda üç yabancıyla birlikte yatmak zorundasınız. Kendimi bir bakıma şanslı sayabilirim, çünkü tren yarı yarıya boş, benim vagonumdaki dört yataktan sadece ikisi dolu; yani benimkiyle bir yatak daha; bir bakıma da şanssızım, çünkü öteki yolcu horluyor, üstelik pis kokuyor, çok pis. Dolayısıyla bütün gece gözüme uyku girmiyor ve vagon restoranda kahvaltı ettikten sonra uykusuzluktan bitkin halde Austerlitz garına varıyorum. Vagon restoran çok hoş, yolculuğun "doruk noktası"; Paris'e sabahın altısında varıp şehrin gözlerimin önünde uyandığını hissetmek de öyle.

Londra'ya gidecek Eurostar beş saat sonra hareket edeceği ve yanımda az eşya olduğu için şehri yürüyerek bir baştan bir başa geçiyor (Quai Saint-Bernard, Saint-Louis adası, Le Marais, Saint-

Martin sokağı...), daima kalabalık Gare du Nord'a hareket saatinden epey önce varıyorum.

Saat henüz dokuz buçuk bile değil, benim Eurostar on biri on geçe hareket edecek; ben de Gare du Nord'un karşısında (aslında yan tarafında demek daha doğru) bir berbere girip saçımı yıkamalarını rica ediyorum; çünkü pisliğimin farkına varıyor ve önlem almazsam Londra trenindeki durumumun Madrid-Paris trenindeki pis kokulu adamdan farksız olacağını düşünüyorum.

İçeriye girdiğimde saçımı yıkamalarını ama kesmemelerini rica ediyorum. *Pas de coupe, monsieur*? diye soruyorlar. Hayır diyorum, *pas de coupe*, sadece biraz *shampoing* ve hemen ardından buranın bir Afrika-Antiller kadın berberi olduğunu fark ediyorum. Yüzüm bembeyaz, saçlarım kısa ve *shampoing* öncesi yağlı halde bir fotoğrafımı çekip Diana Ross havalı esmer ve melez kadınların sıra sıra fotoğraflarının ortasına yerleştirseler yeridir.

Saçlarım yıkanmış halde Gare du Nord'a girdiğimde trende okumak üzere bir kitap alıyorum, bir cep romanı, Pent Farm'la mümkün olduğunca alakasız bir şey. Gazete bayiinde bir roman seçiyorum: *Gare du Nord*, yazarı Abdelkader Djemaï, methini duyduğum bir Cezayirli. Seçimim kitabın adıyla alakalı, böyle bir davete karşı koyulabilir mi? Ama ayrıca kitabı rasgele açtığımda bir bölümün başlığı olarak Dos Passos'tan bir alıntı okuyorum: "Bir adamı ülkesinden koparabilirsiniz, ama ülkeyi adamın yüreğinden asla koparamazsınız." Bunu okuyorum ve babam belki de onaylamazdı, diye düşünüyorum.

Londra'ya (İspanyolca adı yanıltıcı biçimde Quijotevari La Mancha kanalı olan) Manş Denizi'nin altındaki tünelden giderken şöyle bir sahneye şahit oluyorum: İngiliz bir yolcu, İngiliz olmayan (fiziğine ve Józef'inkinin aynı da olabilecek aksanına bakılırsa belki Doğu Avrupalı) bir başka yolcu bavuluna el koyup iki-üç vagon ileriye taşımaya kalktığı için küplere biniyor... Birinin haykırışları ("Benim o, benim!"), ötekinin beceriksizce kendini savunması in-

sanların dikkatini çekiyor ve üç şişman, güçlü kuvvetli kontrolör boy gösteriyor; uzmanca bir hararetle meseleyi halletmeye çalışıyorlar. Polonyalı (bütün taşlar yerine otursun diye manasız bir arzuyla Polonyalı olduğuna hükmediyorum) benzer, ama tam da benzer olmayan bir bavulu işaret ediyor ve Tarzanca denebilecek İngilizcesiyle kendini savunarak olayın bir yanılgıdan ibaret olduğunu açıklamaya çalışıyor; ne var ki yakınımda oturan üçüncü bir yolcu birden araya girerek tartışmasız Fransız aksanıyla kükreyerek o bavulun, ikinci (Polonyalı'nın kanıt olarak gösterdiği) bavulun kendisine ait olduğunu söylüyor. Etrafta patlayan kahkahalar homurtulara karışıyor. Polonyalı şerefini kurtarmak istiyorsa geri adım atamaz artık. Sonunda Fransız koltuğundan kalkmadan kontrolörlerden birinden bavulu açmasını rica ediyor; bavulun içinde küçük bir kâğıt parçasını aramasını söyleyerek yerini ayrıntılı biçimde tarif ediyor: büyük mavi bir dosyanın içindeki kırmızı bir zarfın içinde. Zarf ortaya çıktığında (bu kanıt yeterli, Polonyalı'nın yüzü zarf gibi kıpkırmızı kesiliyor; gülüşmelerle karışık homurtular yerini öfke ve küçümsemeye bırakıyor), Fransız bununla yetinmek şöyle dursun, zarfın içindeki kâğıt parçasında yazılı metni ezberden okumaya koyuluyor; kontrolörlerden biri dudaklarını hafifçe kıpırdatarak, sessizce okuyarak izleyip onaylıyor: "Adım Laurent Courtemain, bunlar da benim eşyalarımdır."

Bu sahne o kadar acayip ve tamamen teatral ki, Madrid metrosunda buna benzer doğaçlama skeçler sahneleyen oyuncu trupu geliyor aklıma. Ama bu gerçek bir sahne; Bay Laurent Courtemain (bir Marcel Aymé öyküsüne yakışır adını tam olarak not etmeye özen gösterdim) vagondaki yolcuların alkışlarına eğilerek, selamlarla karşılık veriyor. Alkış tufanının Polonyalı'nın üzerine adeta bir merhamet yorganı örttüğünü düşünmemek elde değil; dikkati başka yere çekilen yolcular üç kontrolörün Polonyalı'yı sertçe götürdükleri ânı görmüyorlar böylece. Ben bu arada Bay Laurent Courtemain'in bir hayalinin gerçek olduğunu düşünüyorum. Courtemain çocukluğundan beri (itiraf etmek gerekir ki çocukça bir fikir) kimbilir kaç kez bu gülünç metni tekrar tekrar kaleme almış,

modası geçmiş kırmızı zarfının içine saklamış. Bir hırsız beklentisiyle. *Kendi* hırsızının beklentisiyle.

Nihayet yorgun argın Saint-Pancras'a varıyorum; evet, saçım temiz ama tıraşım uzamış, uykum var, sırtım trende oturmaktan ağrımış. Saat beş buçukta Londra'da serüvenimin üçüncü treni olan, beni Kent bölgesindeki Hythe'a götürecek bir başka trene aktarma yapıyorum; ne var ki internetten biletimi alırken Hythe'a, ama Essex bölgesindeki Hythe'a almışım (sık yapılan bir hata), yani "Paris, Texas" gibi bir şey. Nihayet birkaç saat sonra doğru Hythe'ta, daha doğrusu Westenhanger istasyonunda iniyorum; oradan bineceğim otobüs beni Kent'teki Hythe'a götürecek, oradan da taksiye binip bir saatten kısa bir yolculukla Pent Farm'a varacağım. Asık yüzlü, Pakistanlı'ya benzeyen taksi şoförü o bölgede Pent Farm diye bir yer bilmediğini söylüyor havlar gibi. Neyse ki Madrid'de çıktısını aldığım bir harita var yanımda, yolu buluyoruz.

Pent Farm'ın girişinde bir zil var. Basıp biraz bekliyorum. İki kere daha basıyorum. Bir kapı açılıyor, sarışın bir adam beliriyor, aşağı yukarı yaşıtım: Polish Literary Society'den Andrzej Karpinski.

Tıkız, ufarak, boyunsuz, kısa kollu, portakal ya da mandalina kokusu önden gidip ardında da bir iz bırakan Karpinski beni telaşla, sıkıntı ifade eden el kol hareketleriyle karşılıyor. Pent Farm'ın cephesine günümüzde futbol tribünlerine asılan boyutlarda devasa bir bayrak asılmış, hayranlıkla seyretmeyi çok istediğim şeyi zevksizce gizliyor. Milli marşlardan ve diğer vatan simgelerinden nefret ettiğim halde bayraklara öteden beri meraklıyımdır (çocukken özellikle rengârenk Afrika bayraklarını tanımakla böbürlenirdim); yarısı kırmızı yarısı beyaz, pırıl pırıl çamaşırhane beyazı bayrağın desenini inceliyor ve Polish Literary Society'yle, gelgeç Bay Slawominski'yle yazışmalarımda, hatta o feci resmi web sitelerindeki gezintilerimde, Józef'i koskoca bir heykele dönüştürmek istediklerini düşündüğümü hatırlıyorum: büyük bir milli kahraman, sonunda banknotlarda, posta pullarında poz veren, eserlerini okuma-

mış ya da okulda sınava hazırlanırken aceleyle okuyup tamamen unutmuş olan bir memurun, tıpkı bayrakların silkelenip temizlendiği gibi yılda bir kez, fazla da değil, tozunu alıp (dönemin ve memurun işine geldiği şekilde değişen) "manevi" değerinden ötürü sahiplendiği ve tek bir sanatsal meziyetinden katiyen bahsetmediği türden bir yazar.

Biraz umutlanarak Karpinski'nin sonunda Pent Farm'ın içine girmem için davete benzer bir harekette bulunacağını düşünüyorum, ama Karpinski'den böğürtüye benzer bir ses çıkıyor sadece, saatine bakıyor ve hafifçe dudak bükerek, zorlanıyormuş gibi telaffuz ettiği dağınık bir İngilizceyle saatin geç olduğunu, bu saatte herkesin uyuduğunu, benim de muhtemelen yorgun olduğumu, yarın, evet, yarın daha iyi olacağını söylüyor.

İlk gecemi gösterişsiz küçük bir otelde geçiriyorum: Postling'de pansiyona benzer bir yer. Gecenin neredeyse tamamını (uyuyamadığım büyük bölümünü) acaba Karpinski sınıf arkadaşım Karpinski mi diye düşünerek geçiriyorum.

O Karpinski'den hatırladığım, çok kısa ve diken diken saçlarıyla soyadı birleştiğinde, Carpincho* takma adına açıkça davetiye çıkardığıydı. Carpincho'nun bir gün bana yakaya takılacak bir rozet hediye ettiğini de hatırlıyorum, minnacık kırmızı-beyaz bir bayrak rozeti. Ama başka bir şey hatırlamıyorum, ne ön adını (hayır, Andrzej değildi, hayır, hayır), ne (saçları dışında) fiziğini; dolayısıyla ertesi gün şüphelerimden kurtulmak için Karpinski'ye (ötekine, aynı Karpinski değil, bundan aşağı yukarı eminim) Buenos Aires'te büyüdüğümü ve filanca okulda okuduğumu söylüyorum; bu gereksiz ve yersiz bilgi Bay Andrzej Karpinski'de özel bir duygu uyandırmıyor, "ben de o okulda okudum," demesine, bana sarılmasına ve bu sarılışla iki Karpinski'nin tek vücut halinde birleşmesine vesile olmuyor.

* Güney Amerika'da yaşayan iri kemirgen, kapibara. –*ç.n.*

Postling'deki pansiyonda nihayet uyumayı başarıyor ve Karpinski'nin, bu öteki değil, arkadaşım Karpinski'nin de olduğu karışık bir rüya görüyorum; rüyayı ertesi gün uyandığımda not defterlerimden birine yazıyorum, oysa rüyaları pek ciddiye almam: "K'ye ansızın başka sınıf arkadaşları katılıyor. Garip olan, her birinin farklı bir yaşta olması; rüya kesintiye uğramadan, her birinin onu son gördüğüm yaşta olduğunu anlıyorum: M kırk yaşlarında, D otuz civarı, C yirmi-yirmi iki; onların yanında K, F ve S on üç, belki on dört yaşındalar, çünkü onları okuldan sonra hiç görmedim." Farklı yaşlarımıza rağmen arkadaşlarımla sanki hepimiz on dört yaşındaymışız gibi konuşuyoruz; rüyamda o ayrıcalıklı, kendine has okuldaki günlerimin en öne çıkan sahneleri tıpkı bir filmin fragmanındaki gibi peş peşe diziliyor: F'nin bir gün bir arkadaş grubuna 100 pesoluk bir banknot gösterip alaylı bir tonda, yaşlı önderin portresinin altında basılı imzanın o sırada Merkez Bankası başkanı mı ne olan babasının "korkunç imzası" olduğunu söyleyişi; bir akşamüzeri okuldan eve döndüğümde annemin sabah bir darbe daha olduğunu haber verişi ve bu sayede devrik başkanın küçük oğlu N'lerin avlusundan gelen ağıtlara bir anlam verişim; bir gün, daha fazla dayanamayarak babama onca çocuk "normal okullara" giderken beni niye o okula gönderdiğini soruşum ve babamın bir an bile tereddüt etmeden beni o okuldan almaya hiç itirazı olmadığını söyleyişi ve iki ay sonra da dediğini yapışı.

Carpincho'yu hatırlamak bana bir şeyi daha hatırlatıyor: aynı okuldan tanıdığım, ama okulda öğrenci değil, öğretmen olan bir başka Polonyalı'yı. Bu ikinci Polonyalı'yı çok daha iyi hatırlıyorum: adını soyadını (Jan Seyda), yüzünü, yabancı aksanını (İspanyolcasına kattığı çınlamayı) ve inanılmaz derslerini; o kadar ki, defalarca mucizevi biçimde matematikle ilgilenmemi sağlamıştı.

Jan Seyda ayrıca benim ilk yazarımdı, şahsen tanıdığım ilk yazardı; çünkü Karpinski'ye, bana ve diğer bütün öğrencilere ders vermenin yanı sıra bir çocuk romanı yazmış, kitabı yayımlanmıştı. Romanı otuzu aşkın yıl sonra, (babası Józef gibi denizci olan)

yazar bir dostum sayesinde okudum; arkadaşım benden bu öyküyü duyduktan sonra nereden bulduysa buldu, Seyda'nın adeta Józef'in başlattığı bir geleneği sürdürürcesine üvey vatanının dilinde yazdığı romanın eski bir nüshasını buldu.

Bu yarı uykusuzluk halinin ve Seyda'lı anılarımın ortasında otel değiştirmeye karar veriyorum. Başka kentlerde daha fazla seçenek ve konfor var. Birkaç saat önce, Karpinski zavallı pansiyonumun cephesini gördüğünde kaşlarını çatmış ve Hythe'taki New Kentish Hotel üzerinde durmuştu. Orası Pent Farm'a daha uzak olabilir; çiftlik evinin yolculuğumun simgesel ve somut merkezi olduğunu varsayarsak, yaklaşık üç mil daha uzak, ama daha iyi uyurum. En azından uyurum diye düzeltiyorum kendi kendimi, Postling pansiyonundaki boğucu ısıtmayı kapatmanın bir yolunu bulamayarak.

IX

Bir akşam yemeğinde, Thambell'ın en beklemediği anda oldu. Meen'in bıçakla bir dilim et kestiği sırada karısı onları yalnız bıraktı. Saatin geç olduğunu söyledi. Meen yay gibi ayağa fırladı ve iyi geceler diledi. Sonra tekrar oturdu, şarabını içti, ellerini kuvvetlice ovalayıp Józef'ten bahsetmeye koyuldu.

Thambell'ın anlaması zaman aldı. Meen heyecanla kendisini çileden çıkaran kitabı aldı getirdi, Thambell'a gösterdi, Józef'in kendisiyle alay ettiğine hükmettiği bölümleri ezberden okudu (sayfa kenarlarında mürekkep lekeleri olan tek öyküydü), sonra da alelacele, içinde bir şey patlarmış gibi, Józef'i öldürmeye geldiğini bildirdi.

"Öldürmeye mi?" diye sordu Thambell ve Meen'e gözlerini kırpmadan bakmaya çalıştı.

"Öldürmeye. Evet efendim."

Meen bunu gururla, itiraz kabul etmeyen bir tonda söylemişti.

Thambell ertesi gün ne yapacağını bilemedi. Meen'in uyandığında konuşmalarını hatırlayıp boşboğazlık ettiğine pişman olmasından ve ona zarar vermeye kalkışmasından korkuyordu. Duyduklarını kimseye anlatmasın diye tehdit edebilirdi.

Evden çıkıp karısını Meen'le tek başına bırakmaya korkuyordu.

Alman odasından çok erken çıktı. Saat daha altı olmamıştı, gökyüzünde yağmur habercisi olmayan bulutlar vardı. Karısı uyuduğundan Thambell Meen'e soğukça bir çay verdi, o da çayını ayak-

ta, acele etmeden, tek kelime etmeden içti, sonra bisikleti almaya gitti.

Thambell pencereden Meen'in şüpheli bir tavırla iki tekerleği uzun uzun inceleyişini, sonunda yürüyerek gitmeyi tercih edişini açıkça gördü.

Ertesi sabah, Meen çiftlikten çıkar çıkmaz Thambell onun peşine düşmeye karar verdi. Önlem olarak. En çok da meraktan. Gerçekten Józef'i öldürmeye geldiğine inanamıyordu. Bununla birlikte onu izleyip göz altında tutmayı görev bildi.

Onun Hempton tepesinin eteğinde dolaştığını gördü. (Oradan geçiyor ve tepeye devasa bir reklam panosu dikilmiş olduğunu görüyorum.)

Mezarlığa girdiğini, mezarlarda yazılı isimleri okuduğunu, iki mezarın arasına oturup bir elma yediğini gördü. (Aynı mezarlığa gidiyor ve mezarların arasında Meen soyadını aramaktan kendimi alamıyorum, ama arayışım beyhude.)

Meen'i izlediği günlerin ilkinde Thambell onun vahşi bir adam olduğunu teyit etti. Kış uykusundan (yaz ortasında kış uykusundan) uyanmış, şimdi de neşe içinde etrafı dolaşan bir hayvan, onu en iyi tanımlayan kelime buydu. Ama Meen'in hayvanlardan korktuğunu da keşfetti –ve neredeyse hayal kırıklığı hissetti–; Meen koca kırda bir inek, hele hele bir at gördüğünde anında yolunu değiştiriyordu. Hayvanların da ona yanaşmadığını fark etti. Karşılıklı bir güvensizlik onları birleştiriyordu.

İkinci gün onu izlemekten sıkılmaya başladı. Gerekli görünmüyordu. Önemli değildi. Meen tehlikeli değildi.

Bununla birlikte üçüncü gün fikir değiştirdi. Bir önseziye kapıldı. Meen'in bu sefer evet, bisikleti yanında sürüyerek uzaklaştığını gördü. Hempton tepesine çıktığını gördü, eşinin hâlâ uyuduğundan emin oldu ve sonra konuk odasındaki dolabı keşfe gitti.

Meen kapıyı kilitlemişti, ama Thambell'da ne olur ne olmaz diye yedek anahtar vardı. Bu onu teskin ediyordu. Kendinin bir silahı saklaması gerekse nereye saklarsa, tam o köşede Meen'in tüfeğini buldu.

Alman kendisinin de seçeceği köşeyi seçmiş olmakla birlikte Thambell silah konusunda onunla mutabık değildi: tahta dipçiği çatlamış, karabinaya benzer kısa bir tüfek. Thambell konunun uzmanı değildi; silah koleksiyoncularını anlamazdı, hayvan avında ifrata kaçanlara lanet okurdu (bunun altında şehir zenginlerinin kimi âdetlerinden duyduğu nefret yatardı), her şeyden çok da, düelloları kınardı. Bu karabinaya ilişkin malumat sahibi olmasının sebebi, aylar önce Hythe yakınlarında, Cowtye ormanında yasa dışı bir düello yapılmış olmasıydı; bir delikanlı hafif yara almış, hasmı oracıkta ölmüştü. Delikanlılar yakın arkadaş olduğundan, ailelerin namusunu lekeleyecek bir olaydan şüpheleniliyordu; iki dostun intihar anlaşması yapıp tuhaf bir edep anlayışıyla düello kisvesi altına gizlediği olmuştu daha önce. Elbette hayatta kalan delikanlı bunu inkâr ediyordu. Fakat ölen delikanlı işe yaramaz bir karabina kullandığı için anlaşmanın yürümediği düşünülüyordu.

Alman'ın eski karabinasının düelloculardan birini öldürmeyen karabinayla aynı marka olduğunu gördüğünde Thambell'ın içi rahatlamadı. İki arkadaş sözde düelloda on beş-yirmi metre mesafeden ateş etmişlerdi; Thambell'a öyle geliyordu ki, Meen çok daha yakından ateş açabilecek biriydi, üstelik Cowtye'dan sağ kurtulan delikanlı gibi sağlıklı, güçlü bir gence değil, hastalıklı bir adama ateş edecekti.

Thambell ansızın sesler duydu. Karısıydı. Oydu, Meen değildi. Yakalanmamıştı. Karısı kapıyı açık görünce seslenmeden içeri girmişti. İçeride Meen'i mi bulmayı ummuştu? Yoksa her şey bir yana, konukların onda az ya da çok, mutlaka uyandırdığı basit meraka mı yenilmişti? Thambell bir cevap bulmak için karısının gözlerini, dudaklarını, ellerini inceledi; tuhaf bir kıskançlığa kapılmıştı,

ama kıskanmıştı işte karısını Alman'dan; o sırada parmaklarının arasında karabinayı hissetti. Sesleri duyduğunda düşünmeden silaha sarılmıştı.

Karısının gözlerinde, dudaklarında, ellerinde bunca korku boşuna değildi.

Göçek, 1

Piatra Neamt'tan Galatz'a yük gönderirlerdi. Tomruklar gemiye yüklenmez, Piatra Neamt'tan kara yoluyla komşu Roman kentine nakledilip sonra da *plutăs* adı verilen bir sistemle, su yoluyla taşınırdı. Bu yöntemle nakliye masrafı cüziydi, ama işlemleri yürüten kişilerin birçoğu düzenbazdı, alıcıya meşe, karaçam ya da akkavak yerine çam tomruğu teslim ederlerdi. Küçük Piatra Neamt bir dağın neredeyse tepesinde, sık ormanların arasındaydı. Roman kentine gelince, Karpat'larda doğan ve inanılmaz bir debisi olan süratli Siret ırmağı buradan geçerdi. Irmağın yüksek debisi, bin küsur metre yükseklikten Galatz yakınında Tuna'ya karışıncaya kadar, yaklaşık yedi yüz kilometrelik uzunluğu boyunca dik bir iniş izlemesinden kaynaklanır.

Plutăs hem nakliye düzeneğine, hem de işleri yürüten adamlara verilen addı. *Plutăs* kabaca balyaya benzetilebilir: birbirlerine bağlı, Siret'in akışına emanet, çok sayıda ağaç kütüğü. Ekiplerin istisnasız hepsi yoksul Rumenler'den oluşurdu, kayalık, başdöndürücü bir ırmakta yol almak zorunda olduklarından ölümcül kazalara maruz kalan çilekeş insanlar. Yollarının üzerindeki kayalara çarparak ölen *plutăs*'lar olmuştu; kimileri boğulup gitmiş, kimileriyse mucize kabilinden kurtulmuş ama ömür boyu sakat kalmışlardı. Bu da yetmezmiş gibi, işleri bittiğinde Galatz'tan geriye haydutların kol gezdiği karanlık yollardan dönmeleri gerekirdi. Neredeyse istisnasız bütün *plutăs*'lar, Roman'a aç biilaç, bitkin dönerdi.

Roman kentinde hep gördüğüm *plutăs*'lar arasında dikkatimi özellikle çeken bir genç vardı. Fiziği diğerlerinden farklıydı; öte-

kiler esmer tenliydi, onunsa altın sarısı uzun saçları, mavi gözleri vardı ve onlardan çok daha uzun boyluydu. Rumence dışında Almancayı mükemmelen konuşması da beni şaşırtmıştı.

Yanına yaklaştım, tomruklar ve *plutăs* konusunda sohbete giriştik. Adı Radulescu'ydu, bu işi ona kendi de *plutăs* olan babası öğretmişti, istisnai fiziğinin sebebi de, annesinin Bavyera doğumlu olmasıydı. Radulescu, ister inanın ister inanmayın, annesiyle babasının nasıl olup da evlendiklerini bilmiyordu; annesi o ve kız kardeşi çok küçükken ölmüştü, onu pek az hatırlıyordu.

Siret ırmağından yükselen nem beni öksürtüyordu. Radulescu beni kulübesine götürdü ve üşütmenin en iyi ilacı olan *tuică* kaynatıp içirdi. Ağaç kütüklerinden yapılma kulübe eğreti bir yapıydı. Zaten dar olan mekân paravan gibi bir şeyle ikiye bölünmüştü. Her iki tarafta birer karyola vardı. Bunun dışındaki eşyalar hem yemek pişirmeye hem ısınmaya yarayan bir ocak, bir masa ve iki küçük ahşap sıraydı. Bir köşede bir tencere, iki bardak, bir-iki mutfak eşyası ve yıkanmaya yaradığını varsaydığım eski bir leğen gördüm. Karyolalardan birinin yanındaki sıvası dökülen duvara bir ikona asılmıştı; öteki karyolanın yanına ise bir haç.

Radulescu kulübeyi öğretmen olan kız kardeşiyle paylaştığını açıkladı. Roman'da Almanca öğretilen bir okul vardı, ama malum yoksulluk hâkim olduğundan ücreti çok düşüktü.

Radulescu aracılığıyla birkaç *plutăs*'la tanışıp yörenin toprak sahiplerine, yani tomruk sahiplerine ulaşabildim.

Radulescu'nun kız kardeşi beni güzelliğiyle etkiledi, onu sekreter olarak işe almayı düşündüm, ama ağabeyiyle ikisinin yanlış anlamasından korkuyordum. Kızın onu satın almaya kalkıştığımı düşünmesini istemiyordum. Kulübedeki sefalet ve kızın küçük okulda gösterdiği nafile çaba içimi acıtıyordu. Ama hepsinden önemlisi, her iyi Ukraynalı Yahudi gibi ben de son derece katı dini inançlarla yetiştirilmiştim; öyle ki, genç kızla aramda aşılması imkânsız bir duvar vardı: sadece Yahudi bir kadını sevmeme izin veren bir tabular ve yasaklar bütünü.

Pent Farm, 2

X

İki tonilatoluk bir gemi olan Adowa'nın kaptanının soyadı tıpkı *fraud** gibi telaffuz ediliyor, ama Froud diye yazılıyordu, Freud'un bayılacağı bir vaka.

Jessie ara sıra fazla gevezelik ettiğinde Józef onun sözünü kesmenin bir yolunu bulur ve ilgisini çekeceğinden –ki bu durumda onu susturmak anlamına geliyordu– emin olmak için, söyleşi sanatından hoşlanmamakla birlikte son çare olarak ona sarılıp geçmişten bir şeyler, genellikle yazılı olarak aktardığı türden şeyler anlatırdı; oysa tahayyüller adını verdiği (ve fiiliyatta çoğu kez sonunda Jessie'ye dikte ettiği, onun da daktilo ettiği) anılarını yazarken aklında ideal bir okur var idiyse, Józef somut bir okur düşünüyorsa, bu Borys'ti, çok daha büyük yaşta, yetişkin ve asker üniformalı bir Borys, onu sık sık böyle hayal ediyordu; o değilse de belki doğacak olan bir başka evlattı, yine bir oğlan, öyle ya, Jessie büyük bir aile istiyordu, en azından Borys'in tek çocuk olmasını istemiyordu, hele hele Londra'dan sürgün edilmişken, bu mütevazı, birbirinden ayrı çiftliklerde yaşarlarken; etrafta fazla insan yoktu, dostların merhamet ve ziyaretlerine bağımlıydılar, en çok da Jessie'nin ailesine, Pent Farm yakınına yerleşmiş olan kız kardeşi Ethel'a.

Jessie anlattığı öyküleri gülümseyerek dinlerdi. Hiçbir ayrıntıyı kaçırmamak için gözlerini iri iri açar, ama asla fazlasını talep etmezdi. Ani sessizliklerine uyum gösterirdi, sanki hassas yazar

* Dolandırıcılık. –*ç.n.*

yüksek sese geçince beceriksizleşirmiş, noktaların yerini şaşırır ya da cümleleri bitiremezmiş gibi. Şu ya da bu anekdotu daha önce anlattığına dikkat çekmeye de cüret edemezdi, mesela Napolyon savaşı sırasında köpek eti çiğneyip yutmak zorunda kalmış büyükamca Nikolay'ın öyküsü (peki ama, bu saplantı Hermann'la Falk arasındaki bir sohbette büyütülmüş, abartılmış, yamyamlığa dönüşmüş olarak tekrar boy göstermiyor muydu?) ya da Jacques'ın tekrarlanan öyküsü.

İlk okuru Jacques.

Bay Pinker harika bir olay olduğunu, Józef'in bu konuda bir şey yapması gerektiğini ileri sürüyordu. Jessie'ye gelince, kocasının ilk okurunun da kendi gibi, siyah bisikletli adam gibi yabancı olması ona tesadüfi görünmüyordu. Belki bir göçebe. Galiba Cambridge'de okuyan, bin küsur tonilatoluk süratli Torrens'la Avustralya'ya giden bir Kanadalı.

Józef romanının, ilk romanının yedi-sekiz bölümünü yazmışken, kendini suya atar gibi müsveddenin tamamını Jacques'a teslim etmişti aniden. O gece hükmü beklerken denizin hiç olmadığı kadar fırtınalı olduğunu işitmiş miydi? Ertesi sabah Jacques kamarasına girdi, tek kelime etmeden, gözlerinin içine bakarak romanı geri verdi, koltuğa yerleşti, kralın tahtına el koyan sade bir vatandaş gibi.

Üç dolaysız soru ve son derece özlü üç cevap yeterli oldu. Kitabı yazmaya devam etmeye değer miydi? Elbette, diye onayladı Jacques. Öykü ilgisini çekmiş miydi? Evet, çok. Olaylar anlaşılır mıydı? Kesinlikle.

Bir gece Bay Pinker, Jacques yeterince –nasıl dese– hevesli olmasaydı ne olurdu diye bir soru sorma cüretini gösterdi. Józef omuz silkti, monoklünü düzeltti, ama cevap vermedi. Bunun üzerine Bay Pinker o Jacques'ın akıbetini sormayı görev bildi. Jessie buna cevap beklemiyordu, çünkü Józef öyküyü buradan öteye götürmemişti asla. Jacques geri kalan bölümleri okuyabilmiş miydi? Józef'

in kazandığı başarının ardından Jacques onun ilk okuru olmakla övünebilmiş miydi? Son perde hazin ve kendince şiirseldi. Kısa bir süre sonra, aradan daha bir yıl geçmemişken Jacques Avustralya'da veya açık denizde ya da dünyanın başka bir yerinde ölmüştü... Emin değildi Józef.

Bay Pinker yazarla ilk okurun bir bakıma ödeşmiş olduklarını düşündü: Józef Jacques'ın hayatının nasıl bittiğini bilmiyordu; Jacques da Almayer hakkındaki o kitabın nasıl bittiğini okumadan, ayrıca otuz küsur yıllık denizcinin (o güne kadar mektuptan başka şey yazmamış olan denizcinin) yeni bir hayata başladığı, önemli bir roman yazarına dönüştüğü o inanılmaz âna şahit olmadan ölmüştü.

XI

Patlamak üzere olan ya da kendisinin çok yakında patlayacağını düşündüğü savaştan kaçmaya kararlı olarak Buenos Aires'e gitmek üzere gemiye bindiğinde, babam Rumence ve Fransızca dışında biraz İngilizce, Rusça ve Almanca biliyordu. Dillere daima yetenekli olmuştu; pasaportundan pek de büyük olmayan bir Fransızca-İspanyolca cep lügati satın almıştı.

Yaklaşık üç hafta süren yolculuk sırasında babam İspanyolca bilen, en azından kendisinden daha çok bilen genç bir Lübnanlı'yla arkadaşlık kurmuş – kendisi böyle anlattı, ben de aynen aktarmak istiyorum. Lübnanlı genç yardımseverlik gösterip ona öğretmenlik yapmayı teklif etmiş. Babam da kabul etmiş; Buenos Aires'e vardığında cümleler kurup bir sohbeti sürdürebiliyormuş; ne var ki (küçük bir ayrıntı), tuhaf konuşuyormuş, Araplar gibi gırtlaktan "h"lerle, "p" yerine "b" diyerek. Vabur. Basabort. Bolonya. Bent Farm. Buenos Aires blajı.

Epey oluyor, otuz yaşımı doldurduğumda yeni bir hayata başlama fikri, yurt dışında, başka bir dilde, denizin öte yanında yaşama fikri kafama takıldı; babamın Buenos Aires'e geldiğinde neler hissettiğini öğrenmek istiyordum belki de. Babam gibi gemi yolculuğu yapmak hoşuma giderdi ama öyle yapmadım, yine de öteki ülkeye onunkine oldukça benzer durumda vardım: Dili biraz öğrenmiştim (Arap aksanıyla konuşmuyordum, hayır), en temel şeyleri anlayacak ve derdimi anlatacak kadar.

Babamın sürgünüyle karşılaştırıldığında benimkinin bir oyun ya da deney olduğunu biliyordum elbette; ben karşıma çıkan ilk sorunda, ilk nostalji duygusunda dönebilirdim, oysa babam için bu yıllar boyunca yasaktı; bununla birlikte, oyunlarla deneylerin önemini asla küçümsememek gerektiğini ve sonuçta herkesin hayatı elinden geldiğince yaşadığını da biliyordum.

Babamın doğduğu ülke olmayan (olması gerekmeyen), bununla birlikte denizi aşmadan önce iki yıl kaldığı bu yabancı ülkede, Fransa'da babamın bir kuzini yaşıyordu hâlâ; yaşlıydı ama aklı başındaydı, o kadar ki, babamın anlatmamayı tercih ettiği olayları onun sayesinde öğrendim.

O sıralar, yazarın "vatan"ının anadili olduğu fikri hoşuma gidiyordu. Bugün, yabancı olarak tecrübe kazanmışken, yazarın gerçek ülkesinin kitaplarında, okuduğu ya da okumak istediği kitaplar (kütüphanesi) ve yazdığı ya da yazmayı hayal ettiği kitaplar (bazılarının ifadesiyle "eserleri") olduğu fikrini tercih ediyorum. Elbette kuşağımdan yurttaşlarımla benzer bazı etkilenmeleri paylaşıyoruz: belirleyici okumalar (birçoklarının miras ya da gelenek adını verdiği o kütüphane ya da "vatan"ın bir bölümü) ve en önemlisi de, çocukluğumuz. Ancak ulusları biçimlendiren bu "ortak şeyler" gerçekte büyük ölçüde kolektif yanılgı içerir; Raymond Radiguet' nin *Orgel Kontunun Balosu*'nda iki arkadaşla ilgili yorumuna benzer bir şey: "Birbirinden daha farklı iki insan hayal edilemezdi. Buna rağmen iki arkadaş benzerliklerinden ötürü bir araya geldikleri kanısındaydılar. Yani arkadaşlıkları onları birbirlerine mümkün mertebe benzemeye itiyordu."

O yıllarda eşi sıfatıyla annemin ve oğlu sıfatıyla benim, babamın sakladıklarının ne kadarını bilmediğimizi çok düşündüm. Kasten sakladıklarının ve bir bakıma o istemediği halde saklı kalanların ne kadarını. Zamanla, babamın ölümünden sonra, onun sunduğu "anlatı"yı kabul ettiğim için kendimi çok suçladım. Soru sormadığım

için suçladım. Çok kolay bir şeydi. Belki de değildi. Sormadıysam, diye düşünüyorum şimdi (kendime mazeret buluyorum), ne soracağımı bilmediğim içindi. Sonuçta, ben günün birinde, babamı anlamak için ona hangi soruları sormam gerektiğini bulmak üzere uzaklarda, yurt dışında yaşamaya gittim; o kıymetli soruları nihayet derleyebildiğimde (ben onları düzenlerken, soruları soracak cesareti ve sükûneti toparlamaya çalışırken), babam ben yurt dışındayken öldü (ikimiz de yurt dışındaydık da denebilir, her birimiz kendi yurdu dışında), ben uzaktayken, daha doğrusu, yatağının ayak ucundayken, çünkü derhal yola çıktım ve matemimi o öldükten sonra değil, can çekişirken tutmaya başladım.

Babamı hayalet dilinde konuşurken ilk duyduğum günü hatırlıyorum. Yıllar sonra, sadece İspanyolca dublajlı olarak bildiğim TV dizilerini orijinal dillerinde izlediğimde buna benzer bir şey yaşadım. Şimdi düşündüğümde, onca zaman babamın güdük, eksik bir imajıyla yaşamış olmam bana inanılmaz geliyor.

Babamı Rumence konuşurken ilk duyduğumda yirmi üç, hatta belki yirmi dört yaşındaydım. Biraz abartıyor olabilirim, ama tam anlamıyla yalan değil. Abartıyorum, çünkü tek tük de olsa Rumence kelimeler, bazen tek bir cümle duyduğum olmuştu. Sonuçta pek az şey. O kadar az ki, babam yalandan böbürlenerek imkânı yok görmeyeceğini, çünkü o günlerde kendisinin turpların büyüyüşünü seyredeceğini, espriyi açıklamak gerekirse, toprak altında olacağını söylediği 2000 yılının mayıs ayında öldüğünde, yani gerçekten turpların, havuçların ve başka yumru köklerin büyüyüşünü izlerken, bir Babamınrumencesi-İspanyolca lügat yapmanın birkaç saatimi alacağını ve birkaç sayfayı dolduracağını düşündüm ve ağırkanlı ya da tembel biri olmadığımdan, yağmurlu bir öğle sonrasını Paris'te bir kafede lügati yazmaya hasrettim:

Boshorok: Marazi, yarı bunak ihtiyar; babam Çavuşesku'dan bahsederken kullanırdı bu kelimeyi, bir de bazen yan sokakta oturan,

hiç hoşlanmadığı bir komşuyu kötülemek için.

Saxe: Almanlar (daha sonra Transilvanya Almanları'na öyle dendiğini açıklamıştı).

Naopte-buna: Yatmadan önce annemi ve beni selamlamak için kullandığı sözler. İyi geceler.

Tablé: Tavla.

Nazen cur: Birisi hapşırdığında yapıştırdığı kaba sövgü.

Doamne Malveshte: "Tanrım" ya da "Aman Tanrım" gibi bir şey; elbette ateist ve kilise aleyhtarı olan babam bunu şaka yollu ya da bir durum onu aştığında kullanırdı.

Mamaliga: Hep hüzünle hatırladığı mısır irmiği lapası (annem pişirmeyi bilmezdi).

Du te dracu: "Şeytan görsün yüzünü" gibi bir şey.

Sarutito: Öpücükçük. Sanıyorum öpücük demek olan *sarut'*tan uyarlama.

Bundan yıllar sonra bir Rumen'le tanıştım; Paris'te elektrikçilik yapan bir tipti (hem elektrikçilik hem başka ne gerekirse: elinden her iş gelen pragmatik bir adam), ikide bir kısa devre olur, sık sık gelirdi eve. Adı "Dudu"ydu. Bir takma ad, Eduard'ın kısaltması olduğunu varsayıyorum. Dudu kısa devre yüzünden beşinci ya da altıncı kez geldiğinde (kabloların bir çeşit kendiliğinden tutuşmadan muzdarip olduğu söylenebilir) babamın Romanya asıllı olduğunu anlattım ona. Romanya mı? Hangi şehirden? Ama hayır, Dudu ülkenin öbür ucundandı. Oradea diye bir köyden. Bu fırsattan yararlanarak günün kısa şiirini okuyan bir öğrenci gibi kişisel lügatimde bir araya getirebildiğim birkaç kelimeyi peş peşe sıraladım. Bazılarını Dudu biliyordu, kötü telaffuzumu düzeltmekten kendini alamadı. Bazılarını ise bilmiyordu. Babanız mı söylüyordu bu kelimeyi? Belki o tarafta, Rusya yakınında. Belki eski zamanda tabii... Bizim orada hiç duymadım. Zavallı Dudu. Üzülmüş gibiydi, rahatsızdı, sanki bir aile efsanesine şüphe düşürmüş gibi.

İfşaat bir bakıma benim ısrarım üzerine gerçekleşti. Büyük ölçüde babamın arzusu hilafına. Seksenli yılların ortasında Arjantin'de bir askeri darbe tehdidi yaşandı. Korkudan öteye geçmedi. "Asayiş berkemaldir," diye bildirdi Arjantin devlet başkanı bir balkondan kalabalık meydana ve konumuzla ilgisi olmayan başka şeyler söyledi. İki gün sonra babama bir Romanya pasaportu, aslında Arjantin pasaportu haricinde bir pasaport daha istediğimi söyledim. Bir geçiş izni, hangisi olursa olsun. Ne olur ne olmaz diye. "Hayatta," diye cevap verdi babam. Çavuşesku başkan olduğu sürece büyükelçiliğe de, konsolosluğa da hayatta adımını atmazmış. Benim hatırım için, oğlu için yapsın diye ikna etmeye nafile uğraştım.

Ben bu olayı tamamen unutmuşken, birkaç yıl sonra, Çavuşesku devrildiğinde babam bana, "Pasaportu istiyordun değil mi?" dedi. "Bir ay sonraya randevu verdiler."

Buenos Aires'teki Romanya konsolosluğu şık Arroyo caddesinde, İsrail Büyükelçiliği'nin elli metre kadar uzağındaydı. Aylar önce bir bomba, vahşi bir saldırı büyükelçiliğin duvarlarını, camlarını, hatta temellerini yıkmıştı. Babamla oraya gittiğimizde, eskiden İsrail büyükelçiliğinin olduğu yerde bir çukur vardı sadece; bina temeli atmak için kazılan çukurlardan farksızdı, ama bu çukur bir inşaata işaret etmiyordu, etraftaki komşu binaları da vurmuş, camlarını kırmış, ama inanılmaz şekilde ayakta bırakmış acımasız ve yüzde yüz isabetli bir yıkıma tanıklık ediyordu.

Babamı bu kadar gergin gördüğüm sayılıydı. Birisi şimdi bana babamın o sabah duşunu alırken, ayna karşısında tıraş olurken tıpkı randevu öncesi ilanıaşkının provasını yapan bir delikanlı gibi Rumence pratiği yaptığını söylese şaşırmam. Konsolosluk memurlarının istisnasız hepsi gençti, otuz beş-kırkın altındaydı. Romanya'da esen yeni rüzgârlar bir nesil değişikliğine sıkı sıkıya bağlı görünüyordu; belki bunun sonucu, belki sebebiydi, belki de her ikisi birden. Başlangıçta babam dili konuşurken biraz tökezledi. Belki de çok tökezledi. Rumence bilmediğimden ölçme imkânım yok.

Ama babam bir-iki dakika sonra rahatça konuşmaya başladı. Ya da ben öyle düşünmek istedim; babamın bedeninden, ağzından o tuhaf seslerin çıktığını duymak beni şaşırtmıştı.

Oradan öngörüldüğü şekilde ben pasaportumla ayrıldım, babam da –mantıklı olduğu halde öngörmemiştik– yeni bir pasaportla (eskisini yıllar önce, Arjantin pasaportunu aldığında yırtmış, özenle küçük parçalara ayırmıştı); evladın, yani benim pasaportumun çıkarılması için şarttı. Babam biraz dalga geçiyordu. Şimdi düşünüyorum, buna rağmen mutluydu. Onu iyi karşılamışlardı. Bir bakıma tebrik edip ödüllendirmişlerdi. Bir pasaportla ödüllendirmişlerdi. Ödül olmayan, olmaması gereken bir şeyle, her şeyden önce hak olan bir şeyle ödüllendirmişlerdi.

XII

Thambell Józef'i ziyarete giderken en güzel, kalın, mevsime göre aşırı kalın kıyafetini giymek istedi. Kızgın güneşten melon şapkayla korundu, ama flanel pantolonu istisnai biçimde deliksiz, lekesiz ve yara izi misali yamasız olduğu halde kışlık bir pantolondu; bacaklarını terletiyor, o eski şapkayla yakışmıyordu, yüzüne ve ellerine zaten hiçbir zaman yakışmamıştı.

Köy hayatının tamamı Thambell'ın yüzünde, ellerinde, giyim kuşamında ve yürüyüşünde ifade bulurdu. Genellikle dudaklarının arasında bir sigarayla dolaşırdı, ama sigarası her zaman yanık olmazdı, sanki ona ateş verebilecek birine rastlama umudu taşırmış gibi.

Yörenin çiftçilerinden birçoğu aralarında rekabet ederdi; her yerde olduğu gibi gruplaşmalar, dostluklar, düşmanlıklar, ittifaklar, yanlış söylentiler, doğru söylentiler mevcuttu; ne var ki birçoklarının tasvirine göre biraz idealist ve saf olan, ama kesinlikle aptal olmayan Thambell herkesin güvenli kayıtsızlığını kazanmıştı – en azından öyle görünüyordu.

Thambell'ın cilalı gibi görünen yanakları o öğle sonrasında her zamankinden de al aldı; sırf sıcaktan değil, belki ayrıca Józef'in onda uyandırdığı saygıdan, az sonra onunla girişeceği sohbetin gerginliğinden de. Onunki kültürü putlaştıran bir okurun saygısı değildi. Basit ve fiziksel bir şeydi, Józef'in endamından, ara sıra tıp-

kı şu artık uzaklarda olan Tanrı sesli konuğun veya yeni konuğun kelimeleri gibi gırtlaktan çıkan kelimelerinden kaynaklanan bir şeydi.

Gerginliği aşikârdı, tam kendisi neredeyse özür dilercesine Bowman'a, genç seyise geldiğini bildirmek üzereyken Józef'in karısının yaklaştığını, onu karşılamaya geldiğini gördü. Tam o anda, burnunun azıcık aktığını hissetti, münasebetsizlik işte. Ama Jessie ona elini uzatıp "Bay Thambell, nasılsınız?" dediği anda (soyadını hatırlaması hoşuna gitti, meğerki Bowman az önce hatırlatmış olsun), gözlerini iri iri açarak Józef'in hasta olduğunu, yine kriz geçirdiğini açıkladığı anda Thambell burnunun aniden kuruduğunu, daha rahat nefes aldığını, sükûnetine kavuştuğunu hissetti.

Józef'in karşısında ihtiyatlı davranmaya karar vermişti. Damdan düşercesine adamın birinin onu öldürmek istediğini söyleyemezdi. Ayrıca elinde yeterince kanıt bulunmadığı da bir gerçekti; Meen onunla alay etmek için söylemiş olabilirdi bunu. Ona bir av tüfeği, bir çeşit karabina gördüğünü ve adamın sürekli onun bir kitabını, Józef'in yazdığı bir kitabı yanında taşıdığını söyleyecekti. O kadar. Dedikleri kadar iyi bir yazarsa gerekli bağlantıları kurar, Thambell'ın kendisinin tembellikten ya da korkaklıktan çıkarmadığı sonuçları çıkarırdı.

Thambell böyle düşünmüştü, ama Jessie'nin varlığı bütün planlarını altüst ediyordu. Bir kere, Józef'in onda uyandırdığı saygıyı Jessie uyandırmıyordu. Dolayısıyla bir süre ne yapacağını bilemeyerek suskun kaldı.

Jessie beklentiyle kaşlarını havaya kaldırıp gözleriyle gülümsedi. Sonra olanlar en başta Thambell'ı şaşırttı: Gösterebileceğini asla düşünemeyeceği bir özgüvenle kadını kolundan tutup evden uzağa, kimsenin konuşulanları duyamayacağı, samanlıktan çok eski ahıra yakın bir yere götürdü ve her şeyi ayrıntılarıyla anlattı. Daha doğrusu av tüfeğini, kocasının yazdığı, Meen'in altını satır satır

çizdiği kitabı ve adamın iki kadeh şarap arasında ağzından kaçırdığı kelimeyi: "Öldürmeye." Ne fazlası, ne eksiği.

Jessie Alman'ın ziyaretinden bahsetmişti, ama Thambell'ın bütün söylediklerini aktarmadı Józef'e. Alman'ın deli bir hayranı olduğuna inandırmaya çalıştı kocasını; elinde onun son kitabıyla yöreyi dolaşıyordu, romanın kahramanlarından biri olduğuna kanaat getirmişti, Hermann, Falk ya da başkası, hangisi olduğu önemli değildi. Silaha, hele hele cinayet niyetine tek kelimeyle olsun değinmedi. Józef başıyla onaylayıp düşünceye daldı. Madem öyle kendisiyle görüşmek için niye ısrar etmişti? Canım, bazı adamlar kendilerinden bahsettiğine hükmettikleri bir yazarın kapısını çalma hakkını bulurlar kendilerinde. Yazarın kendileriyle konuştuğunu hissederler. Józef de Hueffer'la tartışmalarında bir yazarın birinden bahsetmekten çok biriyle konuştuğunu söylemiyor muydu (yoksa bunu söyleyen Hueffer mıydı)?

Jessie yüz ifadesinin kendisini ele vermesinden korkuyordu, ama Józef onun kaygısını damlanın bu sefer bir türlü iyileşmemesine yordu. Belki de Jessie'nin giderek artan diz ağrılarına ve bunun sırtındaki, ayaklarındaki etkilerini belli etmemek için mücadelesine. Diz ağrılarına karşı o özel ayakkabıları giymeye başladığından beri ayakları şekilsizleşmişti.

Józef Meen'in oralarda kendi yazdığı bir kitapla dolaşmasından etkilendi. Yolcular genellikle yanlarında İncil taşırdı. Thambell'ın Jessie'ye anlattığına göre Meen'in kitabı (öncelikle Józef'in kitabıydı, kitaplardan bahsederken iyelik ekleri tartışmalı olabilir) elle yazılmış notlarla doluydu, bazıları kırmızı mürekkeple. Meen'in notlarıydı (bu konuda iyelik eki tartışmasızdı), yaygın deyimiyle, Thambell'ın kullandığı, şimdi de Jessie'nin tekrarladığı ifadeyle karınca duası gibi yazılar. Józef o anda günün birinde bir karıncanın çifte sürpriz yapabileceğini düşündü: Hem yazı yazabilecekti, hem de devasa harflerle, kendi boyunun on katı büyüklüğünde

harflerle yazacaktı; tıpkı Meen'in kitabı da yanında çıkageldiğinde, Thambell çiftliğinde pansiyoner olmasını sağlayan ilanın harfleri gibi.

Józef kıyıları, kenarları iyi bilirdi. Nehir ve deniz kenarlarını. Başkalarının kitaplarının sayfa kenarlarını.

Yıllar önce Rouen limanında Flaubert'in bir romanının kıyısına köşesine bir şeyler yazmaya koyulmuştu; roman geminin karşısında, limanın etrafında yükselen bu şehirde geçiyordu. Józef kamaranın büyük lombozundan, Flaubert'in hayalinde *onun* Emma'sının *onun* Rodolphe'uyla (yine şu iyelik ekleri) fütursuzca buluştuğu eski bir evi gözlüyordu; sonra bir hışım, Fransızlar'ın ifadesiyle bir *élan*, tercümeye başlamıştı, Flaubert'i olması gerektiği şekilde tercüme etmeye.

(Bazen Józef'in romanlarından birini rasgele ya da belli bir sayfayı hedefleyerek açıp İngilizce birkaç cümleyi İspanyolcaya çevirmeli, sonra da babam hakkında bu "ton"da, Józef'in sayfa kenarlarından elde edilmiş bu dille yazmalıydım, diye düşünüyorum.)

Rouen'daki bu çılgınca eylemden bir başka çılgınlık doğmuştu: ilk romanı, Fransız bir yazarı İngilizceye çeviren bir Polonyalı'nın romanı. Fransızca basılmış bir kitabın sayfa boşluklarından yıllar önce bir yazar doğmuştu. Her ne kadar Józef bunu bilmese de, şimdi bir başka kitabın sayfa kenarlarından bir kahraman o yazarı öldürmek üzere fırlıyor muydu?

XIII

Birkaç gündür Hythe'tayım, Postling'in aksine uyuyabildiğim, daha misafirperver Kentish Hotel'de kalıyorum; odamda, yatağımda ansızın bir başka İngiliz otelinde yirmi yıl önce olmuş bir şeyi hatırlıyorum. O sıralar henüz Buenos Aires'te yaşıyordum, on yılı aşkın bir süre oturduğum evden yeni bir eve taşınmıştım ki, beklenmedik bir seyahate, yedi haftalık bir Avrupa seyahatine çıkmam gerekti; son hafta bir gece Londra'da küçük bir otelde, döneceğim evimi (yeni taşındığım evimi) değil, ötekini özlediğimi fark ettim: artık evim olmayan, ama hafızamda daha sağlam bir yer edinmiş olan ötekini. Hatırlıyorum, Arjantin'e dönüp eşyalarımı o yeni evde elimden bıraktığımda sanki kendi evime değil, yabancı bir eve gelmiş gibiydim. Sanki hâlâ yurt dışındaymışım gibi.

Bunu hatırlayınca sürgünün işleyişi böyledir diye bir sonuç çıkarıyorum: Zaman geçtikçe özlenen ülke bazen insanın dönmeye karar verecek olsa bulacağı ülke değil, başka bir ülkedir. Artık var olmayan ya da sadece hafızada saklanarak var olan bir ülke.

Bunu hatırlayınca babamın Romanya'ya dönmediği gibi, dönmeye niyetlenmediğini de düşünüyorum. Kırk yıl boyunca, hayatının son kırk yılı boyunca, anadilinde yüzden fazla kelime telaffuz etmediğini hesaplıyorum.

New Kentish Hotel'i yaşını başını almış bir karı koca işletiyor. Adamın altmış, altmış beş yaşlarında olduğunu tahmin ediyorum. Kadın da ondan altı-yedi yaş küçük. Çocuksuz bir evlilik diye ace-

leci bir sonuca varmışken, kadın kahvaltımı ettiğim sırada Nancy adında yirmi dört yaşında bir kızları olduğunu, evli ve bir kız çocuk sahibi olduğunu anlatıyor. Londra'da yaşayan Nancy her yaz onları ziyarete geliyormuş, ayrıca bir tatil günü cuma ya da pazartesiye denk gelirse, uzun hafta sonlarında da. Buraya her geldiğinde, diye anlatıyor Helen (bu arada torununun da Helen olduğunu belirteyim), Nancy ister yalnız olsun, ister kocasıyla ve küçük Helen'la birlikte, hep benim şimdi kaldığım odada kalırmış. Bütün odalar arasında en güzel olanı. En güzeli, diye böbürleniyor odayı bana verdiği için.

Öğleden sonra Karpinski'yle görüşüyorum. Jessie'nin yazdığı, yayımlanmış bir yemek tarifleri kitabının bir nüshasını bana bulacağına söz vermişti. "Bulmak", Bay Cockburn'e bir mail yazıp kendi kullandığı terimle "bibliyografya fonu"ndaki nüshayı bir süreliğine bize ödünç vermesini, en azından kitabın tamamını taratıp PDF olarak göndermesini rica etmek anlamına geliyor. Tutulamayan bir söz olmasa bari. Karpinski Salı gününden beri Pent Farm'a gideceğimizi vadediyor ama ziyareti erteledikçe erteliyor.

Jessie'nin kitabını epeydir arıyorum, ama bulması zor; bir yerlerde bulduğumda da olmayacak meblağlar istiyorlar: üç yüz sterlin, beş yüz sterlin, hatta daha fazla. Karpinski'yle konuşurken yemek kitabının farkında olup olmadığını tam anlayamıyorum. Mükemmel Jessie imajından hoşlanıp hoşlanmadığını ise hiç anlayamıyorum. Ara sıra burada Polonyalı olmayan her şeyin onu biraz kızdırdığını, rahatsız ettiğini hissediyorum. Her hâlükârda Karpinski şu yemek tarifleri meselesinden pek haberdarmış gibi görünmüyor.

Romana dahil etmem gereken şeyler:

Józef denizciliğine rağmen yüzme öğrenmemiş.

Hueffer'ın batıl inançları çokmuş, sayılara özel bir düşkünlüğü varmış. 1903'te, kişisel ve ailevi bir buhranın ardından bir buhranın kaçınılmaz olduğu sonucuna varmış, çünkü o yılın dört rakamı

toplandığında on üç ediyormuş. "1903'te hiç kimsenin hiçbir şey yapmaması gerekiyordu."

Józef'in ciddi diş sorunları varmış. Diş hekimlerinden de çok korkarmış.

Hueffer anlaşılan agorafobiden muzdaripmiş. Londra'dan güneye göçmeye belki de bu itmişti onu. Birçoklarına göre Granger (Józef ve Hueffer tarafından yazılmış bir romanın anlatıcısı) agorafobik bir karakterdir.

Józef bu sorunları fark etmiş ve Hueffer'a Tebb adında bir hekimi tavsiye etmiş.

Bir başka sabah otelin sahipleri ya da sorumlularıyla tekrar sohbet ediyorum. Kadın, Helen, nereli olduğumu daha doğrusu onun tercih ettiği ifadeyle aksanımın nereden kaynaklandığını soruyor. Sanki aksanımla ben aynı şey değilmişiz gibi. Arjantinli olduğumu ve Madrid'de yaşadığımı söyleyince biraz hayal kırıklığına uğramış görünüyor. Ben Fransız olduğunuzu zannetmiştim, diyor. Cevaben Paris'te yaklaşık on yıl yaşadığımı ve ikinci dil konusunda bir kuramım olduğunu söylüyorum. Fransa'ya taşınmadan önce ikinci dilim İngilizceydi, Fransızca ise üçüncü. Bu sebeple Fransızcayı hafif bir İngiliz aksanıyla konuşmakla kalmayıp İngilizceleştirme hataları da yapıyordum. Mesela *j'aime tes lunettes* (gözlüğünü beğendim) diyeceğime *j'aime tes glaces* diyordum, gözlüğün İngilizcesi *glasses*'ı yalancı Fransızcaya çevirerek. Buna benzer hataları sürekli yapıyordum. Yıllar geçtikçe, ben farkına varmadan tam tersi olmaya başladı: Fransızca İngilizcenin yerini aldı. İspanyolca kenarda olduğu gibi durdu. Şimdi İngilizce konuşurken Fransızcalaştırma hatalarından kaçınmaya çalışıyorum. Belki de bu yüzden, diyorum bir süredir benim konuyu dallandırıp budaklandırmalarımı dinlemekte olan zavallı otelci kadına, belki de bu yüzden İngilizcemde bir Fransız aksanı yakalamış olabilirsiniz.

Deneysel İkinci Dil Kuramı'm kadını pek ikna etmemiş gibi duruyor. Onu ikna edebilmek için babamın da aynı şeyi yaşadığını anlatıyorum. Babam İspanyolcayı Rumen aksanıyla veya Ru-

menceden kalıntılarla konuşmaktan çok Fransız'mış ya da Alman'mış gibi konuşurdu. Kadın babamın nasıl olup da Arjantin'e gittiğini soruyor. Özellikle de niçin Arjantin'e de, mesela ABD'ye değil? Kadının yüzünde ikinci kez bir hayal kırıklığı ifadesi görüyorum. Babamın hep ileri sürdüğü çeşitli sebepleri anlatmıyorum ona. New York'a gemi biletinin Buenos Aires biletinden dört kat pahalı olduğunu söylemiyorum. Buenos Aires'e giden geminin daha önce iki yerde, Río de Janeiro'da ve Montevideo'da durduğunu, ama babamın Arjantin'de inmeye karar verdiğini, çünkü hep gülerek anlattığı gibi, Fransa'dayken markası "Argentum" ya da ona benzer bir şey olan, o yıllara ait fotoğraflarda görüldüğü üzere saçlarını dönemin Buenos Aires'indeki tangocular misali kaskatı ve parlak tutan bir briyantin kullandığını söylemiyorum. Kadına bunların hiçbirini anlatmıyorum, neden bilmem. Onun yerine babamın orada, Fransız limanında bir çeşit kura çektiğini, tesadüfi bir seçim yaptığını anlatıyorum. Orada kalmak niyetiyle Brezilya'da gemiden indiğini, orada hayatında ilk kez muz tattığını, dört, beş, altı, hatta belki on muz yediğini, kendini kötü hissettiğini, kamarasına gidip yattığını ve Buenos Aires'e devam ettiğini anlatıyorum. Aşağı yukarı yirmi yaşındayken yazdığım ilk öykülerimden birini özetliyorum yani. Elbette Polonyalı bir karakterin maceralarının anlatıldığı bir öykü.

Konuşma sırası nihayet ona geldiğinde, Helen kocasıyla kendisinin otelin sahibi olduklarını söylüyor. Otelin onların mülkiyetine geçişi ilginç bir hikâye. Helen bir tür piyango oynamaya başlamış, kazanma hırsından çok eğlence olsun diye oynuyormuş, ama birkaç ay sonra bir bilet ona servet kazandırmış. Bu olay yirmi yıl önce olmuş. Helen o zamana kadar aynı otelde çalışıyormuş. Sabahları temizlik yaparmış, bazı geceler resepsiyona bakarmış, bu arada kocası (o zamanlar yeni damat) iş değiştirip duruyor, hiçbirinde tutunamıyormuş. Ödülü kazandıklarında, diye anlatıyor Helen, kocasıyla oturup bir liste yapmışlar, parayı nereye yatırabilecekleriyle ilgili on-on beş fikri sıralamışlar. Şimdiki aklıyla, bazı fikirlerin

çılgınca olduğunu söylüyor. Bazılarıysa değilmiş. Ama ilginçtir, listede oteli satın almak yokmuş. Helen o sırada milyoner olmanın, kötü muamele gördüğü, düşük ücret aldığı o otel bozuntusunu bırakmak anlamına geldiğini, gelmesi gerektiğini düşünüyormuş. Ona bu fikri veren, Kentish Hotel'in (o zamanlardan beri adı buymuş) sahibi olmuş, yetmiş yaşlarında, belki daha da yaşlı bir adam. Oteli gerçek değerinden daha ucuza aldıklarını anlatıyor Helen. Eski sahibinin nezaketi.

Bir sessizliğin ardından daha önce piyango kazanmış kimseyle tanışmadığımı söylüyorum Helen'a. Belki küçük ödüller kazananlar olmuştur, hafızamı yoklamam lazım. Ama bir servet kazanan kimseyi tanımadığım kesin. Kadın İngiltere'de bir şans oyunları talihlileri kulübü ya da topluluğu olduğunu söylüyor. Üye olmak için belirli bir meblağın üzerinde ödül kazanmış olmak gerekiyormuş. Üye olurken bir yemin ediliyormuş, bir daha hiçbir şans oyunu oynamamak da yemine dahilmiş. Helen kulübün ya da topluluğun birçok üyesinin suçluluk duyduğunu ya da hayatlarının bir döneminde duymuş olduklarını düşünüyor. Bu kadar da talihli olmayı hak etmediklerini düşünürlermiş ya da düşündükleri bir dönem olmuş. Neyse ki teskin etmek, yardımcı olmak üzere topluluk varmış. Helen'a sorulursa başlarına gelebilecek en kötü şey tekrar kazanmak olurmuş.

8 Mart günü otelde kahvaltı ediyorum. Günlerden cumartesi. Pazartesiden cumaya boş ve tamamen bana ait olan küçük salonda, yan masada ince, uzun boylu, güzel bir kadın var. O kadar uzun boylu ki, onu otururken gördüğüm halde uzun boylu olduğunu fark ediyorum. Otellerde yaşanan en samimi dakikalar bunlardır; konuklar henüz yıkanmamış ya da yeni yıkanmış, bazen saçları tam kurumamış, çantalarında değerli eşyaları (para, kimlik, kredi kartı), henüz mahmur halde, kahvaltı etmek üzere bir araya gelir, gürültülü kahve makinesinin, ekmeklerin, ekmek kızartıcısının, tahıl gevreklerinin, soğuk etlerin ya da meyvelerin başında yanlışlıkla çarpışır, birbirleriyle konuşmaz, birbirlerine bakmaz, daha birkaç

dakika öncesine kadar Tanrı'ya şükür görünmez olan bunca konukla bir arada kahvaltı etmek normal bir şeymiş gibi yaparlar.

Kalabalık bir aile geldiğinde, Helen komşu masadaki kadınla bana aynı masayı paylaşmamızda sakınca var mı diye soruyor. Biraz canım sıkılarak yerimi değiştiriyorum, bir türlü bitiremediğim Abdelkader Djemaï'ın *Gare du Nord*'u elimde. Kitabı masanın üstüne, soğuttuğum sütlü kahvemin yanına koyuyorum ve uzun boylu kadının (benim gibi) Fransızca bir kitap okuduğunu görüyorum: çevirileri genellikle Seuil yayınevi tarafından basılan Arjantinli bir yazar, babasının denizci olduğunu bana bizzat anlatmış ve Jan Seyda'nın romanını bana hediye etmiş olan yazar. Fark etmekte gecikmiyoruz: O Arjantinli bir yazarın kitabını Fransızca okuyan bir Cezayirli, bense onun tam zıddıyım. O buna şaşırmış görünmüyor, sanki talihin oyunlarından etkilenmezmiş gibi. Biraz sohbet ediyoruz, benimle Fransızca konuşmanın ona iyi geldiğini söylüyor. Kendisi koreograf-balerinmiş. Yaklaşık üç haftadır İngiltere'de geziyormuş, iki haftası daha varmış; o öğlen trenle Hastings'e gidecekmiş; sürekli İngilizce konuşmaktan ağzının, çenesinin ağrıdığını söylüyor. Ne hissettiğini anlıyorum, o ağrıyı biliyorum. Ben de Fransa'ya gittiğimde aynı şeyi yaşıyorum. Söylüyorum kadına. Cevaben küçüklüğünde farklı koreograflarla çalıştığını anlatıyor, iki-üç ay biriyle, iki-üç ay başkasıyla; her biriyle farklı kasları ağrırmış. Kısacası her koreograf ayrı bir dilmiş.

XIV

Thambell'ı, yöreye geliş amacını ifşa etmiş olan bu konukla kafası çok meşgul canlandırıyorum gözümde. Meen'in belki alkolden ötürü Józef'i öldürme niyetini itiraf ettiği sahneyi defalarca baştan yazıyorum. Daha doğrusu defalarca yazmıyorum da, az çok önemli çeşitlemelerle farklı sahneler yazıyorum, ama hepsinin temeli aynı: ifşaat. Bu sahnelerin birinde Thambell Meen'in bildirdiği şeye inanmıyor ya da tam inanamıyor; tek başına bu itirafın, cesaret edemeyeceğini kabullenmek anlamına geldiğini, adamın kuru sıkı attığını, hevesini dillendirdiğini düşünüyor. Bir başka sahnede Thambell böyle bir bilgiyi gizli tutamayacağını haykırarak tepki veriyor, şafakla birlikte gidip Józef'i uyaracağını söylüyor; Meen gülüyor (pis pis gülüyor); öyle ya, bunun için yapmıştı ifşaatı: Söylenti Józef'in kulağına gidecek ve Meen'e göre nihai intikam olmasa da intikamın başlangıcı olacak, bir çeşit tehlikeli damla hastalığı.

Bölgede görevlerini layıkıyla yerine getiren iki toplanma noktası mevcuttu: Ye Olde Mill ve Tiger Inn. İkisinden daha yakın olanı, Swan Road'la Hayton Lane'in üst köşesinde, bir kilise gibi karanlık ve ağırbaşlı yükselen bir yapıydı; karşısındaki orman, kışları müşterilerin ağzından kıvrıla kıvrıla çıkan nefes gibi sisli olurdu. Thambell ayda bir-iki defa son haberleri almak üzere paltosunu Ye Olde Mill'in kalabalık portmantosuna asardı. Orada randevulaşan ve âdetleri arasında, söylemeye gerek yok, devamlılığı ödüllendir-

mek de bulunan camiaya katılmak için bu sıklık yeterli değildi, onun da böyle bir niyeti yoktu zaten.

Bir süredir biliyorum: Gelecekte (benim şimdiki zamanım olan gelecekte) Ye Olde Mill'in mirasçısı Old Mill Inn olacak, masaları, şamdanları, televizyonları, biraz kulak tırmalayan müziği ve sempatik Bay Cockburn'ün yüz on yıl sonra bana tattıracağı İrlanda armut şarabıyla; ne var ki öncesinde, yüz on yıl önce, orada en inatçı müdavimleri yan yana, omuz omuza dizmeye karar veriyorum; bira stokunu bitirinceye kadar içecekler, müdavimlerin seçme şansı yok, başka içki yok, olsa olsa esmer ya da açık bira arasında seçim yapabilirler; etraflarına bol bol duman koyuyorum, biraz da bağrış çağrış, ama çok da değil; tek tek sesler bir havadis verirken duyulabilmeli.

Bir dizi çiftlikle Pent Farm'ın aşağı yukarı ortasında bulunduğu hayali bir üçgen çizen üç köyden oluşan, beş yüz, belki daha az nüfuslu bir bölgeye bir yabancının gelmesi çok önemli bir olaydı. On yılı aşkın bir süredir ondan fazla yabancı görülmemişti yörede. Ve Józef dışında hepsi oralarda birkaç ay kalıp gitmişti.

Şöyle yazıyorum: Thambell Ye Olde Mill'in kapısından (şimdiki sahibinin dediğine göre bugün de kullanılmakta olan kapı) içeriye girdiğinde, iki-üç haberin ilgiyi toplamak için rekabet ettiği her zamankinin aksine, bu sefer üç paralel sohbetin üçünün de aynı konuda olduğunu ve neredeyse tek sohbet sayılabileceğini fark etti.

İçeride otuz adam saydı Thambell. Altı ihtiyar, on sekiz genç, diğerlerini hangi sınıfa sokacağını bilemedi. Hepsinin anlatacak az çok doğru bir şeyleri vardı. Bazıları başkalarının anlattıklarını dinlemekten hoşlanıyordu, ama diğerleri –çoğunluğu– sesini duyurabilmek için rekabet ediyor, uğraşıyor, hep bir ağızdan konuşuyordu.

Ray Ashwood, Neil Boyd, Nick Ralston, Eddie Flemming ve Don Greene diğerlerinin arasından sıyrılıyordu, bunlar usta anlatı-

cılar olarak bilinirdi. Sonra Joe Cowley vardı, sık sık renkli anekdotlar anlatırdı, ama güzel anlatamazdı, sesi çekingen çıkar, inandırıcılıktan uzak olması sinir bozardı. Jeff Ross ayrı bir vakaydı: Yıllardır demiryollarında çalıştığından farklı malumata ulaşabiliyordu; ne var ki bunları ağzından adeta kerpetenle sökmek gerekirdi; nihayet bir laf kaçırdığında da sanki ağzından havadis değil, azı dişi sökülüyormuş gibi yüzünü buruştururdu.

Bir pencerenin yanında, boynuna kadar ilikli mutat kareli gömleğiyle oturan Neil Boyd, Meen'i bir ineği sağarken gördüğünü söylüyordu, tahmininee Greene'in ineklerinden biriydi. Sütünü sağıp içerken.

Fred Jackson birkaç dakika önce müthiş bir küçümsemeyle "küstah bir serseri" diye tanımlamıştı onu. Neil Boyd hemfikir değildi. Alman kavgacı sayılmazdı, ama fiyakacı bir havası vardı ve tedbirsiz olduğu kadar (uygun bir sıfat aradı) esrarengizdi. "Münasebetsiz bir serseri" diye özetledi Flemming, Ralston'a göz kırparak; henüz ağzını açmamış olan Ralston genellikle aynı taktiği kullanır, başkalarını konuştururdu. İlgiyi durgunluğuyla çekerdi.

"Dün bisikletle gördüm onu," diye anlatmaya başladı, geniş ve yassı burunlu bir adam; Thambell adamın soyadını bilmiyordu.

"Bisikletle mi?"

"Aynen öyle," diye doğruladı yassı burun.

Sonra Ralston'a sıra geldi.

"Bu adam," diye girdi söze, her kelimenin zevkine vara vara, "benim bildiğim..."

Ama büyük kapının bir sızlanmayı andıran gıcırtısı konuşmasını böldü. Neredeyse tıpatıp aynı olan çehreleri ve son derece farklı vücutlarıyla Finn kardeşlerdi gelenler. Hoşgeldiniz manasına öksürükler duyuldu. Ralston susturulmuş olmakla birlikte ilgiyi muhafaza ediyordu.

"Bu adam," diye baştan aldı. "Dikkatli olmamız gerekir..."

Not defterlerimden birine yazıyorum: "Görünüşe bakılırsa, Thambell Ye Olde Mill'de ilk kez kendini sudaki balık gibi hissediyor. Onu ilgilendiren, bildiği, onu bu camiaya dahil eden bir konu konuşuluyor. Gerçi camia bunları hiç bilmiyor, aklından geçirmiyor. Henüz bilmiyor."

XV

Tıpkı hayran olduğu Flaubert gibi Józef de okuru ikna etmek, yakalamak, büyülemek için yazarın belirli olaylardan, sahnelerden ya da kurgulardan çok belirli kelimelere ihtiyacı olduğunu düşünürdü – ve bunu Hueffer'a hep söylerdi. Flaubert'in ifadesiyle *les mots justes*, ne var ki Józef sesin anlamdan daha güçlü olabileceğini düşünüyordu. Doğru aksan ya da ses. *L'accent juste*, diyordu Fransızca, düşünceye gelince bu dil tam aradığı malzemeydi, tıpkı gemicilik günlerinde suyun olduğu gibi. Belki okuma günlerinde zorlanmasının sebebi buydu. Çünkü biraz Slav, biraz da Fransız olan, dizginlenemeyen aksanı *doğru* olmayı reddeder gibiydi; İngilizce yazılmış o sayfalar başka kıyılarda, hayalet bir dilde üretilmiş fikirlere hizmet etmeye yanaşmıyordu adeta.

Hayır, burada tercüme işe yaramıyordu; en azından Rouen limanındaki gibi yetmiyordu. İngilizce yazmasa hayatı boyunca hiç yazmayacağını haykırmak hiçbir işe yaramıyordu. Kendisini evlat edindiğini düşündüğü bu dile sadakatini, itaatini itiraf etmek hiçbir işe yaramıyordu; bu dil ki onu bir ölçüde denizden uzaklaştırmakla birlikte bir yandan da yaklaştırmıştı, çünkü denizcilerin diliydi: Adowa'nın, Mavis'in, Palestine'ın, Vidar'ın, Torrens'ın ve Otago'nun denizcilerinin dili. Józef bu İngilizce dilini suya benzetiyordu; akışkandı, esnekti, Fransızcanın karasal, topraksı sağlamlığının tam zıddıydı; Józef Fransızcayı yetişkinliğinde, sosyal hayatın içinde değil, çocukken, (gür kaşlı, koca burunlu) Matmazel Durand'ın yardımıyla dört aydan kısa bir sürede öğrenmişti. Top-

luluk önünde yüksek sesle, yanlış aksanının boyunduruğunu sineye çekerek okumak ızdıraptı. Bilhassa kelimelerde güzellik arayan bir adam için. İşte en çok öyle zamanlarda kendini sirk oyuncusu gibi hissediyordu. Hatta daha beteri: İngilizce yazarak okur kitlesinin şoven gururunu okşamaktan başka şey yapmamış bir putperest.

Denizciliği Fransa'da başlamış, Fransa'da noktalanmıştı. İlk yolculuğunda dört Frioul adasını yakından görmüştü; özellikle küçüklerini: Tiboulen ve *Monte Cristo Kontu*'nun geçtiği If kayalığı. Dumas'nın romanıyla *Madame Bovary*'nin yayımlanması arasında on beş yıldan kısa bir süre vardı; Józef'in denizde vaftiziyle Rouen'da, bir başka romanın gerçek dekorunun karşısında denizle vedalaşması arasında da yirmi yıldan kısa bir süre.

Jessie durumun hassasiyetini etkileyici buluyordu: Eşi zamanında edebi dil olarak, hatta bunun da ötesinde vatan dil olarak Fransızcayla İngilizce arasında bir seçim yapmış ve sonuç her ne kadar Jessie'ye mesnetsiz görünse de, ortak hayatlarının kapılarını açmıştı: evlilik, Pent Farm, Borys ve daha birçok şey... Bir gece, Hueffer'larla neredeyse mükemmel bir uyum içinde akşam yemeği yedikleri ender gecelerden birinde, Józef Fransızcanın daha basit ama daha tehlikeli bir seçenek olduğunu söyledi: Fransa üslupçularla doluydu, Vincennes ormanında bir ağacı sallasan dört, beş, altı üslupçu düşerdi (birbirlerine çarpmadan ama, çünkü düşerken bile üslupçuydular), oysa İngiliz bir üslupçu daha egzotik bir meyveydi.

Jessie Hueffer'larla yenilen akşam yemeğinin ardından o geceyi kaygılı ve uykusuz geçirdi. Józef'le tanışmalarını gemilerin kaderini tayin eden rüzgârlar kadar tesadüfi bir edebi karar mı sağlamıştı? Onları kaderin ya da iradeye benzer bir şeyin birleştirdiğine inanmayı tercih ederdi. Ama belki de kader buydu: isabetli bir rüzgâr.

Beş yıl önce bir sabah Jessie acil durumlar dışında yapmaması gereken bir şey yapıp çalışmasını bölmüş ve kendi kullandığı sıfatla "harikulade" bir haber vermişti ona: Borys, küçük Borys ilk anlamlı kelimelerini söylemişti az önce; bunlar da, Jessie'nin söylediğine göre, "*mama*! *papa*!" olmuştu ya da tam tersi, "*papa*! *mama*!", ikinci değil birinci heceleri vurgulamıştı, önemli bir olaydı.

Uzun zaman sonra, Hueffer'la çalışırlarken ara verdiklerinde Józef bunu anlatırken, Borys'in ilk kelimelerinin şaşırtıcı biçimde kendi ilk romanının başlangıcı olan iki kelimeye biraz benzediğini fark etmişti ansızın: "Kaspar! Makan!"

Hueffer en sevdikleri yazarların ilk kelimelerinden oluşan bir liste yapmayı önerdi. Bunun üzerine anlamsız bir tartışmaya giriştiler, ikisinden biri, Hueffer mıydı?, bu ilk kelimelerin her zaman ilk kelimeler olmadığını, en azından ilk olduklarının kesin şekilde bilinemeyeceğini söyledi. Daha önce başka denemeleri olmuştu mutlaka, bu yüzden de sadece okurun gözünde ilk kelimelerdi. Bunun üzerine ikisinden biri, Józef miydi yoksa yine Hueffer mı?, aynı şeyin Borys ve genelde bütün çocuklar için söylenebileceğini ileri sürdü; "*mama*! *papa*!" Jessie'nin ilk duyduğu kelimelerdi, ama ilk oldukları kesin olarak söylenebilir miydi?

Bunun gibi manasız tartışmalara sık sık dalarlardı; özellikle iş tıkandığında, yazı düğümlenip onları da düğümlediğinde. Bir gece ziyarete gelmiş olan Bay Pinker ikisinin ortak çalışmasından "dört el yazı" diye bahsetmiş, ikisinden biri, Hueffer mıydı?, piyanist olmadıklarını, yazar düetlerinin iki elle çalıştığını söylemişti.

Bu tür tartışmalara karışmayan, daha ziyade sohbet evle ilgili konulara döndüğünde oltaya gelen Jessie bu kez, belki eski mesleği adına araya girme ihtiyacı duymuştu. İki elle mi? diye itiraz etme cesaretini göstermişti, peki ya daktiloyla yazıyorlarsa?

Bunun üzerine ikisinden biri, Józef miydi?, hafif bir sıkıntıyla konuyu bağlamıştı: Hueffer Jessie'nin biraz gönülsüzce ödünç verdiği Yost'u kullandığına göre, ikisi üç elle çalışıyorlardı, en doğru ifade buydu; Bay Pinker rahatlıkla ilan edebilir, yayınevine şu ta-

nıtım cümlesini önerebilirdi: *The Inheritors*, üç elle yazılmış bir roman...

Józef bazen Jessie'nin daha meraklı, daha işgüzar olmasını isterdi. Falk kim? Hermann kim? Yabancı bunlardan birine ilham vermiş miydi gerçekten? Józef Jessie'nin bunları kendisine sormasını bekliyor, ama Jessie sormuyordu. Aslına bakılırsa birbirlerine nadiren soru sorarlardı.

Józef Jessie'nin sadakatine güvenebileceğini biliyordu ve bunun için de ayrıntılara girmesi gerekmemişti. Aradan geçen zamanda Jessie çok şey öğrenmişti, geçmişiyle ilgili herkesten çok şey biliyordu. Buna rağmen ona anlatmadığı ve mümkündür ki asla anlatmayacağı birtakım olaylar vardı. Bu konuda durumu Falk karakterininkine benziyordu, ama Falk'un sırrı o kadar yakıcıydı ki, sonunda itiraf etmesi gerekiyordu.

Józef, Jessie'yle ikisinin görüştüğü insanların hepsinden daha şaşaalı, daha kendine has, daha tuhaf bir geçmişi olduğu için böbürlenmezdi ya da belki biraz böbürlenirdi. İnsan bir geminin suyun altındaki bölümünü gördüğünde su hattı parıltısının altında kalan yüzeyi aşağı yukarı bilir. Orantı meselesi. Ama Józef suyun altındaki solmuş, eski teknesini kimsenin hesaplayamayacağı bir gemiydi.

O hattın altında yanıltıcı bölgeler, kendisinin bile tanımadığı gölgeler vardı. Hermann kimdi? Ya Falk? Yabancı gerçekten bunlardan birine ilham vermiş miydi?

XVI

On beş yaşımı yeni doldurmuştum, bir cuma öğle sonrasıydı, gayet iyi hatırlıyorum; babam boğuk, kısık sesiyle, tütünle iyice ağırlaşan ağır yabancı aksanıyla bana seslendi. O zaman, yani otuz küsur yıl önce yaşadığımız Buenos Aires'teki evin birkaç basamaklı merdivenini tırmandım. Babam ayakta bekliyordu, baş ucunda Modigliani'nin bir çıplağı asılı, çift kişilik yatağın yanında. Gergin bir tavırla oturmam için turuncu-mavi-kırmızı-beyaz Meksika işi yatak örtüsünü işaret etti. Sonra kapıyı kapattı, yanıma oturdu ve artık bana anlatma vaktinin geldiğini söyledi: Kendisi aslında benim zannettiğimden, "resmi" yaşından beş yaş büyüktü.

Bu söylediği kafamı karıştırdı. Ansızın babamın hayatından beş yıl çalındığını düşündüm. Ne var ki hırsız bizzat kendisiydi. Arkadaşlarımın bazılarının art niyetleri olmadan dedem sandığı kır saçlı bir babam olması beni öteden beri rahatsız ederdi. O cuma günü öğleden sonra babamın altmış değil, altmış beş yaşında olduğunu kabul etmek zorunda kaldım. Esas tuhaf olan bu değil, babamın niçin bir resmi yaşı, bir de hem gizli hem gerçek yaşı olduğunu açıklamak amacıyla anlattığı girift hikâyeydi.

Babam basiretliydi, 1937'de, savaşın yaklaştığını gördüğü için Avrupa'dan kaçmıştı. Kendisi bana böyle anlattı. Doğum tarihini değiştirmiş, 1914'ün sonundaki 4'te tahrifat yapıp 1919'un 9'una dönüştürmüş ve böylece seferberlikten kurtulmayı başarmıştı. Yaptığı değişiklik kabul görmüştü; evimizin duvarına asılı iki diploma-

da doğum tarihi 1919'du. Ama bir noktada (zamanını da, sebebini de bilmiyorum) babam tekrar Arjantin kimliğine gerçek tarihi yazdırmıştı. Öldüğünde nüfus kâğıdında ve pasaportunda doğum tarihi 1914'tü.

Şaşkınlığıma rağmen, annemin bilip bilmediğini sordum. Babamın –şöyle ifade edelim:– iki yaşı olduğunu bilip bilmediğini. Babam bildiğini söyledi. İkisi bu konuyu konuşmuş, sırrı bana açıklamak için ideal yaşın on beş olduğuna karar vermişlerdi. Çoğul konuşması bana sırf anneme saygısındanmış gibi geldi. Ayrıca savaş biteli bunca yıl olmuşken, sır neredeyse zararsız sayılmaz mıydı? Babam beş yıl önce emekliye ayrılmak istemiyordu. Hem işini kaybetmekten korkuyordu (onca zaman uğraşıp didindikten sonra nihayet seyahat etmesine, mesela Meksika yatak örtüleri almasına fırsat tanıyan bir işi vardı), hem de gerçek açığa çıkarsa şöhretinin etkilenmesinden.

Sonunda babam iş yerinde gerçeği anlattı. Elbette Hz. Süleyman'a yakışır bir çözüm üretildi: Hukuken altmış beş yaşında olduğu için babamın emekliye ayrılması gerekirdi, ama kendisine beş yıllık (özel bir kategoriye dahil, yasalardan bağımsız) ilave bir görev verildi.

Kısa bir süre sonra, yine bir doğum günümde (bu sefer on sekizinci), babam benimle tekrar özel bir konuşma yaptı, bir bakıma ilk konuşmasının karikatürüydü. Beni tekrar (annemin Meksika örtüsüne verdiği adla) "Aztek" örtüsünün üstüne oturttu, ama bu sefer yatak boş değildi; babam az önce tırnaklarını kesmişti, neredeyse her zaman kapalı kapı ardında yaptığı bir işlem.

Ben o sırada bütün saflığımla önceki konuşmasında bana en büyük sırrı açıklamış olduğunu sanıyordum. Tek sırrı ya da en önemli olanını. Ama babam bu sefer annemle evlenmeden önce, çok önce, otuzlu yılların ortasında başka bir kadınla evli olduğunu anlattı. Söz konusu kadın babamın yolculuğuyla, yani Atlas Okyanusu'nun ötesine geçme kararıyla ayrılmaz bir bütünmüş. Kadın

Yahudi'ymiş. Babam hayatını kurtarmak için onu gemiye bindirmiş. Kendisi de binmiş.

Yani okyanusu geçen o gemide, babama İspanyolca öğreten Lübnanlı'nın olduğu gemide babam kendisinden yedi yaş büyük bir kadınla birlikte yolculuk yapıyormuş. Israrla sorduğum halde adını söylemediği, onu hâlâ güldüren, biraz küçümseyici bir takma adla andığı bir kadın. Çünkü ilişkileri kötü bitmişti. En azından babamın anlattığı buydu.

Kadının, babamın ilk karısının adını neredeyse yirmi yıl sonra, 2001'de, babamın ölümünden bir yıl sonra öğrenebildim nihayet. Babamın yakın bir dostunun dul eşi söyledi. Ressam olan bu dul kadın benim onu nasıl merakla sorguladığımı görünce bir karton kutuyu uzun müddet karıştırdı ve sonunda muzaffer bir ifadeyle içinden babamın ilk karısıyla birlikte, hiç tanıdık gelmeyen bir fotoğrafını çıkardı; kadın uzun boylu ve uzun yüzlüydü (çirkin değildi) ve biraz gururlu bir gülümsemesi vardı.

Çok eski bir öğle sonrasını hatırlıyorum; on, en fazla on iki yaşında olmalıydım, anneme aile albümündeki (hepsi babamın eski fotoğrafları olan) bazı fotoğrafların niçin makasla kesilmiş olduğunu sordum. Annemin cevabını şimdi hatırlamıyorum, ama ilginçtir (daha çok da anlamlıdır), o gün böyle bir soruyu sormak için ne büyük bir gayret gösterdiğimi hatırlıyorum. Bugün elbette babamın ilk karısını makas marifetiyle kesip attığını anlayabiliyorum. Bununla birlikte, onu tam olarak yok edememişti. Fotoğrafların beceriksizce kesilmiş düzensiz konturları meydandaydı (yokluğunun varlığı); ayrıca bu kadar bariz olmayan başka işaretler de vardı. Bir gömleğin kolunda bir kadına ait olduğu belli bir el, hatta o kadar da değil, üç parmak. Bir iskarpinin burnu ya da kesilmiş bedenin gölgesi. Yokluğun mecazımürseli gibi bir şey.

XVII

"Yeterince uzun yaşamış her erkekte babamdan bir şey vardır. Ama onlar bir şey demiyor. Diyemiyor. Nasıl diyeceklerini bilemiyorlar ya da konuşabilseler konuşmazlardı belki. Yeryüzünde insanoğlu fazla deşmeye gelmeyen, öngörülmedik bir kazadır."

"İskemlesinde sabırsızlıkla kıpırdandı ve kitabı iki eliyle kaldırıp gözlerine yaklaştırdı. Babasının kitaplarından biriydi. Rasgele açtı, gözü sayfanın ortasına ilişti. Baba Heyst akla gelebilecek her konuda birçok kitap yazmıştı... Oğlu okudukça içine kapandı, sanki yazarın gözü üstündeymiş gibi sakin bir yüz ifadesi takındı; sağında, başının biraz yukarısında asılı portrenin son derece bilincindeydi – hasırlardan oluşan eğreti duvarın üstünde, ağır çerçevesinin içinde harika bir varlık, profilin çizili sabitliğinde hem sürgün hem yuvasında, hem yersiz hem egemen."

"Ona babasının sesini duyarmış gibi geliyordu; konuşuyor, sonra susuyordu. Başlangıçta irkildiyse de sonunda bu yanılgıda bir cazibe buldu. Babasından bir şeylerin –kendi kanını taşıyanların işitebildiği bir hayalet sesin– hâlâ yeryüzünde yaşadığı yolunda kısmi bir inanca kendini teslim etti."

(Joseph Conrad, *Zafer*'den bölümler.)

XVIII

Józef'in kendi kitaplarına dalmaktan hoşlanmamasının tek sebebi, kitaplarında daima bulduğu çok sayıdaki kusur değildi. Kitapları onu bir öykünün hayaline sürüklemek şöyle dursun, kitabı yazdığı ânın hatırasını net olarak canlandırırlardı. "'Nihayet battı,' dedi Nina annesine, ardında güneşin battığı tepeleri işaret ederek." Mesela bu cümleyi her okuduğunda gözünün önünde biraz barok FKNŞ armalı (altında dipnot misali Fransa-Kanada Nakliyat Şirketi yazısının yer aldığı) beyaz bayrak dalgalanır, (şimdi hayal gibi gelen denizcilik hayatının son gemisi) Adowa'daki kamarasının lombozunun kalın pirinç çerçevesi ve içerisinde, tıpkı okul kitaplarındaki resimler gibi, Rouen şehrinin en güzel kafesinin, Bay Bovary'yle karısının unutulmaz bir opera gösterisinin ardından gittikleri kafenin cephesi rüyalara has bir parıltıyla canlanırdı.

Fakat birçok kez olayın dekoru yaratının dekoruna o kadar zıttı ki, tek bir kişinin birbirinden bu kadar farklı iki yerde birden bulunmayı başarmış olması ona imkânsız gelirdi. Daha ileri yaşında da birbirinden öylesine farklı olan her romanı, her öyküsü için aynı şeyi düşünecekti. O kadar farklıydılar ki, deniz birçoğunun ortak noktası olduğu halde birçok yazarın elinden çıkma eserler gibiydiler. Okurlar bir yazarın çok ya da az sayıdaki kitabı arasındaki benzerlikleri arayıp bulurlar; öte yanda yazar, her şeyden önce aralarındaki farklılıkları görür. Yüz ayrı hayat yaşamış olma duygusu ya da inancı istiareyi, şakayı aşıyordu belki. Bu birbirinden farklı kitaplar dizisi iddialarından birini ortaya koymanın bir yolu da olabilirdi: yazarın ayrı ayrı her kitabında kaçınılmaz biçimde

kendinden bahsettiği, ama asla bir bütün olarak görünmediği, sergilenmediği, mümkün mertebe perde arkasında, net değil, şüphelenilen bir varlık olarak kaldığı fikri. Hikâyenin arkasındaki gölge ve ses gibi.

Józef'le Hueffer'ın ortaklığa başlaması bir bakıma ikinci bir düğün gibiydi. Belki ilki kutsanmamış olduğundan (Jessie'yle Józef Hanover Square'de resmi nikâhla evlenmişlerdi), Józef Hueffer'a arabasına, adıyla ve sanatçı soyadıyla aynı olan Ford marka arabasına binmesini söyledi, yolda giderlerken H. G. Wells'i ziyaret edeceklerini açıkladı.

Wells uzun zaman önce ilk romanındaki enerji ve ilhamı heyecanla karşılamıştı. Józef şimdi de sanatsal ortaklığını bildirdiğinde benzer bir heyecan bekliyordu. Bir bakıma Jessie'yle ikisinin Londra'da bulamadıkları kutsamayı. Wells'in takdirini neredeyse ilahi bir seviyede görüyordu. Ama Wells asgari bir nezaketin ötesine geçmedi ve ertesi gün bisikletle Hueffer'ın evine kadar gidip onu vazgeçirmeye çalıştı.

Bir adam daha. Bir bisiklet daha.

"Onun o harika Doğulu üslubunu mahvedeceksiniz," diye itiraz etti Wells, bisikletten inmeden.

En azından Józef sahneyi böyle hayal ediyordu.

Üslup, hep üslup.

Hueffer anlattığında kendini zorlaması gerekti. Harika Doğulu üslubu. Tepki verirken koltukların kabarmasını gizlemek kolay değildir.

Jessie ona bisikletli adamın Hermann ya da Falk karakterinde (fark etmez aslında) kendini bulduğunu anlattığında Józef buna biraz benzer bir gurur duydu.

İlgi çekmek, inanılır olmak. İki zorunlu görev, bu konuda Hueffer'la hemfikirdiler. Sürekli karakterlerinin yaşayıp yaşamadığını sorgularlardı. İlgi çekip çekmediklerini, inanılır olup olmadıklarını da. Alman'ın ziyareti bu açıdan kötü bir haber değildi.

Thambell'a bakılırsa Meen denen adam hikâyenin koca paragraflarını ezbere biliyordu. Thambell'ın kitabı olmadığı (evinde Kutsal Kitap dışında hiç kitap yoktu), pek okuma tecrübesi de bulunmadığı için başlangıçta pek inanamamıştı buna. Bunun üzerine Alman gidip kitabı getirmiş, hikâyenin bir sayfasını açmış ve meydan okuyan bakışlarla, "Bana bir cümlenin başını oku," demişti. "Herhangi bir cümlenin."

Thambell yüksek sesle okurken çok zorlanırdı. Buna rağmen merakına yenilmiş ve kitabı damarlı, kirli, köşeli parmaklarıyla tutup hecelemişti: "Bir-ço-ğu-muz... i-çin... ha-yat... su-yu..." Meen aynı sözleri, sanki onu düzeltircesine akıcı şekilde tekrarlayıp paragrafın tamamını da ezberden okumuştu: "Birçoğumuz için hayat suyu olan tuzlu suyun tadı konuşmalarımıza sızardı. Okyanusun acısını tatmış olan, sonsuza dek tadını ağzında taşır."

Józef kendi metinlerini ezberlemeyi hiçbir zaman başaramamıştı. Hatırladığı tek tük cümleler de taslak cümlelerdi; son bir fevri düzeltmeler, karalamalar, eklemeler ve çıkarmalar dizisinin ardından nihayet basılarak sabitlenen cümlenin önceki çeşitlemeleri. Hueffer bunun normal olduğunu söylüyordu; çünkü yazar cümlenin bir başka çeşitlemesiyle, okurun bilmediği bir çeşitlemesiyle aylar, hatta yıllar boyunca yaşıyordu. Yazarın hafızası didişmek zorunda kaldığı malzemeyi saklıyordu. Hafıza muhtemel –asla kesin olmayan– çözümden çok soruna tutunmuştu.

Buna karşılık Hueffer'la ikisi Dickens, Flaubert, Turgenyev ve ensestöz özel panteonlarını oluşturan diğer yazarların uzun uzun cümleleriyle paragraflarını ezbere bilirlerdi. Dostluklarını böyle mühürlemişlerdi: Maupassant, Stendhal ve Alphonse Daudet'yi ezbere okuyarak, sanki yazarı kendisiyle Hueffer imiş gibi, daha doğrusu Józef nezdinde Meen neyse, bu yazarlar nezdinde oymuşlar gibi.

XIX

Otelde kahvaltı etmek üzere aşağı iniyorum ve güleryüzlü diyemeyeceğim bir ifadeyle beni beklemekte olan Karpinski'yle karşılaşıyorum. Bir sorun olduğuna, en azından bir sebeple gergin olduğuna hükmediyorum. Az sonra, Karpinski (nezaketinden ötürü mü yoksa kahvaltı etmediği ve gerçekten aç olduğu için mi bilmiyorum) karşımda kahvaltı ederken, bir karışıklık olduğunu öğreniyorum; bir mail yolda kaybolmuş, her neyse, Karpinski beni "hapishaneye gitmek üzere" almaya gelmiş. Bu tedirgin edici üç kelimeyle ne demek istemiş olabileceğini anlayamıyorum. Sakinleşmeye çalışıyorum, kimsenin beni hapse atmayacağını, parmaklıkların ardını boylamam için hiçbir neden olmadığını düşünerek mantık yürütüyorum, ama beni asıl sakinleştiren bizzat Karpinski oluyor; Volkswagen'i sol şeritte sürerken (İngiltere'deyiz, burada Polonyalılar bile ters yönde araba kullanmak zorunda) daha önce bir "ceza kurumu"nda edebiyat atölyesine katılıp katılmadığımı soruyor; daha birkaç dakika önce kahvaltımı hunharca mahvetmiş olan "hapishane" yerine artık daha kibar olan bu ifade kullanılıyor.

Elimden geleni yapıp pek sakin bir yer olmayan Burmarsh hapishanesi mahkûmları için İngilizce doğaçlama bir edebiyat atölyesi tasarlıyorum (bir buçuk ay önce burada kanlı bir isyan yaşanmış, neyse ki henüz kulağıma gelmiş değil); ben atölyeyi düşünürken Karpinski albino bir Paul McCartney'ye benzetilebilecek ceza kurumu müdürüne Pent Farm'da kalan bütün ziyaretçilerin "bir kültür faaliyetiyle topluma katkıda bulunarak teşekkür ettiğini" açık-

lıyor. Ah, bir de önceden bana açıklasalardı. McCartney taklidi bazı talimatlar veriyor, mesela sonunda mahkûmlardan, "Evet, ben artık gidiyorum, serbestsiniz" gibi cümlelerle ayrılmamamı söylüyor; tavsiyesi Karpinski'nin kesik kesik gülmesine yol açıyor; bu arada ben kafamda daha önce katılmış olduğum edebiyat atölyelerinden yararlanarak bir atölye tasarlıyorum; yalnız bu sefer Józef'e göz kırpmaya karar veriyorum: Bir karakterin başka karakterlere hikâye anlattığı bir metin yazmalarını önereceğim.

Burmarsh hapishanesinin küçük bir kütüphanesi var; mahkûmlar burada günde iki saatlerini geçirebiliyorlar (kütüphanede kitaplar dışında dergi ve gazeteler de var); kütüphaneci o kadar genç, o kadar narin görünen bir kız ki, ona bu görevin verilmiş olmasına inanamıyorum. Kütüphaneci kızla hapishanenin oturaklılığı arasındaki tezat beni etkiliyor. Ama fondaki kesintisiz gürültü çok daha fazla etkiliyor: kilit sesleri, zincir sesleri, binbir kapının açılıp kapanması, açılıp kapanması...

Atölyede "direktifler"i veriyorum (altı gönüllünün nasıl gayretle yazmaya daldığı görülmeye değer) ve iskemleye çöküyorum; mahkûmlarla benden başkası olmadığı için hâlâ biraz kaygılıyım; Karpinski kimbilir nereye gitti, McCartney'ye benzeyen müdür de yok, bir gardiyan, görevli, hiç kimse yok, sadece onlar ve ben; sonra bir kapı açılıyor ve yedinci bir adam boy gösteriyor, o da atölyeye katılanlardan biri; Józef'e (Józef'in XIX. yüzyıl sonlarında çekilmiş kimi fotoğraflarına) o kadar benziyor ki, kısacık bir an, olayın tamamen Karpinski'nin muzipliği olduğunu, hatta daha beteri, kötü bir rüya olduğunu düşünüyorum. Hâlâ otelde uyuduğumu, henüz uyanmadığımı da.

10 Mart Pazartesi günü Karpinski'yle bir tatsız kahvaltı daha ediyorum, üstelik istemeye istemeye; Karpinski'nin bir baş belası olduğu anlaşıldı, beni bir dakika bile rahat bırakmayan, daima anlatacak, bildirecek ya da gösterecek "çok mühim" bir şeyi olan sinir

bozucu bir tip. Bu ilk günlerde beni lüzumundan erken uyandıran, ama Pent Farm ziyareti hakkında hiçbir şey söylememeyi sürdüren bir tip.

Can sıkıntısından çok mahmurluktan suskunluğa gömülüp Karpinski'nin Józef'in hemen bütün biyografilerinde yer alan birtakım hikâyeleri çürütmesine izin veriyorum. Karpinski'nin bir "iftira kampanyası"na çok kötü bir davalı avukatı gibi itiraz edişi ve bunu söylerken sesini yükseltmemeye çalışması, ama zannettiğinden yüksek çıkan sesinin çeşitli bakışları cezbetmesi beni bunaltıyor. Elbette hemen hepsi Józef ve anayurduyla ilgili şeyler. Karpinski'yi en çok sinirlendiren de idolünün Ukrayna'da doğduğunun ileri sürülmesi. Tabii ki Berdychiv ya da Berdiçev veya Berdyczów kenti, nasıl yazılırsa yazılsın, bugün Ukrayna sınırları içinde yer alıyor (tıpkı babamın doğduğu kent Galatz'ın geçici olarak Moldova'ya ait olması gibi; dünyanın o bölgelerinde sınırlar belki daha sık değişiyordu ya da belki sebebi her şeyden önce eski zamanların şimdikinden farklı olmasıydı), ama Józef'in kültürel geleneği, diye bağıra çağıra ilan ediyor Karpinski, Polonyalı'dır. Yüzde yüz Polonyalı.

Nihayet bir akşam Karpinski'nin evine yemeğe gidiyorum. Kaçışım yok, reddetmek kabalık olur. Böylece Karpinski'nin peş peşe aralıksız doğmuş on erkek evladı olduğunu öğreniyorum hayretler içinde (yaşları sırasıyla üç, dört, beş, altı, yedi, sekiz, dokuz, on, on bir ve on iki); o ve karısı doğum kontrolü diye bir şeyi hiç duymamışlar adeta; sonra oğlanların adlarını öğrenince iyice hayretler içinde kalıyorum: George, Edward, William, James, Charles, Henry, John, Stephen, Harold, Edmund. Anlaşılan Karpinski'nin karısı çocuklara isim verirken nereden estiyse, İngiltere kralların-dan yararlanmış; kronolojiden şaşmadan, tekrarlardan ve kadın adlarından kaçınarak (bu ailede kız evlat yok), ayrıca Cromwell'lere de itibar etmeyerek (oğlanlar arasında Oliver ya da Richard yok); Karpinski bunu açıklarken söz konusu soyadını burnunu kırıştırarak telaffuz ediyor: Cronwell.

Bana bir asır gibi gelen üç saat içinde Karpinski'lerden Lehçe kırk kadar kelime öğreniyorum. *Nazywam sie Eliza*, çok memnun oldum, *dobranoc*, afiyet olsun, *dziękuję**. Babamınrumencesi lügatinin iki misli. Elbette aradaki fark şu ki, Karpinski'nin bana işkence eder gibi öğrettiği bu fuzuli lügati yarın sabah unutmuş olacağım; ona göre Józef'in eserlerini okuyup takdir edebilmek için İngilizcenin arkasına büzüşüp gömülmüş bu dili bilmek gerekiyor.

Kendimi sabırla donatıyorum. Eliza Karpinski'nin gözlerinin güzelliğine hayran oluyorum; İngiltere krallarının hepsini büyüleyebilecek camgöbeği rengi gözler; kocasının belki hayranlıkla onları seyretmekten başka şey yapmadığım çok belli olduğundan açıkladığına göre "yüzde yüz Polonyalı" gözler. *Chlodnik*'i tadıyorum, lahana turşulu *bigos*'u tadıyorum, *pulfeti* ya da belki *pulpeti* denilen okkalı köfteleri tadıyorum, kitapları italiklerle dolduran başka yemekler de tadıyorum, özellikle aklımda kalan, on oğlanın istisnasız hepsinin ağızları ardına kadar açık, neredeyse domuz sesine benzer, "yüzde yüz Polonyalı" olup olmadığını sormaya cüret edemediğim korkunç sesler çıkararak yalayıp yuttuğu *pierogi*'ler.

Karpinski'lerle yemek bitiyor, bir bitki çayı teklifini kabul ediyorum (Eliza Karpinski iki seçenek sunuyor bana: tarçınlı *tulsi* ve "tatlı rüyalar" karışımı) ve çayımı gözle görülür bir aceleyle içip bitirdikten sonra, "Çocukların yatma vakti gelmiştir, değil mi?" ya da buna benzer bir mazeret ileri sürüyorum, teşekkür ediyorum, paltomu alıyorum (üstelik paltonun yıpranmış, solmuş olduğunun farkındayım), sağ kolumu paltoya sokuyorum ve dönüşe geçiyorum.

Karpinski'nin pençelerinden kurtulmak için ne mümkünse yapıyorum.

"Otele taksiyle gidebilirim, hatta yürüyebilirim."

Karpinski sözlerime kayıtsız kalıp dikkate değer bir süratle, daha ben sol kolumu paltoya geçirmemişken iki kolunu benimkinden

* *Leh.* Sırasıyla "Benim adım Eliza", "iyi geceler", "teşekkür ederim". *–ç.n.*

de yırtık pırtık olan paltosuna sokuyor ve kral isimli oğlanların yarısının bile sığamayacağı Volkswagen'inin anahtarını alıyor.

Ansızın şaraptan çok yorgunluğa ya da Karpinski'ye fazla uzun süre maruz kalmanın yarattığı ruhsuzluk haline yorduğum bir baş dönmesi hissediyorum. Saat gecenin onu ya da on biri, birçok kişinin şöminelerini yaktığı, damların üstünde sanki isli bir havanın dalgalandığı saat.

Arabaya bindiğimizde Karpinski motoru çalıştırmadan önce yan aynaya gözlerini dikiyor. Bence olağandışı gergin bir bakış. Sanki biri onu takip ediyormuş gibi. Bunun üzerine yaklaşık otuz metre geride park etmiş daha büyük, turuncu ya da belki kırmızı bir araba görüyorum, gece ışığında belli olmuyor, kuşkusuz Japon marka, içinde de bir siluet, hareket eden bir kafa.

Otele giderken Karpinski arabadaki adamın oturdukları kiralık evin sahibi olduğunu anlatıyor. Altmış yaşındaki adam, diye açıklamaya koyuluyor Karpinski, orada, evin karşısında saatler geçiriyormuş utanmadan; arabadan hiç inmiyormuş, ama saklanmıyormuş da, gelip geçen herkesin görebileceği şekilde oturuyormuş, özel dedektiflerin en kötüsü gibi. Karpinski'nin duyduğuna göre adam kira geliriyle geçiniyormuş, o civarda kiraya verdiği dört-beş mülk daha varmış. Burada olmadığı günleri de büyük ihtimalle kiraya verdiği diğer evlerin karşısında geçiriyordur, diyor. Böyle nöbet tutmanın ona ne faydası var? Neyi koruyor? Kiracılara ne gibi bir mesaj ilettiğini düşünüyor? Karpinski bütün bunlardan hiç söz etmiyor. Çiftliğe ziyaretten de keza, hiç mi hiç söz etmiyor.

XX

Józef'e ağdalı ilacını iğrenç tadı günlerce yok olmadığı, Jessie'ye öyle geliyordu ki en beklenmedik anda inatla tekrar ortaya çıktığı için hep aynı (sapında zor görülür bir çatlağı olan) fincanda verdikten sonra; Józef'in ilacın tamamını hiç ara vermeden, tek yudumda içme marifetinden çok sıvının acılığını ele veren bir mimikle içişini gördükten sonra; bunu görüp kocasının gür sakalına, damla baş gösterdiğinde sanki taze bir şevkle uzayan sakalına bulaşmış bir ilaç kalıntısını temizledikten sonra; bütün bunlardan sonra Jessie Józef'in uyuduğunu, Borys'in ise uyanmadığını teyit etti, ağustos gecesinin öngörülebilir sükûnetinden yararlanarak *chippendale* yazı masasının, (Hueffer'ın da sık sık belirttiği gibi) Christina Rossetti'nin kullanmış olduğu yazı masasının başına geçip oturdu ve kitapta Falk öyküsünün başladığı sayfayı açtı.

Peki bu Hermann bir kahraman mıydı? Katiyen değildi. Bir *Schiffführer*, basit bir gemi kaptanıydı, diye okudu, tekrar okudu o gece Jessie.

Sevimli, tombul bir surat.

Tıraşlı çene.

İlkel sağlamlık.

Toparlak kollar bacaklar.

Evet, Hermann'ın fiziği Meen'e benziyordu. Meen de Hermann'a. Buna karşılık Jessie Meen'i gücendirmiş olabilecek bir cümle ya da sıfat göremiyordu. Öyküde karalanan biri varsa o da Falk'tu: bir canavar, bir hayvan; alçak, rezil, aşağılık, namussuz.

Meen ya deliydi ya da her şeyi abartan aşırı pimpirikli bir tipti.

Hem sonra Thambell onu yalnız bir adam diye tarif etmemiş miydi? Józef'in öyküsündeki Hermann'ın karısı vardı, çocukları vardı... Öyle görünüyordu ki, Meen herhangi bir roman karakterinde (kimbilir belki kibrinden, belki benbenciliğinden) kendini bulmak istemiş, Józef'in ve başka bazı yazarların çeşitli öykülerine göz gezdirmiş ve sonunda biraz kendi ayarında olsa bile aslında zorlama bir benzerlik bulmuştu. Tam tersine, bütün marifetin Józef'te olduğu da düşünülebilirdi. Józef'in bütün şaheserler gibi (Jessie' nin gözünde öyleydi, yazarının kocası olması önemli değildi) tanıdıklık izlenimi uyandıran öyküsünde. Özdeşleşmenin daima şaşırtıcı büyüsü.

Bir yanlış okuma, en azından abartılı okuma Alman'ın hayatını nasıl bu kadar etkileyebiliyordu? Belki de olay kendini kitaplarda arayıp bulma saplantısından ibaretti. Herhangi bir kitapta kendini arayıp nihayet hangisi olursa olsun birinde bulma saplantısı. (Elbette Józef'te babamdan unsurlar –kitaplara, edebiyata aşırı bir inanç– bulduğumda benim de aynı şeyi yaşadığımı düşünüyorum.)

Jessie geceyi yerinden hiç kıpırdamadan, Hermann'la ilgili öyküyü dördüncü kez okuyarak geçirdi. Józef'in sesi kendine has aksanıyla içinde yankılanıyordu, sanki gözleri onun sesinin uzantısıymış gibi; bu arada Józef'in öteki sesi, yatak, damla, ateş ve sızlanma sesi belirli aralıklarla kekeleyen bir yankı gibi, bir taklit gibi duyuluyordu.

Başını kaldırıp kitabın oluşturduğu zırh parçalandığında ayak sesleri duyar gibi oldu. Yoksa borulardan mı geliyordu ses? Hayır, duyduğu ses farklıydı. Daha önce Pent Farm'a asla musallat olmamış bir ses. Józef'in hasta olduğu ya da evde olmadığı (hatta "seyahate çıktığı", yani başka odaya yazmaya gittiği) geceler en gündelik şeyler, rüzgâr, ışık, yağmur başka bir parıltıya, başka bir görüntüye, başka bir sese bürünürdü. Beceriksizce ayağa kalktı ve Borys'in yatağına gitti. İki kolunu yana açmış, bacakları kıvrık uyuyordu oğlan. Uykudan dışarı atlamak üzereymiş gibi.

XXI

Hatırlıyorum, babam bana ikinci sırrını açıkladıktan on beş yıl sonra (on beş yıl sonra, ben artık onun çatısı altında yaşamazken), bir sabah beni arayıp akşama yemeğe davet etti, bana söylemek istediği bir şey varmış. Kafamda ansızın babamın annem öldüğünden beri kullanmadığı o Meksika örtüsü yayılıverdi. Kafamda ansızın bir alarm yandı: Babam aynı cinsten bir başka sır, üçüncü bir sır mı saklamıştı? Randevuya (yemeğe) gittim ve babam roman yazmaya başladığını anlattığında rahat bir nefes alır gibi oldum. Üçüncü sır bu muydu? Ailede efsane gibi anlatılan bir hikâyeydi, babam gençliğinde, henüz Avrupa'da yaşarken, gemiye binip okyanusu aşmadan önce Doménikos Theotokópulos'un, El Greco'nun romanlaştırılmış bir biyografisini yazmaya niyetlenmiş, ancak bir yüz sayfa kadarını yazabilmiş, onlar da yine efsaneye göre yakılmıştı. Neden El Greco? Neden bir ressam? Neden yakmıştı? Bunu hiç sormadım ona. Neden biyografiyle romanı birleştiren bir metin yazmayı tercih ettiğini de; tanımlamaya kalkışırsak benim şu anda Józef'le ilgili yapmaya çalıştığım gibi.

Babam romanını yazmaya *Agua*'yı, yani benim ilk romanımı okuduktan sonra başladığını söylüyor; romanım yeni yayımlanmış, babam da müsveddelere hiç göz atmadan, sıradan bir okur gibi yeni okumuştu. *Agua*'nın bir faydası varsa o da bu, diye düşündüm, en azından babam bir işe sarılmıştı. Henüz dört-beş sayfa yazmıştı sadece, yazdıklarını bana okutmayı reddetti; gerçi ben de belki habere şaşırdığımdan fazla ısrar etmedim. Babam beni akıl danışmak için çağırmıştı: Ne tür defterlere yazmak pratik oluyordu, yani ne

boy defterlere, hangi marka, kaç sayfalık ve hepsinden önemlisi, çizgisiz mi, çizgili mi, kareli mi? Kendimi tutup gülümsemedim ve bunların ikincil mevzular olduğunu söyledim. Ben sürekli defter değiştirirdim, hiçbir yönteme bağlı olmadan. Babam cevabımdan pek tatmin olmayarak konuyu uzattı. Benim daha çok beğendiğim bir marka olmalıydı mutlaka. Benim o sıralar kapağı çok sert bir okul defterine hafif bir zaafım vardı: Rivadavia. Babam adını not aldı, başka ayrıntılara girdi. Ne marka kalem tavsiye ediyordum? Günün hangi saatleri. Kaç saat. Nerede. Bu konuda ne düşünüyordum? Babama sadece evinde değil, barlarda yazma fikri de cazip geliyordu. Bu konuda ne düşünüyordum? Peki hikâyenin ya da olaylar zincirinin yazmaya başlamadan önce belirlenmesi mi gerekiyordu? Babam bazı konularda karar vermişti. Bir mantık silsilesi vardı, ama bazı noktalar direniyordu, anlaşılmaz bir bağımsızlıkla çözülüyorlardı. Bu konuda ne düşünüyordum? O gece uyumadan önce babamın bana birçok konuda birçok soru sorduğunu, ama esas soruyu sormadığını düşündüm: O bir roman yazmaya koyulmuştu. Ben bu konuda ne düşünüyordum?

Yirmi yıl önce bir sabah vakti bir kafede, Salguero'yla Santa Fe caddesinin kesiştiği köşede, çok da güzel pizzası olan, şimdi kapanmış bir Buenos Aires kafesinde yazı yazıyordum; bir an başımı kaldırdım, bakışlarımı defterimden ayırdım ve bir başka masada benzer bir deftere yazı yazan babamı gördüm.

Çalışmasını bölmek istemediğimi, o gün bu yüzden ona selam vermediğimi ileri sürebilirim, ama bu açıklamaya ben bile inanmıyorum. Benim yazı yazmaya çalıştığım bir mekânda başkalarının bir şeyler yazması beni öteden beri rahatsız etmiştir. Şimdi itiraf ediyorum, babamın ağzını sımsıkı kapamış bir kelimeyi ararken bir an tavana bakışı, bir cümleyi ya da paragrafı silişi o gün daha fazla bir şey yazmamı engellemekle kalmadı, yazı yazmak için en azından bir süreliğine başka bir yer aramaya mecbur etti beni; benim gibi babamın da başka bir kafeye gidebileceği bir an bile aklımdan geçmedi.

Bunun etrafında dönen bir öykü yazmaya çeşitli kereler niyetlendim: sürekli yazı yazan bir başka adamla karşılaşan bir yazarın öyküsü; bu *doppelganger* karikatürü, öyküde kahramanın babası değildir (çünkü olay hakkında bir öykü değil, olayın "etrafında dönen" bir öyküdür), hatta şu anda öyle geliyor ki ben o öyküyü yazdım, ama kaybettim, şimdi yazdığım ise bunun hayalet metni.

Babamın romanı sonunda elime geçti tabii ki; onun belki ölmeden önce yazmaktan vazgeçtiği için, belki de vazgeçmeden önce öldüğü için bitiremediği roman. Okuduğumda babamın İspanyolca yazmayı tercih etmiş olması fazla dikkatimi çekmedi. Yer yer olmayacak imla ve dilbilgisi hatalarına rastladığımda da şaşırmadım; anadili İspanyolca olan birinin yapmayacağı türden hatalar, onlar hata yapmayacağından değil de, başka türden hatalara düştükleri için. Yabancıların düşmediği hatalara.

Buna karşılık, babamın kitabına *Göçük* ismini vermiş olması dikkatimi çekti, ilginç bir isimdi, iyi bir isim olduğunu düşündüm (gerçi bunu nesnel olarak değerlendirebilecek durumda değilim), ne var ki yanlış yazmıştı, altı defterin birincisinin, tavsiyeme uygun olarak bir Rivadavia defterin en başında, *ü* yerine *e* ile yazılmış *Göçek* ismi hâlâ okunuyor.

Babamın romanını baştan yazmayı ya da tamamlamayı çok hayal ettim (öte yandan hakemlik ya da ustalık taslayarak "baştan yazmayı" da haddini bilmezlik olarak görüyorum) ve böyle bir durumda yanlış yazılmış *Göçek* ismini asla değiştirmemek gerektiğini düşündüm. Yeni türetilmiş kelimenin tesadüfi isabetine şaşırıyorum galiba (gerçi aslında o kadar da şaşırmıyorum belki), çünkü çöküşle gidiş, göç kavramını birleştiriyor. Çünkü dikey bir hareketle daha ziyade yatay olan bir başka hareketi birleştiriyor. Aslında istemediği halde, mecburen seyahat eden (bir yere varmak için değil, bir yerden ayrılmak için seyahat eden) kişi için bir terim türetilmesi gerekse, *göçek* mükemmel olmaz mıydı?

XXII

Seyis Bowman, Alman'ın çapulculuk ettiğini söyledi Jessie'ye. Son üç günde bir-iki kere görmüştü onu, bostana girip birkaç yeşillikle sebze çalmıştı; Jessie iki yıl önce aynı bostanda, yerde tanımadığı bir adam görmüştü –belki yaralıydı, belki sarhoş, hiç öğrenemedi– bir ağacın dibinde sırt üstü yatıyordu.

Jessie kimseyi korkutmamak için Thambell'ın öyküsünün tamamını anlatmamıştı. Seyis Bowman Meen'in av tüfeği olduğunu bilmiyordu; Alman katil olduğu için çekmiyordu ilgisini (o bunu bilemezdi), tehlikeli olduğu için de çekmiyordu (oysa bu daha aşikârdı), o mekânda ve zamanda Bowman için görülmedik, pervasız bir özgürlüğü temsil ettiği için çekiyordu.

Kırların ortasında içinden yol geçen bir arazi parçası vardı. Pent Farm'ın önceki sakinlerinden biri (yoksa bizzat Hueffer mı?) kazıklarla tellerden oluşan bir çit dikmişti. Düşmanca bir engel. Ama bu Meen'in ya da bir başkasının çiftliğin derinliklerine dalmasına mani olmuyordu, çünkü orada yürümekle kimsenin özel mülküne girilmiş olmuyordu.

Jessie çiftlik işlerine yardım eden Finn'lerle konuşmayı düşündü. Bir kara Finn vardı, sakalı hâlâ koyu olan, bir de kır Finn, sakalı kırlaşmış ağabey. Ne var ki biraz mesnetsiz korkularıyla gülünç görünmekten korktuğu için Alman'ın er geç bıkacağına ve neden olmasın, vazgeçeceğine güvendi.

Bir gece Hueffer'a başvurma seçeneğini tarttı, ama sonunda o ihtimali eledi: Hueffer eline bir silah alarak gidip Alman'ı öldürmeye kalkardı (yok, belki o kadarı fazlaydı, ama tabancayla tehdit ederek korkutabilir, yöreden kovabilirdi) sonra da Józef'le ailesinin postunu kurtardığını anlatıp böbürlenirdi.

(Bunca zaman beklemekten sıkılıp sonunda Pent Farm'a gitmeye karar veriyorum; "zaman içinde yolculuk" benzeri bir şey olacakmış gibi görünüyor. Karpinski'nin resmi izni olmadan, gözünü üstümden ayırmayan Karpinski'nin boğucu refakati olmadan gideceğim, diye karar veriyorum. Kısacası, kimi devletlerin casus olduklarından şüphelenilen yabancıları göz hapsine almak üzere görevlendirdiği "turist rehberleri"ne benzeyen Karpinski yanımda olmadan gideceğim.

Seyahat günceme karar ânını kaydediyorum: "Bu sabah Karpinski'nin yüz bin oğlundan biri hasta. Edward ya da William olabilir. Küçüklerden biri. Planlarda küçük bir değişiklik, diye açıkladı telefonda, adeta neşeyle, çifte sorumsuzlukla, sanki ne krallarının sağlığını ne de benim çiftlik ziyaretimi umursarmışçasına.")

Pent Farm birbirine yakın çeşitli yapılardan oluşuyordu. Ana bina dışında tuvaletler, samanlık, ambar, ahır ve arabalık vardı. Samanlık dört yüksek taş kaidenin üstüne oturtulmuştu; sıçanlara karşı yetersiz bir önlem. Binaların arasındaki bahçeye ulu bir ağaç hâkimdi: Constable'ın suluboya resimlerine yaraşır kadim bir kestane. Józef bu ağacın muhterem bir dalına basit bir salıncak kurmuş, ama Bay Crane'in armağanı isyankâr köpek Escamillo'nun marifetiyle ya da sert bir hareket sonucu dal kırılmıştı. Borys düşüşünü hâlâ hatırlıyordu, Jessie de aradan beş-altı ay geçmişken hasta dizine yediği darbeyi hâlâ hissediyordu.

(102 numaralı otobüsle Hythe'tan Folkestone'a gidiyorum, Folkestone'da inip 17 numaraya binerek Newbarn'a. Oradan da yaklaşık yirmi dakikalık bir yürüyüşle Pent Farm'a; yolda Staple Farm'ın ve

"Vintage Aero" adlı iniş pisti gibi bir yerin önünden geçiyorum, yolun tamamı arabalara, motosikletlere, en nihayetinde bisikletlere göre yapılmış, yayalara göre kesinlikle değil.

Yürürken kısa molalar verip günceme notlar alıyorum: "Kırık kanatlarını havaya kaldırmış köhne bir yeldeğirmeni", "kırmızı damlarıyla küçük bir köy", "pencerelerinde baklava biçimli eski, güzel camları olan tuğla bir ev". Daha yazarken bana tanıdık gelen tek tek imgeler.)

Józef'in aylar boyunca kapanıp çalıştığı işkence odası Pent Farm'ın karşısına düşüyordu. Borys gündüzleri uzun süre boyunca ortadan yok olarak onda merak ve sıkıntı uyandıran babasını gözetlemek için iki yöntem bulmuştu. Daha basit olan yöntem, kapının anahtar deliğinden gözetlemekten ibaretti. Bu durumlarda görebildiği kadarıyla babası sırtı ona dönük, küçük berjer koltukta otururdu. Koltuk şöminenin yanındaydı; William Morris'in özel olarak Hueffer'ın dedesi için yaptığı yazı masası da biraz ötedeydi. Borys anahtar deliğinden bir ayak görürdü: babasının öteki bacağının üstüne dayadığı ve koltuğun oluşturduğu kalkandan dışarı taşan ayağı. Borys babasından çok onun minnacık bir parçasını gözetlerdi, ama tecrübeyle öğrenmişti ki o ayak günlük ruh haline ilişkin değerli bir bilgi sunuyordu. Ayak az hareket ediyorsa ya da kıpırtısızsa babası sakindi; hararetle, hatta spazm geçirir gibi sallanıyorsa, Borys açısından, herkes açısından en mantıklısı içeri girmemekti.

Bu yöntemin dışında biraz daha cesaret isteyen bir yöntem daha vardı: Borys evin karşısındaki asmaya tırmanır ve başka bir açıdan, tam karşıdan, geniş bir pencerenin ardını gözetlerdi. Babası küçük koltukta öğle uykusu uyurdu. Babasının uyku programı pek alışıldık değildi; geceleri yedi-sekiz saat uyuyacağına yirmi dört saat boyunca üç-dört kısa süreli uyku uyuyordu; oğlunun, karısının ve kimi dostlarının her nedense Józef'in denizci geçmişine atfettiği bir alışkanlık; açıklamakta zorlandıkları başka şeyleri de aynı geçmişe atfederlerdi.

Józef uyumuyorsa ve (damlaya ve her şeyden önce işin nasıl ilerlediğine, tıkanıklıktan kaçınıp kaçınamadığına bağlı olarak) canı sıkkın değilse, oğlunu bahçede oyun oynamaya çağırırdı, ikisinin arasında gizli bir işaret denebilecek bir el hareketiyle çağırırdı. Aksi takdirde Borys tavşan kovalamaya gönderilir, Józef dürbünle dikkatle izlerdi onu; tetikte ama güvenli olurdu, çünkü oğlu pompalı tüfeğe iyice alışmaya başlamıştı. Józef'in kendisinin de samanlığı istila eden sıçanları öldürmek için kullandığı bir tüfeği vardı, ama onu saklı tutardı, yerini Jessie'yle kendisinden başka bilen yoktu. Yıllar önce Marsilya'da tıpatıp aynı bir tüfeği olmuştu, aynı marka, aynı model. Onu kaybetmişti, daha doğrusu hatırlamasa daha iyi olacak bir olayın ardından ondan vazgeçmek zorunda kalmıştı. Ama yıllar sonra Londra'da bir silah dükkânında, Chelsea'de miydi, Marylebone'da mı, aynısını bulmuş ve aynı tüfek olduğuna inanarak ya da inanmak isteyerek satın almaya karar vermişti: o eski olaydan sahibi kadar, hatta daha mucizevi biçimde sağ kurtulmuş olan tüfek.

XXIII

Nihayet Pent Farm'a gidiyorum. Elbette devasa kırmızı-beyaz bayrak cepheyi kaplamıyor artık. Karpinski'yi bayrağı katlarken gözümde canlandırmak zor olmuyor; katlayıp bir çekmeceye, karısıyla birlikte sadece özel durumlarda serdikleri masa örtüsünün yanına kaldırıyor.

Ana girişin haricinde bir de dikkati çekmeyen arka kapı olduğunu keşfediyorum. Kapının kulpunu çeviriyorum. İtiyorum. Vücudumun bütün ağırlığını vermeye çalışarak omzumla tekrar itiyorum. Kapı sürgü gibi bir şeyle kilitlenmiş gibi görünüyor, sarsılıp açılmayışından öyle tahmin ediyorum. Benden daha sabırlı ve becerikli biri içeri girmeyi başarırdı, ama şüpheli hareketler yaparken görülmek istemiyorum.

Kimse yok mu? diye iki kere bağırıyorum. Kapıyı ve sımsıkı kapatılmış pencereleri tıklatıyorum. Tam geri dönecekken, gıcırtıya benzer bir ses duyuyorum, elektrikli testere gibi. Pent Farm'ın bir yanında uzanan bahçede bir adam çalışıyor. Bahçıvan.

Bahçıvanla arkadaşlık kurmam lazım. Bir süre sohbet ediyorum onunla, ağzından laf almaya çalışıyorum; belki de geldiğimiz noktada Pent Farm'a girebilmemin tek yolu bu. Artık Karpinski'ye güvenmiyorum. Yani genel hatlarıyla güveniyorum sadece. Kötü bir insana veya dalavereci birine benzemiyor. Ama beni eve sokacağından şüpheliyim. Sokarsa da korkarım saçma sapan bir ziyaret olacak. Karpinski beni esasen buraya kadar getirtmesine sebep olan işi halletmekten çok hapishanelere, kütüphanelere, buna benzer yerlere götürme derdinde sanki. Adeta beni sergileme derdin-

de. Devletin ya da birtakım sponsorların kuruluşuna verdiği parayı hak ettiğini bu şekilde kanıtlamaya çalıştığını sanıyorum.

Roman için notlar:

Józef Jessie'ye İspanyolca "*chica*" – kız çocuğu diye hitap edermiş.

Sağlık sorunları ve ev işleri arttıkça Jessie Józef'in daktiloluğunu bırakmış.

Józef altmışına yaklaşırken romanı *Zafer*'in sahnelenmiş bir okumasını düzenlemeye karar vermiş, kendi imkânlarıyla, dostlar arasında.

Jessie Józef'e İngilizce "*dear boy*" – azizim dermiş.

Józef altmışına yaklaşırken Lilian Hallowes adında bir daktilo tutmuş.

Jessie dışarıya karşı Amy Foster'la benzerliğini kabullenmeye yanaşmazmış. Józef'in o karakteri hizmetinde iki yıl kalmış olan bir hizmetçiden esinlenerek yarattığını söylermiş.

Józef *Zafer*'in sahnelenmiş okumasında Jessie'den Lena rolünü üstlenmesini rica etmiş.

Jessie ara sıra Lilian Hallowes'dan Borys'i okula götürmesini rica edermiş. (O da hep güleryüzle kabul edermiş.)

Ertesi gün otelde Helen bana selesi çok rahat, bir gün önceki otobüslerden daha kısa bir yoldan Hythe'tan Pent Farm'a yarım saatten kısa sürede varmamı sağlayan bir vites takımı olan (birinci, ikinci ve üçüncü) pratik bir bisiklet veriyor. Yol hem daha kısa hem de dolambaçsız, ama bacaklarımı mahveden yokuşlar var.

Saat dokuzda varıyorum. Bahçıvan erkenden orada olacağını söylemişti. Bahçıvanın adı John-Patrick Merton, bir süredir güneşin altında çalışıyor. Koltuk altlarındaki ter halkaları yalan söylemez.

Bu ülkenin insanları bahçeciliğe bayılıyor. Hangisi olduğunu hatırlayamadığım bir şair, Büyük Britanya'nın "suyla çevrili dev bir bahçe" olduğunu söyleyerek övünmüştü. İfadeyi Merton'a aktarıyorum, kimin söylediği hakkında en *fucking* bir fikri bile ol-

madığını söylüyor cevaben. *Fucking idea*, diyor tekrar, halk tabakasından adalılara özgü "u" telaffuzuyla; konuşurken sanki sesliler yer değiştirmiş gibi geliyor kulağa, köhne bir akademide öğrendiğiniz İngilizce ansızın baştan aşağı yanlış oluveriyor.

"Ben bahçıvanım. Şiirden anlamam. Pent Farm'ın çiçekleriyle ilgilendiğim halde yazar falan bilmem."

Bahçıvan. Tabii ya. İngilizce yazmayı tercih eden bir başka Polonyalı'nın romanı. Saf mı, safı mı oynuyor, tam anlaşılamayan bahçıvan.

Sohbetin akışını Merton'a bırakıyorum. Evet, ne kadar sıcak. Ben susadım, siz susamadınız mı? Uyanık, beni mutfağa götürmüyor. Bir bardak su vermiyor. Ve sanki dünyanın tamamı sulanacak "dev bir bahçe"ymişçesine fosforlu yeşil bir hortumun ucunu uzatıp suyu açıyor. Ayakkabılarım ıslanıyor, bu durum Merton'a çok normal geliyor.

"İşiniz nasıl gidiyor?"

Merton her şeyi açıklıyor. Bana bir sarmaşık (Borys'in babasını gözetlemek için tırmandığı asma mı acaba?), birtakım bitkiler, ağaçlar gösteriyor, hep bezgin bir tavırla. İşinin hiç mi hiç umurumda olmadığını anlamaya başladı galiba.

Bana acısın diye evin etrafında turlar atmaya koyuluyorum. Cepheden, arkadan, yandan dolaşıyorum. Defterimi çıkarıp not alıyormuş ya da evin bir ayrıntısını çiziyormuş gibi yapıyorum. "Titizlikle araştıran" yazarlardan biriymişim gibi; gerçek merdiven yirmi iki basamaksa kitaplarına hayatta yirmi üç ya da yirmi yazmayanlardan, Tanrı korusun!

Bahçıvan işine her ara verdiğinde bana uzun uzun bakıyor. Ben de ona bakıyorum. Pent Farm'ın arka kapısından. Ana kapısından. Tek tek her kapıdan. Sahibine yalvaran bir köpek gibi: Lütfen John-Patrick Merton, içeri girmek istiyorum...

Sahibim nihayet işi bırakıyor. Elindeki tırmık gibi şeyi yere atıyor, iri ellerini kirli pantolonuna siliyor, başını –en azından benim memleketimde– "inanılır gibi değil" anlamına gelen bir hareketle sallıyor ve bana doğru yürüyor.

Aramızda yirmi adım kadar kaldığında, "Bende anahtar yok!" diye bağırıyor. *A dunno ha di keis*, diyor, farklı seslilerle. *Ay dont hev dı kiiz* falan değil. Biraz daha yaklaştığında da, sır verircesine, "Ama yarına ayarlayabilirim," diyor. "Viski sever misiniz? Ben Johnnie Walker Blue Label severim, iki-üç şişeye ihtiyacım var. Şimdi izin verirseniz çalışacağım. Yarın on bir buçukta. Unutmayın."

XXIV

Józef pedallı bir çocuk arabası yapmıştı –yaptırmıştı–; birkaç ay içindeki ikinci arabaydı bu. İki direksiyonu ve karmaşık bir sistemi olan ilk arabayı Borys'e Pent Farm'ın vefalı bahçıvanı Hunt'ın yardımıyla kendisi yapmıştı; ancak çok kötü sonuç almışlardı, o kadar ki Józef –Jessie'nin haberi olmadan– çamaşır ipini kesip arabayı onunla çekmeye mecbur kalmıştı; tıpkı iri gemileri çeken karakteri Falk gibi. Belki de belirli bir taviz içeren bütün insani ilişkiler buna indirgenebilirdi: çekmek ve çekilmeye razı olmak. Ama altı yaşındaki Borys böyle bir şeyi düşünemeyecek kadar çocuktu. Ocak 1905'te yedi yaşını doldurup babası ona ikinci arabasını hediye ettiğinde de bu durum pek değişmedi. Bu seferki, Postling (yoksa Hythe mıydı) arabacısının eseriydi, ama bu da pek başarılı olmadı, çünkü ağır arabayı pedal çevirerek hareket ettirmek kolay değildi, yine bir ip bulundu. Yine çekme yöntemine başvuruldu.

Borys'in Pent Farm'da pek az arkadaşı vardı. Çevrede onun yaşında çocuk yoktu, bir tek teyzesi Nellie'yle dayısı Frank vardı. Hem Józef'le Jessie arasındaki, hem de Jessie'yle kardeşleri arasındaki yaş farkı o kadar büyüktü ki, Frank dayı Józef'in oğlu gibiydi.

Sonra bir de genç kız olan Ethel teyze vardı; doğaçlama mürebbiye rolünde, çocuklar Józef'i rahatsız etmesin diye onlara göz kulak olurdu.

Ethel haricinde Borys'in bakıcısı yoktu. Küçük yaştaki dayısı ve teyzesi haricinde arkadaşı yoktu; yalnız ara sıra on üç-on dört

yaşındaki seyis Bowman'la oyun oynardı. Ya da on yedisini süren küçük bahçıvanla.

(Borys'in tek başına oyun oynadığı bir sahne yazmayı planlıyorum; H.G.Wells'in "Duvardaki Kapı" öyküsünde geçen garip bir oyun. Öyküde "Kuzeybatı geçidi" adı verilen oyun alışılmış bir yola karmaşık ve farklı bir alternatif bulmaktan ibaret. "Borys belirli bir yere, mesela Hempton tepesine gitmek için farklı yollar deneyebilir," diye yazıyorum bir deftere. Ayrıca: "Günün birinde kaybolabilir. Tesadüfen Thambell'ların çiftliğine gidebilir. Orada Meen'le karşılaşabilir. Düşün.")

Borys daha ziyade yetişkinlerin dünyasında yaşıyordu. Babası büyükannesinin itirazına rağmen (Jessie'nin annesi Jane'le Józef'in hiç geçinemedikleri, birinin her yaptığını diğerinin kınadığı herkesin bildiği bir gerçekti) Borys'e pompalı tüfek hediye etmişti; oğlan o tüfekle ormanlara dalıp tavşan kovalıyordu. Escamillo daima peşindeydi; her atışa bir havlamayla, tek bir havlamayla karşılık verirdi, sanki kaç atış yapıldığının hesabını tutar gibi. Tavşanlara ateş etmek çok eğlenceliydi, ama içten içe vakit öldürmekten başka şey yapmadığını biliyordu, tıpkı Finn'lerin çalışmasını seyrederken olduğu gibi. Hasat zamanı geldiğinde Finn kardeşler kararlı tırpan darbeleriyle iki atın çektiği orak makinesini sürebilecekleri bir yol açarlardı. Ama Borys'in dört gözle beklediği büyük olay, haftada bir –neredeyse her zaman cuma günü ya da cuma gidilemediyse cumartesi günü– erzak almaya, Hythe pazarına yapılan yolculuktu.

Köy Pent Farm'a neredeyse bitişik sayılabileceği halde yol bir saat sürerdi. Bizzat Józef arabaya bir kısrak koşar, arabacı mevkiine yerleşir, dizginleri alıp kamçısını gürültüyle şaklatırdı. Bütün bunları üzerindeki yarı redingot, yarı palto, uzun kıyafete sarınmış, başında melon şapka ve mutat monokluyla, ciddiyetle yapardı. Yol kıvrımlıydı, Borys'in önceden bildiği gibi hepsi toz içinde kalırdı. Pent Farm'la pazar arasındaki mesafe yedi milden azdı. Varış nok-

tası daima White Hart Inn olurdu; sahibi Miss Cobay, dünyanın en uzun boylu kadını, en azından Borys'in görmüş olduğu en uzun boylu ve heybetli kadın, onları yiyecek bir şeyler ikram ederek ağırlardı.

Bazen Pent Farm'a dönerlerken H.G.Wells'in evinde mola verirler ve çay içerlerdi. Borys Wells'in bahçe kulübesinde ya da kim bilir, belki bodrumda sakladığı, on yıl önce yayımlanan kitabındakine benzer bir zaman makinesi olduğundan emindi, ama bunu Wells'e soracak cesareti yoktu.

XXV

Henüz on sekiz yaşımda yoktum, aklıma bir öykü konusu geldi, öyküyü yaklaşık on yıl sonra yazdım. Adı "Hilkat Garibeleri" olan bir öykü. Öyküde bir oğul, babasının gerçek fizyonomisini annesiyle kendisinden gizlediğini keşfettiğine inanır; babası karısıyla tanışmadan önce büyük çaplı bir estetik ameliyat geçirmiş ve bunu gizli tutmuştur. Öyküdeki oğul karga burunlu doğar; onun teorisine göre babasının ne yapıp edip ameliyatla sildiği burnun aynısıyla.

Bu öyküyü uydurduğum sırada ben babamın ikinci sırrını henüz bilmiyordum. Onun da ötesinde, daha sonra keşfedeceğim bir sır daha vardı bilmediğim: Babam Buenos Aires'e vardığında, gümrükten geçerken soyadını değiştirmişti. Soyadı başkaydı. Dolayısıyla benim soyadım da farklıydı. Soyadı değişikliği bir tür estetik ameliyattı, geçmişin bir bölümünü silmenin bir yolu, kendini yeniden yaratmanın bir yolu.

Babamın "Hilkat Garibeleri"ni okuduğu gün ne düşündüğünü bilmiyorum. Belki ona basit bir tesadüf gibi gelmiştir. Belki bunda bir tuhaflık görmemiştir. Belki de anlık bir telaşın ardından olayı hafifletici sebepler bulmuş, okumasında abartıya kaçmaması gerektiğini düşünmüştür. (Meen gibi abartıya kaçmaması gerektiğini, diye düşünüyorum şimdi.)

Graham Greene romanlarından birine sonradan yazdığı bir önsözde, tıpkı rüyalar gibi yazarların da "simgelerini geçmişten olduğu

kadar gelecekten de çıkardıklarını" ileri sürmüştü. Endişe veren bir fikir. O kadar ki, Greene de insanın kendi kitaplarını okumamasının daha iyi olacağını kabul eder.

Ben ki daha önce Józef'le ailesi hakkında yazmış olmasam babam hakkında yazar mıydım diye kendimi sorguluyorum, öyle sanıyorum ki, (benzer biçimde) ben önceden babamın hikâyesinin bir bölümünü bir bakıma malum olur gibi, sezerek o ilk romanı yazmış olmasam, babam *Göçek*'i asla yazmayacaktı. En azından babamın anlatmadığı hikâyeyle kitabımda anlatılan hikâyenin çeşitli noktalarda (belki biraz yüzeysel olmakla birlikte inkâr edilemeyecek şekilde) örtüşmesini şimdi böyle yorumlamak eğilimindeyim.

O sıralar yazdığım romanda (*Agua*'da Atlas Okyanusu'nu aşmaktan söz etmem çarpıcıdır) bir karakter hayatını, ayrıca adıyla soyadını da değiştirmeye karar verir ve bunu başarır. Ama ben bu öyküyü uydurduğumda (benim yürüttüğüm, daha doğrusu Graham Greene'in yürüttüğü mantığa göre burada uydurmak aşırı bir fiil), babamın gemi yolculuğunun ardından Buenos Aires'e vardığında adını değiştirdiğini bilmiyordum. Józef gibi babamın da bir ön adı inandırıcı bir soyadına dönüştürmüş olduğunu bilmiyordum. Sanatçı imzası olarak değil. Hayır, onun durumunda yeni bir kimlik olarak.

Şimdi acaba babam soyadını değiştirmeye Arjantin'e gitmeden çok önce mi karar vermişti, diye merak ediyorum. Acaba bu kararı transatlantikte mi verdi, diye düşünüyorum. Yoksa Buenos Aires'e vardığında, limanda mı karar verdi. Acaba aniden mi, son dakikada mı, kuyrukta öndeki birçok kişinin soyadlarını kolaylıkla değiştirdiklerini görünce mi karar verdi, diye düşünüyorum.

Bu hikâyeyi anneme ilk kez ne zaman anlattığını merak ediyorum. Aslında soyadının Berti olmadığını ne zaman söylediğini merak ediyorum.

Ölümünden aylar sonra babamın ismini değiştirdiği yolunda kesin bir ipucu buldum. Bir dizi evrak. Ama şunu da belirtmem gerekir ki, daha önce bazı işaretler fark etmiştim, özellikle Paris'te bir gün babamın (şehir dışında, Celle-Saint Cloud'da oturan) bir kuziniyle sohbet ederken; verilere ve öğrenme arzusuna sahip olmadığımdan anlayamadığım ya da anlamak istemediğim bir hikâye anlattı bana.

Ben *Agua'yı* Fransa'ya gitmeden önce yazmıştım. Yani belki de sezinlediğim şeyi doğrulamadan, hatta bilmeden: Babam Buenos Aires gümrüğünden geçerken gerçek soyadının yerine adlarından birini yazmış ya da söylemişti. Ön adlarından birini. Böyle bir dünyanın, kendine resmen yeni bir kimlik uydurmanın bu kadar basit olduğu bir dünyanın var olması bana inanılmaz geliyor.

Hatırlıyorum, babam kendisiyle aynı transatlantikte seyahat eden, Avrupa'dan Amerika'ya giden bir Türk'ün hikâyesini anlatırdı sık sık (bazen Türk'tü, bazen Lübnanlı, bazen de Suriyeli; babam bu konuda kararsızdı); adam gümrükten geçerken o kadar gırtlaktan, o kadar anlaşılmaz bir ad söylemiş ki, görevli memur omuz silkip forma (giriş kaydına) "Julián Fortunato" ismini yazmış. Acaba babam Fortunato öyküsünü kendi hikâyesini hem anlatıp hem anlatmamanın bir yolu olarak mı kullanıyordu, diye sık sık düşünüyorum; tıpkı romanı *Göçek*'i kendi hikâyesini birinci şahsın ağzından hem anlatıp hem anlatmamak (esasen anlatmamak) için yazmaya başladığı gibi. Peki ya ben? Józef hakkında yazarak Józef'i kendi Julián Fortunato'ma dönüştürmedim mi?

XXVI

Blue Label Johnnie Walker'lar bir servet tuttu: tanesi 172 sterlin. Kasiyer kız İspanyol kredi kartıma uzun uzun bakıyor, eski nesil, onun gözünde arkeolojik bir model: PIN'i yok, gizli kodu yok, sadece aşınmış manyetik bandı var.

"Pasaportunuz var mı?" diye soruyor.

Veriyorum. Onu da aynı şüpheyle inceliyor.

"Nakit paranız yok mu?" diye soruyor.

Üzerimde o meblağın olmadığını söylüyorum, ama onun üç şişeden birinin boğazına nasıl güvensizlikle, viskiyi bana vermeye gönülsüz sarıldığını görünce, "Tamam, tamam..." diyorum. "Bakın, şöyle yapalım: Ben ATM'den para çekip geleyim. Yalnız rica ederim, lütfen şişelerden birini bile satmayın."

Dükkândaki ve belki yüz millik mesafedeki son üç Johnnie Walker şişesi bunlar.

Kız başını sallayarak onaylıyor.

Para çekmeye giderken telefonum çalıyor, Karpinski'nin numarasını tanıyorum. George'un daha iyi olduğunu (bir dakika, dün Stephen'ın hastalandığını söylememiş miydi?), ama hastalığın bu sefer de küçük krallardan John'la Charles'a bulaştığını, hatta karısı güzeller güzeli Eliza'nın sabah yüksek ateş ve mide bulantısıyla uyandığını söylüyor. Elbette Karpinski'nin aramasının tek sebebi bu değil.

"Bay Cockburn," diye ekliyor, "bu sabah geldi, sizinle görüşmek istiyor. Saat on bir buçukta sizi Pent Farm'ın kapısında bekliyor."

Bir an, (Kosinski'nin bahçıvanıyla hiç alakası olmayan) kesinlikle masum bahçıvanın Karpinski'nin kurnaz bahçıvanı olduğunu düşünüyorum. Bütün bunlar, bir şakanın da ötesinde, bir uyarı: Karpinski'nin bana Merton'la yaptığım anlaşmadan haberi olduğunu söylemek için bulduğu en zarif yöntem.

İçimde çeşitli şüphelerle viskileri alıyorum. Sadece iki şişe alıyorum. Yeterince yüksek bir meblağ. Viskileri sırt çantama koyup bisiklete biniyorum.

Pent Farm'a saat on bir kırkta vardığımda bir toplulukla karşılaşıyorum. Bay Cockburn orada (o olduğunu sonradan öğreneceğim), bizzat Karpinski, ölü beyazı yüzüyle karısı, oğullarının bir bölümü (beşi, tam yarısı), tanımadığım dört kişi daha ve bir kenarda durmuş, dudaklarını büzmüş, ara sıra içinden belirgin cam sesleri gelen sırt çantamdan gözünü ayıramayan suç ortağım bahçıvan.

"Pent Farm'ı ziyarete hazır mısınız?" diye soruyor Bay Cockburn.

Bir gruba katılmak en son istediğim şey. Ama elimden geldiği kadar nezaketle onaylıyorum; bu Bay Cockburn'ü neşelendiriyor görünüşe bakılırsa; tanımadıklarıma gülümsüyor: turuncumsu saçlı, iskelet gibi bir kadın, gözlerinin altı halkalı, kır saçlı bir adam ve genç bir Japon ya da Koreli çift.

Cockburn'ün beni en etkileyen yanı, benim Madrid'de telefon aracılığıyla, sesinden yola çıkarak uydurduğum yaşlı Bay Cockburn'den farklılığı. Cockburn'ün yüzü uzun, çenesi köşeli. Gözleri yeşil ama çakır gibi de. Kaşları şüpheci, tam mutabık kalamıyorlar, simetri kavramına karşılar. Bana sorulursa sırf züppeliğinden taşıdığı bir baston dışında Cockburn'de bir yaşlıyı ya da denizciyi çağrıştıracak hiçbir şey yok. Öte yandan sesinin ihtiyar sesi olduğu da bir gerçek. Gözünüzü kapatıyorsunuz, Cockburn yirmi yaş ihtiyarlıyor.

Pent Farm hakkında fazla bir şey söyleyemeyeceğim. Binanın sadece bir kanadını şöyle bir gösteriyorlar. Etrafta bu kadar insan

varken ve bu kadar acele edilirken herhangi bir şeyi takdir etmek, gözlemek ya da hatırlamak benim için imkânsız. Dediğim doğru değil; kokudan etkileniyorum. Kapalılık, rutubet kokusu.

Tanımadığım dört kişinin beni ağırlamak için filan gelmedikleri az sonra açık şekilde anlaşılıyor. Onlar da benim gibi Pent Farm'ı ziyaret ediyorlar. Onlar da aynı saatte çağrılmış ve daha dakik davranmışlar. O kadar öfkeleniyorum ki, hiçbir şeye dikkat etmiyor, ancak birkaç dakika sonra tekrar bahçeye çıktığımızda Merton'ın bakışlarını görüyorum. Blue Label viskiyi arayan bakışlar.

Ertesi sabah Karpinski'nin evine gidiyorum. Zili çalıyorum. Oğullarından biri kapıyı açıyor. Yeterince büyük olan biri. Harold galiba. Ya da Stephen.

"Annemle babam hasta," diyor ve güle güle demeden kapıyı kapatıyor.

Tekrar zili çalıyorum. Stephen/Harold tekrar kapıyı açıyor.

Babasıyla konuşmam gerektiğini söylüyorum.

"Bir saniye," diyor Stephen/Harold bunun üzerine ve tekrar kapıyı kapatıyor.

Çok soğuk bir sabah, yağmur gibi bir şey de yağıyor. Uzaktan geçen iki genç kız görüyorum, kardeş olsalar gerek, çok benziyorlar. Konuştuklarını duyamıyorum, ama birinin ayak sürümesini duyabiliyorum. Sert tabanların buz gibi asfalta sürtünürken çıkardığı ses.

Ve biraz daha yakında Karpinski'nin oturduğu evin sahibini görüyorum, arabasının içinde oturuyor fütursuzca.

Stephen/Harold bir kez daha kapıyı açıyor ve elime bir kâğıt parçası tutuşturuyor. Kırışık bir A4'e yazılıp özensizce ikiye katlanmış bir not. Açıyorum; bir telefon numarası, altında büyük harflerle: COCKBURN.

"Babam ona kızmamanızı söylüyor. Bay Cockburn'ün fikriymiş. Babam kendini çok kötü hissediyormuş."

XXVII

Yabancı, yani Meen çok geçmeden herkesin diline düştü. Ama her dilden başka bir yabancı doğuyordu. Hapishanede uzun yıllar, kolektif hafızadan silinecek kadar uzun yıllar kaldıktan sonra dönmüş olan bir suçlu. Eski aşkını arayan bir adam, ama hangisini? Bir kanun kaçağı. Bir münzevi. Bir alacaklı, ama alacağı ne? Bir satıcı ya da yeni bir dinin peygamberi ya da ikisi birden, neden olmasın?

Meen'in ağzında bir tuhaflık vardı. Yamuk bir gülümseme mi? Daha ziyade sabit bir çarpılma, diksiyona da yansıyan türden kalıcı bir kusur.

Ağzı gibi bedeni de çarpık görünüyordu manzaranın ortasında.

Delidolu güzergâhı onu sabahın değişik saatlerinde Hempton tepesinden aşağı, çiftliklerin olduğu bölgeye götürürdü; her zaman olmasa da neredeyse her zaman kendinden daha düz ilerleyen ya da o kadar yamuk ilerlemeyen bisikletinin üstünde olurdu; her zaman olmasa da neredeyse her zaman sinirliydi, bir gerginlik, bir çabalama hali içinde, sanki havasız kalmış gibi.

Meen konuşmazdı, neredeyse hiçbir zaman. Aksanını sergilememek için, göze batmamak için. Ayrıca Thambell'la karısından başka konuşacak kimsesi de olmadığı için; Thambell çiftliği –anormal şekilde– diğer evlerin dışındaydı, pedal çevirerek tırmanması fazla zorlu, pedal çevirerek inmek için fazla dik olan yamaç onu diğer çiftliklerden ayırıyordu. Bununla birlikte Meen bir-iki kere inmeye kalkışmıştı. En azından yokuş aşağı tarafta –onu ağırlayan

tarafta– ilk sıradaki çiftliklerin sahipleri öyle anlatıyordu; bunlar bölgedeki çiftçilerin çoğunluğuydu, çünkü yokuş yukarı tarafta –onu uğurlayan tarafta– sadece Thambell'lar ve yüksekteki, o kadar mükemmel olmayan ve eğimli iniş çıkışları nedeniyle daha uygunsuz topraklarda asla rahat edemeyen iki aile daha vardı.

Jessie ansızın yabancının ziyareti sırasında acıdan yüzünü buruşturup bir elini kalçasına götürdüğünü hatırladı. Bisikletiyle uzaklaşmadan önce olmuştu bu; Jessie adamın romatizması olduğunu düşünmüştü. Şimdi adamın silahının kalça hizasında olduğunu ve yüzünü tam acıdan değil de, belki Józef'i bulamadığı için hayal kırıklığından veya daha büyük ihtimalle gömlekle pantolonun arasına saklanmış köşeli, hacimli silah rahatsızlık verdiği için sıkıntıdan buruşturduğunu düşünmek eğilimindeydi.

Kocasının damlası, kendi dizlerindeki, her gün artıp büzüşüyormuş –evet, ikisi birden– gibi gelen ağrı, hatta Borys'in yeni geçirdiği kısa grip bir araya gelmiş ve Jessie'nin biraz aceleci davranarak Meen'in canının acıdığını varsaymasında etkili olmuştu. Son zamanlarda Pent Farm soyadları birbirine benzeyen hekimlerin resmigeçit yaptığı bir revire dönüşmüştü: Fox, White, Clark, Tebb, Bell, Park, Jones...

Ama romatizma romatizma değildi. Bu damla meselesi de o kadar basit değildi. Kocası sebebin damla, sonucunun da huysuzluk olduğunu söylüyordu. Jessie hangisinin sebep hangisinin sonuç olduğu konusunda şüpheye kapılmaya başlamıştı. Çoğu kez hastalık moral bozukluğunun ya da öfkenin ardından ortaya çıkıyordu. Bir keresinde Józef'in inatçı damlasına Hueffer'ın "kriz", "depresyon" adlarıyla değindiğini duymuştu tesadüfen. Hueffer bunu karısına, Maupassant çevirisini kıvıramayan ve Józef'ten yardım isteyen kibirli Elsie'ye söylemişti tabii. Hayır, Hueffer Jessie'nin ya da Józef'in yanında "kriz", hele hele "depresyon" kelimelerini ağzına almazdı. Yok, Józef yanardağ gibi patlardı.

Bütün bunlar Józef'in ağrısına ya da şikâyetlerine Jessie'nin inanmadığı anlamına gelmiyordu. Mesela daha birkaç saniye önce, Jessie sakin sakin dikiş dikerken kocası avaz avaz bağırarak onu yanına çağırmıştı. İlaç saati. Şişip moraran, patlıcana dönüşen kolunun sargısını değiştirme saati. Hasta kolu sağ koluysa (nedense daha çok hastalanan bu koluydu) Józef'in işe yaramayan eli sabırsızlıkla sargıyla cebelleşiyor, yumruk olup homurdanıyor, şilteyi dövüyordu. Hatta tersine, işe yarayan elini kullanabildiğinde bile Jessie ona yardım ediyor, acıyarak "Konradek" diyordu ona; yıllar önce babasının Józef hasta olduğunda son çare olarak kullandığı isim...

Günler geçiyor, Józef odasında yatmaya devam ediyordu. Yıllardır geçirdiği en ağır krizdi; belki Borys'in doğumuna denk gelen krizden beri en ağırı (Jessie o iki olayın tesadüfen mi eşzamanlı olduğunu hâlâ merak ediyordu); ne var ki Jessie hastalığın alışılmadık şekilde uzadığına ve kocasını evde kalmaya mecbur ettiğine şükrediyordu. Böylece "*Geleçeğim!*" diye havlayan iriyarı adamdan korunmuş oluyordu.

Jessie damlanın dili olsa aynı şeyi söyleyeceğini hayal etti; hem de aynı yabancı aksanla. Hastalıkların bize ait olmadığını, uzak bir yerlerden geldiğini düşünmek tesellidir.

Belki Hueffer haklıydı. Damla her gittiğinde –daha doğrusu, tıpkı bisikletli adam gibi dönme vaadiyle geri çekildiğinde– Józef bir mutluluk safhasına giriyordu. Józef o zaman doğal olarak mutluluğun tadını çıkarıyor, huzur buluyordu (iyileşiyor muydu tam olarak?); bazen yalnız başına, ama birçok seferinde Jessie'yle birlikte bölgedeki tanımadığı çiftliklere ziyarete gidiyordu. Bunun –Jessie'ye sorulursa– her yazarın doğasında var olan, röntgenciliğe benzer bir yanı vardı. Evlerin içine girmek için potansiyel alıcı ya da kiracıymış gibi yapardı basitçe; evet, faydasını da görürdü, kapılar adeta büyü marifetiyle açılıverirdi; Józef'in zaten uzmanı olmadığı sosyal ilişki sayesinde girmeye çalışmaktan çok daha basit ve hızlıydı.

Böyle mutluluk anlarında taşınmaktan bahsederdi. Bu onun maceracı ruhu, seyahate eğilimli ruhuydu; Józef gençliğinde gemi ve deniz değiştirdiği gibi ev değiştirme hayali kurardı durmadan. Bununla birlikte bu ziyaretler her şeyden önce birer oyun ya da bir çeşit teselliydi. Józef şu ya da bu evde yaşamayı hayal ederdi, şu ya da bu öyküyü düşünüp hayal ederek kitaptan kitaba geçtiği şekilde, o anda Jessie'yle ve Borys'le yaşadığını bile bile; üstüne üstlük ölümcül bir bulut ya da deli bir katil gibi tehditkâr olan damlayla yaşadığını bile bile.

XXVIII

Cockburn'ü Karpinski'nin tedbirsizlik edip verdiği numaradan, benim bilmediğim bir cep telefonu numarasından arıyorum. Cockburn sanki aramamı bekliyormuş gibi centilmence konuşuyor benimle. Pent Farm'a yaptığımız toplu ve karışık ziyaretin beni ne kadar hüsrana uğrattığını söylemiyorum. Telefonda söylemiyorum, ama iki saat sonra, Cockburn'ün beni mavi Audi'siyle New Kentish'ten alıp getirdiği, Old Mill Inn adlı gürültülü bir pub'da (evet, eskinin Ye Olde Mill'i) armut şarabının yardımıyla söylüyorum.

Bay Cockburn uzman bir içkici çıktı. Biralar (Bitter, Old, India Pale, Light, Mild, Brown) hakkındaki bilgisinin Józef'in eserleri hakkındaki muazzam malumatından da geniş olduğundan şüpheleniyorum. Densiz Karpinski'nin aksine, Cockburn'e kanım da kaynadı. Dostane açık sözlülüğü hoşuma gidiyor. Daha ben ağzımı açmadan, "Dünkü duruma çok üzüldüm. Benim planım değildi. Karpinski'nin başkalarını da çağırdığını bilmiyordum," diyerek gerginliği hafifletmesi hoşuma gidiyor.

Cockburn'e inanıyorum. Başka nedenlerin yanı sıra, beni inandırmak için çaba göstermediği için inanıyorum. Bir de sonuçta Karpinski'ye tahammülüm kalmadığı için.

Fakat ona inanmamın, özrünü kabul etmemin bir sebebi de Pent Farm'a hayal ettiğim ziyaretin gerçekleşmesini sağlayacağını sezmem. Ve kuşkusuz Karpinski'den daha iyi cevaplar vermesi.

Old Mill Inn'de bir masanın başındayız, eğer ki bardakların dengede zor durduğu, etrafında ayakta durmak mecburiyetinde olunan biraz kaba kütük parçasına masa denebilirse. Elimde değil, kapının ansızın sızlanmayı andıran bir gıcırtıyla açılmasını, neredeyse tıpatıp aynı çehreleri ve son derece farklı vücutlarıyla Finn kardeşlerin girmesini bekliyorum, ama hemen ardından buranın Ye Olde Mill olmadığını ve Cockburn'ün arkasında ışığı parlayan televizyonda Kun Agüero'nun Manchester City'siyle çıkaramadığım başka bir takım arasındaki futbol maçının yayımlandığını anlıyorum.

Ben daha bir kadeh armut şarabımı bitirmemişken Cockburn ikinci, daha doğrusu üçüncü birasına girişiyor. Gözümü maçtan ayırıp Cockburn'ün esmer bira dolu bardağının bir silah gibi çekinmeden bize yönelmiş bir lambanın dolaylı ışığını yansıttığını görüyorum.

İkinci armut şarabı kadehimi içmeye başlıyorum, Kun Agüero Manchester City'nin üçüncü golünü atıyor. O sırada Cockburn tutkuyla Józef'ten söz etmeye koyuluyor. Józef'in bütün hayatı, hayatı ve eserleri, diye abartıyor Bay Cockburn, yüzü al al olmuş halde, bir olaya ve hakkında pek fazla şey bilinmeyen somut bir kişiye dayanır. Cockburn "somut kişi"nin adını ifşa etmeden önce bira takviyesi yapıyor: Thérèse Chodzko, ama soyadını söylemiyor, Thérèse diyor sadece. Kimden bahsettiğini gayet iyi biliyorum, ama belki yeni bilgilere sahiptir diye oyunu bozmuyor, armut şarabı kadehimi ağzıma götürdükten sonra, tekrarlıyorum:

"Thérèse mi? Hangi Thérèse? Marsilya'da tanıştığı Thérèse mi?"

Cockburn hafif bir heyecanla Thérèse Chodzko adını duyup duymadığımı soruyor ve soyadını masaya, kütüğün üstüne yatırıyor. Ama sorusu sorudan çok bir olumlama ya da bir çeşit yakarı gibi. Evet, adını duydum. Cockburn'e de duyduğumu söylüyorum.

Józef Marsilya'ya gittiğinde, diye anlatıyor Cockburn, bunu başkasından duyduğunu belirterek (Józef'e bundan çok yakışan bir

anlatı yapısı olabilir mi?), Józef genç yaşta, denizci olarak hayatına başlamaya kararlı gittiğinde, yolculuğun kendisi için bir kaçış, bir macera olacağından emin memleketinden ayrıldığında, dayısı Tadeusz aslında ona aynı zamanda uluslararası komplo olan bir Polonya ağı germiştir; böylece Józef kendini Polonya kanı taşıyan ve atalarıyla da bağlantılı olan Chodzko ailesinin evinde bulur. Józef daha Marsilya'ya varır varmaz, dayısının ağına düşer düşmez, Alexandre Chodzko'yla Hélène Jundzill'in dört çocuğundan tek kız olan Thérèse'le tanışır. Kimilerinin anlattığına göre yıllar önce Hélène'le Alexandre'ın evliliği, kahramana, ulusal bir anıta dönüşmüş edibin canlı timsali, mukaddes şair Mickiewicz'in şiirsel takdisiyle kutsanmıştı. Józef'ten azıcık büyük olan, daima siyahlar giyen Thérèse'in çok büyük bir kusuru vardır: 1870'ten ya da 1871' den beri Marsilya'dan kilometrelerce uzakta, Toulon yolunda veremliler ve başka ağır hastalar için bir İklim Kliniği açmış olan Benjamin Milliot adında, iyi aile evladı bir doktorla evlidir. Karı koca (Benjamin Milliot'yla eşi) bir türlü çocuk sahibi olamaz; Thérèse bir oğlan doğurur, dedesinin adını verirler: Alexandre, ama birkaç gün yaşar sadece; Thérèse bir kız doğurur, adını Jeanne koyarlar, ama birkaç gün yaşar sadece.

Józef Fransa'ya geldiğinde Thérèse kaç yaşındadır, yirmi iki mi, yirmi bir mi? Aşk ya da tutku bir yana, Józef'in hayranlığına Thérèse'in karşılık verip vermediği pek açık değildir. Bay Cockburn Ye Olde Mill'de karşılık verdiğini düşünüyor ve söylüyor. Hatta Bay Cockburn Józef'in ikinci gidişiyle, yani Antiller'e giden ticaret filosu gemisine binişiyle Thérèse'in bir yıl sonraki, günü gününe tam bir yıl sonraki ölümü arasında aşikâr bir bağ olduğunu düşünme eğiliminde. Bay Cockburn Thérèse'in intihar ettiğini, Hyères körfezinde boğulmasının kaza olmadığını iddia ediyor ve ağzı aralık bana bakıyor; sanki kendisi de boğulacakmış gibi, sanki (Józef'in hayatı ve eserleri konusunda uzmanlıkla alakası olmayan) ben nicedir bir mezhebi şüpheyle kıvrandıran bir ikilemi açıklığa kavuşturabilirmişim gibi.

Manchester City'nin antrenörü Agüero'nun yerine başkasını sokma zamanı olduğuna karar verdi, *match*'ın bitmesine altı dakikadan az var, *score* yüksek, diye düşünüyorum, araya İngilizce kelimeler katarak, kim bilir neden; sonra birdenbire, kısa süre önce göz gezdirdiğim bir kitabı hatırlıyorum; gerçeğe merakımdan çok inandırıcı olma isteğiyle okumak istediğim, Józef'e ilişkin çok sayıdaki eserden biriydi; Fransız bir kadın gazeteci ya da araştırmacının yazdığı, Józef'in Marsilya'dan geçişine hasredilmiş bir kitap. Sislere gömülü Thérèse başka hiçbir yerde bu kadar açık seçik görülmez.

Bay Cockburn'ün de aynı kitabı okumuş olabileceğini ve anlatısıyla teorilerinin temelde oradan kaynaklanıyor olabileceğini düşünüyorum. Yani:

(1) Thérèse boğularak ölür ölmez, Józef ciddi bir silah kazası geçirir; biyografi yazarlarından birçoğu bunu başarısız bir intihar girişimi olarak görür.

(2) Yerel basın Thérèse'in ölümünü hazin ölüm ilanları sütununda değil, sosyete sütununda duyurur: "Bayan Milliot, Hyères'in Polonyalı ve Rus kolonisi nezdinde bir mıknatıs, meleksi bir cazibeydi..."

(3) Thérèse Paul Long caddesindeki eski mezarlığa dini kurallara göre gömülür. Naaşı daha sonra, günümüze kalamamış, bir süre önce yıkılmış boğucu bir kemik deposuna aktarılacaktır. Ama daha önce, çok daha önce Chodzko ailesi Thérèse'in üzerine bir perde çeker. Sır perdesi denilen türden bir perde.

(4) Thérèse'den Józef de bahsetmez, en azından dolaysız olarak bahsetmez. O noktadan itibaren, tıpkı ikinci bir hayalet dil gibi onu da saklar.

Bay Cockburn daha da ileri gidiyor; Józef'in eserlerinin bütününde Thérèse'in her yerde boy gösterdiğini düşünüyor. Thérèse adını verdiği çeşitli kadınlarda, Józef'in az denemeyecek sayıda karak-

terinin hayatını kesiverdiği, tekrarlanan intiharlarda. Bu ölümlerin birden fazlası boğulma sonucudur.

İlginç aslında: Birbirini tanımayan ya da neredeyse tanımayan iki kişi eski bir pub'da gerçekten tanımadıkları bir insan bulutunun ortasında karşılıklı oturmuş, tanımadıkları bir kadını konuşuyorlar; öleli yüz yıldan fazla olmuş bir kadın, sorsalar saçının rengini, gözlerinin rengini, sesinin tınısını, buna benzer hiçbir şeyini bilemeyecekleri bir kadın, buna rağmen adı, anılması tıpkı bir kod ya da parola gibi onları bir süreliğine ya da kim bilir, belki ömür boyu birleştirip bağlayan bir kadın, adeta bir tanıdıktan, ortak bir arkadaştan söz ederlermişçesine.

Göçek, 2

Galatz'a vardığımda, suları meşhur Tuna'ya karışan Siret ırmağının ağzına yöneldim doğrudan. Ağaç tüccarları, *plutăs*'ların karşılandığı küçük bir dok yaptırmışlardı. Hemen yanında da bıçkıevi vardı, böylece kütükleri tekrar taşımayıp hem vakitten hem paradan tasarruf ediyorlardı.

Dokun iskelesinde köylü kıyafetli adamlar vardı. Kıştı, steplerden gelen bir soğuk hâkimdi; Siret ırmağı *plutăs*'ların yanı sıra Tuna'nın taşıdığı buz kütlelerine çarpan kütleler de getiriyor, sonra Karadeniz'e doğru süzülüyordu. Buz kütleleri kulakları sağır edercesine bir gürültüyle birbirine çarptıkça küçük su tepeleri oluşuyordu.

Orada toplanmış olan adamlar elbette *plutăs*'lardı. Kışın en karanlık ve soğuk günlerinde, ırmaklar adeta felce uğradığında hepsi işsiz kalırdı. Bu süre iki hafta da olabilirdi, üç hafta da, bazen bir buçuk ay. Bununla birlikte *plutăs*'ların (Galatz'lı tüccarların baskısı kadar büyük olan) sefaleti, bazen buzlar tam erimeden tehlikeye atılmalarına yol açardı. Böyle zamanlarda yolculuk her zamankinden de tehlikeliydi. Suya düşmek ölümle sonuçlanabilirdi; neredeyse bütün *plutăs*'ların bacakları bıçak gibi keskin buz kalıplarına çarparak yaralanırdı.

"Hurra, hurra!" diye bağırdı adamlar hep bir ağızdan. Ne olduğunu anlamam birkaç saniye sürdü: Dört kütük bağlarından kurtulmuş süratle yaklaşıyor, ortalarında bir adam, olağandışı kalınlıkta bir kütüğün üzerinde, kürek yardımıyla mucizevi şekilde den-

gesini sağlıyordu. Doka çarpması kaçınılmaz görünüyordu, ama adam olduğu yerde, ayakları üzerinde sağlam durmaya devam etti ve bir sıçrayışta karaya çıktı.

Tuna ve Siret'te ulaşım, gözüpek *plutăs*'ların haricinde resmen başlamamıştı henüz. İki gün sonra, ırmaklar buzdan tamamen arındıktan sonra başlaması öngörülüyordu.

Az sonra köylülerin arasında bir de kadın olduğunu fark ettim. Saçlarını toplayıp yün beresinin altına soktuğundan yüz hatları açık seçik ortadaydı. Altmış yaşında görünüyordu, ama daha genç ti mutlaka. Çıkık elmacık kemikleri damarlarında birkaç damla Slav kanı olduğunu mu ele veriyordu yoksa? Kesin olan bir şey vardı, o da başından acı bir olay geçmiş olduğuydu; boynuna siyah bir kurdele bağlamıştı.

Adamların bazıları gruptan ayrıldı. Dragomir dedikleri biri benim kadına merakla baktığımı fark etmiş olacak ki, bildikleri tek kadın *plutăs* olduğunu söyledi. Onlar gibi bir *plutăs* olan kocası feci bir kaza geçirmişti. Daha fazla ayrıntı öğrenmek istedim ama nafile. Adamların çoğu hâlâ iskeledeydi, hava kararmaya başladığından bazıları küçük meşaleler yakmaya başladı. Doktan hiçbir yere kıpırdamaya niyetleri olmadığı aşikârdı. Acaba bir şeyi mi bekliyorlardı?

Yavaş yavaş malumat edinmeye başladım. Kadın kocasını kaybedeli daha iki hafta olmuştu. Kocası Galatz'a doğru gelirken, Adjud köyü yakınında buz kütlelerinin arasına sıkışmış, diğer *plutăs*'lar eğreti balyanın ayaklarının altından kayışını izlemişti. Yardım etmek istemişlerdi ama beyhude. Zavallıcık kan kaybından ölmüş, *plutăs*'ların hiçbiri bir şey yapamamıştı.

Roman'a ilk dönenler karısına haber vermişlerdi. Karısı bunun üzerine Siret ırmağında yol almayı planlamıştı. Diğer *plutăs*'larla yol alıp kocasını görmek istiyordu. Cesedi almak gibi bir hayal kurmuyordu, çünkü bu çok tehlikeli olurdu. Sadece görmek istiyordu. Belki öldüğünden emin olmak istiyordu. Onunla vedalaşmak istiyordu.

Herkes bunun delilik olduğunu düşündüğü halde, kadın ustabaşından gerekli izni almadan maceraya atılmıştı. İşi nasıl yapacağı hakkında hiçbir fikri yoktu. Irmağın ağzına sağ varıp varmamak da umurunda değildi. Kocasını son bir kez görmek istiyordu, vedalaşma niyetine.

Kadın bütün tahminlerin aksine balyayı idare edebilmiş, kazasız belasız varmıştı. Ve beklenebileceği gibi kocasının bedenini dalların, buz kütlelerinin arasında parçalanmış, donmuş halde görmüştü. Ceset ırmağın ağzına yakın sayılırdı. Tahta, et ve buzdan oluşan kütle ağır ağır da olsa ilerlemeye devam etmekteydi; bir aksilik olmazsa, kocası az sonra Galatz dokuna varacaktı.

Bütün bunlar iki gün önce olmuştu. *Plutăs*'lar bu sebeple meşalelerle iskelede toplanmışlardı; ırmağın akıntısının cesedi getirmesini bekliyorlardı.

Hayatın da Siret ırmağıyla aynı hızda ilerlediğini ve kaçınılmaz biçimde ölüme vardığını düşünmeden edemedim. Ölümün, sükûnetinin zannettirebileceğinin aksine, hayat üretebileceğini düşünmeden edemedim. Galatz'ta meşalelerin kaygılı alevleri bunu gösteriyordu.

Pent Farm, 3

XXIX

Bir yedek kıyafet, bir tarak, birkaç kitap, birkaç defter, diş fırçası, diş macunu, telefon ve şarj aleti, Blue Label şişeleri, bir havlu, deodoran... Küçük odamdaki masif yatağın üzerine bunları ve başka eşyaları yayıyorum; sırt çantamı hazırlarken acaba New Kentish'in sahibesine bu gece otelde kalmayacağımı haber vermem gerekir mi diye düşünüyorum. Helen'la kocası artık bana özel muamele yapıyorlar, sanki tek müşteri benmişim gibi; mantıksız sayılmaz, çünkü benim haricimde kimse onların çatısı altında üç geceden fazla geçirmeye cesaret edemedi son zamanlarda. Sabah birdenbire yokluğumu fark ettiklerinde telaşlanmaları beklenebilir. Eşyalarımı dolabımda bıraktığımı, ama kahvaltıya inmediğimi ve hiçbir yerde olmadığımı gördüklerinde yaşayacakları kaygıyı bir haber vermek suretiyle bertaraf edebilirim.

"Bu gece otelde kalmayacağım," diye açıklıyorum Helen'a; omzuma asılı küçük mavi sırt çantasına feci bir kamburmuş gibi bakıyor.

"Nihayet Pent Farm'a mı gidiyorsunuz?" diyor, girişimlerimden haberdar olan Helen.

"Nihayet," diye tekrarlıyorum ve Karpinski'nin bana Bay Cockburn'ün emriyle akşamüzeri beş buçukta randevu verdiğini söylüyorum.

Helen'a anlatmıyorum ama, aslında beni arayan Eliza; ne söylemeye çalıştığını anlamakta zorlandım, kısmen öngörülemeyen İngilizcesinden ötürü, kısmen de Karpinski'yle Cockburn arasında "geçen günkü hadise" yüzünden "hararetli bir münakaşa" yaşan-

dığını ve dolayısıyla beni kendi aramayı tercih ettiğini açıklamaya koyulduğu için.

Bağlantıyı anlamakta zorlanıyorum: Bu "hararetli münakaşa" Bay Karpinski'nin benimle telefonda konuşmasını ne şekilde engelliyor? Bununla birlikte Karpinski'nin karısına bunu sormadım; zaten soruyu kendi kendime sormam yeterince kötüye işaret. Sadece randevu günüyle saatini not edip Eliza Karpinski'nin en ufak bir ironiye yer vermeden, "gelmeyi unutmayın," diye tavsiye edişini, ardından da ağzından çıkan aptalca laftan utanıp susuşunu dinledim.

Pent Farm'a beş dakika erken varıyorum ve ana kapıda, evin giriş kapısında bir süre bekliyorum; on beş dakikalık bekleyişim buz gibi rüzgâr yüzünden tatsızlaşıyor.

Eliza Karpinski beni kendisinin mi karşılayacağını, kapıyı bana kendisinin mi açacağını, orada kendisinin mi, kocasının mı, küçük krallardan birinin mi olacağını söylemedi. Başparmağımı kemirerek acaba Karpinski'yi telefonla aramam mı gerekir diye düşünürken Pent Farm'ın kapısı pes bir sarsıntıyla yavaş yavaş açılıyor. Karşımda Merton, bahçıvan. Sarhoş görünüyor. Belki de uyuyordu, onu mazur görme eğilimindeyim, evet, işini bitirdikten sonra kısa bir şekerleme.

Merton'ın son dakikada Karpinski'lerden beni bekleyip Pent Farm'ın anahtarlarını vermesini rica eden bir telefon aldığı ve haliyle keyfinin kaçtığı aşikâr. Yarın sabahtan, diye talimat veriyor Merton, kapıyı kapatıp anahtarları şuraya bırakmanız gerekiyor. Çıkık çenesiyle eski, yıpranmış bir paspası işaret ediyor. Kısaca "şuraya" dediği yer paspasın altı.

Olayların böyle gelişmesi daha iyi: Karpinski'siz, Karpinski'nin ateşli söylevleri olmadan, cephede Polonya bayrakları sallanmadan. Sanki Merton bir internet sitesinden kiraladığım evin anahtarını verirmiş gibi.

Merton'a Blue Label viski sözümü unutmadığımı söylüyorum.

Rica ederim... diye kekeliyor ve cümleyi yarım bırakıyor; yüzü biraz çarpık bir tebessümle donup kalıyor. Sarhoş, diye düşünüyorum. Çok değil, ama sarhoş. Gözleri de belli ki Johnnie Walker'ı düşünerek ışıldıyor. Ama sırt çantamı açıp iki şişeyi uzattığımda Merton yücegönüllülükle sadece birini kabul ediyor.

Merton aceleyle, beceriksizce vedalaşıyor. Evi dolaşmaya koyuluyorum; dışarıda hava kararmakta, Merton'dan evin düzenine ilişkin temel bazı açıklamalar yapmasını istemediğim için kendime lanet ediyorum. Görünürde tek yatak yok, ısıtma yok, mutfağa benzer bir şey de yok. Alt kattaki büyük salonun ortasını kaplayan gri divanda uyuyabilirim elbette. Yemeğe gelince, neyse ki sırt çantama biraz ekmek, jambon, birkaç elma ve bir şişe süt koymuştum. Yok, açlıktan ölmem, diye düşünürken iki göz beni irkiltiyor. Korkuyla ve büyülenmişçesine bana bakan, etkileyici bir süratle kırpılan iki göz. Gözlerin büyüklüğüyle sahibinin zayıf, sıska bedeni arasında olağanüstü denebilecek bir tezat var. Az sonra gözler dört, zayıf bedenler iki oluyor. Bir kara, alelade, kapkara bir kedi, bir de beyaz, az tüylü.

Pent Farm'a iki kedinin niye gerektiğini anlayamıyorum, üstelik de pis kokan iki kedi; meğerki Merton fark etmeden içeri girmiş olsunlar.

Biraz ironiyle iki kediye Siyah Finn ve Beyaz Finn adlarını veriyorum. Onlar kuyruklarını bir o yana bir bu yana sallarken ben böyle karar veriyorum ve biri düşmanca dişlerini gösterdiği halde kararımdan vazgeçmiyorum.

Üst kata çıkıyorum ve peşimde Siyah Finn'le üst katı daha sakin dolaşıyorum. Teorik olarak Józef'in yattığı ama içinde yatak falan olmayan, sadece eski bir modelin taklidi gibi görünen bir yazı masası bulunan odaya giriyorum; oturuyorum, defterlerimden birini açıyorum, henüz Madrid'deyken okumalarımdan ve araştırmalarımdan yola çıkarak çizdiğim Pent Farm krokisini açıyorum; çiz-

diğim krokiyle gerçek arasındaki fark dikkatimi çekmekle birlikte, bütün bunlar bende eve güvenmemek gibi çelişkili bir duygu yaratıyor; acaba burası gerçekten Józef'in evi miydi diye düşünmeme, bunun kaba bir taklit, Polonyalılar'ın bir tahrifatı olduğundan şüphelenmeme yol açıyor.

Karanlık yavaş yavaş Pent Farm'ın etrafına çöktü; hem açım, hem üşüyorum.

Isıtma olmadığından alt katın ortasındaki gri divana kamp kuruyorum, yerde serili bir halıyı bacaklarımın üzerine örtüyorum.

Beyaz Finn heyecandan yoksun, daha çok kediliğini onaylamak için durmadan beceriksizce daireler çiziyor ve sonunda biraz başı dönerek divandan birkaç adım öteye kıvrılıyor.

Ne yapsam? Okumak geliyor aklıma, kenara itiyorum. Yazmak geliyor aklıma, ama sırt çantamdan yemek torbasını çıkarıyorum.

Beyaz Finn kuyruğu dimdik havada, bıyıklarını titreten, anlaşılan Siyah Finn'i çağırma amaçlı bir miyavlama koparıyor.

İkinci kedinin de gelmesini bekleyip öyle konuşuyorum:

"Durun, sakin olun, herkese yetecek yemek var," diyorum sonunda, ama kendi esprim beni güldürmüyor; belki Siyah Finn divanın üstüne atlamaya hazır, vandal gözleriyle beni kolladığı içindir.

Ayağa kalkıyorum. Ve divanın üstünde ayakta durarak jambonun olduğu plastik kabı açıyorum; bu arada kediler bacaklarıma sürtünüp duruyorlar.

Jambonu eşit parçalara, üç eşit parçaya bölüyorum; kedilerin sakinleşip yemekle oyalandıklarını görünce tekrar divana uzanıyorum.

Birinin, Merton mı?, Karpinski mi?, Cockburn mü?, küçük bir porselen vazoya koymuş olduğu solmuş nergisleri seyrediyorum bir süre.

Siyah Finn bir kaplan gibi üstüme atlıyor. Az önce bölüp kuca-

ğıma koyduğum ekmeğe pençesini geçiriyor. Göz açıp kapayıncaya kadar yemeksiz kaldım. Sırf kara kediye değil, beyaza da kızmam lazım, çünkü beyaz da derhal ötekine katıldı, şimdi de ikisi işbirliğine yanaşmayarak vahşice ekmek için kavga ediyorlar.

Kızmam gerekirdi, evet. Ama sonuç olarak sahnenin dokunaklı bir yanı var. Açlık ağızlarından, sıska bedenlerinden okunuyor. Ben de ekmeğimi feda ettikten sonra süt şişesini açıp el altında tabak olmadığından divanın yanında duran eski bir küllüğe kedilere biraz süt döküyorum; eski bir viski markasının çirkin logosunu taşıyan küllük aklıma sadece bahçıvan Merton'ı değil, Johnnie Walker şişesini de getiriyor; bu soğuk gecede şişenin tek tesellim olacağı artık aşikâr.

Küllüğü dolduruyorum, Finn'ler artık itişmeyip sütü kardeş kardeş içiyorlar. Tekrar dolduruyorum, onlar da tekrar içiyor. Şişe boşalıncaya kadar böyle sekiz-on kere devam ediyoruz.

Finn'ler cevaben zevkten mırlıyorlar.

Viski şişesini yarıladım bile. Etrafımda hava buzdanmış gibi görünüyor, ben de kedilerin dikkatli bakışlarının karşısında içmeye devam ediyorum.

"Şimdi okuma saati," diye bildiriyor ve defterlerimden birini açıyorum – içinde Pent Farm'ın kurşun kalem krokisi olan defter. Yüksek sesle okuyorum: "Yabancı ve sinirli. Kocası hakkında kimileri böyle düşünüyordu; Jessie de kocasına ısrarla onunla tanışmak isteyen yarı dilenci, yarı bisikletçi görünümlü ziyaretçiyi tarif ederken aynı sıfatları kullandı."

Finn'ler tatminli ve minnettar, dinliyorlar. Hayal edebileceğim en iyi dinleyiciler.

Geceye ilişkin hatıralarım bu noktada kesiliyor. O zamandan beri daha sonra olanları hatırlamaya beyhude uğraşıyorum.

XXX

Borys bahçede treniyle oynamayı severdi. Adam biraz önce bisikletini durdurup yaslamıştı. Çite paralel şekilde yaslamıştı. Borys tüfeği o zaman gördü. Daha önce pompalı tüfek haricinde, bir de genellikle Birleşik Devletler'de geçen hikâyelerde yazılı olarak gördüğü "tüfek" kelimesi haricinde gerçek bir tüfek görmemişti hiç. Güneş tüfeğin namlusunda parıldadı; iki bulutun –ortası siyah iki beyaz bulutun– arasından başını uzatırken silah da neredeyse kukla gibi çitin üstünden başını uzatıyordu.

Bisikletli adam önce gökyüzüne nişan aldı. Fazlasıyla uzayan bir andı sadece. Sonra bir ara oldu. Ardından Borys'in trenine nişan aldı; adamın verdiği aradan sonra –tekrar bakmıştı aranın ardından– gökten düşmüş zavallı bir treni andırıyordu. Adam Borys' in de gülümsemesini bekleyerek gülümsedi. Belki de onun gülümsemesini beklemiyordu; belki yüzünde o korkunç çarpılmayla, çarpık dişleriyle gülümsemek ona yetiyordu, çocuğun nasıl tepki vereceği önemli değildi.

Borys öğle sonrasını orada, bahçede oyun oynayarak geçirmişti. Adam tüfeği tekrar, yavaşça kaldırırken artık gülümsemiyordu. Bu sefer biraz daha uzun sürdü. Tüfek Borys'e doğrulmuştu.

Adam çocuğun titrediğini görmüş olmalı. Görmemek imkânsızdı. Titriyordu, ağzını da açmıştı biraz; sessizce ona bakan namlunun ucu gibi "o" biçiminde açmıştı.

O kısa ama bitmek bilmeyen anda Borys çığlık atmak istedi. Hayır, istedi değil de, atmayı düşündü daha doğrusu, ama hemen ardından şiddetli bir tepkinin bisikletli adamı tedirgin edebileceğini, sinirlendirebileceğini düşündü.

Adamın adeta yüksek sesle dua edermiş gibi dudaklarını kıpırdattığını da açıkça gördü. "Tombul kolları bacakları," dedi yabancı bir aksanla; babasının istemediği halde topluluk karşısında yüksek sesle okumak zorunda kaldığındaki aksanına benzer bir aksanla.

İkinci bir gülümseme belirdi, onu delirmiş gibi bir kahkaha izledi. Adam sonra sıkılıyormuş gibi göründü. Tüfeği deri kayışından sol omzuna astı. Bisiklete bindi ve yavaşça, neredeyse aşağılamayla pedal çevirmeye koyuldu. Zincir tiz bir pas sesi çıkarıyordu.

Borys bastırmaya karar verdiği çığlığın hâlâ boğazını düğümlemekte olduğunu fark etti.

O gece değil de ertesi gece Jessie rüyasında Meen'in kilidi zorlayarak Pent Farm'a, çiftlik evine girdiğini ve silah taşıdığını gördü.

O kadar korkunç ve gerçek bir rüyaydı ki, sonrasında mutfağın devasa meşe kapısını gece gündüz kilitli tuttu. Ana kapı ve pencereleri de keza.

Hava çok sıcaktı, Jessie her yeri kapatıyordu.

Hizmetçisinin gözlerindeki şaşkınlığı görünce Borys'in bahçeye çıkmasını istemediğini söyledi kekeleyerek, ama sebebini açıklamadı. O da sormadı.

Bir öğleden sonra, sanki imdadına bir ordu yetişmiş gibi, Pent Farm'ın önünden geçen yolda, her yıl en erken haziranın onunda, en geç de temmuzun onunda yörenin önemli bir köyünde kurulan geleneksel gezici panayır ve beraberindeki sirk üyelerinin geçtiğini gördü. Önceki yıl panayır Postling'de kurulmuştu. Bu yıl Hythe'ta, daha doğrusu Hythe'a taş atımı mesafede kurulacağı rivayet edi-

liyordu. Köy seçimi sanki bir tür mantıkla, saat gibi işleyerek yönetiliyordu. Yörenin en yaşlıları bile bu sirki çocuk gözüyle görmüşlerdi; birkaç kere isim değiştirmiş olmakla birlikte temel ritüele sadık kalınıyordu.

"Borys!" diye seslendi Jessie; oğlu beyaz çitin üstünden atlayıp geçidi izlemeye yetişti.

Yolun iki yanına sıkış tepiş sıralanmış insanlar gözlerini kırpıştırıyor, birbirini dirsekliyordu.

Kalabalığın ortasından bir kız çıktı ve kendinden geçmiş halde, giderek yaklaşan kervanı işaret ederek haykırdı: "Sirk geliyor! Geldi bile!"

Gezici sirkte her zamanki gibi bir fil de vardı; uzaktan gerçekdışı görünen bir fil. Çalılar kortejin önünde yana çekiliyor –öyle görünüyordu–, bazı adımlar tereddütle atılıyordu.

Borys Pent Farm'ın kapısından harika fili gördü, neredeyse dokundu ona; vaatlerle dolu ilanlar gördü (ateş kusan kadın, gülle adam, kurt adam, sakallı kadın) ve kuşkusuz bunca tehlikeyle garabetin bir araya gelmesinden ötürü allak bullak olup bir an bahçede bisikletli adamla aralarında olanları anlatmanın zamanı geldiğini düşündü.

Kervan devasa görünüyordu. Kendini küçücük hisseden Borys boğazını temizledi. Bir-iki hece çıktı ağzından sadece, sesi kısılıp dağıldı ve ağlamaya dönüştü.

Jessie aslında hissetmediği bir sükûnetle sırtını ona dönmüş inildeyen oğluna yaklaştı. Daha ziyade bir baba tavrıyla elini omzuna koydu; sonra el çocuğun saçlarını okşadı; bütün bunlar ağlamanın giderek hafifleyip dinmesine, Jessie'nin onu sarmaladığı yetişkin emniyetinin, her zamankinden büyük, fil kadar büyük emniyetin içinde erimesine yardımcı oldu.

Uzaktan bir havlama korosu duyuldu. Aslanlar ve başka hayvanlar geliyordu. Köpekler her yıl bu görüntüyle, ve ondan çok da, kafesteki hayvanların kokusuyla deliye dönerdi.

Jessie Borys'i yanağından öptü. Onun inanılmaz tatlılıktaki ılık nefesini yüzünde hissetti ve adeta aklı başına gelmişçesine onu kucağına almaya karar verdi, ama ani bir ağrı hissetti.

Oğlu tekrar ona sırtını dönmüştü, ama bu sefer ağlamıyordu.

Józef evde ölü gibi uyuyor, uyumadığı zaman da Jessie'nin yakarılarına ve hekimin ısrarlı öğütlerine kulak asmayıp yatakta sigara içiyordu.

Jessie Borys'in anlatmadıklarının boyutlarını bilemezdi – bilmesi imkânsızdı; hele suskunluğunun, gizleme hareketinin, yıllar sonra bir geri tepme ya da taklide benzer bir şeye yol açacağını hiç bilemezdi. Bununla birlikte bir şey, bir şüphenin gölgesi, bir hayaletin kanadı misali ansızın Jessie'ye değdi geçti. Borys'i bir kadınla gördü. Kendisinden ve Józef'ten gizlenen bir evlilik gördü. Kocası "Amy Foster"la geleceği öngördüyse, Jessie'nin de yirmi yıl sonraki bir olayı sezmeye hakkı yok muydu?

Görüntü içini korkuyla doldurdu. Orada keşfettiği ileriyi görme yeteneğinden ziyade, görüntünün içeriği. Korkusu bütün gün göğsüne çöreklenmiş olarak sürdü. Korku ona yaşadığı yerin ne kadar garip olduğunu, kendisi gibi bir kadının orada ne kadar garip kaçtığını hatırlatıyordu.

XXXI

Bir pazar gecesi geç saatte babamın ölmekte olduğu haberini aldım (aslında öyle söylemediler de, hastaneye kaldırıldığını ve durumunun instabil olduğunu söylediler). Ben Paris'e taşınalı bir buçuk yıl olmuştu; o gece sinemaya gitmiştim, şubat ayıydı, üst üste film seyretmek için dünyada Paris gibi bir şehir daha yoktur. Denfert Rochereau'ya yakın, Aslan'ın karşısında, asla içine girmeye cesaret edemediğim katakompların yanındaki küçük bir sinemada *Sue Lost in Manhattan* oynuyordu. Filmi görmeye karımla birlikte gittik, çok da hoşuma gitti (*Je suivais la mort dans l'âme/ Sue, perdue dans Manhattan** – Canlı cenaze gibi izliyordum onu/ Manhattan'da kayıp Sue'yu... kaderin cilvesi); eve döndüğümüzde telesekreterin kırmızı ışığının yanıp söndüğünü gördüm.

Ben dişlerimi fırçalamaya girişirken karım mesaj dinleme düğmesine bastı ve karımın babası Alberto'nun sesi duyuldu; bana verilecek bir haberi olduğunu, en kısa zamanda, çok geç saatte bile olsa Arjantin numarasından onu aramamı söylüyordu. Daha o anda (ben bu söylenenleri ileriki aşamalara geçmeden dişlerimi fırçalamaya devam ederek dinliyordum) babamın başına bir şey geldiğini anladım.

On dört saat sonra, hatırlıyorum, üç ya da dört aktarmalı Arjantin yolculuğuna çıkmıştım. Bitmek bilmeyen bir yolculuk. Karımın babası beni havaalanında karşıladı ve hastaneye, babamın baş ucu-

* Alain Souchon'un "Le Mystère" şarkısına gönderme. –*ç.n.*

na kadar götürdü. Babamı uyutmaya karar vermiş olan doktorlar benim Buenos Aires'e geleceğimi öğrenince işlemi ertelemişlerdi. Babam uyanık, endişeli ve aklı oldukça başında, tahminimden daha makul bir halde beklemekteydi. Neredeyse bir saat konuştuk. Pazar sabahı berbat vaziyette uyandığını, yataktan kalkacak gücü kendinde bulamadığını anlattı, ama biraz karışık anlattı. Başı dönüyormuş. Boğulacak gibi oluyormuş. Nefes alamıyormuş. Hastaneye onu ambulansla götürmüşler.

Bir doktor geldi, hemşirenin bazı kontroller yapıp ilaç vermesi gerektiği mazeretiyle sohbeti bölerek beni hemen yakındaki küçük bir odaya götürdü ve o sabah çekilmiş bir röntgen filminde babamın iflas etmiş akciğerlerini gösterdi: İki koca kara leke, biri hiç çalışmıyordu, kaskatı bir fosil gibiydi, diğeriyse yüzde on beş-yirmi kapasiteyle çalışıyordu ancak. Buna bir de enfeksiyon ve 85 yaş eklenince durum hiç parlak görünmüyordu. Büyük ihtimalle, dedi doktor, bana samimi görünen şefkatli bir tavırla, babanız komadan çıkmayacak, akciğer enfeksiyonu iyileşemeyecek. Ama biz yine de deneyeceğiz.

Doktorun elini sıktım; gençti, belki benden de gençti ve belki yetimdi (o anda bunu düşündüm ama bir şey demedim, yersiz kaçardı); sonra doktorla konuşmamızın ardından sonuncu olacağını düşündüğüm sohbetimizi tamamlamak üzere babamın baş ucuna döndüm.

Hazindi. Korkunçtu. Ama kendimi şanslı sayabilirdim. Yolculuk bir servete mal olmuştu ama yetişmiştim, babamın gözlerine, çelik grisi, ama tatlı bir çelik grisi gözlerine bakıyordum, ona bir havadis veriyordum (yeni bir haberdi, önümüzdeki haftalarda telefonda söylemeyi düşünmüştüm): Karımla ben eylül ayı ortalarında Buenos Aires'te resmi nikâh kıyacaktık. Yani yedi ay sonra. Belki o hayatta olmayacaktı.

Babamın komada üç ay geçirdiğini net olarak hatırlıyorum – böyle bir şeyi unutmam mümkün olamaz. Her pazartesi doktorlar aşağı yukarı aynı şeyi söylüyordu: Bu haftayı çıkaramaz. Ama babam

ölmüyordu. Hatta bir pazartesi toparlanmakta olduğunu söylediler. Sadece bir pazartesi. Mucizevi sayılabilecek bir pazartesi. Onu izleyen cuma da, doktorları yalancı çıkarmaya ant içmişçesine öldü.

Daha önce, üçüncü ayın başında babam birkaç günlüğüne komadan çıkmıştı, ama kafese tıkılmış bir hayvan gibiydi. Tek kelime etmiyor, gözbebekleri iri iri açılmış, çenesi çökmüş halde bakıyordu herkese. Onunla hemen her konuştuğumda, anlamıyormuş gibi görünüyordu. Fransızca konuşmayı denedim, anadilinde konuşamadığıma hayıflandım. Bir sabah babam ansızın anadilinde birkaç kelime söyledi. Ya da ben öyle varsayıyorum. Ama not etmedim, fonetik olarak bile yazmadım. Pişmanım. Hatta pişmanlığın da ötesinde, kendimi affedemiyorum.

Babam yabancı kelimelerin arasında ölüyordu, babam ben cebimde bir uçak bileti, bir hafta önce süresi dolmuş bir dönüş bileti, yanı başında ayaktayken ölüyordu, karım binlerce kilometre uzakta bekliyordu, ben işimle ilgili yükümlülüklerimi ihmal ediyordum, babamın son eşi köşedeki kafede bekliyordu (babam her nedense onu görmek istemiyor, Claudia da orada benden haber bekliyordu); bütün bunlar olurken birdenbire Józef'in bir öyküsünü hatırladım: Yanko onunla kendi dilinde, yani anadilinde konuştuğunda Amy Foster allak bullak olur, korkar.

Amy'nin söylediklerini düşündüm: "Öyle tuhaf şeyler söylüyor ki... Ama hep bir şey söyleyip duruyor... Ne dediğini bilmiyorum."

XXXII

Madrid'e dönerken Londra'ya uğruyorum yine. Tren Waterloo istasyonuna karanlık tam çökmeden önce varıyor. Gece yer ayırttığım, istasyona yakın bir otelde yatıp yarın Gordon Place'e, Jessie kısa olarak planlanan ziyaretlerinde kayıp yere düştüğü ve dizini incittiği için Józef'le Londra'da mecburen bir süre kaldıkları evi görmeye gideceğim.

Gordon Place, no:17.

Direnmiyorum. Zili çalıyorum. Kapıyı sıska bir kadın açıyor. Bir şey söylemeden bakıyor. Ne iyi günler, ya da ne istiyorsunuz, veya başka bir şey. Bakıyor ve aynı anda ellerini ceplerine sokuyor. Birden aklıma Parisli bir yazarın, ünlü romanların dekoru olan evlere, Arsène Lupin'in yaşadığı binaya, Müfettiş Maigret'nin evine, Julien Sorel'in tam adresine giden Didier Blonde'un bir kitabı geliyor. Gidip kapıyı çalıyor, ancak orada doğmuş veya yaşamış birinin yapabileceği şekilde girmek için izin istiyor ve imkânsızmış gibi gelse bile, neredeyse her seferinde eşiği aşıyor. Blonde'u unutmuştum, ama Gordon Place'teki sıska kadının ellerini ceplerine sokarken sergilediği özgüven nedense bana onu hatırlatıyor. Neden bahsettiğim konusunda kadının en ufak bir fikri yok. Józef mi? Jessie mi? Ne kazası? Ne dizi? Nihayet evine girdiğimde (ki inanılmayacak kadar kolay oluyor), hangisi içimi daha çok acıtıyor bilemiyorum. Bu kadının içinde yaşadığı aşikâr yalnızlık mı, (anlattığına göre) dul kalmış olması mı, (anlattığına göre) çocuğu olmaması mı, hiçbir yakını olmaması, hayatta kalmış birkaç uzak akra-

banın da nerede yaşadığını bilmemesi mi (bunu o anlatmıyor, ben seziyorum) bilemiyorum, gerçi fazla da deşmiyorum. Belki bütün bunların toplamı, evet. Belki de, daha büyük ihtimalle, evinde (Józef'le Jessie'nin birkaç gün yaşadığı evde) herhangi bir kitap bulunmaması. Bir tane bile. İçi boş, boyası kabarmaya başlamış kütüphane sanki ağzını açmış, sesi kısık TV'ye bakıyor.

Romana dahil etmem gereken başka şeyler:

Hueffer'ın iki kızı olur: Christina ve Katherine.

Józef tanıştıklarında Jessie'ye çocuk yapmak istemediğini söyler.

Borys'in 1906'da oğlan kardeşi doğar: John Alexander.

Hueffer çocuklar için bir kitap yazar ve "Üç Arkadaş" şiirinde Borys'ten söz edip Jessie'yi yok sayar.

Jessie Borys'i doğururken Józef endişe içinde evin bahçesini arşınlamaktadır. Ansızın Józef bir çocuk ağlaması duyar ve bir hizmetçiye gidip, "Şu çocuğu susturuverin lütfen, tam karım doğurmak üzereyken!" der. Hizmetçi açıklamak zorunda kalır: "O sizin oğlunuz beyefendi!"

Hueffer şöyle der şiirinde: "Bir zamanlar ihtiyar bir Pofpof varmış / 'Çocukların yatma vakti' dermiş / Hemen gidip Christina'yı almışlar / Yıkamışlar, paklamışlar / Yatağına yatırmışlar."

Józef başından beri Borys'e Slav ismi koymak istemişti. İngilizce kolaylıkla yazılabilecek, Wladyslaw, Boguslaw ya da Wienzyslaw gibi muhtemel harf hatalarının olmayacağı bir isim.

Hueffer şiirinde şöyle der: "İhtiyar bir Mofmof varmış / 'Küçük hanımların yatma vakti' dermiş / Hemen gidip Katherine'i almışlar / Sabunlamışlar, durulamışlar / Yatağına yatırmışlar."

Józef anadilini Borys'in bilmemesine hayıflanır, ama durumu değiştirmek için pek bir şey de yapmaz.

Hueffer şiire devam eder: "İhtiyar bir Trucmuch varmış / 'Yatma vakti canım benim' dermiş / Hemen gidip Borys'i almışlar / Küvete sokmuşlar / Sonra da yatırıvermişler."

Józef Polonya'daki bir kuzenine yazdığı mektupta Borys'i şöy-

le tarif eder: saçları siyah, gözleri koskocaman, hafiften maymuna benziyor.

Hueffer şiiri şöyle noktalar: "Ve üç yetişkin haykırmışlar: 'Nihayet hepsi yattı, ortalık yatıştı!'"

Paris'e gitmek üzere Eurostar'a binmeden önce (oradan da yine trenle Madrid'e devam edeceğim) Cockburn benimle görüşmek istediğini bildiriyor. Saint-Pancras istasyonunun içindeki bir barda randevu veriyor; gürültülü, kötü bir yer, ama orada trenin kalkış saatini kaçırmayız diye açıklıyor. Yirmi dakikamız var, Cockburn neredeyse özür dileyerek imzalamam gereken birtakım kâğıtlar çıkarıyor. Bürokrasi işte. Pent Farm'da geçirdiğim gece için ödemem gereken para. Bir servet. Bir rezalet. Kavga etmeyeceğim, diyorum kendi kendime. Meblağı görmemiş gibi yapıyorum. Ama iyi rol yapamıyorum. Gördüğümü Cockburn'ün gördüğü aşikâr. Sonra Cockburn cebinden ince bir kitap çıkarıyor. Derneğin zaman zaman bu tür özel kitaplar yayımladığını söylüyor. Ne diyorum, diye gülüyor Bay Cockburn, ekstra süper özel kitaplar. Bana hediye etmek istediği kitabın (faturanın tutarı konusunda kabahatli olduğunu ve az da olsa bu şekilde telafi edebileceğini seziyorum) başlığında Borys'in adı geçiyor. Nezaket icabı alıyorum. Ayrıca niye almayayım? Yazarın bizzat Bay Cockburn olduğunu görüyorum birden. Hayır, suçluluk değil. Kibir. Ya da ikisinin karışımı.

İki trende de Borys'in kitabını, daha doğrusu Cockburn'ün Borys hakkındaki kitabını okuyorum. Anekdotlarla dolu. Rahat okunuyor. Kötü yazılmamış. Ama sonuçta anekdot kitabı. Borys 1927'de babasının elyazmalarıyla ilgili bir ihanette bulunmuş anlaşılan.

Bay Cockburn özellikle bir noktayı çözümlemeye girişiyor: Borys böylesine önemli bir şahsiyetin oğlu olduğu için kamuoyu tarafından sert, normalden daha sert biçimde mi yargılandı? Yoksa tersine kimliğinden ötürü bağışlandı, aklandı mı?

XXXIII

Meen'i Pent Farm yakınlarında durmuş beklerken hayal ediyorum; Karpinskiler'in evinin karşısında Japon arabasının içinde saatlerce durup bekleyen adam gibi tıpkı ya da ona çok benzer şekilde.

Jessie'nin Borys'i sirke götürmeye (hem de birkaç kere) söz verişini hayal ediyorum.

Józef'in Hempton tepesinin zirvesinde (kasvetli cezasını çeken Meen'in tırmanıp durduğu tepe) havanın bazen, rüzgâra ve ısıya bağlı olarak tuzla dolduğunu Jessie'nin yanında söyleyişini hayal ediyorum. Józef'in denizsiz, denizin fiziksel görüntüsü olmadan yaşayabileceğini (çelik yüzeyinin uzaklığı bir tür önlem değil mi?), ama birçok emekli denizci gibi onun da organizmasının, en azından ciğerlerinin belirli bir tuz dozuna ihtiyacı olduğunu Jessie'nin düşünüşünü hayal ediyorum.

Japon arabasındaki adamın arabadan indiğini, bacaklarını hareket ettirdiğini (zavallı adam, günde kaç saatini oraya tıkılı geçiriyor, hem de o yaşta...), bagajı açtığını, içinden uzun, ahşap mı? bir nesne aldığını ve Karpinskiler'in zilini çaldığını, hatta küstahça kapıyı yumrukladığını hayal ediyorum. Kapıyı Eliza açıyor, ama daha genç bir Eliza, İngiltere'ye yeni gelmiş; açıyor ve sonsuz bir iyilikle gülümsüyor. Adam bir askılık, daha önce bırakmayı unuttuğu eski bir ayaklı askılık getirdiği bahanesini öne sürüyor; korkunç bir

baston misali yaslanıyor portmantoya. Şaşıran Eliza saat biraz erken olduğundan mahmur, Polonya'dan daha birkaç hafta önce geldiği ve henüz İngilizcesi kıt olduğu için güvensiz, içeriye girmesine izin veriyor. Duşta olan Karpinski içeri girmesine engel olamayacak kadar geç geliyor, ama gurur kırıcı denetime yetişiyor. Adama bakışlarını hançer gibi saplıyor elbette, ama dilini ısırıp adamın yapılan pek ufak tefek dekoratif değişiklikler hakkındaki küçümseyici yorumlarına katlanıyor. Hatta Eliza'yı mutfakta hüküm süren pislik ve dağınıklık konusunda azarlamasına da ses çıkarmıyor.

Meen'in tüfeği Borys'e doğrulttuğu ânı Bowman'ın uzaktan ve tesadüfen görüşünü hayal ediyorum. Tam müdahale edecekken, Meen'in tüfeği indirip uzaklaştığını görünce vazgeçişini hayal ediyorum. Jessie'yi tekrar telaşlandırmamaya karar verişini, buna karşılık olayı Ye Olde Mill'in sadık müdavimlerine anlatışını hayal ediyorum.

Thambell'ın bir gece Ye Olde Mill'e gidişini ve dikkatleri üzerinde toplayışını hayal ediyorum. Meen'in çiftliğinde kaldığını, bir silahı, karabinası olduğunu ve bir keresinde ona Józef'i öldürmek istediğini söylediğini (hatta belki iki kere söylediğini, kuru sıkı attığını) anlatışını hayal ediyorum.

Ye Olde Mill'in sadık müşterilerinin kaygılanışını hayal ediyorum. Bir şey yapmak gerekir. Tehlikeli bu adam.

Borys'in Yost daktiloyla bir şeyler yazdığını hayal ediyorum; çocukken annesinin duygulanmış bakışları üstünde; yetişkinken (babası ölmüştür) annesinden gizli; eski Yost'ta Józef'in sahte bir "orijinal"ini mi oluşturuyor?

Thambell'ın karısının bir öğleden sonra Meen'in eşyalarını karıştırışını hayal ediyorum.

Babamın defterlerini okuyuşunu, kendi kendine romanını nasıl bitireceğini soruşunu hayal ediyorum. Olaylar fazla yayıldı. Olay zinciri dağıldı.

Babamı bir kitap okurken hayal ediyorum, *Göçek*, yayımlanmamış romanıyla aynı adı taşıyor. Kitabının adını birinin çalmaya hakkı var mı diye düşünüyor. Onu şaşkınlık ve memnuniyet içinde kitabın bir cümlesini, aslen kendi kitabı için düşünülmüş bir cümleyi okurken hayal ediyorum: "Denizin ona dertten başka şey getirmeyeceğinden emin, limandan uzakta oturmaya karar verdi."

XXXIV

Göçek'in yazılı olduğu defterleri babam hastanede, komadayken buldum. Buenos Aires'te bütün o süre boyunca babamın evinde kaldım; bir gece, hekimler giderek iyimserliklerini kaybederken babamın eşyalarını, bilhassa büyük dolabın içindekileri gözden geçirmeye karar verdim; ne arıyordum bilmem. O anda gerekçe olarak dolabı babamın ölümünden sonra boşaltmanın zorluğuna alıştırma yaptığımı söyledim kendi kendime. O gece çok sayıda giysinin arasında (babamın sadece pipo değil, ayakkabı ve kravat koleksiyonları da vardı) altı defterlik bir deste buldum. Bir noktadan itibaren bana bu konudan söz etmekten vazgeçmiş olmasına rağmen babamın romanını yazmayı sebatla sürdürdüğünü tahmin ediyordum; yaşadığı tatsız tecrübe moralini bozmuş olabilirdi: Babam romanın başını, tek tek kâğıtlara yazılmış (daha sonra Bir numaralı deftere aktaracağı) birkaç sayfayı okumamı rica etmiş, ben de sert eleştirilerde bulunmuştum. Ama o gece, babam ölmeden bir hafta önce defterleri buldum ve daha açmadan, babamın kitabını ilerlettiğini, hatta belki bitirdiğini anladım.

Bir numaralı defteri o gece okudum. Daha doğrusu, bazı bölümleri atlayarak okudum ve daha önce babama vurgulayarak saydığım kusurlarla güçlü yanlara yine rastlamakla birlikte, aslında pek de vahim olmayan dilbilgisi hatalarını o kadar sertçe eleştirdiğim için kendimi affedemedim.

Babamın evindeki dolapları karıştırırken, babamın elli iki ya da elli üç yaşındaki sesinin duyulduğu eski bir "açık makara" kaydı da buldum.

O kayıt mucizevi biçimde kurtulmuştu.

Ailemizin o sıralar, 1966 ya da 1967'de Geloso marka modern bir teybi vardı; üzerindeki her tuş (çalma, kayıt, geriye alma, durdurma) pedagojik biçimde farklı bir renkteydi: yeşil, kırmızı, sarı, mavi... Teybi defterlerin yanında tesadüfen buldum ve otuz-otuz beş senedir tozdan ve yıpranmaktan korunduğu çantanın içinde küçük bir kahverengi ses bandı olduğunu fark ettim. Makarayı taktım, klik diye bir ses çıktı, yeşil düğmeye (çalma) bastım ve önce kendi sesimi duydum, çocukluk sesimi, iki-üç yaşındaki bir çocuğun kekelemeleri. Az sonra arka planda üç kadın sesi duyuldu (annem, büyükannem, teyzelerimden biri), bir çocuğun etrafına toplanıp oturmuşlardı, ateş etrafında bir araya gelmek kadar eski bir âdet; son olarak da, babamın pürüzlü tütün sesini duydum, o zamanlar, ben küçücükken, son yirmi yılında hatırladığım aksanına oranla çok daha ağır bir aksanı olduğu dikkatimi çekti.

Paris'te yaşadığım sıralar bir öğleden sonra topluluk önünde Fransızca bir konuşma yapmak durumunda kaldım; hazırlamış olduğum metni okumaya başladıktan kısa bir süre sonra o gün aksanımın berbat olduğunu hissettim. Durumu kabulleneceğime ya da hafif bir sapmayla düzeltmeye çalışacağıma (Fransızlar'ın merhametli ifadesiyle *petit accent*'ımın*, farklı "e" sesleri, "r"ler ve değişik "u"ların domino etkisiyle düzeldiği ya da bozulduğu olurdu), okumayı pat diye kestim ve yüksek sesle, kimi günler "her zamankinden kötü bir telaffuzla" yataktan kalktığım yorumunu yaptım. Bazı insanlar gülümseme nezaketini gösterdi; ben bir yudum su içtim, dilimi ve hepsi ağızda bulunan (dişlerde, üst damakta), adlandırması zor başka bazı şeyleri biraz ayarladım ve tekrar okumaya koyuldum; pek az bir düzelme oldu.

* Hafif aksan. –*ç.n.*

O gece yatmadan önce içimden babama telefon etmek, onun da aynı şeyi yaşayıp yaşamadığını, bazı sabahlar uyandığında edinilmiş dilini daha iyi veya daha kötü konuşup konuşmadığını sormak geldi. Babam aşağı yukarı bir yıl önce ölmüştü. Ona telefon etme refleksi bende iki yıl kadar sürdü.

XXXV

Babası hastalandığında Borys sadece trenle oynardı; dev ahşap tekne ise –ki aslında Jessie'nin kardeşi Ethel teyzenin hediyesiydi– Józef'in önceki hayatıyla o kadar özdeşleşmişti ki, onun gibi dinlenip toparlanması gerekirdi adeta. Borys'in evreninde başka oyunlar da vardı elbette, miniskül bir topçu birliğinden özellikle Józef'in bayıldığı dominoya, büyümek bilmeyen tahta bir ata; Borys onun üstünde bacaklarını toplayıp sallanır, fazla beylik olmakla birlikte hareketli, dev bir atlı heykelini andırırdı. Oyuncakların yanında, küçük maun bir kitaplıkta Borys'in kitapları dururdu; Borys bir yılı aşkın süredir neredeyse hiç yardımsız okuyabiliyordu. Józef'le ikisi âdet edinmişlerdi: Borys babasının kucağına oturur, dört ya da üç elle, en az iki elle kitabı çocuğun gözleri hizasında tutarlardı. Elbette âdette değişiklik yapmışlardı; eskiden Józef yüksek sesle (Amy Foster'ın kocası için dendiği gibi "çocuk dilini" çağrıştıran basit İngilizcesiyle) okurken, şimdi Borys mükemmel İngilizcesiyle okuyordu.

Józef Borys'in ne kadar ilerlediğine de, kendi babası Apollo'nun ona Victor Hugo'nun *Deniz İşçileri*'ni yüksek sesle okuttuğundan bu yana on yıllar, tam kırk yıl geçmiş olduğuna da inanamıyordu. Rusya'da, Çernigov'da yaşıyorlardı; nüfusu on beş bini bulmayan kentin dış mahallelerinden birinde San Borys kilisesi yükselirdi. Józef o sıralar altı ya da yedi yaşındaydı, şimdi Borys'in olduğu yaşta; babası o sıralar hasta yatıyordu, şimdi Józef'in yattığı gibi. Hafızası onu yanıltmıyorsa, *Deniz İşçileri* onun yetişkin kitapla-

rıyla ilk karşılaşması, aynı zamanda denizle ve bir dilden diğerine tercümeyle ilk temasıydı. Metin Lehçeydi, Fransızcadan babası çevirmişti.

Damla o kadar uzuyordu ki (tuhaf bir imgeydi, bir damla ne kadar uzayabilirdi, azami gerilimi neydi?) Borys'i çağırıp adeta sahneyi tekrarlamak ya da bir efsaneyi anmak üzere Victor Hugo'nun o metnini ona İngilizce okumasını rica etmek geldi aklına; ne var ki Jessie kitaplığa bakıp kitabın olmadığını haber verdi; Józef belki de o kitabın evlerinde hiç olmadığını, kitabın hatırası yüzünden öyle varsaydığını düşündü. İyileştiğinde kitabın Fransızcasını bulup Adowa'da Flaubert'i çevirdiği gibi İngilizceye çevireceğini söyledi Jessie'ye. Evet, diye bildirdi kısa bir coşku patlaması sırasında, öyle yapacaktı. Ne yazık ki o anda gücü yoktu; şiş olan eli sağ eli olmadığı halde tek sağlam elle yazı yazması mümkün değildi.

Jessie coşku patlamalarıyla diğer krizler arasında pek de bir fark olmadığını düşünüyordu, ister depresyon olsun, ister damla, ister başka bir şey. Józef hastalandığında, yüksek ateşin, inlemelerin ardında, genelde düzgün, hastalanınca kaskatı yapışık sakalı ve hafif aralık gözleriyle uyuduğu ya da uyurmuş gibi yaptığı yarı karanlığın ardında gözden kaybolurdu. Buna karşılık heyecanla yanıp tutuşurken de gözden kaybolurdu, belki de yeni kaptan köşkü olan yere, Józef'in –tipik tutumuyla, abartarak– "işkence odası" diye adlandırdığı odaya kapanırdı. Bir uçla diğeri arasında Jessie'nin ona ulaşabildiği nadir anlar olurdu. Bir uçla diğeri arasında Jessie bencilce düşünecek olursa hastalığı tercih ederdi, çünkü hiç değilse o zaman yanına oturup onu tarayabiliyor, ellerini tutabiliyor, ufak tefek, gevşek bedenini yorganla sıkı sıkı örtebiliyor, hatta o uyurken, daha doğrusu uyurmuş gibi yaparken onunla konuşabiliyordu. Józef yaratıcı heyecanla dolduğunda ondan uzaklaşıyor, her anlamda yok oluyor, sanki dünyanın öbür ucuna gitmiş gibi işkence odasından ona mektuplar yazıyordu: "Canım benim, seni tekrar

görmeyi o kadar istiyorum ki... Umarım mükemmel bir gece geçirirsin. Bu zor zamanlarda sen büyük bir tesellisin. Güzel dinlen canım. Uyumadan önce bana şefkatli birkaç dakika ayıracağını umuyorum."

Jessie sonunda Józef'in bu mesafeyi ona yazabilmek için, yazabilmek ve Jessie'yi okura dönüştürebilmek için dayattığını –esas sürgününün içinde bu minik sürgünü yarattığını– düşünmeye başladı. Hiç kuşku yoktu: Józef duyguları yazıya daha derin, daha hararetli döküyordu. Konuşmaktan çok dinlemeye eğilimli olan Józef (anlatıcılarından birçoğunun başkalarının anlattıklarını aktaran dinleyiciler olmasına şaşmamak gerekirdi) mektuplarında da ölçülülüğü tamamen elden bırakmıyordu; aynı şekilde Jessie'nin yeni bilgiler peşine düşerek (Mauris gemisiyle Marsilya yolculuğu, bir İsviçre şehrinde kaplıca tedavisi) zevkle okuduğu, anılarla dolu metinlerde de öyle; çünkü ölçülülük, Józef'in Hueffer'a sık sık dediği gibi, yazarın son sığınağıydı; bir duygunun duygulandırmadığını görmek kadar utanç verici ya da hazin bir şey yoktur.

XXXVI

Madrid'e, Las Letras semtindeki evime döndüğümde, her dönüşte içimi kaplayan duyguyu yaşıyorum: Madrid'deki hayatımdan, evimden, semtimden memnun olduğum halde, biraz uzaklaştığım andan itibaren şehri hiç özlemediğimi kesinlikle anlıyorum. Madrid'e taşınmadan önce neredeyse on yıl boyunca Paris'te yaşamış biri olarak, iki şehirdeki yaşantıyı karşılaştırmadan edemiyorum. Paris'te yaşarken, uzaklaşır uzaklaşmaz şehri deli gibi özlemeye başlar, ama döndüğümde sanki kafamda fazla idealleştirmiş gibi bir hayal kırıklığı hissederdim. Madrid'de tersi oluyor diyebilirim; şehir sanki benim için hiç var olmamış gibi, onu özlemiyorum, ama döndüğümde semte, gündelik hayatıma sanki bedenimi kaplayan ikinci bir deriymişçesine, oradan hiç ayrılmamışım gibi adapte oluyorum; burada gidişte de dönüşte de yaşadığım hep huzurlu, son derece mantıklı bir duygu.

Paris'te ölesiye sevdiğim şeyler de vardı, ölesiye nefret ettiklerim de: bir yanda kafeler, sinemalar, kitapçılar, bir yanda pis kokulu metro, esnafın kötü muamelesi... Örnekler çoğaltılabilir. Madrid'de ise en nefret ettiğim şeyler de, en sevdiklerim de benzer bir heyecan uyandırmıyor içimde. Son zamanlarda acaba bu tutku azalması yaşlılık belirtisi mi diye düşünmeye ve biraz da huzursuz olmaya başladım. Bununla birlikte, Paris'e ister turist ister davetli olarak her gelişimde tutkular yeniden canlanıyor ve içimde güçlü duyguların sızabileceği bir çatlağın hâlâ bulunduğunu görüp rahatlıyorum.

Madrid'e bir karar vermiş olarak dönüyorum: Babamın romanını okuyacağım, okumaya devam edeceğim. İnanılır gibi gelmese de, bunca zaman geçtiği halde *Göçek*'i bitirmedim. Kısa bir roman, ama henüz metnin tamamını okumadım. Kısa, altı defter, hepsi aynı marka, oldukça benzer defterler (sert kapak, yüksek gramaj, beyaz mat kâğıt, 196 çizgili sayfa, her sayfada yirmi satır ve her defterin kapağında bir etiket: Bir'den Altı'ya); biri, Dört numaralı defter ötekilerden farklı: sayfa sayısı daha az, kapağı başka renk. Basit bir sebep buluyor, babamın o anda aradığı defteri bulamadığını düşünüyorum. Farklılıkta bir mesaj ya da özel anlam bulunma ihtimalini yok sayıyorum. Ama nedense Dört numaralı defterden sonrasını bir türlü okuyamadım. Yani geriye iki defter kalıyor; aslında *Göçek*'in gerçek bir sonu olup olmadığını, tamamlanmış bir roman mı, yoksa asil bitmemiş romanlar soyundan mı olduğunu bilmiyorum.

Elbette *Göçek*'i böyle bitirmeden, yarısını okuyup bırakmakla babamın varlığına da kapıyı açık bıraktığımın farkındayım. Babamın etkisine. Babamın söyleyeceği bir şey daha var hâlâ (belki bir sır daha) ve bu onu yalandan canlı tutuyor. Ölümünü yalandan erteleyen bir şey.

Madrid'e döndüğümde kitabımın, Józef'le ilgili romanımın nasıl biteceği (benim nasıl bitireceğim) kafamda netleşmiş değil. Bu bakımdan, sonraki günler için kendime koyduğum başlıca görevlerin son sayfaya ulaşmak şeklinde özetlenebilmesi ilginç: Józef'in romanını yazmanın bitirilmesi, babamın romanını okumanın bitirilmesi. Ne var ki, bu işleri yapabilmek için Madrid'in sunmadığı bir sükûnete ihtiyacım var. Şehirden çok uzun süre uzak kaldım ve bekleneceği üzre postadan çıkanlar sorunlarıma sorun ekledi: trafik cezaları, ödenmemiş faturalar, reklamlar, kredi kartı ekstresi, işlemler, işlemler.

Bütün bunların arasında bir posta ucubesi misali çok uzun, gereğinden uzun, sipsivri burunlu bir ayakkabıyı çağrıştıran bir zarf

buluyorum; incelediğimde resmi bir damga ve yabancı dilde kelimeler görüyorum; *online* bir sözlüğün nazik yardımıyla şüphelerimi dağıtıp Rumence olduğu sonucuna varıyorum. Cümlelerin anlam ve niyetlerini bilmeden körü körüne çeviren *online* sözlüklere asla güvenmemişimdir. Ama şimdi mektubun baştan aşağı Rumence olan metnini kopyalayıp bu sözlüklerden birine teslim olmaktan başka çarem yok.

Metni iki-üç kere kopyalamak zorunda kalıyorum. Uzunca bir mektup; tek tük bazı kelimeleri, İspanyolcaya, İtalyancaya, Fransızcaya, yani Latin dillerine benzer olanları çözüyorum kendimce, ama ya Google'da bir terslik var, ya *online* sözlükte, ya Rumence mektupta ya da kimi cümleleri tuşlarken birbirine dolandığını hissettiğim parmaklarımda; bir terslik var, çünkü *online* sözlüğün (hep aynı sözlük, değiştirmek aklıma gelmedi) verdiği üç-dört çeviriden her biri öncekinden tamamen farklı. Ne acayip şey, diye düşünüyorum, çünkü parmaklarımın tuşlarken tökezleyip bazı harfleri karıştırmış olduğunu varsaysak bile, her bir çeviriyle diğerleri arasında uçurumlar var.

Sonunda mektubu bir kenara, postadan çıkan yığından ayrı bir yere koyuyorum. Mektupta ne yazdığını öğrenmek için uyduruk, *online* bir Rumen değil, gerçek bir Rumen bulmam gerekecek.

Çalışma masamın üzerine renkli dosyalar diziyorum. Dört dosya, her biri Józef'in romanı için öngördüğüm dört sondan biriyle ilgili. Bulabildiğim renkler şunlardı: kırmızı, yeşil, siyah ve mavi. Dosyaları almaya, aslında dosyaya ihtiyacım olduğundan değil de, biraz hava almak, sokağa belirli bir amaçla çıkmak istediğim için gittim galiba. Avareliği mazur gösteren ve düzene sokan şeylerden biri. Renkli dosyalar ve planlamadığım halde kitapçıdan aldığım bir-iki şeyle (küçük bir defter, yeşil tükenmez) eve döndüğümde, anahtarı kilitte çevirirken kimsenin asla aramadığı ev telefonumun çaldığını, tekrar çaldığını duyuyorum. Kapıyı aceleyle açıp telefona yetişmek için koşuyorum. Ansızın bir sezgiye kapılıyorum. Ru-

menler. Bu telefon o Rumence mektupla alakalı. Birden aklıma geliveren afaki bir fikir, ama aslında mantıklı. Bununla birlikte, açtığımda evet, yabancı olduğu kesin bir ses duyuyorum, ama Rumen değil. Pent Farm'a ziyaretimden beri tanıdığım bir ses: Cockburn.

Cockburn'le şu andaki durum ilginç. Bu sesi Madrid'deki evimde, telefonda duyduğum diğer zamanlarda, hayalimdeki bir Cockburn'le konuşmuştum; onunla henüz İngiltere'de tanışmamıştım ve gerçek bir Cockburn imgem bulunmadığından onu benim uydurmam gerekmişti: ihtiyar bir denizciye benzeyen yaşlı bir adam. Ama arada Cockburn'le Pent Farm'da tanıştım; onu gözümde eskisi gibi, yüzlerce Cockburn arasında seçim yapabilecekken hayal ettiğim gibi canlandırmakta ısrar etmemin anlamı yok. Ne var ki Madrid'deki ilk Cockburn inatçı. Sahtekâr denizciyi beyhude yıkmaya çalışan gerçek Cockburn'den daha kuvvetli. O kadar kuvvetli ki, bir kez daha, yolculuğumdan önceki Bay Cockburn'le konuşuyorum; Pent Farm'da geçirdiğim günler bir serap sanki.

Cockburn elbette yazdığım Józef biyografisini soruyor; şu sıralar artık düzeltme ve toparlama aşamasında olduğumu tahmin ediyor, ama aramasının sebebi bu değil. Hazebrouck'ta veya Béthune'da ya da belki Bailleul'de (Cockburn emin olamıyor, ama bunu önemsemiyor), her neyse, Fransa'nın kuzeyinde, yeri şu anda önemli değil, bir kuruluşun her yıl bir avuç deneme veya kurmaca yazarını (Cockburn'ün sunduğu gibi bir ayrım varsa eğer) bir haftalığına bir tekneye, onların deyişiyle *péniche*'e davet ettiğini biliyor muymuşum? Bay Cockburn benim adımı verme nezaketinde ve cüretinde bulunmuş, yakında resmi bir davet alacağım kesinmiş, yüzde yüz kesinmiş, öyle söylüyor. Józef'in biyografisini yazan bir yazarın kitabını bir teknede bitirmesi gerekir, öyle ya, Cockburn başka bir seçenek düşünemiyor. İtiraz etmek, en azından bir mazeret ileri sürmek istiyorum, ama Cockburn teknede kalmak karşılığında çok iyi bir para ödediklerini ekliyor; ben de beni deniz tuttuğunu bile bile, Pent Farm macerası yüzünden biriken borçlarımı ödeyebilmek için razı oluyorum.

XXXVII

Bir akşam Bay Pinker İngilizceyi ilk kez ne zaman duyduğunu sorduğunda, Józef ona Marsilya'yı anlattı; çok eskiden bir gün, If şatosunun nasıl sallandığını görmezden hemen önce ya da hemen sonra, ardından, gürültülü Canebière'de Marsilya'nın tamamının adeta bir Ravel –küçük bir ayrıntı: Ravel henüz doğmamıştı ya da doğmaktaydı, yıl 1875'ti– ritminde çalkalandığını hissettikten sonra, limana demirlemiş bir tekneden İngilizce birkaç cümlenin buhar gibi yükseldiğini duymuştu.

Pinker'ı en çok etkileyen şu oldu: Józef'in kulakları İngilizceyi nihayet işittiği anda, elleri de büyük bir İngiliz gemisinin teknesine ilk kez dokunmaktaydı. Tek hareketle hayatının en can alıcı ve belirleyici iki İngiliz şeyiyle karşılaşmıştı. Ve bu Fransa'da olmuştu, sanki iki kültür arasındaki (ikisi birbirinden cazip iki yol arasındaki, diye durmadan vurgulardı Pinter) gerilim Józef'in kaderiymiş gibi. Kaderi! Jacques'ın hoşuna gitmemiş olsa, romanı bitirir miydi? Pinker'ın o iması Józef'in de, Jessie'nin de dikkatinden kaçmamıştı.

Jessie, Józef'in kendini yazmaya vermesinin, ayrıca sadece yazar değil, İngiliz bir yazar olmasının, adı onlarınki gibi J ile başlayan tesadüfi bir yolcuya (yoksa Jacques adamın soyadı mıydı) bağlı olduğunu düşünüyordu. Ama Józef Jessie'den daha çok şey biliyordu; itiraf edilmesi pek mümkün olmayan başka bazı koşulların

Jacques'a eklenerek bir çeşit komplo oluşturduğunu biliyordu. Londra'daki düğünden kısa süre önce, 1892 ya da 1893'te, Józef endemik damlayla endemik depresyondan, hatta belki de Kongo'da yakalanmış olduğu inatçı sıtmanın nüksetmesi olan hastalıktan kurtulmaya, İsviçre'de, daha önce gitmemiş olmakla birlikte Maupassant'da tesadüf ettiği Champel kaplıcalarında hastalıklarını iyileştirmeye ya da hafifletmeye çalışırken, Émilie'yle tanışmış ve derhal onunla evlenmesi gerektiğini düşünmüştü.

"Eskilerin anladığı şekliyle aşk: karşı konulmaz ve mukadder bir güdü, bir cinnet!" diye yazıyordu "Amy Foster"da. Belki de Jessie'yle Émilie arasındaki temel farklılık buydu. Jessie söz konusu olduğunda, esas olarak onunla evlenebileceğini hissetmişti daha ziyade, mutlaka, ille de evlenmesi gerektiğini değil; cinnet gibi bir şey hissetmemişti, hayır. Émilie'nin soyadı Briquel'di. Józef Émilie'nin annesine, ruhsuz, sert *Madame* Briquel'e Londra'dan iki nazik ve resmi mektup yazmış, kızını istemişti. Onunla evlenseydi, Cenevre'ye mi yerleşecekti? Fransızca konuşulan bir yuva mı kuracaktı sonunda? Kendisi bir Fransız yazar mı olacaktı? Briquel'lerin kibar ama kesin hayırı (Émilie maalesef başkasıyla sözlenmişti), günden güne tırmandığı tehlikeli tepeye eklenen bir taş, belki köşeli bir kaya sayılabilirdi.

Onun alınyazısı sadece bir koca, sadece bir baba olmak değil, İngiliz bir koca, İngiliz bir baba olmaktı. Jessie buna benzer bir şey düşünüyordu; ne kadar ağırına gitse de, Józef kırk yılın başı Borys'le İngilizce dışında bir dilde konuştuğunda atavik bir rahatsızlık hissederdi: havalı Fransızcasını konuşturduğu zamanlardan çok Amy Foster'ın kocası anlaşılmamış yabancı Yanko gibi Lehçe konuştuğunda.

Jessie'nin muhtemelen defalarca daktiloya çektiği "Amy Foster"ın ilk versiyonu "Bir Koca" adını taşıyordu ve bir yangında –Pent Farm'ın kül olmasına ramak kalan büyük yangında– yok olup gitmişti.

Jessie bu öyküde kendini tanıdık bir tuhaflık içinde görüp tanı-

yordu; tıpkı her yıl sirkin bitişiğine kurulan panayırda insanların kendilerini biçimleri çarpıtan şekilsiz aynalarda gördüğü gibi.

Yangından sonra Józef öfke içinde "Amy Foster"ı tekrar yazmış, daha doğrusu olağanüstü hafızası sayesinde yeniden kurup Jessie'ye dikte etmişti. Onca öyküsü arasından, yeniden doğacak olan tam da bu öykü müydü? Amy'yle Yanko'nun bir oğlunun olduğu, Yanko'nun oğluna belki ileride "orada kimsenin konuşmadığı o dilde konuşabileceği biri olsun diye" ülkesinin dilini (çocukluğunun dilini) öğrettiği öykü.

Bu kaçınılmaz değil miydi? Józef'in yazdıklarının hepsinin esasen çarpıtan bir ayna olması kaçınılmaz değil miydi? Bununla birlikte, Józef'in karada geçirdiği bu öykülerde dikkati çeken bir durum vardı. Jessie'ye bu öyküler denizde geçenlerden daha kaygılandırıcı gelmekle kalmıyordu. Ayrıca ilginç bir ikilem mevcuttu: Jessie deniz öykülerinde ayaklarının karadaymış gibi yere sağlam bastığını, buna karşılık kara öykülerinde alabora olacakmışçasına bir tehlikenin yaklaştığını hissediyordu.

Józef'e sorulsa böyle bir ayrımı reddederdi elbette. Sırf "Amy Foster" örneği bile, suyla kara arasındaki sınırın, herhangi bir sınırın ne kadar belirsiz olduğunu kanıtlıyordu. Yoksa Yanko'nun öyküsü iki âlem arasındaki mükemmel bağlantı mıydı? Bir kazadan, deniz kazasından sağ kurtulan Yanko kendini İngiltere'nin güneyinde buluyordu. Kader ya da onun gibi bir şey Yanko'yu Amy'nin ayaklarının dibine bırakıyordu. Jessie Józef'in de kendisini bir çeşit Yanko gibi, orada bulunduğuna inanamadan denize bakakalan bir kazazede gibi gördüğünü düşünüyordu sık sık.

Jessie'ye göre Józef'in denizin görüntüsünü değil kokusunu tercih etmesinin nedeni denizci mantığıyla hareket etmesiydi. Bir keresinde Jessie'ye dergide yayımlanacak bir metin dikte etmişti; o yazıda, yola çıkılan kıyı görünür olduğu sürece bir teknenin "macera"sına gerçek anlamda başlamadığını söylüyordu inanarak.Belki

durum tersine olduğunda da, denizi gördüğü sürece yeni macerasına, kara macerasına başlayamayacağını hissetmişti ve bu yüzden dağların tepelerinden kokusu alınmakla birlikte denizin görülmediği bir yerde yaşıyordu.

XXXVIII

Rumenler'den başka bir haber almıyorum (ne mektup, ne mail, ne başka bir şey), ama Bailleul'deki, hayır, Béthune'deki kültür kuruluşundan haber geliyor; bir buçuk ay sonra mecburi yol arkadaşlarım olacak üç yazarla birlikte Ángel Gabriel'in (*péniche*'in adı bu) sıkışık kamarasında bir süre geçirmeye hazırlanıyorum; onlar da benim gibi oradaki zamanlarını yazarak, okuyarak ya da okuyup yazıyormuş gibi yaparak geçirecekler.

Kitabım için, Józef'in romanı için öngördüğüm dört ayrı sonun yer aldığı dosyaları çantama yerleştiriyorum; Béthune'a giderken, önce uçakla Lille'e, Béthune'lülerin beni almak üzere bir araba göndereceği havaalanına giderken, dört sondan en cüretkâr ve en tutkulu olanının Meen'in Józef'in hayatına kıydığı son olduğunu hissediyorum birden; bu bitişin kan kırmızısı dosyada duran ilk müsveddesi görüldüğü kadarıyla iyi kurgulanmamış, bazı noktaları gözden geçirmem gerekiyor.

Meen'in Józef'i öldürmesinin şart olduğuna kanaat getirdikten sonra biraz ürkerek meselenin aslında benim babamı öldürmek istememem olduğunu düşünüyorum; *Göçek*'in tamamını okuduğumda ondan geriye artık halledilmesi gereken bir şey, canlı bir şey kalmayacak; en iyi ihtimalle her şey hatıraya dönüşecek. Sadece hatıra. Ya da sadece unutuş.

Lille havaalanına varıyorum ve bir edebiyat buluşması davetlisi olarak gittiğim her kentte başıma gelen şey tekrarlanıyor: Beni

karşılamakla görevli kişi, bu sefer beyaz sakallı ve şarkıcı Polnareff gibi kocaman güneş gözlüklü bir adam bir süre beni inceliyor (ben elbette onun şoförüm olduğunu henüz bilmiyorum) ve her nedense karşılamaya geldiği "saygın yazar"ın ben olmadığıma, olamayacağıma hükmediyor. Bazı insanların, bilimsel olarak çözülemeyen bir özellikleri nedeniyle otomatik kapılar tarafından "okunmadığını" ya da "görülmediğini" duymuştum. Nadir rastlanan ama rastlanan bir durum: açılmayı reddeden kapıların karşısında tamamen görünmez olan kişiler. İronik bir hınçla, benim durumumun da buna benzediğini düşünüyorum: Edebiyat festivali şoförleri için görünmezim. Hatta daha beteri, görünüşüm (meşhur *physique-durol*) kalıptan yoksun, varsayılan yazar tipine, özelliklerine uygun düşmüyor. Bunu düşünüyorum, bundan muzdarip oluyorum ve romanın sonu, kan kırmızısı dosyadaki son, hani o bana potansiyeli yüksek gibi görünen son süratle göçüyor. Göçüyor ve göçek oluşuyor.

Béthune'e varıyorum ve hüsran içinde *péniche*'in hareket etmeyeceğini öğreniyorum. Tekne kıpırtısız, demir atmış. Bir türlü ilerleyemeyen romanıma benziyor.

Béthune'de *péniche*'in boğucu kamarasında uyuyorum; kamara o kadar küçük ki, Michael Jordan'la özdeşleşiyorum, iki büklüm hareket etmek, yamuk bir yataylık içinde yaşamak zorundayım; ansızın inip Béthune kentinde dolaşmak ihtiyacı hissediyorum; kenti gerçeğe saygıdan ilk gün *péniche*'e binmeden önce, şoförüm yazar olduğumu mecburen kabullendikten sonra hızla bir dolaşmıştım. Dolaştığım kent hep aynı Béthune elbette; *péniche* hareket etmedi, bildiğim kadarıyla yani. Gerçi gece, tuhaftır ama, belli belirsiz bir sarsıntı, hafif bir hareket de hissettim. Akıntı mıydı? Ne olursa olsun, *péniche*'in hareket ettiğini hayal etmek hoşuma gidiyor, şimdi öncekine çok benzer olmakla birlikte başka bir şehre yanaşmış olduğu fikri hoşuma gidiyor; sonuçta bütün liman kentleri ve (Foucault'nun dediğine bakılırsa) bütün hapishaneler, okullar ve

idari sayılabilecek binalar birbirine benzer.

Sonraki günlerde de hep aynı şeyi yapıyorum. Her sabah ortak salonda, diğer yazarlarla, kıpırtısız seyahatteki yoldaşlarımla birlikte kahvaltı ettikten sonra yeni kenti dolaşmak üzere karaya iniyor, hatta kente biraz farklı çeşitlemeler olan isimler uyduruyorum: Bithune, Bithene, Bethine... Ve her gün, Béthune'den farklı ve onunla tıpatıp aynı olan ve olmayan bu kentlerin her birinde, tekneyi terk ettiğim için, denizcilik görevimi, bana verdikleri kıpırtısız yolcu görevini ihmal ettiğim için (tabii ki Józef'e layık) inatçı bir suçluluk duygusuyla sokakları arşınlıyorum. Bununla birlikte isyan gerekli: *péniche*'in üstünde tek satır yazamıyorum. Józef demir atmış bir gemide, üstelik de Rouen gibi kalabalık, gürültülü bir limanda nasıl yazabildi? Hayır, o sıkışıklıkta, sükûnet ve yol almayıştan serseme dönmüş halde bir harf bile yazamıyorum. Öte yandan *péniche*'imin yanaştığı hayali kentlerde yazabiliyorum. Kentin sokaklarında, kafelerinde. Her bir kentte romanımın dört ayrı sonunun birini sırasıyla yazıyor, tamamlıyorum. Şimdilik kendine son bir liman arayan Józef'in romanının.

XXXIX

"Öfkesi tamamen denetiminden çıkmıştı. Böyle sinirli olduğu zamanlarda kendi gücünün bilincinde olmazdı [...] Kafasına koyduğu şeyde ısrar eder, vazgeçmesi için aşikâr sepebler olduğunda bile inadını sürdürürdü. Ayrıca gizliliğe meraklıydı, çoğu kez anlaşılmaz olurdu."

(*Joseph Conrad ve Çevresi,*
Jessie Conrad)

"Sesi böyle zamanlarda genellikle pes, oldukça samimi ve okşar gibiydi. Konuşmaya yavaş başlar, ama sonra çok hızlanırdı. Aksanı gölgeliydi sanki; açık tenli ırklardan çok koyu tenli ırklara has bir aksan. [...] İngilizcesi çok akıcı ve seçkindi, söz dizimi hatasızdı, kelimeleri anlam bakımından mutlak derecede doğruydu, ama aksanı o kadar kusurluydu ki bazen anlaması zor olurdu; zarf kullanımı da birçok kez acayipti. Gelecek zaman yardımcı fiilleri *shall* ve *will*'i son derece keyfi biçimde kullanırdı. Bir şeyi vurgulamak istediğinde el ve omuz hareketleri kullanır, ama konuşmanın heyecanına kendini kaptırdığında bütün bedeni hareket eder, oturduğu yerde çırpınır, iskemlesini karşısındakine yaklaştırırdı."

(*Joseph Conrad, Kişisel Hatıralar*
Ford Madox Ford)

"Babam bazı İngilizce kelimeleri telaffuz etmekte zorlanırdı; bazıları onun koyu bir yabancı aksanı olduğunu yazdılar, ama bence bu kaba bir abartıdır. Bununla birlikte, hastayken ya da gerginken telaffuz bozukluğunun daha belirgin olduğu doğrudur."

(*Babam Joseph Conrad*,
Borys Conrad)

XL

Péniche'te üç kişiyiz. Bir Bulgar, Marguerite Gautier adlı veya kitaplarını bu adla imzalayan (kontrol etmem lazım) bir kadın ve ben; dördüncü kamara boş, geleceğini bildirmiş olan İsrailli bir kadın yazar son dakikada asla yalnız bırakmadığı kedisiyle gelmek istediğini söylemiş, kabul etmemişler. Marguerite Gautier duşun iplik gibi ve soğuk aktığından şikâyetçi. Kafası sıfır numara tıraşlı (değil aslında, çünkü saçlı bölgeyle saç yokluğundan ötürü terleyip parlayan bölge arasındaki sınırı görebiliyorum) Bulgar yazar soyadını iki-üç kere söyledi (anlamıyorum, aklımda tutamıyorum); yazmaya gelmediğini, son aylarda yazdıklarını tekrar tekrar okumaya geldiğini açıklıyor.

"Elbette," diye araya giriyor Marguerite Gautier, "yazılmış olanı yeniden yazacaksınız." Sonra da onay beklercesine gözlerini bana dikiyor.

Marguerite'le ben Bulgar meslektaşımızın bu son aylarda müsveddesini zaten tekrar tekrar okumuş olduğunu, artık cilalamaya ve eğer "düzgünlük" hedefliyorsa "düzeltme"ye sıra geldiğini düşünüyoruz; fakat o sözünün kesilmesinden rahatsız, ters bir cevap veriyor ve aylar boyunca hiç baştan okuma yapmadığını, sadece her sabah müsveddeye kaldığı yerden devam etmek üzere son cümleyi okuduğunu söylüyor.

Bulgar yazarın bugünkü huysuzluğu olağan mı, yoksa yazdıklarını yeniden okuma işinin tatsızlığından, haftalar, aylar önce yazılanların umut dolu hafızadakinden daha kötü olduğunu görmek-

ten mi kaynaklanıyor, bilemiyorum. Geriye doğru bir adım atan ve resmini kabul etmeyen, edemeyen bir ressam gibi. Marguerite Gautier'ye gelince, ondan hiçbir şey öğrenemiyorum. Böyle yazarlar vardır; inatçı bir batıl inançla, sözünü ederlerse asla yazamayacaklarına inanarak, ellerindeki işi anlatmaya, hatta özetlemeye yanaşmazlar. Eğer yazıyorlarsa, anlatmadıkları için yazıyorlardır belli ki. Ağzından laf almakta Bulgar yazar bana yardımcı olmuyor. Marguerite alçak sesle, çaresizlik belirten el kol hareketleriyle birkaç sayfa yazdığını söylüyor bana; toplam yetmiş sayfa olduğunu belirtiyor, ama asıl amacı *soixante-dix* yerine *septante** kelimesini telaffuz etmek, işinden değil, kendinden bahsetmek. *Septante*: bir kartvizit. İsviçreli mi, Belçikalı mı? Kabahat bende, gönderdikleri broşürü okumam gerekirdi, orada her şey yazılıdır herhalde: Bulgar yazarın adı, Marguerite'in nereli olduğu ve benimle ilgili kim bilir ne yazdılarsa o.

Az sonra kaçınılmaz olarak benden ne yaptığımı anlatmamı rica ediyorlar. "Rica ediyorlar" deyişim lafın gelişi, çünkü Bulgar yazar başka tarafa bakıyor, sıkılıyor, Marguerite'in dobra merakından kaçınıyor. Bilmem neden, bir okurun bir yazarı öldürmeye niyetli olduğu bir roman yazdığımı söylüyorum. Aslında nedenini biliyorum tabii. Böyle söylememin nedeni, her şeyden önce romanımın kısmen bununla ilgili olması (gerçi açıkçası bu şekilde özetlemezdim); ayrıca birdenbire, Meen'in amacını gerçekleştirdiği sonu onların üzerinde deneyebileceğimi düşünüyorum.

Bulgar yazar pek hoşlanmışa benzemiyor.

"Okur mu? Yazar mı? Ben artık içinde yazar olan romanları okumamaya karar verdim," diye kestirip atıyor. "Dünyada başka meslek mi kalmadı?" Son sözleri hınçla, ısırır gibi söylüyor.

Bu keskin eleştiriden benden daha çok rahatsız olan Marguerite savunmaya çalışıyor:

* *soixante-dix*: Fransız Fransızcasında yetmiş, *septante*: Belçika, İsviçre ve Fransa'nın doğu sınırında konuşulan Fransızcada yetmiş. –*ç.n.*

"Yazar, genelde insan metaforu olarak birçok romanın merkezinde yer alır... Gerçek bir yazar değildir, öyle değil mi?" diyor, gözlerini açarak, beni buradan ilerlemeye davet ederek.

Ben ne bileyim. Kekeliyorum. Olabilir. Keyfi böylesine kaçıkken Bulgar yazarla tartışmaya değmeyeceği kanısındayım.

"Sonunda okur yazarı öldürüyor mu peki?" diye soruyor Marguerite.

"Mesele de bu zaten," diye açıklıyorum, "sonunu henüz yazmadım."

"Ben," diye bildiriyor Bulgar yazar, başka yöne bakmaya devam ederek, "okuru öldürmek için yazarım, ama içten içe okurun beni öldürmesini umuyorum."

Bunu söyler söylemez de ayağa kalkıyor ve Marguerite Gautier'yle beni kahvaltının, yavaş mı yavaş elektrikli kahve makinesinin bağırsak gurultusunun ortasında bırakıp gidiyor.

"Zavallı, yazdıklarını okuyarak kendini öldürecek," diye espri yapmaya yelteniyor Marguerite, daha doğrusu temkinli davranıp Bulgar yazarın söylediklerini işitmeyeceğinden emin olduğunda yapıyor espriyi.

Ertesi sabah, Marguerite'le aynı refleksle hareket ettiğimizi düşünüyorum: rahat rahat, yani Bulgar yazar olmadan kahvaltı edebilmek için çok erken kalkmak; kendisi gece geç vakte kadar müzik dinledi, hararetli, operatik bir müzik (ah Slav ruhu!), saat yarımı geçiyordu; benim ve zannederim Marguerite'in de, o saatte, bir teknede ve o volümde çalmayacağımız bir müzik. Marguerite'le fısıltıyla konuşmamızın nezaketten çok Bulgar dostumuzu uyandırmamak amacı güttüğü kesin. Bulgar yazar boy göstermesin, bize katılmak istemesin diye.

Marguerite benim katil okuru düşündüğünü söylüyor.

"Yıllar önce bir kitap yazmak istemiştim, yarım bıraktım, hiçbir zaman tamamlamayacağım. Gerçek ve uydurma öyküler derlemesi, okur ve yazar öyküleri."

Çayı hazırlayan, ekmeği ayin galetası gibi incecik dilimleyen

Marguerite asla yazmayacağı bu kitaptan nostaljiyle söz etmiyor. O kitaptan zaten yazması gerekmediği için söz edebildiği açık. Ya da tam tersi: Sözünü edebildiği için yazmayacak.

"İlk öykü – aslında diğerlerinin doğmasına kaynaklık eden bir ilk öykü daima vardır, değil mi? Benim tecrübem bu. İlk öykü, hatırlıyorum, Jouhandeau hakkında duyduğum bir şeydi. Fransız yazar. Okudunuz mu bilmem... Marcel Jouhandeau?"

Marguerite benimle senli benli konuşmuyor; bense Jouhandeau'yu hiç okumadım; tahminimce –mucize ya da mücbir sebep olmadığı takdirde– asla okumayacağım uzun yazarlar listesine o da dahil; hepsini okumak imkânsız, bin yıl yaşamam gerekirdi, daha doğrusu yaşamayıp sadece okumam, durmadan okumam gerekirdi. Tamam, okumak da yaşamaktır. Ama sadece okunursa böyle olmaktan çıkar. Marguerite Jouhandeau'nun Chaminadour adlı küçük bir köyde geçen kitaplarından söz ediyor; çocukluğunda babasının loş ve kanımca pis kokulu kasap dükkânının kapısında şahit olduğu ya da işittiği öyküler, tasvirler ve anekdotlar; o sıralar büyüdüğünde papaz-şahit-boşboğaz-günah çıkartıcı olacağını düşünüyormuş; küçük Guéret (Limousin bölgesinde Guéret en Creuse) köyünün ilham verdiği hayali bir köyün sefaletini anlatan kitaplar; Marguerite Gautier'nin anlattığına göre, Jouhandeau köy sakinlerinin çehrelerini kalın bir fotoğraf albümünde bir araya getirmiş.

"Soyadı Potin ya da Poty olan bir kadın, yazarın Madame Pô adını verdiği kişinin kendisi olduğuna yemin ediyormuş, Chami..., pardon Guéret'deki komşuları da öyle. Kadın Jouhandeau'dan epey büyükmüş, ama soyu uzun ömürlüymüş. Buna dayanarak mezarlığa çok yakın, mezarlığa giden tek yolun üzerinde bir ev almış ve oturup kendisinden önce öleceğinden emin olduğu Jouhandeau'nun ölümünü beklemeye başlamış. O müthiş gün geldiğinde, cenaze alayı evinin önünden geçerken yola çıkıp tabutun üstüne tükürecekmiş."

Marguerite sözlerine ara verdi. Bir insanın iyi bir anlatıcı olup olmadığını ölçmenin yöntemlerinden biri de budur: Anlatının hangi noktasında, neyi fırsat bilerek ara verdikleri. Kendime biraz çay

koydum. Marguerite'in fincanını da tekrar doldurdum.

"Elbette Jouhandeau Bayan Pô'dan önce öldü. Ama minik bir ayrıntı: Paris'te gömüldü. Eski Montmartre mezarlığına. Tıpkı Théophile Gautier gibi... kendisi akrabam değildir."

Bulgar yazar pazartesi gecesine kadar kamarasından dışarı çıkmıyor. Bulgar yazar Meen'i taklit etmeye başladı, diyorum kendi kendime. Marguerite de itiraf ediyor (Meen'in ortada görünmediği, Thambell'ların endişelendiği sahne için güzel bir fikir): sabah kulağını duvara, kendi kamarasını Bulgar yazarınkinden ayıran duvara dayamış ve hafif ayak sesleri duymuş. En azından yaşıyor. Buna rağmen Marguerite önceki günkü esprisinde ısrarlı: Kim kimi öldürdü acaba, yazar mı okuru, okur mu yazarı?

Péniche'te yazamadığım için, imkânsız olduğu için hava almaya çıkıyorum. Güvertede sert bir rüzgâr karşılıyor beni. Tekneden fırlatacakmış gibi bir rüzgâr. Gidiyorum. "Kaçıyorum" demeliydim. Tekneden inemeyeceğimi söyleyen olmadı, ama sezgilerime göre kural teknede kalmak.

Kentte dolaşırken bu yakınlarda Büyük Savaş'a, yani Birinci Dünya Savaşı'na ait bazı mezarlıkların bulunduğunu hatırlıyorum; Borys'in savaşıp yaralandığı, Rudyard Kipling'in oğlunun da çarpışırken öldüğü savaş. Bay Cockburn, Borys'e ilişkin kitabında onun savaşta yaralandıktan sonra Rouen'da, buraya, Béthune'e yakın, Józef'in edebi yolculuğunun başladığı Rouen limanının birkaç adım ötesindeki bir hastanede yattığını ve Jessie'yle Józef'in onu hastanede ziyaret ettiklerini belirtiyor.

Öğleden sonra, mezarlığı gezerken 1914-1918 arasında İngiltere için savaşıp ölen binlerce Hintli askeri düşünüyorum. Aslında askerlerin cesetlerinin burada da, başka yerde de olmadığını, çünkü hiç bulunamadıklarını, birbirlerine karıştıklarını, hatta silah ve tank kalıntılarına ve neden olmasın, düşman askerlerinin cesetlerine de karıştıklarını düşünüyorum. Tek tek mezarlar yerine yuvarlak bir duvar yükseltildiğini görüyorum, iri mezar taşlarının üze-

rinde kabartılı harflerle bir isimler ordusu yer alıyor: Gopal Dumai, Balbir Pun, Mota Khan, Hukmat Rana, Gaybir Rai ve daha yüzlercesi. Ve ortalarında, Kipling'in Kitabı Mukaddes'ten aldığı sözlerin yazılı olduğu bir anıt: *Their Name Liveth For Evermore.** Sonsuza dek yaşasınlar diye. Ne var ki birden fazla mezar taşında rüzgâr, güneş, yağmur, kısacası zamanın sabırlı aşındırması cesur Hintli askerlerin isimlerini karalamaya başlamış.

Akşam Marguerite yazmayacağı, tamamlamayacağı kitabın ikinci öyküsünü anlatıyor bana. Jouhandeau'yla ilgili olan öyküyü uydurdu mu, doğru mu bilmiyorum. Bu ikinci öykü doğruya benziyor; yazarların öykülerini gelecekten çıkarmaları açısından Graham Greene'i etkileyecek bir öykü. Anlatıcı bir rüzgâr: Bir ağacı devirmiş, ağaç da devrilirken bir yazarı ezip öldürmüş. Rüzgâr ortaya çıkıyor ve şuna benzer bir şey anlatıyor:

Ben Ödön Von Horváth'ı öldüren rüzgârım. Bütün ayrıntılarıyla hatırlıyorum, 1938 yılının 1 Haziran günüydü. Ertesi gün gazetelerde bir hortum ve iki ölüm haberi vardı: Vincennes ormanından geçmekte olan bir şahıs ve Champs-Elysées'nin köşesindeki Marigny tiyatrosunun kapısında duran bir adam. Bu ikincisi, sonradan öğrendiğime göre yazarmış. Savunmamda onu görmediğimi, her şeyin kesinlikle bir hata olduğunu, benim henüz onu okumadığımı, onun da orada, Amsterdam'dan, doğduğu ülke olan Macaristan'dan bu kadar uzakta, ağacın bu kadar dibinde bulunmaması gerektiğini söylediğimde kimse bana inanmıyor. Oysa onun beni gördüğünü, o haziran gecesinden önce, çok önce gelişimi gördüğünü söylediğimde kimse bana inanmıyor. Bütün bunları bugün biliyorum, çünkü nihayet okudum yazdıklarını; romanlarından birinde kahramanlardan birinin kafatası yamyassı ezilerek öldüğü sahneyi okudum; kâğıda da döktüğü, tekrar tekrar görülen rüyayı, dev bir ormanın ortasında bir ağacın devrilişini okudum. Gayet açık: O beni görmüş, önceden sezmiş. Buna rağmen o gece birbi-

* İsimleri Ebediyen Yaşıyor. –*ç.n.*

rimizi görmedik, iki dalgın yolcu misali çarpıştık; birkaç dakika sonra Marigny tiyatrosunun perdesi (tıpkı gökyüzünü süpürüp temizleyen rüzgârlar gibi ister istemez hijyenik olan bir hareketle) açılıp kapandığında, tiyatro denilen küçük gökyüzünde bu olurken Horváth artık yoktu, Horváth yaşamıyordu artık.

XLI

Hayır, düşüşle başlayan bir yılın gerisi iyi gelemez. Jessie bundan her gün biraz daha emin oluyordu. Kız kardeşi merhametten yoksun bir el hareketiyle karşılık verdi, ama Jessie onun gizlemeye çalıştığı bıkkınlığını fark etmedi. İkisi yalnız konuşuyorlardı – ara sıra uzaktan Józef'in öksürük sesi geliyordu; Ethel oradaydı, yeni gelmişti, ona yardım etmek, Borys'e bakmak üzere; bu işi oldukça düzenli biçimde yapıyordu; bu yıl, yani düşüşle başlayan yıl, hemen her gün geliyordu.

Lamba ve mumların ışığında Jessie o gece kansız görünüyor, durmadan ellerini ovuşturuyordu.

Ethel bir şeyler daha beklermiş gibi (ya da açılmaya ihtiyacı olan, –çok iyi tanıdığı– Jessie'yi memnun etmek için) arkasına yaslandı ve asgari ölçüde gülümsedi. Jessie düşüş sahnesini tekrar anlattı anlatacak gibiydi. Ethel sahneyi ezbere biliyordu: Józef onu Londra'ya, kalbiyle ilgili sorunlarını çözmek üzere doktora götürmüştü. Bu ocak ayındaydı, altı ay olmuştu. Büyük bir caddedeki büyük bir mağazadan çıkarlarken Jessie sanki uzun yolculuğun yorgunluğu etkisini gösterirmiş gibi ya da sanki... –Ethel bunu söylemeye cesaret edemiyor, kendine saklıyordu– sanki büyük bir şehrin kalabalığına, ritmine alışkanlığını Pent Farm'da kaybetmiş gibi mağazanın döner kapısından, ışıltılı fırıldaktan dışarı çıktığı anda tökezlemiş, Józef bir şey yapmaya vakit bulamayarak, düşünmeden kollarını uzatmış olduğu halde hantal düşüşü ve dizin kış mevsiminde buz gibi olan yere sertçe çarpmasını engelleyememişti.

Yolculuk bir bakıma esas amacına ulaşmıştı: Jessie'nin kalp hastalığını hatırlayan kalmamıştı. Bahtsız diz, işkence çekme pahasına kalpten başrolü çalmıştı, ama Jessie şikâyet etmiyordu; dişini sıkıyor, acıyı çekiyor ve düşüşün ardından tıbbi masrafların yaklaşık iki katına çıktığını ve işin kötüsü tam da o sırada Józef'in bankerinin (Watson & Co) iflasın eşiğinde olduğunu bilmezden geliyordu.

(Pent Farm dönüşü Londra'da kaldığım süre boyunca rastladığım tek tük döner kapıların sayısı altıyı geçmez; çoğu Harrods tarzı eski mağazalar ve seçkin olmayan markaların seçkin mekânlarıydı; döner kapıların çoğunlukla –deyim yerindeyse– "avam" için olmadığı dikkatimi çekti, cam fırıldak durdurulmuş, dekoratif bir işleve indirgenmiş, müşteriler döner kapının bir ya da iki yanındaki "normal" kapıları, "servis" kapısı diye adlandırılabilecek kapıları kullanmak durumunda; en ufak bir sapmanın –tıpkı bu parantez gibi– en düz yolun can sıkıcı biçimde uzatılması olarak algılandığı bu pratik çağımızda muhtemelen sadece bir tasarruf tedbiri değil bu.)

Józef Jessie'nin tökezlediğini gördüğünde refleks icabı harekete geçmekle birlikte düşüşü engelleyememiş, ama hayran olunacak bir soğukkanlılık ve itina göstermişti; Londra'da birkaç gün daha kalmalarına karar vermişti (birkaç gün mecburen birkaç haftaya uzamıştı) ve Jessie'ye ameliyat olmayacağını, merak etmemesini, dizinin geçici bir engel olduğunu söylemişti. Fakat onca hekimden biri, White mıydı?, Bell miydi?, aradan kısa bir süre geçtikten sonra ameliyatın zorunlu olduğunu ima etmiş, bir başkası ise ameliyatın yapılmamasının riskli olabileceğini, Jessie dizini kollamak için bu yanlış pozisyonda durmaya devam ederse ağrının sırta ya da omurgaya vuracağını ileri sürmüştü.

Józef esasen hasta rolüne ve Jessie'nin şikâyet etmeden ona bakmasına alışkındı; dolayısıyla ocak sonlarında bıkkınlıktan ya da taktik olarak, belki de teslim olarak gribe yakalandı. Birkaç gün boyunca ikisi birlikte, adeta mutlu bir kanundışılık hissiyle yattı-

lar, ama Pent Farm'dakinin aksine, ayrı yataklardaydılar; Józef kâh müsveddesini yüksek sesle okuyor, kâh doğaçlama dikte ediyordu; Jessie sabırla üç katlanmış battaniyenin, bir battaniye dağının üstünde dengede duran yeni Yost 10'la yazıyordu; bedeni nasıl zedelenmiş dizinin inanılmaz güçsüzlüğüne kendini uyarlıyorsa, Jessie de Yost 4'ten farklı olarak selüloit kaplı siyah beyaz tuşların hareketine zor bela kendini uyarlıyordu.

Józef kime dikte ediyordu? Bu cümleleri kime sunuyordu? Jessie'ye mi? Jessie'yi soyutlayıp Yost daktiloya mı? Hem Jessie'yi hem de Yost'u tamamen soyutlayıp ideal okur gibi bir şeye mi?

Henry James'in Rye ya da ona benzer bir yerdeki kır evine yaptıkları bir ziyaretten sonra, Józef James'in önerisiyle ve "Lord Jim"den kazandığı (pek fazla olmayan) parayla (James gibi) Amerika'da doğmuş, (James gibi) okyanusu aşmış ve İngiltere'ye yerleşmiş bir Yost satın almıştı. Çarpıcı olmayan, ama pratik ve güvenilir, küçük Yost tıpkı Jessie gibiydi. Daktiloyu tasvir eden sıfatlar karısı için de kullanılabilirdi, yalnız Yost Jessie'den daha yekpare, daha sağlamdı. Yost bu sürekli diz ağrılarından muzdarip değildi. Yost'un ameliyat edilmesi gerekmiyordu, ona bastonlar almak gerekmiyordu, öyle şeylere ihtiyacı yoktu.

(Londra'daki evin karşısında, cephenin önünde bayağı bir dedektif gibi durup Didier Blonde misali kapıyı çalmadan önce bakışlarımı etrafta gezdirdim, küçük defterime not aldım: "Gordon Place no. 17. Tipik çıplak tuğla ev. Tam tipik de sayılmaz aslında; bazı bölümleri çıplak tuğla, bazıları değil. Giriş merdiveni: yedi basamak. Pitt sokağının köşesinde. Pitt sokağına bakan yan tarafın manzarası hayaletimsi: belki XIX. yüzyılda var olan pencerelerin hepsinin üzerine tuğla örülmüş. Hapsedilmişler.")

Gordon Place, no. 17.

Józef Jessie'nin yıllar önce, çocukken, yedi yaşındayken mi, dokuz yaşındayken mi geçirdiği bir kazada yine dizini incitmiş ol-

duğunu öğrendiğinde ciddileşti ve gribi iyileşmekte olduğu halde, Jessie onun yine kendisine ihtimam edeceğini beklerken, ilişkilerine gururlu bir mesafe koydu. Nasıl ki ikisinden genellikle hastalanan, bakılan Józef'se, geçmişi bir sürpriz hazinesine benzeyen de oydu. Jessie ondan bir şeyleri gizlemiş miydi? Böyle bir şey olabilir miydi? Jessie ilk diz kazasından ona bahsetmediğini, çünkü kendisinin de unutmuş olduğunu açıklamaya çalışmıştı. Şimdi ikinci kazayı geçirince ister istemez hatırlamıştı.

Sonuçta Józef elbette nasıl özür dileyeceğini bilemedi. Jessie onun tipik davranışının bu olduğunu düşündü. Kocasında gözlediği, erkek mizacıyla kadın duyarlılığının zor birlikteliği.

Ethel isli fitil kokusunu alıp başka bir mum yakmaya gitti. Ablasının ağrıdan zevk almasını tuhaf, çok tuhaf buluyordu.

Jessie birden boğazını temizledi, Ethel'ın elini alıp kendi bedenine götürdü. Ethel Jessie'nin dizine Londra'daki düşüşten sonra ilk kez dokunuyordu. Sert bir top gibiydi. Alçıdandı sanki.

Jessie elini çekmesine engel olur gibiydi. Sonunda Ethel ikinci bir kez gülümseyince Jessie onu azat etti.

Józef o düşüşün ardından, ağrı çekmekle ve yorulmaya, şişmanlamaya daha eğilimli olmakla birlikte eski Jessie olan yeni Jessie'nin tedavilere, doktor muayenelerine ihtiyacı olduğunun bilincindeydi. Hiç kuşkusuz –bunu giderek daha net görüyordu– sonunda bir ameliyat geçirecek ve belki de, neden olmasın, bastonlara muhtaç olacaktı.

Bütün bunlar masraflıydı. Jessie sık sık metinlerinin daktilo edilmesine yardımcı da olamıyordu. Bay Pinker Józef'in bir sekreter, bir asistan tutması gerektiği kanısındaydı. İyi fikirdi. Bu arada birkaç kötü niyetliye Jessie'ye bedava sekreterlik yapsın diye evlenme teklif etmediğini de göstermiş olurdu. En azından sırf o nedenle teklif etmediğini.

XLII

"Bu bir okurun öyküsü, adına Vigneau diyelim. Yok, hayır, daha az rastlanır bir soyadı bulalım: Peyandreau," diye anlatıyor Marguerite bana bu sabah. "Soyadı Peyandreau olan bir öğretmenim vardı; çok dalgın, omuzları hep kepek kaplı bir tipti; bir gün dersin ortasında çok karmaşık bir fizik problemini bize açıklayabilmek için renkli tebeşir bulmak üzere çıktı, sonra yüzü bembeyaz, kulakları kıpkırmızı halde döndü, meğer (sonradan öğrendik) tebeşirleri aldıktan sonra kapıları şaşırıp başka sınıfa girmiş, orada başka bir öğretmen başka bir ders anlatıyormuş, o ise hiçbir şeyin farkına varmadan, her zamanki alışkanlığıyla problemin karmaşık açıklamasına kaldığı yerden devam etmiş, ne öğrencilerin kahkahaları ne de öteki öğretmenin dikkatini çekmek için tiyatro sahnesine yaraşır şekilde öksürmesi durdurabilmiş onu."

Marguerite Gautier anısına gülüyor. Gülmekten gözlerinden yaşlar geliyor, eminim öğrencilik yıllarında da bu anekdotu anlattığında böyle gülmüştür. Acayip Peyandreau ve renkli tebeşirleri. Şimdi bana anlatacağını söylediği öyküye sıra geliyor. Bu öteki Peyandreau ne öğretmendir, ne de dalgın, ama onun da saçları kepeklidir ve hararetli bir Marcel Aymé okurudur. O kadar ki, günün birinde idolünün üslubunu bire bir taklit eden bir öykü yazmaya koyulur. Adeta bir makine (bu örnekte fotokopi makinesi) gibi Aymé'nin eserlerini tekrar okur, sık kullanılan ifadeleri inceler, tekrarlanan kalıpları saptar. Mesela başlangıçlar. Öyküler, Peyandreau'nun da fark ettiği gibi genellikle şu formülle başlar: "Filanca şehirde ... bir adam vardı." Acayip vakalarla dolu, gerçeklik karşısında şaşkınlıkla dolu öyküler.

Peyandreau'nun silik bir işi vardır; diyelim ki kümes hayvanları müfettişi ya da ona benzer baş belası bir iş; öyle ki başlangıçta hem yaşayıp hem çalışıp hem de yazmaya yetişemez, ama izin ister; daha genç, ayrıca neden olmasın, daha sevimli ve saçı kepeksiz bir müfettiş kümes hayvanlarına iyi gelecektir; kopardığı iki aylık (elbette ücretsiz) izin boyunca da adeta kümes hayvanlarını taklit edercesine kelimeleri peş peşe yumurtlar, tasarruflarını tüketir, ama umursamaz ve zayıf ilhamını son damlasına kadar kullanır. Yazdıkları henüz bir öykü değildir. Yine de bir şema çizmiş durumdadır. İzni bitince, tekrar kümes işinin hazin ritmine döner ve aylar boyunca her gece bir saatini öyküyü geliştirmeye, olaylar örgüsündeki tutarsızlıkları düzeltmeye, tek tek her cümlenin müziğini ve isabetini cilalamaya ve özellikle de Aymé tarafından yazılmış gibi görünmesi gerektiğini dikkate almaya ayırır. Peyandreau bu tecrübeden değişime uğramış olarak çıkar. Zaten hayran olduğu ustasının işini şimdi farklı bir gözle inceler. Her kelimeyi, her noktayı, her virgülü. Tıpkı olsa olsa altı-yedi yılda bir futbol topuna ayağı değen futbol meraklıları gibi; olağandışı spor girişimlerini izleyen günlerde sporcuların hareketleriyle her zamankinden çok özdeşleşirler.

Bizim Peyandreau'nun tekrar izin alması mantıksız olmazdı. Ama tatil zamanıdır, yakın bir dostunun kullanımına sunduğu (aslında bir tanıdıktan oldukça makul fiyata kiraladığı) bir kır evinde, karaçamların gölgesinde nihayet öyküsünü bitirir; çünkü o Paul Valéry'nin iddiasının aksine, metni bırakmaz, bitirir. Bitirir ve riski göze alarak üstat Aymé'ye gönderir. İçine bırakın kıçı kırık bir öyküyü, iki, hatta üç romanın rahatça sığabileceği koskoca bir zarfa koyar ve minnacık, çekingen harflerle yazar: "M. Aymé, Éditions Gallimard, Paris." Aymé'nin kim olduğunu, Gallimard'ın yerini ve bir mektubun yazarın eline geçmesi için ne yapılacağını herkes bilir. Masumiyeti ve inadı olmasa Peyandreau bu öyküyü yazamazdı, ustasına gönderemezdi ve çetin yaratısının başlığının ("*Déjà-vu*") altına espri olsun diye şu dört kelimeyi yazma cüretini gösteremezdi: "Bir Marcel Aymé öyküsü".

O andan itibaren Peyandreau ortadan kaybolur, bizi ilgilendiren Aymé'dir. 1949 yılının Ekim ayıdır. Ya da iyisi mi 1950 yılının Kasım'ı, böylece Aymé'nin öykü kitabı *En arrière*'in yeni basıldığını söyleyebiliriz. Gallimard'da Peyandreau'nunkine benzer zarfların hiç eksik olmadığı bir posta kutusu vardır: *A. Gide, Éditions Gallimard, Paris; R. Queneau, Éditions Gallimard, Paris; J. Paulhan, Éditions Gallimard, Paris*. Sanırsınız ki Fransa'nın tamamı orada, o mekânda yaşamaktadır. Belki de öyledir. En azından mecazi anlamda. İşte bir sonbahar sabahı, kümes hayvanları müfettişi Peyandreau'nun öyküsü Marcel Aymé'nin eline geçer. Bir Aymé öyküsünün yazarı Peyandreau'nun. Postadan çıkan ne ilk öyküdür bu, ne de son. Şaşırtıcı olan, onun imzasını taşımasıdır. Aymé öyküyü bu sebeple okur. Sırf bu sebeple. Konu nedir? Martin diye biri (Martin'in adı mı, soyadı mı olduğu belli değildir) sinemaya her gittiğinde tuhaf bir dejavu yaşar, gösterim başladıktan on-on beş dakika sonra kaçınılmaz biçimde hikâyenin nasıl gelişeceğini ve biteceğini bildiğini fark eder. Filmi daha önce gördüğünden değil (tam tersine, Martin kitap okumayı tercih ettiğinden sinemaya pek gitmez); bilinmeyen bir sebepten ötürü zaten filmi gayet iyi "bilmektedir"; başlangıçtaki birkaç dakika adeta uyuklamakta olan hatırayı canlandırmaya yeter; tek tek her sahneyi, her planı hatırlar. Çoğu kez diyalogları da ezbere bilir. Görünüşe bakılırsa taklitçisi bir müfettiş saplantısıyla incelemiştir onu. Ama deyim yerindeyse kusurları incelemiştir. Aymé istemediği halde her kitapta ortaya çıkan, sık kullanılan ifadeler. Aymé ortaya çıkan genel sonucun yeterince başarılı olduğuna hükmeder ve öyküyü çalışma masasının bir çekmecesine kaldırır. Neden oraya? Neden tam da oraya, kendi kaleminden ya da Rooy daktilosundan çıkmamış metinlerin giremediği o çekmeceye? Belki dalgınlıkla. Belki o "bir Marcel Aymé öyküsü" ifadesini ciddiye aldığı için. Belki tesadüf bu ya, kümes hayvanları müfettişi Peyandreau'nun daktilosu, Aymé'nin de kalem kullanmıyorsa öykülerini (ve romanlarını) yazmak için kullandığı Rooy daktilonun aynısı, kalemle yazdıklarını yaygın ifadeyle *temize çekmek* için kullandığı daktilonun aynısı olduğu için.

Belki de –buna kim itiraz edebilir ki– öykü ona yenilir yutulur geldiği ve öyküyü kendisi tekrar kaleme almayı aklından şöyle bir geçirdiği için; ki bu da bir anlatıyı temize çekmenin bir başka yoludur.

Peyandreau'nun ne zaman öldüğünü bilmiyoruz. Aymé'nin 14 Ekim 1967'de öldüğünü biliyoruz. Yazarla kümes hayvanları müfettişinin aynı gün, aynı saatte öldüğünü hayal edebiliriz. Ama bu aşırı görünür, zaten öykü açısından da, göreceğimiz gibi, iyi olmayacaktır. Önemli olan, Aymé öldükten sonra Aymé kitaplarının basılmaya devam etmesi, Aymé okurlarının doğmaya devam etmesi ve *M. Aymé, Éditions Gallimard, Paris* adresine mektupların gelmeye devam etmesidir, en azından birkaç ay boyunca; tıpkı ölülerin tırnaklarıyla saçlarının daha kaba açıklamasıyla ataletten ötürü, şairane olsun istersek, hayatı yok etmek, öldürmek aslında kolay olmadığı için uzamaya devam etmesi gibi. Bir insan bir duvardan geçebiliyorsa, bir yazar öldükten sonra kitap yayımlamaya niye devam edemesin? Vasiler, dostlar, mirasçılar ve ayrıca *konunun uzmanları*, pek de mucize sayılamayacak bu işi yerine getirmek için vardır. Marcel Aymé'nin ölümünden yıllar sonra yeni bir kitap mezarın duvarından geçer. Dergilerde yayımlanmış bir dizi öyküyü bir araya getiren kitap işinin ehli bir genç tarafından derlenmiştir. Aradan zaman geçer, aynı bilirkişi, "Aymé uzmanı" yazarın "bütün öyküleri"ni derlemek gibi müthiş bir teklif alır. Hayattaki en büyük hayali budur. Genç adam bir heves yayımlanmamış öyküleri incelemeye girişir. Aymé ailesi ona çeşitli kapıları (evin kapısını, üstadın yazı odasının kapısını, giderek sararan kâğıtları arşivledikleri bir dolabın kapısını) ve çekmeceleri açar; işte kümes hayvanları müfettişi Peyandreau'nun öyküsü de buradadır. Uzman öyküyü gökyüzünden inmiş bir hazine gibi kucaklar. Daktilo Aymé'nin Rooy'udur. Üslup Aymé'nin üslubudur. En iyi öyküsü denemez elbette. Ama yayımlanmamış bir metindir ve Peyandreau'nun zarfını da, küçücük yazısıyla cüretkârlığını açıkladığı mektubunu da Aymé yirmi yılı aşkın bir süre önce çöpe atmıştır.

Bütün Öyküler'de müteveffa Peyandreau'nun öyküsü de yer

alır. Ama hayır, müteveffa filan değil. Adam hakkında pek bilgimiz olmadığına göre, Peyandreau'nun hayatta olduğunu farzedelim. Onun yerinde olsanız ne yapardınız? diye soruyor Marguerite. Susup bir başkasının, ama herhangi birinin değil, hayatta en hayran olduğunuz kişinin edebiyatının bir parçası olmanın manasız gururuyla ölmeyi mi tercih ederdiniz? Yoksa gerçeği itiraf etmeyi mi? Peyandreau çıkıp gerçeği söylerse deli veya daha beteri, megaloman muamelesi göreceğini tahmin eder (Marguerite Peyandreau'nun bunu öngöreceğini tahmin ediyor). Bu yüzden düşünür. Düşünür. İşinden tekrar izin almaz, çünkü yıllardır emeklidir. Ama gündelik hayatında bir çeşit parantez açar; bu parantezin tek benzeri, Marcel Aymé öyküsünü yazdığı o unutulmaz aylardır. Hayatta yazdığı tek öykü anlaşılan. Böyle olması da iyi. Aynı suçu tekrarlamamış olması daha iyi.

Peyandreau kendi öyküsünü Aymé'nin bütün öykülerinin derlendiği kalın kitapta görünce ne hisseder? Ne hisseder? Elbette zamanında Aymé'nin cevap vermesini beklemiştir. Bir işaret vermesini. Herhangi bir işaret. Kümes hayvanları müfettişi Peyandreau sert bir eleştiriyi Aymé'nin öyküsü karşısında sergilediği inatçı sessizliğe tercih ederdi demek abartılı olur, ama o, üstattan alkış ya da onay bekleyen yazar adaylarından biri değildi. Hayır, Peyandreau için önemli olan, kendi Aymé tarzı mütevazı öyküsünden çok Aymé'nin kendisiydi. Bu yüzden de, üstadın bir cevap yazmaması, onun nazarında en hazin seçenekti. Ne var ki şimdi, uzmanın olağanüstü hatası sayesinde şunu anlama fırsatı bulmuştu: Öyküsünün kılçık gibi bütün öykülerin arasına girmiş olması sadece onun çocuksu esprisi ("bir Marcel Aymé öyküsü") sayesinde değildi, demek ki üstat bu öyküyü kendi özel evrakı, değerli evrakı arasında saklamıştı, kimbilir neden ve hangi amaçla.

Bütün öyküler yayımlandıktan aylar sonra birisi daha önce yayımlanmamış "*Déjà-vu*" öyküsünün Marcel Aymé'nin eseri olmadığını kesin kanıtlarla ortaya koyan bir mektup yazar. Suçlayıcı mektuptaki ayrıntı bolluğu genç uzmanı şaşırtır. Yazarın yakınlarını da. Öykü "d" harfinde gözle görünür bir kusur bulunan bir Ro-

oy daktiloyla yazılmıştır. Aymé'nin Rooy'undaki "d" harfi yıllar sonra bile şaşırtıcı şekilde kusursuzdur. Hatta denebilir ki iyi durumda korunabilmiş tek tuştur, sanki bir esrarın çözülmesine katkıda bulunabilmek için bu olağanüstü ânı beklemiştir. Mektupta buna benzer birkaç ayrıntı daha verilir. Kâğıdın markasıyla gramajı. Aymé'nin zinhar yapmayacağı bir imla hatası. Öykünün daktilodan çıkmış ("orijinal") halini görmüş olanların sayısı bir düzineyi geçmez. Bunlar birbirlerine şaşkınlık ve şüphe içinde bakar. Mektupta şöyle bir cümle de vardır: "Hiç şüphe yok ki, bir hayran, daha doğrusu bir taklitçi tarafından yazılmış bir öyküdür." Kibirli olmayan tonuna rağmen tam da ukala birinin adıyla, soyadıyla imzalayacağı cinsten bir mektuptur. Fakat mektup imzasızdır ve kümes hayvanları müfettişi Peyandreau tarafından yazılmış olduğunu düşündürür ister istemez. Elbette mektupta muhtemel yazarın ismine değinilmemiş, bir imada bile bulunulmamıştır. İmzasız mektubun daktiloyla, "d"si bozuk bir Rooy'la yazılmış olması bu öyküye güzel bir son olurdu (başka türlüsü olamazdı). Yeter ki dikkatli bakılsın.

Göçek, 3

Ceset gecenin geç vakti geldi. O anda Siret'te nöbet tutmakta olan adamlar (nöbeti vardiyalı olarak tutuyorlardı) telaşla haykırıştılar ve avı yakalamak üzere ilmekleri iyice açılmış kementlerini kafalarının üzerinde salladılar. Gheorghe'nin (ölünün adı buydu) cesedi nehrin akıntısıyla kaymaktaydı. Kalas gibi kaskatı ilerliyordu, sertleşmişti. Kementler suya düştü, ama hiçbiri isabet etmedi. Bu şekilde başaramayınca başka adamlar Siret'e girdi, tir tir titremelerine rağmen bazıları yarı bellerine kadar sudaydılar. Kementlere tutunarak akıntıya kapılmaktan kurtuluyorlardı. Kolay bir iş değildi, ölünün eski pabuçlarının içine gömüldüğü buz ve ağaç kütlesini de sudan çıkarabilmek için güç, çok fazla güç gerekiyordu.

Cesedi iskeleyle bıçkıevinin arasına, çimenlerle taşların üstüne koydular. Aydınlatmak için iki yanına ikişer tane olmak üzere dört meşale çaktılar. Ateş bir yandan da ölünün ayaklarındaki, heykel kaidesini çağrıştıran buz kütlesini eritmeye yarıyordu.

Adamlar sırılsıklam, soğuktan donmak üzere üstlerini kurutmaya bıçkıevine girdiler ve kadını kocasıyla, kederiyle baş başa bıraktılar. Ben aradan kısa bir süre geçtikten sonra birinin çıkıp kadının yanında durmasını bekliyordum. Ya da cesedin başını bıçkıevinin içinde beklemelerini. Ama dakikalar geçiyor, beklediklerimin hiçbiri olmuyordu.

Dragomir'in ve başka bazı adamların ısrarlı ricalarına rağmen, bu arada kar yağmaya başlamasına rağmen ve *crivetz* giderek daha şiddetli estiği halde kadın olduğu yerden kıpırdamıyordu. Sessizce biraz yaklaştım; varlığımı fark ettiğine dair bir işaret vermi-

yordu; elinde bir haçla bir mum tuttuğunu gördüm. Gözleri yerde, bir dua mırıldanır gibiydi. Ölünün etrafına dikilen dört meşaleden sadece ikisi yanmaya devam ediyordu. Kadın alevi daha yüksek olan meşaleye yaklaştı ve mumu yaktı.

Onca *plutăs*'tan biri bu sahneyi görünce tepki vererek diğerlerine Gheorghe'nin cesedinin ayak ucunda bir ateş, kadını ısıtacak bir ateş yakmalarını emretti. Dragomir'le şakalaştığını gördüğüm bir genç, çingene havaları çalmaya başladı, sonra kulağımıza özlediklerimizi anmak için söylenen Rumen ezgisi *doina*'ların hüzünlü sesi geldi.

Galatz'taki işlerim yüzünden gitmek zorundaydım. Ama gidemiyordum bir türlü, anladığım kadarıyla *plutăs*'lar da aynı durumdaydı. Öyle ki dev bıçkıevine sığındık ve birer birer uykuya daldık.

Crivetz şiddetini azaltmıyordu. *Crivetz* her şeyi donduruyordu, artık tek bir kar tanesinin uçuşmadığı havayı bile.

Ertesi sabah uyandığımızda kadını kocasının yanında donmuş halde bulduk. Meşaleler, mum ve ateş sönmüştü. Kadın kıvrılmış, bükülmüş bir pozisyonda ölmüştü. Onu cenin pozisyonundan çıkarıp karın üzerine, kocasına paralel uzatabilmek için birçok adamın gücü gerekti.

Pent Farm, 4

XLIII

Jessie söz vermişti. Józef'i yalnız bırakmak istemiyordu ama panayırın ikisine de iyi geleceği kanısındaydı. İkisine: Borys'e ve kendisine. Bir gösteriye gitmeyeli ne kadar zaman olmuştu?

Meen ağzını açar açmaz söz vermişti. Kent'e niye geldiğini Thambell'a itiraf etmişti ve geri adım atmak için çok geç olduğu kanısındaydı.

Sirkin sahibi ve patronu olan kısa bacaklı adam bir tümseğin üzerine tırmanmış etrafa sonsuz sempati dağıtarak, panayırın katiyen haklı çıkarmadığı bir gururla halka hitap etmeye hazırlanır gibiydi.

Bu çorak araziye yerleşmek üzere onlarla, yüzlerle, binlerle geldiklerini anlatıyordu; yaşanması neredeyse imkânsız, (her ne kadar bunu söylemediyse de) her köşesinde sıçanların cirit attığı bu araziye.

Meen odaya girerken hava kararmaktaydı; Józef'i öldürmek niyetiyle, silahını doğrultarak kendine yol açmıştı. Yapmalıyım, yapmalıyım, diye tekrarlayıp duruyordu kafasında bir ses; kendi sesiydi ama mükemmel ve aksansız bir İngilizce konuşuyordu.

Panayır Borys'in de, annesinin de gözünü kamaştırıyordu. Kopmuş bazı çelenkler kahramanca sallanıyor, kırmızı mavi ışıkları çamura genişleyerek yansıyordu.

Meen yatağın ayak ucuna geldi; normal bir yatak değildi, öyle bir şey varsa eğer, üç kişilik yatak gibiydi. Yaklaşınca Józef'in yüzünü görebildi: zayıf, köşeli, çenesi her zamankinden çıkık, bir geminin pruvası gibi, devasa bir okun ucu gibi. O kadar yakınındaydı ki, dişlerinden çıkan hafif sesi, hafif gıcırtıyı duyar gibi oldu ve gayriihtiyari sol elini (silahı tutmayan elini) yokluğuyla dikkat çeken bir şapkayı çıkarmak üzere başına götürdü; şapkası yolda düşmüştü, Pent Farm'ın girişinde, (kendi yorumuna göre) cesurca merdiveni çıkarken.

Meen'in tek yapması gereken sakinleşmekti. Nişan alıp görevini yerine getirmekti. Ne var ki o anda Józef'in sesi nihayet duyuldu, başka bir dünyadan ya da başka bir boyuttan gelir gibi.

Borys izleyicilerin gözlerinde, neredeyse herkesin gözünde, bilinçsizce de olsa, bir kazaya şahit olma arzusunu okuyordu: bir tökezleme, yanlış atılmış bir adım, düşüş, gevşek bir ağ, kopan bir ip, düşen filin altında ezilen zavallı palyaço, terbiyecisini yiyen aslan, güldürmeyen palyaço veya daha da büyük felaketler: yangın, izdiham, patlayan gülle adam.

Bu korkular onu eğlendireceğine ellerini terletiyordu. Neyse ki kimse fark etmedi, diye düşünüyordu Borys. Neyse ki annesi elini bırakmıştı; her yeni numaraya Borys'in nasıl tepki verdiğini ölçmekle birlikte diğer seyircilerin bu ilkel arzusunu o da fark etmişti. (Yüzlerce Meen diye tarif edebilirim, ama ondan çok daha korkak yüzlerce seyirci, sanatçının kendi kararıyla ya da kazara ölmesini bekliyordu; kendilerinin en ufak bir eylemine gerek olmadan.)

Meen silahı yere bıraktı ve işitebilmek için eğildi. Yazarların son sözlerinin meraklıları tarafından kült haline getirildiğini duymuştu. (Belki de Józef'le Hueffer'ın ilk sözler koleksiyonuyla alaya aldığı kült.)

Józef Lehçe konuşuyordu; Meen bunu anlayınca hüsrana uğradı; en azından bir Slav dili ya da ona benzer bir dil olduğunu anla-

mıştı, İngilizce ya da Almanca olmadığı kesindi.

Meen bu âna hazırlıklı olduğunu sanıyordu. Son haftalarda her şeye, en akla gelmedik şeye bile hazırlanmış olduğu kanısındaydı. Ne var ki Józef karşısında konuşmaktaydı, hiç durmadan konuşmaktaydı. Gözleri yarı kapalı, daha doğrusu yarı açık. Gözleri kaymış.

Jessie sanatçılardan bazılarının (ateşle oynayanlar, ipe tırmananlar ve trapezcilerin) numaralarını yaparken maruz kaldıkları tehlikeyi abarttıklarını, vurguladıklarını hissetti; çünkü kuşkusuz yapabilecekleri gibi sıradan bir işmişçesine yapsalar, aynı etkiyi uyandıramazlar, seyirci seyirciliğini gösteremezdi. Ama sanatçılar arasında birinin belki de abartmadığını düşündü: cesur denge cambazlarından biri olan küçük, zayıf bir oğlan çocuğu. Borys'in hayranlıkla izlediği bir oğlan.

İşe yaradı, diye düşünüyor gibiydi Józef. İşe yaradı, silahı unuttu. Sesi davetsiz misafiri büyüledikçe, adamın dikkati birbiri ardına dizilen kelimelerde toplandıkça, iyi kötü bir Şehrazad taklitçisi olarak hayatta kalacaktı.

Doğal olarak ateşten ötürü bütün bunları göremiyordu. Meğerki ateşi olmasın. Meğerki yalan olsun. Çünkü Lehçe söylevini, Lehçe kimi kelimeleri anlayan Meen gibi birine bile kekeleme gibi gelen, anlaşılmaz gelen söylevini vermeye devam ederken Józef'in tavrında tiyatrovari, grotesk bir şeyler vardı.

Borys gösterinin ortasında denge cambazı oğlanla konuşmaya ya da onu yakından görmeye karar verdi. Yaal diye sesleniyorlardı ona, ama belki takma addı.

Meen sonunda şüpheyi bir kenara bıraktı; Józef konuştukça kafasından geçen şüphe idiyse eğer. Eğildi, silahı eline aldı, Józef'e yönelik olmayan alaylı bir kahkaha attı, ama ateş etmeyip bu yabancı kelimeler selini dinlemeye devam etti; işittiği yekpare kütlede

sorular hangileriydi, şüpheler hangileri, olumlamalar hangileri, ayırt edemiyordu.

Belki de sahte olan ateşe dayanıklı hezeyanı sırasında Józef sanki anadilini sınıyor ve bu sırada geleneksel dilbilgisi kurallarını yumuşatıyordu.

Borys çok geçmeden sirk sanatçısı çocuğun kız olduğunu fark etti. Kendince kadınsı, biraz vahşi ve çok kısa saçlıydı. Gösteri bittikten az sonra, sanatçılar seyircileri iki sıra halinde uğurlarken gördüğünde fark etti. Dudaklarıyla teni, burnunun ve açıkta kalan kulaklarının narinliği şüpheye yer bırakmıyordu.

Meen ansızın Józef'in yakındaki sesine bir koro gibi eşlik eden sesler duydu. Sesler uzaktan geliyor, İngilizce konuşuyorlardı, ünlemler, "yukarıda", "zorla", "silahı var", giderek yaklaşıyordu; bahçıvan Hunt kuşkusuz, kır Finn, kara Finn, en azından ikisinden biri, belki peşlerinde Bowman. Bütün bunları o anlamıyordu. Bağrışmalar, ayak sesleri duyuyordu, önce uzaktan, sonra merdivende, giderek daha yakında.

Borys kızı hayranlıkla inceliyor, ama hislerini gizlemeye çalışıyordu. Kız hiç kuşkusuz her köyde, sirkin kurulduğu her yerde onun gibi ağzı açık, hayranlıkla teslim olmuş düzinelerle oğlan görüyordu. Ah, diye geçirdi içinden Borys, o da kızı biraz şaşırtabilseydi... Tam o anda annesi nihayet elinden tuttu; Borys'in eli yine nemliydi, ama bu sefer sebebi başkaydı.

Eli biraz titriyordu. Parmağını tetiğe götürdü.

Onu yakından görünce, daha önce de gördüğünü anladı. İki hafta önce kalabalığa karışıp sanki o da sirkin bir parçası değilmişçesine, sanki insan bulutunun arasında belirişi zaten sirkin gelişinin başlangıcı değilmişçesine, giderek yaklaşan kervanı parmağıyla göstererek, "Sirk geliyor! İşte geliyor!" diye haykıran kızdı bu.

Sirkin kurulduğu her köyde bu aldatmacayı yerine getirmekle hep o mu yükümlüydü? Her seferinde öne çıkıp ufukta görünen sirke heyecanlanan köylü kızı rolünü oynayan o muydu?

Ansızın koskoca bir şey, kedi çevikliğiyle, ayı kuvvetiyle üstüne atıldı; Józef miydi, Finn kardeşler mi, Hunt mı? Bu arada önemli bir ayrıntı, Józef'in sesi kelimeleri peş peşe dizmeye devam ediyordu. Sanki aslında başka bir şey yapmaktan âcizmiş gibi. Hepsi bir saniye sürdü, Meen'in ağırkanlı şaşkınlığından daha kısa.

Boğuk bir haykırış. Ateşlenen silah sesi. Kapının eşiğinde sesler. Ve Hunt'ın, Bowman'ın ve Finn kardeşlerin ardına kadar açılmış gözleri.

Olayın rüyamsı bir yanı vardı. Bir de kanlı sona benzer yanı.

XLIV

Babam komada haftalar boyunca kaldı, haftalar hızla aylara dönüştü. Doktorlar (ilk günkü genç doktor da onlardan biriydi) giderek daha kuşkulu görünüyor, ayrıca bir yorgunluk ve sinirlilik de sergiliyorlardı; bunu çok geçmeden babamın zahmetli ve uzun can çekişmesini finanse eden sosyal güvencesinin baskısına yordum.

Babamın sallantılı sağlığıyla (ve doktorların asla kabalaşmamakla birlikte sallantılı ruh halleriyle) ilgili bütün bunlar olurken ben Paris'e dönüşümü sürekli erteliyor, ara sıra babamın son eşiyle görüşüyordum; ikisi birkaç ay önce ayrılmışlardı. Claudia'yla babam arasında benim pek anlayamadığım, anlamak da istemediğim bir sürtüşme olmuştu.

Doktorlar bir sabah ansızın babamı uyandıracaklarını bildirdiler. Nasıl tepki vereceğini görmek amacıyla. Toparlanabilecek durumda olduğunu düşünüyorlardı, güvenliydiler.

Babam bir başkasına dönüşmüş olarak uyandı: zayıf, çekingen, korkak, şaşkın. İki ay bu şekilde yaşadıktan sonra öldü; hastaneden hiç çıkmadı. Oradan çıkmak istiyorsa, evine dönmek istiyorsa sigarayı bırakması ve ciğer yerine korkunç sesler çıkaran bir makineye bağlı olarak yaşaması gerekeceğini açıklamışlardı kendisine. Duyduklarına sinirlenerek surat asıyor, kendini neredeyse hiç sözlerle ifade etmiyordu; belki yeterince nefes alamadığı için, belki bu uzun koma parantezinde konuşma yetisini kaybettiği için (ağzından çıkan tek tük cümleler de yabancı aksanını abartırmış-

çasına zar zor çıkıyordu), belki de sadece canı konuşmak istemediği ve bu sessizlik öfkesinin, hazin öfkesinin bir parçası olduğu için.

Bir sabah Claudia'nın onu görmek istediğini söyledim kendisine. Ben Claudia'yla hâlâ aşağı yukarı gün aşırı hastanenin köşesindeki kafede buluşuyor, durumdan onu haberdar ediyordum. Claudia çok endişeliydi. Onunla görüşmek istediğini babama ısrarla söyledim. Babam uyandığından beri edindiği âdetin aksine konuştu. Başını sallayıp zar zor mırıldandı: "Hayır, katiyen olmaz." Ettikleri kavgadan sonra hâlâ ona kırgın mıydı? Benim o sırada da, şimdi de tahmin ettiğim kadarıyla, Claudia'nın onu bu halde görmesine babamın tahammülü yoktu.

Claudia, babam henüz komadayken bir gün hastanenin köşesindeki kafede, babamın doktoru olan Doktor Tessari'nin bir yıl önce onu ciddi biçimde uyardığını anlattı; sigarayı bırakmadığı sürece ciğerleriyle sağlığının ciddi tehlike altında olduğunu söylemiş. Babam Doktor Tessari'ye seçeneklerin neler olduğunu sormuş. Ve doktorun cevabını duyunca (sigarasız üç ya da dört yıl, sigara içmeye devam ederse bir, en fazla iki yıl) babam daha az, ama istediği şekilde yaşamaya karar vermiş. Bildiği tek şekilde yaşamaya, dedi Claudia, kınayan bir mimikle. İkisi belki bu yüzden kavga etmişlerdi.

Babamın uyumakta olduğu bir öğle sonrası sabırla kafede bekleyen Claudia'yı alıp babamın yatağına götürdüm ve onu uyandırabilecek hiçbir şey yapmamasını rica ettim. Babama Claudia'nın onu bu koşullarda görmeyeceğine dair söz vermiştim. Ama Claudia onu görmek istiyordu. Hiç değilse son bir kere. Vedalaşmak istiyordu. Onları birkaç dakika yalnız bıraktım; annem olsa bu ihaneti onaylardı diye düşündüm. Belki de onaylamazdı. Kim bilir.

XLV

Meen'in niyetini çok geçmeden herkes öğrendi, Józef hariç. Józef ve yörenin çocukları hariç; çocuklar bu tür şeylerle ilgilenmez, ilgilenmeleri de gerekmezdi; buna karşılık son haftasına girmiş olan panayır ve sirkle yakından ilgiliydiler.

Sirkte çoğu kez son iki ya da üç gün olağandışı gösteriler düzenlenirdi: Bir sihirbaz numaralarından birini (asla en zoru olmazdı) öğretir, sakallı kadın piyango çekerek bir seyircinin, tek bir seyircinin sakalına ya da sakalının gölgesine dokunmasına izin verir (piyangonun hileli olduğu rivayet edilirdi, çünkü hep gençler kazanırdı) ve belki de en heyecanlısı, yine piyango çekilerek bir çocuğun, tek bir çocuğun büyük filin üstüne binmesine izin verilirdi.

Aslına bakılırsa Meen'in olayı da buna benzer bir şeydi. Oraya panayırın tantanası, vaatleri, anonsları olmadan çıkagelmiş, ama ağzını açmış, gelişinin amacını söylemiş ve bunu yaparken en müthiş numarasını gösteren bir sihirbaz gibi davranmıştı. Evet, ağzını açmak ateşlemediği mermi kadar, belki ondan da ölümcül bir hataydı ve bu noktada kimse artık ona inanmıyordu.

Bir buçuk ayı biraz aşkın bir sürede herkesin nezdinde Józef'in katili olmuştu. Arkasından öyle demeye başlamışlar, bazıları açık açık bu şekilde seslenir olmuştu ona, sanki bir asalet sıfatı bahşetmişçesine. İtiraz etmeye, karşı çıkmaya kalkışmasının yararı yoktu. Józef'i öldürebilirdi de, öldürmeyebilirdi de, bu durumu değiştirmezdi. Hatta daha beteri, belki değiştirirdi. Belki Józef'i öldürürse, ona taktıkları lakap abartılı olmaktan çıkıp ağza alınmaz ve ahlaksızca olurdu.

Thambell Meen'in iki arada bir derede kaldığını düşünüyordu. Józef'i öldürmediği takdirde ablasının evine eli boş dönecekti; hatta daha beteri, yapamadığı şeyi vurgulamak suretiyle kendisini gülünç duruma düşüren bir takma adla dönecekti. Acaba başından beri yapmak istememiş miydi? Thambell yaz günü çıkıp gelmekle, canilerin aradığı gölgelere, boş sokaklara elverişsiz bir mevsimi seçmiş olduğunu düşünüyordu. Józef'i öldürdüğü takdirde de bir intihar eylemi gerçekleştirmiş olacaktı, çünkü takma adı daha eylemi gerçekleştirmeden onu suçlu konuma düşürüyordu. Bununla da kalmıyordu; Józef'i bir başkası öldürmeye karar verecek olsa, kuşkusuz herkes suçlu diye Meen'i gösterecekti yine.

(Aklımdan bir an geçen bu fikri bir deftere not etmiştim, ama sonra karmaşık olduğu için vazgeçiyorum: Meen değil, bir başkası, ama Józef'ten nefret eden ya da onunla bir derdi olan –ne gibi bir derdi?– biri rivayetten yararlanır ve herkesin yabancıdan şüpheleneceğini bilerek onu öldürmeye karar verir.)

Meen ablasına dönmeyebilirdi tabii. O yörede yerleşebilir, kollarını kavuşturup durumun ironisini kabullenebilirdi. Thambell bazen onun geleceğini hayal ediyordu: tuhaf, eksantrik, hiç kuşkusuz acınası bir şahsiyet, Postling'in, Stanford'un, Sellinge'in, Hythe'ın maskarası... Zaman içinde Józef'le ikisi sokakta beş-altı kere karşılacak, hatta birkaç kelime de edeceklerdi. Zaman içinde lakabı unutulacak ya da kısaltılacaktı. İnsanlar "katil" diyeceklerdi sadece: katil, o kadar. Bizzat Meen, kamuoyuna teslim olurcasına yaşlandığında kimin katili zannedildiğini bilemeyecekti.

Bu sonuncusunun gülünç bir yanı vardı. Bir de hazin sona benzer yanı.

XLVI

Madrid'e *péniche*'le değil, uçakla dönüyorum ve posta kutumda Rumenler'den bir uzun zarf daha buluyorum, yine üstünde resmi bir damga var, Romanya büyükelçiliğinin ya da konsolosluğunun damgası gibi görünüyor. Sabırsızlandıklarını, vakit geçirmeden cevap vermezsem bir misillemeye girişeceklerini düşünüyorum, bana karşı mı, Romanya'da yaşamaya devam etme cesaretini göstermiş uzak bir akrabaya karşı mı? Bana bunları düşündüren şey, ikinci mektupta büyük harflerle yazılmış kelimelerin ve altı çizilmiş cümlelerin bulunması. Belki de bu Romanya'da yaygın bir şey; haykıra haykıra yazan, Céline taklitçisi bir toplum; ne var ki bu –her şeyden çok– talep ya da aciliyet anlamına geliyor.

Bunun üzerine, İspanya'daki editörlerimden biriyle temasa geçiyorum. Onun (yani editörüm Enrique'nin) çok beğendiğim bir Rumen yazarın eserlerini yayımladığını biliyorum: Cartarescu. Enrique başta anlamıyor, ama cömert davranıyor, elbette (aksi olsa, herkesin okuyabileceği bir kitaba yazmazdım), Cartarescu'nun başarılı ve kibar çevirmeni tabii ki mektupları tercüme edebilir, ne demek...

Rumenler'in nasıl olup da Madrid adresimi bulduklarını merak ederken Cartarescu adı tekrar karşıma çıkıyor: Birkaç ay önce editörüm Enrique (editörlerimden biri, çünkü tek bir editörü olmak daima bir avuç yazarın ayrıcalığıdır) Cartarescu'nun bir romanının tanıtıldığı ama kendisinin seyahat edemediği ya da etmek istemediği için hazır bulunmadığı bir akşam daveti düzenledi; benim de

katıldığım davete herkesin tahminlerinin aksine, Madrid'deki Romanya büyükelçiliğinin pek genç olmayan incecik kültür ataşesi de geldi.

Başlangıçta pek hevesli olmasam da sonunda onunla sohbet ederken bir an geldi, artık konuşacak şey bulamadığımdan, laf olsun diye babamın Romanya doğumlu olduğunu söyledim.

"Gerçekten mi?" Zayıf ataşe tek kaşını kaldırdı (öteki ölü gibiydi). "Gerçekten mi? Ya siz?" diye sordu hafif bir telaşla. "Siz de onun gibi Rumen değil misiniz?"

"Evet, ben de öyle, ama ben Rumenliğimi kaybetmişim anlaşılan."

Kültür ataşesi bir an onunla alay ettiğimi sandı. Bunun üzerine oracıkta, artık edebiyattan söz edebilmek için mücadele vermekle birlikte hepsi edebiyattan söz etmeyen yazarlar kütlesinin kıyısında, zamanında babamın yardımıyla almış olduğum eski pasaportu birkaç yıl önce Romanya'nın Arjantin büyükelçiliğinde yenilemek istediğimde başıma gelen olayı kendisine anlattım.

Babam öldükten sonra Rumen pasaportumun süresinin dolmuş olduğunu kazara fark ettim; yeni dolmamıştı, yıllar önce dolmuş, ben fark etmemiştim. Aylar sonra, Buenos Aires'e bir gidişimde oradaki Romanya büyükelçiliğine pasaportumu yenilemeye gittim; bir memur pasaporttaki damgayı acıklı bir ifadeyle inceledi ve istifini bozmadan, "çok uzun zaman" geçirdiğimi, bu yüzden de vatandaşlığımı kaybettiğimi bildirdi. Bir kahkaha patlatmamak için kendimi zor tuttum. Vatandaşlığımı mı kaybetmiştim? Memur yine istifini bozmadan onayladı. Bütün işlemlerin baştan yapılması gerek. Dert. Üstelik eskisi kadar esneklik yok, üstüne üstlük babanız... diye ekledi memur ve "babanız" derken ansızın gözlerini gözlerime dikti, babanız vefat etmiş... Elbette memur bir çözüm öneriyordu: "Paralel" bir ödeme dedi, gözlerini yere indirerek.

Düşüneceğimi söyledim; oysa memura hiç de bu kadar terbiyeli olmayan başka şeyler söylemeliydim; büyükelçilikten ayrılırken, süresi dolmuş pasaportumun, tıpkı 1950 ya da 1951'de baba-

mın Rumen pasaportu gibi, muhtemelen yırtılıp çöpü boylayacağını tahmin ediyordum.

Madrid Fransız Enstitüsü'nde bir başka sohbete katılıyorum; yine edebiyat çevirisiyle ilgili bir sohbet; kendisini yerleştirdikleri küçük dikdörtgen platformda uçaklardaki hostes anonslarından gülerek söz eden bir kadın çevirmeni dinliyorum; anadilleri İngilizce olmayan hostesler iki temel yöntemden birini seçiyor: içeriğe yoğunlaşıp aksanı boşvermek, *disseno sımokin fılayt*, veya kulağa düzgün gelmesine, iyi bir aksan gibi gelmesine çalışmak, tek kelimesi anlaşılmasa bile. Eve dönerken aslına bakılırsa uçaklardaki anonsları kimsenin dinlemediğini düşünüyorum. Eve vardığımda telesekreterde bir mesaj buluyorum. Cartarescu'nun çevirmeninden uzun bir mesaj; Rumenler'den gelen mektubu şifahen çevirmeyi tercih etmiş ve telesekreter kaydında hostes sesiyle konuşmuş... Elbette mükemmel telaffuzlu bir hostes.

Çevirmenin tercümesine göre Rumenler'in söylediği birçok şey var. Birincisi (a) pasaportla ilgili "talihsizlik"ten ötürü benden özür diliyorlar; ikincisi (b) bana yeni bir pasaportu acilen ve ücretsiz olarak göndereceklerini vadediyorlar; üçüncüsü (c) bizzat Romanya hükümeti beni davet ediyor, (d) ülkeyi ziyaret etmem için, (e) ülkeyi tanımam için, (f) vakit ayırıp ülkede yakınlarım kalıp kalmadığını araştırmam için, (g) aile tarihçemi yakından incelemem için ve orada yapmak isteyebileceğim her (h), (i), (j), (k), (l) ve (m) şey için.

İyi niyetle dolup taşan mektupta kanımca şu "talihsizlik" kelimesinin kullanılması hata olmuş. Hayır, uzun zaman önce Rumen pasaportumun başına gelen şeyi ben böyle tanımlamazdım. Ve bana öyle geliyor ki, zayıf kültür ataşesi de bu kelimeyi kullanmazdı. Talihsizlik.

Bir hafta sonra (hayat öngörülmezdir) kendimi hoş kokulu bir ofiste buluyorum; aşırı hoş kokulu, çünkü buram buram oda parfümü

kokuyor; Madrid'de, Alfonso XIII caddesindeki Romanya büyükelçiliğinde bir odadayım, karşıma zayıf kültür ataşesi ve kibar, "kültür alanına yabancı" (ataşe hafif küçümseyici bir mimikle bu şekilde ifade etti) bir kadın görevli ya da memure, bana çok üzgün bir sesle pasaportumdan ve vatandaşlığımdan bahsediyor.

Özetle, Rumenler bana esasen kaybetmemiş olduğum Rumenliğimi geri verecekler; öyle ki (kelimenin gerçek anlamında) geri verme değil; ayrıca, beni onurlandırmak için, diye böbürleniyorlar kendileri, özür dilemek için, diye düşünüyorum ben, beni Galatz'a davet ediyorlar, "köklerimi" öğrenmem, ayrıca bir-iki –evet iki daha iyi olur– konferans vermem için; biri "kimlik" konusunda diyor kültür ataşesi, o anda aklına gelmiş gibi, öteki de, buldum deyip parmaklarını şaklatıyor, öteki de "yabancılık", daha doğrusu "gurbet" konusunda; Galatz üniversitesinde iki söyleşi; Galatz'ın adı değişmiş, en azından onlar farklı söylüyor: Galaţi, sonunda "i" harfiyle.

"Geçmişiniz göz önüne alınınca, bunu fazlasıyla hak ediyorsunuz," diyor kibar görevli, ansızın sıcaklanarak; üzerindeki kalın paltoyu çıkarınca altından rengi solmuş, çok bol bir tişört çıkıyor, üstündeki yazı rahatlıkla okunuyor: "Hard Rock Café, Bucureşti".

Kimin "geçmiş"inden bahsediyor? Babamın geçmişinden mi? Benim geçmişimden mi? Az kalsın Rumenliğimi elimden alan rüşvet yiyici, beceriksiz ya da sapkın görevlinin mi? Aslında, diyorum kendi kendime, uçak yolculuğundan nefret ediyorum, ama onlara söylemiyorum; aynı şekilde söyleşi ya da konferans vermekten de nefret ediyorum, hele aklıma hiçbir fikir esinlemeyen konularda. Aslına bakılırsa Romanya'ya seyahat aklımda hiç yoktu, hayır, önce bitirmem gereken iki kitap var (yazar olarak, okur olarak), Józef'in kitabıyla babamın kitabı; ne var ki bir görevli daha, bir diplomatik personel daha katılıyor bize; bunun görünüşü cin gibi (albino, güleryüzlü, çok kısa boylu); önceki gece son romanımı okuduğunu söylüyor (tek bir gecede, zamana karşı yarışarak mı? diye sormaya cesaret edemiyorum) ve seyahatle, Rumenliğimi geri almakla ya da her ikisiyle ilgili, doldurmam gereken birtakım ev-

raklar veriyor elime.

Görünüşe bakılırsa durum temelde değişmemiş.

"Tekrar Rumen olmak istiyorsunuz, öyle değil mi? O zaman Galaţi seyahatini kabul edip yola düşmeniz gerekiyor," diye espri yapıyor adam ve gülünce berbat dişleri görünüyor. Bir cine yakışmayan dişler.

"Şaka arkadaşım, şaka," diye açıklama gereği duyuyor zayıf ataşe ve hiçbir kuşku kalmasın diye tek kaşı havada (bu sefer öteki kaşı değil mi kaldırdığı?) cinin kesik kahkahalarına katılıp kibar Hard Rock Café'yi de kendilerine katılmaya davet ediyor.

"Şaka mı? Emin misiniz?" diye cevap verirdi muhtemelen babam, orada olsaydı.

XLVII

Bahçıvan Hunt'ın omzunda bir tüfek asılıydı; sırtından aşağıya, kayıtsızca yere nişan alırmış gibiydi. Cowley'nin yanında balta vardı. Ralston'ın ise paslı bir tırpan. Eddie Flemming aslında hançer denebilecek bir bıçağı tercih etmişti. Ashwood'un üzerinde, utanırmış gibi sadece koyu renk bir kütle görünüyordu: en kırık dökük, en eski karabinasının tahta dipçiği olsa gerekti. Neil Boyd'un iki elinde birer tabanca vardı ve silahsız gelen var mı diye etrafına bakınıyordu.

Az sonra yanlarında Bowman'la birlikte Finn kardeşler çıkageldi; ardından dört, beş, altı adam daha: Ross, Jackson, Thorn, ve Shalley, Greene, Bolden. Bir süre konuşmadan beklediler, sonunda Thambell göründü. Emektar ama daha ziyade dekoratif değirmenin yanında asker gibi bekliyor, ara sıra temizlenmiş bir tarlanın etrafını çeviren tele yaslanıyorlardı, tel ağırlıkla çöküyordu. Küstahça bekliyor, normal zamanda saklayacakları silahları sergiliyorlardı. Kendilerinde buna hak görüyorlardı.

Thambell'ın geç denemeyecek gelişi bu bekleyiş havasını noktaladı; reisleri, başkanları gelmiş olduğundan değil de, onları Meen'in yanına Thambell götüreceği için. Çünkü kapıları açacak anahtar Thambell'daydı. Düşünülürse sadece mecazi anlamda da değil.

Silahlarını göstere göstere taşımalarına ve (çoğu berbat halde olan) dişlerini bilemelerine rağmen hâkim olan duygu öfke değil görev duygusuydu. Gece çok yağmur yağmış, toprak hâlâ kurumamıştı. Öngörüldüğü gibi Thambell'ın çiftliğine gitmek üzere tek sıra halinde, sessizce, fazla acele etmeden, su birikintilerinin etra-

fından dolaşarak ilerliyorlardı; Thambell kortejin başını sembolik olarak çekiyordu sadece: Yolu herkes biliyordu.

Bütün silahları bir kuyuya gizlemeye karar vermişlerdi; Thambell çiftliğinin bitişiğindeki arsada, dallarla örtülü bir çukurda. Üç av tüfeği, bir tüfek, bir eski karabina, hatta hiçbir işe yaramayan ya da ancak Meen'i etkilemeye yarayacak bazı eski tabancalar. Bütün bunlara ek olarak sopalar, bir tırpan ve bir de balta.

İlk varan Thambell oldu, bir sonraki kişi, yani Jeff Ross gelinceye kadar da hep saatine baktı. Gökyüzünde üç gündür tek bulut yoktu. Saat henüz erken, güneş ışınları da dik olduğu halde saatin metal çerçevesinde kıvılcımlar çakıyordu. Çok geçmeden diğerleri sökün etti. Geleceklerine kesin söz vermiş olan on iki kişi. Ayrıca üç adam daha vardı; bunlar alınan karara, yani Meen'in kovulmasına yüzde yüz katılmıyordu, daha köklü bir eylemden, "infaz"dan yanaydılar; öyle söylüyorlardı, buna rağmen, bir tehlike oluşturduğu halde, diğerlerine eşlik ediyorlardı; eyleme katılmak üzere değil de, kovulma işinin başarıyla gerçekleştirildiğini denetlemek üzere.

Diğer önerileri eledikten sonra, şu planda karar kılmışlardı: Kovmaktan yana olanların, şeklen pek farklı olmasa da (saf tutmuş, tam teçhizatlı) amacı çok farklı bir sahne arzulamış olanların tutumuna rağmen Meen'i öldürmenin şart olduğuna karar vermişlerdi. Sadece kovmak yeterli değildi; benzer niyetlerle Postling'e geri gelebilecek ya da başka bir bölgeye gidebilecek bir deliyi, bir caniyi serbest bırakmak riskliydi. Aralarından ikisi, Greene ve Cowley Folkestone'a gitmiş ve polisi ikna etmeye nafile çalışmışlardı. Bu adam tehlikeliydi. Sadece tehditler savurmakla kalmamış, yedi yaşındaki bir çocuğa tüfeğini doğrultmuştu. Oradan hüsranla dönmeleri yaklaşık yarısının tedirginlikle baktığı bu planın onaylanmasında belirleyici olmuştu. Son dakikada rıza gösteren, ama o âna kadar kovmaktan yana olanların ateşli silahlar yerine vurucu alet ve edevat taşıması anlamlıydı. Önemli değildi. Ateş edecek olanlar Boyd, Hunt, Greene ya da Ashwood'du, hep birlikte ya da

karışık, meğerki Meen'in bir hareketi yüzünden planı değiştirmek mecburiyetinde kalsınlar. Diğerleri onlara Meen'i korkutmak ve bu önlemin (kimilerinin ifadesiyle "infaz"ın) katiyen bireysel bir istek değil, yöre ahalisinin oybirliğiyle aldığı bir karar olduğunu ifade etmek için eşlik ediyorlardı.

Meen son haftalardaki davranışlarıyla en kararsızları bile telaşa düşürmüştü. Ross bir öğleden sonra onu dere kenarında prova yaparken görmüştü; ilginç bir provaydı, çünkü atış talimi yapmıyor, silahı saklamanın yollarını (yenine, çizmesine, buna benzer yerlere) ve en hızlı şekilde çekmeyi deniyordu. Cowley'nin dediğine göre Meen altı-yedi gün önce günah çıkarmaya kararlı şekilde Postling kilisesine gitmişti; bu tövbe eyleminin onu Józef'i öldürmekten kurtarıp kurtarmayacağını görmek için sabırsızlanarak çanı çalıp papazı çağırmış, ama rahatsız şekilde diz çöküp tekdüze, bitkin bir sesle çocukluğundan beri tekrarlamadığı birtakım kalıp cümleleri telaffuz etmekten ileriye gidememişti; bu arada papazın sesi her yeni günahla efendimizi yeniden çarmıha gerdiğimizi açıklamaya çalışmıştı. Cowley bunu bizzat papazdan duyduğu için mi biliyordu? Papaz onu nafile etkilemeye çalışarak kaba beyaz eliyle dev bir çarmıhı işaret etmişti; ama kararsız, adeta titrek hareketi Meen'in bakışlarını en ufak bir tehdit oluşturmayan kırık dökük, mermerden küçük bir meleğe yöneltmişti.

Vardıklarında bazı silahlar eksikmiş ve biri zulayı yarı yarıya örten dalları kaldırıp sonra tekrar yerleştirmiş gibi geldi onlara. Bizzat Meen miydi, diye düşündü Thambell. Meen sık sık yaptığı gibi etrafta dolaşırken mi bulmuştu silahları? Thambell bunu düşünürken Ralston mutlaka çocukların işi olacağını söyledi. Eksik olanlar iki sopayla çok eski bir tabancaydı. Neyse ki çocuklar gerçek silahlara el koymamıştı; Greene ve Hunt zaman kazanmak için onları doldurup çukura yerleştirmişlerdi. Aralarında Jackson da olmak üzere bazıları tasvip etmeyerek iç çektiler. Meen'i korkutmaya, sıraya dizilip karşısına geçmeye, tabancalarla tüfekleri ortaya çıkarıp orada istenmediğini göstermeye karar verilmişken silahları doldur-

mak niyeydi? Plan öyleydi tabii, ama Meen'in şiddetle karşılık vermesi ihtimaline karşı hazırlıklı olmak gerekiyordu; o durumda Józef'e yöneltmeye niyetli olduğu karabinayı onlara doğrultması muhtemeldi.

"Tek bir adam bir dizi silahlı adama silah mı doğrultacak?" demişti Jackson, neredeyse gülerek. Bununla birlikte, söz konusu adam Meen olunca her şey mümkündü.

Elbette böyle bir karar (bir adamı infaz etme kararı) iki saatte, Ye Olde Mill'de birkaç bira içtikten sonra alınamazdı. Tek tek herkes sorunu ve ayrıca çözümü enine boyuna tartmalıydı. Öte yandan gecikmek de akıl kârı değildi. Alman amacına ulaşabilirdi. Ya da ansızın Thambell çiftliğinden ayrılıp başka bir yere sığınabilirdi. Her ikisini de engellemek şarttı: birinci ihtimali aşikâr sebeplerden ötürü, ikincisini de, Meen Thambell'lardayken onu gözetim altında tutmak ve planı uygulamak mümkün olacağı için. Plan başka etkenlerin yanı sıra yabancının evlerinde kaldığı çifte, özellikle Thambell'ın karısına olan müthiş güvene bağlıydı; kadın ona nasıl muamele edileceğini, feveran ettiğinde yatıştırmayı, Meen hemen şimdi karabinasını kuşanıp Pent Farm'a giderek "o Rus'u" (Józef'e yakıştırdığı sıfatlardan biri de buydu: "Rus") öldüreceğine, öfke nöbetlerinin en insani çeşitlemesinde bacağına, baldırına bir mermi sıkacağına (öncelikle kendine) yemin ettiğinde durumu şimdilik soğutmayı biliyordu.

Thambell'ın karısının öngörmekle kalmayıp savuşturmayı da becerdiği sahne her üç-dört akşamda bir tekrarlanıyordu.

Thambell beklenebileceği gibi bir korkuya kapılmıştı: kendi ifadesiyle "nöbet"lerden biri baş gösterdiğinde karısının yardımından yoksun, Meen'le yalnız olma korkusu. Ama karısı oynadığı rolün bilincindeydi ve ortalıktan kaybolduğu enderdi; aksine, yemek sonrası sohbeti uzadıkça (ne kadar uzarsa o kadar tehlike arzediyordu) iskemlesine yerleşiyor, alkolün dozunu ayarlıyor ve gökyüzünün durumunu yöneten hava misali bir esintiyle belirli sohbet konularını uzaklaştırıp yerine yenilerini getiriyordu.

Herkesin aklından aynı kelime geçiyordu: fedakârlık. Thambell'ın karısı fedakârlık yapıp yabancıyı eğliyor, neredeyse büyülüyordu. Mesela o anda da, adamlar bayır yukarı, sonra bayır aşağı yürüyerek çiftliğe yaklaşırken o Meen'i oyalıyordu.

Thambell ne zaman karısıyla Meen arasındaki inanılmaz ilişkiden laf açılsa bilhassa Ashwood'la Greene'in alaylı alaylı gülümsediğini biliyor, en azından tahmin ediyordu. Fazlasıyla kolay bir alay konusuydu.

Adamlar masum bir kemirgen kapanına benzeyen, üstü dallarla yarı yarıya örtülü kuyunun etrafında kalakalmışlardı; tabancalardan birinin eksik olup olmadığını tartışırlarken bir kuru yaprak hışırtısı hepsinin başını kaldırıp bakmasına yol açtı. Hepsi aynı anda, sanki bütün kafaları tek bir boyun birleştirirmişçesine hareket etti, ama farklı yön duygularıyla, bazı bakışlar gürültünün geldiği noktanın tam üzerine yönelmedi.

Meen'in boy göstermesi o kadar beklenebilecek ve o kadar beklenmeyen bir durumdu ki, aralarından biri, Greene miydi, Jackson mı?, rakip bir ordunun müdahalesine teslim olurcasına ellerini havaya kaldırdı; bir başkası, Ross muydu, Boyd mu?, silahları örten dalların bazılarını az öncesine kadar tutmakta olan elinden istemeden bırakıp yere düşürdü.

Doğal olarak onun karşısına bu şekilde, hep bir arada ve silahlı olarak çıkamazlardı. Meen tabanları yağlayabilir, onlara ateş açabilir ya da çok daha tehlikelisi, çiftçinin karısını rehin alabilirdi. Thambell bu son seçeneği adeta boğazına bir yumruk tıkanarak düşünmüştü: Meen tüfeğin soğuk namlusunun ucunu karısının ensesine dayamış, işaret parmağı tetikte, adamlara silahlarını yere bırakıp gerilemelerini emrediyor.

Planın yürümesi için çiftliğin etrafına yayılarak yere yapışmaları gerekiyordu. Sonra Thambell karısına seslenecekti; haykırarak seslenecek, haykırışının doğal ve sıradan olmasına çalışacaktı, karısı da Meen'in peşinden gelmesi, onun ardından önemli bir mesa-

fede dışarı çıkması için elinden geleni yapacaktı, böylece Alman'a yönelen mermiler ona isabet etmeyecekti, öyle anlaşmışlardı.

Böylece harekete geçtiler, çiftliğin etrafını çevirip en ufak bir kaçış yolu bırakmamaya hazırlandılar. Topluluğa tepeden bakıldığında dört esas nişancının her biri bir ana yönü seçmiş gibi görünüyordu.

O noktadan itibaren her şey yavaş ilerledi. En azından Thambell öyle algıladı. Meen'in bir an, kısacık bir an kararsız kaldığını gördü. Sonra tepkisini izledi. Sağ elinin kararlı bir hareketle, bir sihirbaza, hatta akrobata yaraşır bir hareketle aşağıya, yere inişini; tıknaz bedeninin bükülüşünü; Meen'in bir an bile gözlerini onlardan ayırmadığını ve her şeyden önce dallarla örtülü çukuru kollayışını gördü. Sonra mantıklı sayılabilecek şekilde Meen'in siyah deri çizmesinin, sağ çizmesinin içinden bir silah çıktığını gördü. Ve yine aynı inanılmaz yavaşlıkla, Alman'ın ufacık ve ölümcül hatasını, Meen'in dikkatinin dağıldığı saniyeleri (eğer ki bir saniyeden fazla idiyse) gördü; aslında dikkatinin dağılmayıp silahın tetiğindeki tutukluğa yöneldiği, onları gözlemeyi bıraktığı, üzeri yarı örtülü çukuru gözlemeyi bıraktığı ve karabinasına baktığı ânı gördü.

Sonra olanlar normal hızda oldu: bir silah sesi, ardından bir tane daha.

Atışların sırası konusunda hemfikir olunamadı. Sonradan bazıları Meen'in ateş ettiğini, Ashwood'un karşılık verdiğini söyledi. Bazıları ise (aralarında Thambell da vardı) aynı derecede emin olarak Ashwood'un içgüdüyle önce davrandığını, Meen'in el hareketinin sonra geldiğini söylediler.

Thambell'ın haykırışı normale göre daha burundan ve daha uzundu. İki-üç kuş havalandı; haykırıştan çok Hunt'la Greene'in fırsattan faydalanarak haykırışa sığınıp ateşledikleri silahlarının sesi yüzünden.

Bir sessizlik oldu. Sessiz bir bekleyiş. Sonra da hiçbir şey.

Thambell bir daha seslendi. Ama etraftaki sessizlik yoğundu.

Kuşkusuz çiftliğe vardığından beri dikkatini çekmiş olan bir sessizlik.

Sabırsızlanarak, şaşkın bakışlarla adamları görmeye çalıştı. Yüksek ama pek az yapraklı, neredeyse çıplak iki çalının ardına pek saklanamamış olan Flemming'in silueti haricinde adamların geri kalanı Thambell'ın haberdar bakışları için bile tamamen görünmez olmuştu.

Bitmek bilmeyen bir an boyunca Thambell kendini çapraz ateşin ortasına kısılıp kalmış gibi hissetti. Elbette henüz açılmamış bir ateş. Bu hariç birçok ihtimali göz önünde bulundurarak planladıkları bir ateş. Belki de aksine, infaza katılan diğer adamlar buna benzer bir şeyi öngörmüşler ve terbiye icabı ya da merhametten, kocasının yanında sözünü etmemişlerdi.

Meen'le Ashwood'un bedenleri birbirine zıt denebilecek konumdaydı. Ashwood'unki gökyüzüne bakarmış gibi sırt üstü uzanmıştı; arkadaşları yıllar boyunca biraz duygusal biçimde bu şekilde anacaklardı onu. Meen'inki ise ağır (kuşkusuz her zamankinden daha ağır), kafası olmayacak bir açıyla bükülmüş, yüzükoyun. Tekmelenmesi mantıksız olmayacak, yenilmiş bir güreşçi gibi.

Durumun acıklı bir yanı vardı. Bir de acı-tatlı sona benzer yanı.

İçeride kimse yok, sonucuna vardı Thambell. Ansızın "fedakârlık" kelimesi onu canlandırmak, onurunun lekelenmesi gibi bir şeyden kurtarmak üzere imdadına yetişti. Karısının Meen'i alıp ta uzaklara götürdüğünü düşündü, onun karısını alıp götürdüğünü düşüneceğine; kuşkusuz hâlâ saklanmakta olan diğer herkesin ya da hemen herkesin o anda aklından geçenlerin tersine. Meen kadını alıp ta uzaklara götürmüş. Onları işitir gibiydi. Ama aynı zamanda terbiye icabı yüksek sesle söylemeyecekleri de aşikârdı. Hayır. Yine o terbiye ve merhamet karışımı duyguyla susacaklardı.

Durumun onursuz bir yanı vardı. Bir de açık bırakılmış sona benzer yanı.

XLVIII

Galaţi uçağı neredeyse bomboş. Bütün bunların rüya olduğu gibi bir izlenim içindeyim, çünkü inanılır gibi değil ama, tek yolcu benim. Galaţi uçağı pistte gittikçe hızlanarak ilerliyor, ilerliyor, ama bir türlü havalanamıyor. Gece vakti, pistin kurşuni asfaltında ara sıra beyaz harfler, beyaz işaret ve rakamlarla üçgen şeklinde ışıklı bir alan beliriyor. Oturduğum yerde cama yapışmış, sayaç şeklinde diye düşünüyorum. Radar şeklinde.

Önceki günleri konferanslara hazırlanarak geçirdim: büyükelçilikte rica ettikleri, Romanya'da katılacağım iki söyleşi, biri yabancılık hakkında, öteki kimlik. Kimlik konusunda hazırlık niteliğinde bazı notlar aldım. "Gurbet" konusunda çeşitli kitaplar, defterler, not defterleri karıştırdım, bir fikir aradım; tek bir fikir yetecekti; hiçbir şey bulamamışken, nihayet kurtarıcı bir metin buldum: Meen'in Józef'in köyüne gittiği yıl Georg Simmel'in yazmış olduğu eski bir metin; aslında bir ya da iki yıl sonra, ama tarihsel bakış açısıyla aynı yıl sayılır diye düşünüyorum gevşek bir yaklaşımla. Simmel'in gözünde yabancı bugün gelip yarın giden bir gezgin değil, bugün gelip yarın kalan kişidir. Potansiyel gezgin. Yoluna devam etmemiş olan. İki kavramı karıştırıp çatıştıran yabancı: gezginlik ve sabit nokta. Sabit noktayı başlangıç noktası olmayan ve olmayacak bir yerde yeniden tanımlayan yabancı.

Uçak birden hızını düşürüyor. İçeride bazı ışıklar yandı, tavanda ve yerde, saçı ortadan ayırır gibi koltukları ikiye ayıran aydınlık çiz-

gide. Işıklar sönüyor, yanıyor, uzun bir göz kırpış, bir çeşit tik. Ve uçak yavaş yavaş fren yaparak kıpırtısız kalıyor. Her şey normale dönecek, diye düşünüyorum sakinleşmek için, diğer yolcular binecek. Ya da tersine, diye düşünüyorum endişeyle, biri hesap yaptı, havayolunun finans uzmanlarından biri iki sütun oluşturdu (iki koltuk grubu gibi, ortadan ayrılmış saçlar gibi): bir sütunda yolculuk masrafları (zamlandıkça zamlanan petrol), ötekinde elimde tuttuğum, parmaklarımın arasında tespih gibi gezdirdiğim biletin ücreti, benim bilmediğim bir ücret (bu beni davet edenleri ilgilendiren bir konu); hesabı yaptıktan sonra da uçuşun iptal edilmesi gerektiğine karar verdi; tek bir yolcu için bir Boeing kaldırmayacaklar, yolculuğum ne kadar arzulanan ve önemsenen bir yolculuk olsa da.

Georg Simmel'in denemesini unutmuştum. Okuduğumdan beri o kadar uzun zaman geçti ki, metnin üzerine otuz yıl önce siyah mürekkeple aldığım notlar bir öğrencinin yazısı, bugün kalemimden çıkan yorgun harflerden daha genç ve aslında babamın *Göçek*'i yazdığı defterlerdeki el yazısına benzeyen bir yazı.

Bir ses, Captain Speaking'in* sesi sadece Rumence konuşuyor, "*captain speaking*" kısmını bile söylemiyor başta ya da bana öyle geliyor; belki de çok kötü (Madrid'deki konferansçının verdiği örnektekinden çok daha kötü) bir aksanla İngilizce konuşuyordur; kulağa tek bir dilde konuşuyormuş gibi geliyor. Sadece Rumence, o kadar. Kim bilir ne diyor. Ne olursa olsun, şimdilik başka yolcu binmiyor uçağa, beni de indirmiyorlar. Ben de koltuğumu ön sıradan ayıran dar aralıkta bacak bacak üstüne atıyorum, sandığın içinde Houdini taklidi yapar gibi büzüşüyorum; saniyeleri saymaya başlıyorum, sayıyı şaşırıncaya, bıkkınlık getirinceye kadar sayıyorum, sonra tekrar elimdeki kâğıtlara yoğunlaşıyorum: eski Simmel metninin eski fotokopilerinin fotokopileri.

* Kaptanınız konuşuyor. –*ç.n.*

Otuz yıl önce hararetli ünlem işaretleriyle donatıp dikkat çektiğim Simmel cümlelerini görmek beni şaşırtıyor: "şimdi ait olduğu yeni topluluğun başından beri parçası olmayan yabancı, topluluğa yeni özellikler katar"; "tutumu kayıtsızlık ya da ilgisizlikle eşanlamlı olmayan, daha ziyade özel bir mesafe ve yakınlık karışımı olan bir nesnelliğe benzetilebilir"; "yabancıya en şaşırtıcı itiraflarda bulunulur, en değerli sırlar onunla paylaşılır"; "sadece genel hatlarına dikkat edilir; bu yüzden de yabancıları gerçek birer birey gibi görmeyiz".

Galaţi uçağı kıpırdamıyor. Galiba bir yirmi dakika kadar önce anons yapan ses haricinde uçakta en ufak bir insan izi yok. Ne hostes, ne servis personeli. Uzaktan bir siren sesi duyar gibi oluyorum. Belki de bu daveti kabul etmemeliydim. Belki uçuş bilgilerini gönderdiklerinde içgüdüme (şüphe içgüdüme) kulak vermeliydim. Dikkatimi çeken çeşitli şeyler olmuştu: Madrid'den Galaţi gibi ücra ve ikincil bir yere direkt uçuş olması, uçuşun varlığını doğrulamak istediğimde hiçbir yerde bulamayışım ve en azından benim için bilinmeyen bir havayolu şirketi olması.

Hareketsiz uçak fikrine alışmaya başlıyorum (belki de Béthune'deki hareketsiz tekne bir alıştırmaydı); boş uçak fikrine, hayalet uçak fikrine alışmaya başlıyorum; o sırada normal olarak pilot kabinine açılması gereken bir kapı açılıyor ve oluşan dikdörtgenden güçlü bir ışık fışkırıyor, yoğun tonlarda bir ışık, sarı, yeşil, turuncu... Işığın ve yarattığı sahnenin doğaüstü bir yanı var. Mario Bava'nın eski bir uzun metrajına yakışır bir sahne, bilhassa çok seksi, ama eski moda seksi bir hostes koridorda göründüğü an; 1970 ya da 1973 tarzı giyimli –mini etek, iğne topuk, dekolte bluz, boynunda fular, başında kep (daha doğrusu bere)– hostes yavaş ama emin adımlarla ilerleyerek koltuğuma yaklaşıyor. Hostesi inceliyor, Marisa Berenson'a ya da belki Rachel Weisz'a benzediğini düşünüyorum. Bir Yahudi güzeli: uzayıp giden bacaklar, hüzünlü gözler ve çekici fiziğini hakkıyla tasvir etmekte yetersiz kalan baş-

ka bazı ortak noktalar. Her ne kadar aksini tercih etsem de –yanıma geldiğinde– Weisz'tan çok Berenson'a benzediğini düşünüyorum; belli belirsiz bir merhametle gülümsediğini görünce Mario Bava'yı unutup Bob Fosse'u ve *All That Jazz*'i geçiriyorum aklımdan, filmde Jessica Lange'ın canlandırdığı ölümü, neredeyse bütün çıplaklığıyla gösterilen kaçınılmaz ölüm öpücüğünü. Evet, diye düşünüyorum, şimdi sıra buna geldi: biraz beceriksizce bir son simgesi olarak hostes. Gerçekten de hostes eğiliyor, yüzünü benimkiyle aynı hizaya getiriyor ve dilini iki kere üst dudağında gezdiriyor. Bununla birlikte ne öpücük var ne ölüm. Hostes bana bir şey fısıldıyor. Bir sır. Kulağıma fısıldanan üç kelime.

Hostesin söylediği üç kelimeyi tekrarlıyorum. Bunlar babamın gerçek ve tam ismini oluşturan kelimeler. Önce bilinen ad geliyor. Ardından elbette benim de soyadım olan soyadı. Son olarak da diğer soyadı: babamın Buenos Aires limanında kesip attığı soyadı. Bir göçük ve yeni yönelim duygusu kaplıyor içimi. Ve ansızın, babamın ikinci adını soyadına dönüştürürken Józef'le aynı şeyi yapmış olduğunu kavrıyorum. Bir başka Polonyalı'nın, Apollinaire'in yaptığı gibi. Birçok yabancının kendilerini yaratırken yaptığı gibi.

Uçak gibi durağan olan hostesin niye kıpırdamadığını düşünürken ikinci hostesi görüyorum; Marisa Berenson'dan çok Rachel Weisz'a benzemekle birlikte o da ikisinin hoş bir karışımı; ağır ağır, gülümseyerek havada yolculara yemek, vazgeçilmez "*chicken or pasta*"yı,* dağıtmakta kullanılan servis arabalarından birini itiyor; ne var ki burada yemek yok, onu hemen anlıyorum; arabanın üzerinde deste halinde babamın yarım kalmış romanını yazdığı Rivadavia defterler duruyor, ayrıca fazladan bir defter de var gibi görünüyor; daha önce hiç görmediğim Yedi numaralı bir defter.

Hostes Rumence olması gereken bir dilde bir şey söylüyor, ama ben hiçbir şey anlamıyorum ve şaşkınlıkla bu yeni defteri, Yedi nu-

* Tavuk mu makarna mı? –*ç.n.*

maralı defteri karıştırmaya, incelemeye koyuluyorum; ilk bakışta babamın romanının sonunu içeriyormuş gibi görünüyor ve şaşırtıcı şekilde babamın elyazısıyla kaleme alınmış; meğerki birisi onu taklit etmeyi, yazısını böyle mükemmel bir biçimde kopya etmeyi başarmış olsun.

Hostes defterleri nasıl ele geçirdi? Yedi numaralı defterin ortaya çıkışının yanında bu soru pek önemsiz kaçıyor. Hostes el kol hareketleriyle tekrar konuşmaya başlıyor, yine Rumence galiba, ama bu sefer ne demek istediğini anlar gibi oluyorum. Belki de kendi kendime bir tercüme uyduruyorum. Hostes bana defterleri okumam gerektiğini, babamın hayatını uzatıyormuşum fikriyle okumayı geciktirmenin anlamsız olduğunu söylüyor.

Karım ve oğlumla birlikte Berlin'e yaptığımız yolculuğu, kısa yaz tatilini hatırlıyorum. Oğlum o sırada dört yaşındaydı ve parklarda (dünyanın pek az şehrinde Berlin'deki kadar güzel ve çok park vardır) başka çocuklarla birlikte oyun oynamaktan başka şey yapmak istemiyordu. Fakat sorun üçümüzün de –oğlum, karım ve ben– Almanca bilmemesiydi. Bu durum oğlumu engelliyordu; çocuklarla konuşmadan oynamak istemiyordu. Oğlumun ne kadar hayal kırıklığına uğradığını ve sıkıldığını görünce hile yapmaya, merhametli bir yalan söylemeye karar verdim: acilen Almanca öğrenmeye başladığımı anlattım ona. Gece o uyurken ben uyumuyor, harıl harıl öğreniyordum. Oğlum bir şey demeden, şüpheden çok heyecanla bana baktı. Elinden tutup üç oğlanın oynamakta olduğu bir kaydırağa götürdüm ve Alman aksanıyla İngilizceye benzer uydurukbir lisanda oğlumun onlarla oynamak istediğini söyledim çocuklara. Çocuklardan biri, en büyükleri gibi görüneni Almanca bir cevap verdi; elbette dediğini anlamadım. Buna rağmen, sanki anlamış gibi konuşmamızı oğluma özetledim: Ricam üzerine oğlanlar onunla oynamaktan mutluluk duyacaklarını söylemişlerdi. Oğlum çocuklara katıldı ve beklediğim (olsun diye de dua ettiğim) gibi, onu seve seve aralarına aldılar. Oyunlar basitti: arabalar, top,

kumdan kaleler. Her şey yolunda gidiyordu; ta ki çocuklar kendi aralarında sohbete başlayıncaya kadar; kısa bir süreydi, birkaç kelime ettiler, ama oğlumun kendini dışlanmış hissetmesine yetti. Önceki günlerde bu durum karşısında içine kapanıp yanlarından ayrılıyordu. Bu sefer tercüme etmem için bana geldi. Çocukların hava güzel, şansımıza güneşli ve buna benzer şeyler söylediklerini söyledim. Oğlum çocukların yanında kaldı ve oyun sessizce devam etti.

Aynı şey iki-üç kere daha oldu; çocuklardan biri konuştu, bir cümle söyledi, dört ya da beş yaşa yakışır bir şeyler; ben her defasında uygun bir tercüme uydurdum. Bir ara oğlum tersine bir tercüme yapmamı rica etti; çocuklara top oynayalım demek istiyordu. Ben de topu elime aldım ve işaretlerle, gülünç Alman aksanlı İngilizcemle, elbette *fussball* kelimesinin de geçtiği bir cümle söyledim. O öğleden sonra harika geçti. Ben de bu numarayı yaz sonuna kadar sürdürdüm.

Hostes anlaşılmaz dilinde konuşmaya devam ediyor. Cümlelerini Berlin yöntemiyle tercüme ediyorum.

Ben defterleri, Yedi numaralı defter de dahil hepsini okuyup bitirmedikçe uçak kalkmayacak, dedi ya da demedi. Olduğu yerden kıpırdamayacak, dedi ve demedi. Rica ederim, bir an önce gitmek istiyoruz, dedi ve demedi.

Okumaya başlıyor ve kendimi Meen gibi hissediyorum. Yazarın (bu durumda babamın) ilk bakışta romanda anlatılandan daha fazla bir şeyler anlattığından emin, metnin her cümlesinde bir şeyler arayan bir okur gibi. Elbette kendimi tutup kitabın sayfalarını işaretlerle, yorumlarla doldurmuyorum. Sık sık, okuduğum her kitapta yaptığım bir şey: işaretlemek, yazılı kelimelerle yazılı bir diyalog kurmak. Ama bu özel bir kitap: bir defter, babamın elyazısıyla yazılmış birkaç defter. Aynı şey değil. Uygunsuz kaçar gibi geliyor bana.

Göçek'i okumam ne kadar sürüyor, bilmiyorum. Ara sıra babamın yazısı daha yoğun ve karışık, sinirli ve belirsiz hale geliyor. Çok uzun bir yazma seansının ardından yorgunluk belirtileri mi? Özel bir sahnenin yol açtığı duygusallık belirtileri mi?

Bir-iki kere ara vermem, okumayı durdurmam gerekiyor. Birinde kalkıp tuvalete gidiyor, dönüyorum; ötekinde hosteslerden birinin verdiği kahveyi içiyorum. İki ara, o kadar, çünkü bitirmek için sabırsızlanıyorum. Havalanmak için sabırsızlanan hosteslerin gerginliğini de hissediyorum.

XLIX

"Asıl adı Alfred Borys'ti, ama babası ev ortamında herkesin ona Borys demesini, ikinci ismini kullanmasını istemişti; kim bilir bu önlemi alırken bir bakıma kendi edebi isminin seçimini taklit ettiğinin bilincinde miydi."

"Savaş bittikten sonra [Borys] Daimler Company'de bir iş buldu; işi onu baba evinden uzakta, Manchester'la Londra arasında yaşamaya mecbur ediyordu. Babasının tekne tutkusuna benzetilebilecek eski otomobil tutkusu ekonomik meyveler vermeye başlamıştı..."

"...böylece kendinden dört yaş büyük Madeline Joan King'le evliliği Eylül 1922'de kutlandı. Düğün damadın ailesinden gizli yapıldı, ama haberi Jessie'nin kulağına ulaşmakta gecikmedi [Jessie bütün bunları 1923 Haziranı'na kadar Józef'ten gizledi]. 1924'te bir torunun dünyaya gelişi barışmada rol oynadı."

"Madeline'le Borys 1933'te ayrıldılar ve böylece Jessie'nin (Mart 1926'da W. Dawson'a yazdığı mektupta) 'her bakımdan feci bir evlilik' diye nitelemekten geri durmadığı birlikteliklerine son verdiler."

"... 1927 ortalarında Borys'in Old Bailey Court yargıçlarından biri tarafından bir yıl hapis cezasına çarptırılmasını kabullenmek [Jessie için] gizli düğünü kabullenmekten çok daha zor oldu; Borys,

Dorothy Bevan adlı bir kadını dolandırmış, babasının bazı elyazmaları karşılığında kadına 1100 sterlin ödetmiş ve elyazmalarını vermemiş, belki başından beri vermeye niyetlenmemişti."

"Borys bu parayı bir tefeciye olan borcunu ödemek için aldığını [yargıç karşısında] itiraf etti. Fakat olayın Borys'i bu kadar lekelemeyen bir başka versiyonu da var: Babası ölmeden kısa bir süre önce birtakım elyazmalarıyla imzalı kitaplarını sırf paraya ihtiyacı olduğu için Quinn adlı bir adama satmıştı. Quinn'in bunları kısa bir süre sonra başkasına sattığı ve büyük bir kâr sağladığı biliniyor. Borys'in Bayan Bevan'dan bu elyazmalarının bazılarını satın almasına yardımcı olmasını rica ettiği de söylenir."

(H. L. Cockburn'ün Borys'e ilişkin kitabından bölümler.)

L

Uyuyakalmışım, uyandığımda bu tür bir şeyin başıma ilk kez gelmediğini düşünüyorum; tam bineceğim trenin hareket edeceği, doktorun beni beklediği ya da başka bir randevumun olduğu saatte ansızın gözlerimi açıyorum. Bu kez değişik olan, bineceğim uçağı rüyamda görmüş olmam; beni Romanya'ya götürecek olan uçak, eğer havayolu şirketi dakiklik iddialarına ihanet etmediyse benim rüyamdan dışarı zıplayarak deyim yerindeyse bedenimi yataktan kazıdığım anda havalandı. Elbette Barajas'ın, yakın zamana kadar adı sadece Barajas, şimdiyse Barajas-Adolfo Suárez olan Barajas'ın web sayfasına o anda bakabilirim. Bir yolcunun rötar sayesinde kaçırdığını zannettiği bir uçağa yetişmesi görülmemiş şey değil. Ama bakmıyorum ve teslimiyetimi onaylayarak gülümsüyorum.

Rüya çok garipti, çok iyi hatırlıyorum. Özellikle hatırladığım şu: *Göçek*'in sonunu içeren Yedi numaralı defter dahil babamın defterlerini okuduktan sonra arkada bir kapı açılıyor, başka yolcular biniyor ve uçak tekrar hareket edip pistte ilerliyor ve havalanıyordu. Sonra koltuk, zemin, uçağın gövdesinin tamamı sarsılıyor, ışıklar sönüyor, yanıyor, yanıp sönüyor, arkada bir yolcu uluyor, gökyüzünde bir çizgi beliriyor, iki çizgi daha, sonra üç çizgi daha beliriyor ve ben nihayet tere batmış halde uyanıyordum.

Yatakta siftinirken babamın romanının okunmasının haftadan haftaya, günden güne kendi romanımın yazılmasından daha önemli

bir yer tuttuğunu anlıyorum; yabancı bir babaya ilişkin bir romanın yazarının her şeyden önce yabancı babası tarafından yazılmış bir romanın okuruna dönüşmüş olduğunu anlıyorum; o kadar ki, rüyasında yazmakta inat ettiği kitabı değil, babasının romanını görüyor.

Yatakta siftinirken (hayır, "siftinmek"ten daha iyi bir fiil olması lazım) rüyanın, rüyamın son bölümünün dün gece okuduğum kitaptan kaynaklanmış olacağına hükmediyorum: Polonyalı öğretmenim Jan Seyda'nın yazdığı, benim de uyumadan önce tabii ki keyfimden değil, belki Józef'in romanında kullanabilirim diye okuduğum çocuk romanı.

Jan Seyda'nın yazıp yayımlattığı çocuk romanında (yazarın kitabı yazdığı yaştan ötürü değil, hitap ettiği okur kitlesi nedeniyle "çocuk") beni en çok etkileyen altıncı bölüm; ötekilerden ayrı bir yeri olmasının sebebi, oldukça çalkantılı bir uçuşu anlatması. "Orada, gökyüzüyle yeryüzünün arasında, kara bulutlardan koskoca bir duvar uzanıyordu" cümlesini not defterime yazıyorum. "Kara duvar hızla ilerliyordu ve sonunda bizi içine alacağı belliydi [...] tepemizde kırılmak üzere olan dev bir dalga gibi."

Yalnızca Arjantin'de geçmekle kalmayıp coğrafyaya yazılmış bir tür güzelleme olan bir romanı İspanyolca yazmak Seyda için ne kadar zor olmuştu acaba? Kitaptaki aşırı özenticilik, çeşitli pasajlarda ortaya çıkan "kesinlik merakı" beni hem şaşırtıyor, hem şaşırtmıyor. Ve birinin (kendi tarzında özentici kesinliklere yer veren bir kadın yazarın) Józef öldükten sonra söylediği sözleri düşünmeden edemiyorum: Fethedilmiş bir dili kullandığı düşünülürse, zaman zaman kelimeleri sanki "narin nesneler"mişçesine ele alması tuhaf sayılmaz. Ödünç alınmış hazineler gibi.

LI

Jessie sirkten döndüğünde (eğer gerçekten sirke gittiyse tabii, emin değilim) Józef'i yataktan kalkmış, besbelli acıkmış, Pent Farm'da, evde ve etrafında kurt gibi dolaşırken buldu. Damla da dahil hiçbir hastalık yüz yıl sürmez elbette. Dolayısıyla Jessie bu durumlarda hep yaptığı gibi Józef'in en sevdiği yemeklerden birini hazırladı (havuçlu güvercin pişirdiğini tahmin ediyorum); işte size bir kocanın iyileşmiş olduğunun ispatı.

Havuçlu güvercin tarifi elimde; Karpinski sayesinde –daha doğrusu Cockburn sayesinde– Jessie'nin yazdığı yemek kitabını edinebildim; hatta bir öğleden sonra önlem olarak Hythe'ta bir kırtasiyecide bazı sayfalarının fotokopisini çektirdim, mesela şu sayfayı: "Güvercinleri ızgarada pişirdikten sonra ortadan ikiye böl. Yarım bardak beyaz şarap, karabiber ve tuzla birlikte tencereye yerleştir. Her biri uzunlamasına sekize dilimlenmiş dört havucu ekle. Biraz et suyu karıştır. Bol suyla üzerini ört. Kırk beş dakika pişsin. Suyunu biraz unla koyult ve derin bir tabakta servis et. Maydanozla süslenebilir."

Jessie'nin bu ve diğer yemek tariflerinin Józef'in bir önsözüyle (önsözün kopyasını aldım: "eski zamanlardan beri yazılmış bütün kitaplar arasında sadece yemek kitapları ahlaki açıdan bütün şüphelerin fevkindedir") yayımlanmasına daha yıllar var; yayımlandığında ise dünya birdenbire tersine dönecek: Bu dünyada Jessie şüpheli biçimde yemek kitabı olmayan kitaplar yazmaya koyulacak.

Józef büyük yankı uyandıran ve ününü pekiştiren Birleşik Devletler ziyaretinden sonra ölür; Józef hiçbir okur onu öldüremeden ölür ve Jessie de kendini sanki başka türlüsü mümkün değilmişçesine, her şeyden çok Józef'ten bahseden, nostaljik kitaplar yazmaya verir.

Jessie'nin bu kitaplarını okuduktan sonra, öykülerinden ve ayrıca –itiraf etmem gerekir ki– tarzından gözüm kamaşmış halde, onun Yost'ta Józef'in dikte ettiklerini yazarken kendi yazma arzusunu ertelemiş, bastırmış olabileceğini düşünüyorum; belki de bu arzusunu Józef'in ölümüne kadar ertelediğini ve sonra da kimsenin dikte etmediği ya da aslında Józef'in yokluğunun dikte ettiği kitaplar yazma ve yazmanın da ötesinde yayımlatma zevkini kendine tanıdığını, bu cesareti gösterdiğini düşünüyorum. Jessie'nin yaşadığını şimdi böyle özetliyorum, hayal ediyorum. Babamın durumundan çok farklı; o *Göçek*'i yazmak için pek bir şey ertelemedi, oturup oğlunun ölmesini beklemesi tuhaf olurdu doğrusu.

"Tekerleklerin sesini duyduğumda saat dokuzu geçiyordu," diye yazacaktı Jessie, Józef'in vefatının ardından yayımlanan, üç torununa ithaf ettiği bir kitabında. "Kapıyı açıp bahçıvanı içeri aldım. Yüzünün son derece solgun olduğu ve suskunluğu derhal dikkatimi çekti. Elindekileri sessizce mutfak masasının üstüne bıraktı, sonra solgun yüzünü bana çevirip ciddi bir ifadeyle konuştu: 'Şu Alman'ı bildiniz mi han'fendi?' Başımı evet anlamında salladım. 'Bu sabah Folkestone Leas'de yürürken hastalıktan yeni kalkmış bir askeri öldürmüş, yanından geçerken yüksek sesle güldü diye. Bizim Alman dönmüş, ateş edip öldürmüş adamı.' Dediklerine göre Alman askerin onunla alay ettiğini düşünmüş, ama aslında savaşta aldığı bir yara yüzünden yüzünde tik gibi bir şey varmış. Alman onu sırtından vurmuş. Dediklerine göre eski asker olduğu yere çöküp ölüvermiş."

Borys'i Jessie'nin kitabını okurken hayal ediyorum, benim *Göçek*'i okurkenki hevesimle. Borys'i bu sayfalarda bahsini hiç işitmediği olayları, malumatı okurken hayal etmem zor olmuyor; Jessie'nin hafızasına ne kadar güvenilebileceğini merak ediyor, yakın geçmişe ait sayılabilecek dört-beş olayın kendi zihninde çok farklı olduğunu keşfediyor, o kadar ki, farklı sonuçlar çıkıyor. Mesela Borys annesine o delinin, Alman'ın epey bir zaman namlusunu ona doğrulttuğunu hiç söylemedi, meğerki ben o sahneyi baştan aşağı uydurmuş olayım.

Józef kendini daha iyi hisseder hissetmez Jessie fırsattan faydalanıp Londra'ya hızlı bir ziyarette bulundu; bir doktor, Bell mi?, White mı? dizini tekrar muayene etsin diye. Bu sefer tek başına gitmeye karar verdi. Kız kardeşinden Borys'le ilgilenmesini rica etti. Meen bilindiği kadarıyla hapiste olduğu halde, Finn kardeşlerden gelen gideni gözden kaçırmamalarını rica etti. Ve Józef onu biraz ölçüsüzce kucakladıktan sonra (kocasının kuvveti bazen aşırıya kaçıyordu, bunun her zaman bilincinde değildi) trene bindi; Charing Cross istasyonunda indi.

Londra'da doktor onun moralini düzeltmeye çalıştı, hatta Jessie'yi utandırmaktan çok sıkıntı veren korkunç topallığını önemsemedi.

Dönüş yolunda, birinci sınıf vagonda gençliği epey geride bırakmış iki kadın arasındaki sohbete kulak misafiri oldu. Birinin adının Agnes olduğunu Jessie hemen öğrendi, çünkü diğeri ona durmadan adıyla hitap ediyordu. Ötekinin ismini ise hiç öğrenemedi, ama çok geçmeden yalancı olduğuna hükmetti.

Agnes: Tam anlayamadım, ne zaman tanıştınız?

Öteki: Üç hafta oluyor, Londra'da.

Agnes: Senin yerinde olsam temkinli davranırdım... Yabancıymış diyorsun, orada, kendi ülkesinde bir karısı olmasın?

Öteki: Agnesciğim, imkânı yok, merak etme. Memleketinden ayrılalı yıllar olmuş.

Agnes: Peki nasıl biri?

Öteki: Harikulade bir adam Agnes. Çok kültürlü, çok kibar. Doğrusunu istersen çok heyecanlıyım!

Jessie az sonra kadının bütün vagon duysun diye bağıra çağıra anlattıklarını duydu; kadın Józef'in gönlünü çalmakla kalmayıp zavallının yatakta damlayla mücadele ettiği bir gün, onunla bir davette tanıştığını iddia ediyordu.

Kadın ara sıra bütün vagona düşmanca göz gezdiriyordu. Jessie kim olduğunu nasıl açıklasa diye düşündü. Bu bayağı yalancıyı nasıl teşhir etmeliydi?

Yolculuğun bitmesine az kalmıştı; tren yavaşlarken aklına bir plan geldi: kendini peronda kontrolöre ya da istasyon memuruna evlilik soyadıyla, yüksek sesle anons ettirmek.

Planı o kadar başarılı oldu ki, iki kadının suratları dağıldı.

"Ben karısıyım," diye açıkladı peronda. "Yıllardır evliyim kendisiyle. Oğlunun da annesiyim."

Jessie kitaplarından birinde, "Kocama ne kadar ucuz kurtulduğunu ancak günler sonra söyleyebildim," diye yazar.

Bunu yaptığı gün, tabii yaptıysa eğer, o deli Alman'ın Pent Farm'a onu öldürmek için geldiğini Józef'e nihayet itiraf ettiği gün (diye ben uyduruyorum), Borys'i elinde oyuncak bir çekiç, iki küçük tahta parçasına gürültülü darbeler indirirken buldu; çocuk babasının ayağının, damladan muzdarip hasta ayağının sağlam ve kuru bir dayanağı olsun diye tahtadan bir taban imal etmeye çalışıyordu.

Bu icat sayesinde Józef oğluyla bahçede dolaşabilecekti.

Mezarlık kulübü, 2

Babamın defnedilişinin ertesi günü, Paris'e dönmek üzere eşyalarımı hazırlarken çantama *Göçek*'in elyazmalarının bulunduğu altı defteri koydum; önümüzdeki haftaları romana gömülerek geçireceğimden emindim. Öyle olmadı; çok geçmeden anladım ki, uzun süren can çekişmesinin ardından, bu katılıkta ifade etmem mazur görülürse, babama doymuştum. Kitabını okumadan önce bir molaya ihtiyacım vardı. Kısacası, araya bir mesafe koymaya ve olanları Buenos Aires'te irdelemeye ihtiyacım vardı.

Defin de –başka türlüsü olamazdı– ölüm süreci kadar karmaşık olmuştu. Babam bir cuma gecesi geç, çok geç vakitte öldü, cumartesi sabaha karşı çok erken saatte de denebilir. Ben sabahın üç buçuğuna kadar bir şeyler okuduktan sonra ışığı söndürüp uykuya dalmışken, yatağın baş ucundaki sehpada duran telefon çaldı; yatak, yıllar boyunca annemle babamın *evlilik yatağı* olan, son zamanlarda da babamın Claudia'yı davet ettiği yataktı; ilişkileri (sevgililikleri diye yazmak üzereydim) gereği bir hafta sonu babam onun evinde, sonraki hafta sonu Claudia babamın evinde kalıyordu; zaman zaman verdikleri ve sebebini hiç anlayamadığım aralar hariç. Her neyse, o gece telefon çaldı, açtım, nötr olmaya çalışan bir ses babamın bir dekompansasyon geçirdiğini, oraya gitmemin iyi olacağını söyledi. Yirmi dakika sonra, taksiyle gittiğim hastanede bana babamın cesedini (belki nezaketen, ama her şeyden önce benim kendisini "teşhis etmem" gerektiği için) gösterip elime

bir kâğıt verdiler: "travmatik olmayan kalp durması" zorunlu ifadesinin yazılı olduğu hukuki bir evrak.

Sanırım beni aradıklarında babam ölmüştü.

Saat altıda uyandırmaya çekinmediğim bir arkadaşımın yardımıyla yakındaki bir cenaze levazımatçısına gittim ve cenaze törenini ertesi güne, yani pazar gününe ayarladım; böylece babamın öldüğünü küçük arkadaş çevresine bildirebilecektim.

Pazar günü öğle saatinde çok yağmur yağıyordu. Babamın ve benim arkadaşlarımdan oluşan yaklaşık kırk kişilik bir grup küçük cenaze levazımatı şirketinin küçük bir salonunda toplandık; herkes kendi tarzında bana başsağlığı dilerken iki yılda bir zavallı Buenos Aires şehrini sular altında, iletişim ağları kesik ve karanlıkta bırakan fırtınalardan biri koptu: kelimenin gerçek anlamında ayakları çamurdan bir dev.

Mezarlığa doğru üç araba yola çıktı: önde, hayatın son limuzini denebilecek gösterişli cenaze aracı, biraz daha geride, yoğun yağmur perdesinin altında hepimizin sıkış tepiş doluştuğu iki siyah araba. Söylemeye gerek yok, annemin çalıştığı özel mezarlığa gidiyorduk. Bizim aracın şoförü mezarın önceden kazılmış olduğunu söyledi; törenden birkaç saat önce kazılması âdettendi, ne var ki arabanın tepesini ve gövdesinin tamamını çılgınca döven tufan, mezarı suyla doldurmuş olsa gerekti; muhtemelen defin işlemini ertelememiz gerekecekti. Biri babamın gömülmeyi reddettiğini ve o yüzden bir fırtına gönderdiğini söyledi.

Birden çocukluğumdan bir anı geldi aklıma; on yaşındaydım, fırtınalı bir öğleden sonraydı, iki futbol antrenörü, bizimki ve rakip takımınki –tersine söyleyecek olursak– şimşekler gürlediği, gökgürültüleri çaktığı halde bizi şortlarımızı giymeye zorladılar, bataklığa dönüşmüş bir sahaya çıkardılar, beş numara deri bir topu fırlattılar, topun zıplamadığını teyit ettiler (zemin yok olmuşken, dizimize kadar suya batmışken nasıl zıplayacaktı?) ve ancak o zaman yapılacak maçı iptal ettiler. Babam bunun üzerine öfkeyle çı-

kıştı. Bir kuralı katı bir şekilde uygulamak uğruna hepimiz üşütmüş, bazılarımız grip olmuştuk. Ama yine yağmurun insafına kalmış olduğumuz mezarlıkta kimse itiraz edemedi. Bize normal olanı, yani çukurun suyla dolmuş olduğunu ve defnin ertesi güne ertelendiğini söylediklerinde başını öne eğmekten başka şeye kimsenin gücü yetmedi.

Sonuçta ertesi gün (yağmursuz, bulutlu bir pazartesi) babamı sadece altı dostun dikkati bakışları altında defnettik. Onun değil, benim arkadaşlarımdı, bana tekrar eşlik etme nezaketini göstermişlerdi.

İki gün sonra Paris'e dönmek üzere uçağa bindim. El çantamda *Göçek*'in yazılı olduğu altı defter, sol elimde babamın eski bir yüzüğü vardı. Yüzüğü son anda karar verip takmıştım. Normalde yüzüğe tahammülüm yoktur. Bununla birlikte, o uçuşta, o Buenos Aires-Paris yolunda babamın yüzüğüne ihtiyaç duydum. Birkaç saatliğine koruyucu yüzüğüne ihtiyaç duydum.

Babamın gerçek soyadıyla ilgili ilk somut ipucu cenaze günü karşıma çıktı; aslında cenaze günü değil de, pazar günü, tufan altında tabutla birlikte mezarlığa gittiğim gün; görevliler belki oraya boşuna gittiğim izlenimini edinmeyeyim diye "evrak işini halletmeyi" önerdiler. Annemin çalışmış olduğu o mezarlıkta kural olarak ölünün yakınlarına yardım ediliyor, defin işlemleri kolaylaştırılıyordu. Defin belgesi haricinde bütün belgeler önceden hazırlanırdı. Babamın evraklarıyla ilgili olarak, biri, kendisi mi?, annem mi?, iri bir kraft zarfın içine Fransa'da şeklinin nefesli çalgıya biraz benzemesi nedeniyle "trombon" denilen ataşlardan biriyle tutturulmuş bazı fotokopiler koymuştu. O fotokopilerin arasında babamın elyazısıyla kaleme alındığı şüphe götürmeyen bir form gördüm: adı, soyadı, doğum yeri ve tarihi, baba adı soyadı, anne adı soyadı ve buna benzer malumat.

Bu konuda duygusal bir hikâye uydurabilirdim. Duygusal ol-

mamakla böbürlenen babamın güçten düştüğünü ve gerçek adıyla, yani bizzat kesip attığı soyadıyla gömülmek istediğini anlatabilirdim. Ama bu gerçeğe ihanet olurdu, daha da önemlisi, onun varoluş biçimine ihanet olurdu.

O gün ne gördüğümü bilmeden gerçek soyadını gördüm. Anne soyadının karşısında yazılıydı. Daha açık söyleyeyim: Babam J harfiyle başlayan bu soyadının annesinin soyadı olduğunu ileri sürmüştü. Yani büyükannemin.

Babamın ölümünden birkaç ay sonra, 2000 yılının eylül ayında karımla birlikte iki amaçla Buenos Aires'e gittik: (a) kanunen evlenmek için, (b) babamın evini boşaltıp satışa çıkarmak için. Satacağımız eve yerleştik. Tamamen kendimize ait bir ev varken otele niye para verecektik? İlk hafta zor geçti. Evdeki her şey matem ve nostalji kokuyordu. Ta ki düğünümüzü, otuz beş arkadaşımızı davet ettiğimiz töreni babamın evinde kutlamaya karar verinceye kadar.

Eşyaların yerini değiştirmekle başlayıp bu eşyaların etrafında, bazı coşkulu anlarda da üzerinde yapılan kutlamayla biten bir çeşit cin çıkarma ayini oldu. Evli olarak Fransa'ya döndüğümüzde, babamın ölümüyle ilgili her türlü yorgunluğu üzerimden atmış halde, *Göçek*'i okumaya koyuldum. Yarıda kesilen bir dizi okumanın birincisiydi. O ilk denemede sadece Bir numaralı defteri okuyabildim; bir yandan da küçük bir deftere notlar alıyordum. Bir numaralı defterde, açar açmaz "J."ye indirgenmiş soyadını gördüm tekrar:

Bir numaralı defter. Mavi kapak. Rivadavia marka. 196 sayfa

Birinci sayfa: "Eduardo J. Berti: Göçek. *Oğlum Eduardo Berti'ye. Bunu yazmaya 6 Ocak 1998'de başladım".*

Başlık, Göçek, *dikdörtgen biçimli beyaz bir etiketin üzerine yazılmış, bu etiket bir başkasının, vazgeçilen "İkonoklast" başlığının yazılı olduğu bir etiketin üstüne yapıştırılmış.*

Bölüm I.

XX. yüzyıl başlarında Viyana'dayız, aylardan ekim, "zamansız kar taneleri" dökülüyor. Lazár adlı bir adam hipodroma gitmeye hazırlanıyor, "son gözağrısı" ile öğle yemeği yiyecekler. Bu yüzden tıp çalışmaya bir süre ara veriyor. Lazár öğleden sonraki yarışlardan biri için iyi bir ipucu, (bir "tüyo") almış; ilginç olan şu: "atın adı Dionisio, hayran olduğu kadının adı ise Désirée; iki D". Désirée güzel bir kadın; sarışın, mavi gözlü, beyaz tenli. Atları bırakıyorlar, Lazár ise dürbünü bir yana bırakıp "bakışlarını pistten ayırarak Désirée'ye gülümsüyor". Fakat az sonra seyircilerin arasından "cehennemi bir gürültü" yükseliyor. Lazár tekrar dürbünle bakıyor. İki beden yerde uzanmış kıpırdamadan yatıyor. "Jokey Hans Krumlich'in kanlar içindeki bedeniyle Dionisio'nun hareketsiz bedeni, ayakları havada, hiç kan izi yok, ama bedeni yaralarla ve kazanın başka izleriyle dolu." Sedyeler geliyor, ama yarış devam ediyor. Bahse büyük para yatırmış olan Lazár Désirée'ye yaklaşıyor. Mavi gözleri "çelik grisi"ne dönüşmüş. "Beni unut," diyor Désirée ve bir başka erkeğin peşinde, uzaklaşıyor: Alfred.

Göçek'i okumaya altı-yedi kere başlayıp bıraktım. Okuduğum beni hem biraz hayal kırıklığına uğratıyor, hem de biraz endişelendiriyordu. Olaylar karışıyor, dağılıyor, toparlanamayacakmış gibi görünüyordu; ifadenin en kötümser anlamında bir *göçek*.

10 Ekim 2014 Cuma günü babam yüz yaşını doldurdu. Demek istediğim, yaşıyor olsaydı yüz yaşını dolduracaktı. Aylar önce beni Romanya'ya davet etmişlerdi. Bükreş'e ve babamın doğduğu Galaţi şehrine. Ani ve beklenmedik davet (benimle yolculuğun tarihinden iki-üç hafta önce temasa geçtiler) beni garip şekilde etkiledi. Elbette Galaţi'ye ve gitmişken Bükreş'e de gitmek istiyordum, elbette Rumenler'in beni onların ifadesiyle "köklerimi" tanımam için davet etmeleri büyük nezaketti, ama beni rahatsız eden bir şey vardı. Belki yolculuğa "hazırlanmak" için vaktim olmayacaktı. Belki daha önce ve kendi inisiyatifimle gitmemiş olmam affedil-

mez bir durumdu; davet bu iki gerçeği açığa çıkarıyordu. Belki bu yolculuğu yapmaya henüz hazır değildim ve Rumenler istemeden, iyi niyetle yarayı deşiyordu. Belki de ben içten içe Romanya'ya ayak basmadan önce babamın romanını okumuş olmak istiyor, romanda yapacağım yolculuk açısından değerli bilgiler, en azından ipuçları bulmayı umuyordum. Evet, öyle karar vermiştim; oysa o tarihe kadar her okuyuşumda, kaçınılmaz biçimde yarım kalan kısmi okumalarımda en ufak bir ipucu bulamamıştım.

Rumenler'e hasta olduğumu, yüksek ateşimin olduğunu, bulaşıcı bir virüs, ciddi bir enfeksiyon kaptığımı, buna benzer olmayacak yalanlar söyledim; felce uğradığım için, yolculuğu göze alacak cesaretim de, gücüm de olmadığını itiraf edemedim; basiretli bir korkaklıkla uyuyakaldığımı itiraf etmektense herhangi bir yalan daha iyiydi. Korkaklığımdan onlara İngilizce bir mail gönderdim. Cevap vermekte geciktiler; o kadar ki, gücenmiş olduklarına hükmettim. Cevap normal postayla, görünüşe bakılırsa koca İspanya' da onlardan başka kimsenin kullanmadığı o uzun zarfların birinde geldi: "... geçmiş olsun...", "... davetimiz bakidir...", "... ülkemiz sizin de ülkenizdir..."; bu kez İngilizce yazma kibarlığını gösterdiklerinden, atlayarak bunları okudum.

Yazmanın vakti geldi: Babamın romanında aradığım şeyi (soyadını, en başa, kitabın adının altına yazdığı J. harfinin muammasını) başka yerde buldum. Rumenler'den, mektubun ardından, telesekreterde biraz esrarengiz bir mesaj çıktı karşıma. Madrid'deki Romanya büyükelçiliğinden bir mesajdı. Mesaj her bakımdan berbat bir İspanyolcayla bırakılmıştı: acayip bir dilbilgisi, çekilmemiş fiiller, neredeyse komik bir aksan; babamın yabancı aksanından o kadar farklı bir aksandı ki, anadilleri aynı olan iki kişinin bir başka dile nasıl bu kadar farklı yaklaşabileceklerini anlayamıyordum.

Rumenler özetle bana büyükelçilikte randevu veriyordu. Birkaç saniye boyunca onları atlattığım için hesap soracaklarını, hatta tıbbi rapor, hatta ve hatta maddi tazminat isteyeceklerini düşü-

nüp korktum. Çok geçmeden anladım ki randevu beklenmedik bir deste evrakla ilgiliydi; yolculuktan vazgeçmemiş olsam belgeleri bana Galaţi'de bir çeşit resmi törenle vereceklerdi, öngörülen buydu; ayrıca Madrid'deki büyükelçilikte, resmiyetle verdikleri diplomada (iddialı olduğunu inkâr edemeyeceğim) şehrin şeref konuğu unvanını da bahşettiler; utanca boğuldum, çünkü onları atlattıktan sonra bunların hiçbirini hak etmemiştim.

Diplomada şehrin arması yer alıyordu. Armada büyük bir gemi görülüyordu. Diplomaya bazı belgeler de eklenmişti: babamın nüfus örneği, dedemle büyükannemin nüfus örnekleri, babamın Petre Antonescu ilkokulunda okuduğuna dair kanıtlar. Bir yığın evrak. Aslında asırlık belgelerin fotokopileri. Dilin Rumence olması anlamamı engellemiyordu. Bürokrasinin dili evrenseldir. Babamın soyadı, dedemin ve büyükannemin soyadları belgelerde yazılıydı; babamın mezarlık için hazırladığı evrakta yazılı olan soyadı değildi bu.

Babamın gerçek soyadı tabii ki J harfiyle başlıyordu.

Gerçekleşemeyen Romanya yolculuğundan sonra babamın yüzüncü doğum gününü bir Paris kaçamağıyla kutlamak geldi aklıma. Yola çıkmadan önce Google aracılığıyla Arago bulvarındaki kafenin kapanmadığını, isminin değişmediğini teyit ettim; biraz yenilenmişti sadece: sokaktaki yuvarlak masaların üzerinde kırmızı bir tente; yeni ama tersine, sanıyorum kasıtlı biçimde *retro* bir tabela.

Oraya yakın çok ucuz, biri fazla iki yıldızlı bir otele yerleştim; birkaç dakika sonra kafedeydim, "*le prix attire la clientèle...*" yazılı afişi gözlerim boşuna aradı; yaşlı garsonu gözlerim boşuna aradı, onun yerinde kırk yaşlarında, kısa saçlı, çok erkeksi tavırlı bir kadın vardı.

Babamın romanıyla ilgili olarak şöyle bir plan yapmıştım: (a) Bir numaralı defteri gidişte, trende okumak, (b) İki, Üç, Dört ve Beş numaralı defterleri Arago'daki kafede, günde birer tane hesabıyla okumak (c) Altı numaralı defteri dönüş yolunda, trende okumak.

Keyfim çok yerinde sayılmazdı. Bir tür başarısızlığı kabullenmiştim: Aylar önce yazmaya başladığım, Józef'le ilgili roman ilerlemiyordu, olmamıştı. En basiti ve akıllıcası onu bir kenara bırakmak olacaktı. Birkaç gün önce bu kararı vermiştim ve yılgındım.

Tarihin tekrarı parodiyse, Arago'daki kafe de istisna değildi. 1998-2000 yılllarının tek gözü kör garsonunun yerini almış olan kadın, benim orada hep aynı masaya oturup saatler geçirdiğimi, Rivadavia defterleri okuyup durduğumu bilmiyor olamazdı. Buna rağmen sanki ben yokmuşum gibi davranıyordu. Görünmezmişim gibi. Son gün, Beş numaralı defteri okuduğum gün bilhassa samimi bir selam verdim; çok şaşırdı, ne yapacağını bilemedi.

"Daha önce bir garson vardı..." diye söze başladım; benim kendimi tutup söylemediğim sıfatı o söyledi.

"Tek gözü kör Claude mu? Emekli oldu," dedi ve iç çekti. Claude'u düşünerek mi? Yoksa emeklilik cennetini düşünerek mi?

Babamın romanı benim başarısız romanımla aynı dertten muzdaripti. Bir doktor ikisine tek hastalık teşhisi koyabilirdi. İnsafsız bir adı olan bir hastalık: *göçek*. Yani çöküş yüzünden mecbur kalınan göç.

Roman olarak başarısızdılar ama altı defter beni aynı zamanda altüst etti, özellikle daha önce okumadığım Beş ve Altı numaralı defterler.

Bu son iki defterdeki en az beş sahne bir gemide geçiyordu. Daha doğrusu çeşitli gemilerde. Bu dikkatimi çekti ve Józef'e ilişkin romanımı getirdi aklıma. Babamın hayatı bir geminin sonucu, diye düşündüm. Tıpkı benimle romanım gibi. Yarım bıraktığım, belki de bırakmadığım romanım, kim bilir?

Babamın defnedilmesinin üzerinden birkaç ay daha geçtikten sonra, 2000 yılının sonlarında şu metni yazdım:

Bir adamın ölümünün, geriye dönüp hayatına bakmaya yarayan bir prizmaya dönüşmesi tuhaf sayılmaz. Böylelikle ölümün bir özelliğini hatırlatan her hayat özelliği, zoraki bir anlamı temelli

yüklenir. Mesela bir adam tren kazasında ölmüşse, oyuncak treniyle görüldüğü bir çocukluk fotoğrafı fazladan bir anlam, adam hayattayken var olmayan bir anlam kazanır. Çünkü çaresiz, nasıl yaşamayı becerdiğimizden çok nasıl öldüğümüzle yargılanırız.

Babamın ölümünden ve bu metnin yazılmasından sonra önemli bir olay meydana geldi: Buenos Aires'e bir başka gidişimde kendimi Claudia'yla bir kafede buldum. Çok duygusal bir görüşmeydi. Bana büyükanne olduğunu, kızının bir kız doğurduğunu söyledi; Buenos Aires'in merkezi onun ifadesiyle "hava kirliliği cehennemi" olduğundan taşınmak istediğini anlattı; ortak tanıdıklardan, buna benzer başka şeylerden bahsettik. Sonunda, artık ayağa kalkmış öpüşerek birbirimize şans dilerken (kısacası, vedalaşmaların acısını biraz olsun hafifletmek için yapılan şeyleri yaparken) Claudia ansızın başını iki yana sallayarak tekrar oturdu ve benden de oturmamı rica etti; sonra gözünde yaşlarla bana bir şey anlatması gerektiğini, yeni bir ilişkisi olduğunu, ilişkinin henüz çok taze olduğunu söyledi. Olayın etkileyici yanı, adamla babamın defnedilmesinden bir gün sonra tanışmış olmasıydı. İşitmeye ihtiyaç duyduğunu düşündüğüm şeyi söyledim ona: Güzel bir haberdi, sevinmiştim, onu destekliyor ve... sanıyorum şu ifadeyi telaffuz ettim: "hayır duamı esirgemiyordum".

Claudia söylediklerime pek kulak asmadan benim kafamda kabaca babamın "halefi" kategorisine yerleşmiş olan adamın Yahudi olduğunu ekledi (kendisi de Yahudi olan Claudia için önemli bir bilgiydi); ardından bir parantez açarak, imkânsız gibi görünse de daha önce hiç anlatmadığı bir şeyi anlattı: 1998 yılında bir gece, ben Fransa'ya gittikten birkaç hafta sonra, babam belki de benim gidişimin etkisiyle sabahın üçünde onu aramıştı; bir türlü uyuyamıyormuş, fazlaca içmiş, tökezlemiş (onun ifadesiyle "ayağı kaymış"), omzunu, belki başını da vurmuş, Claudia bir taksiye atlayabilir miymiş, yardımına ihtiyacı varmış...

1998 yılındaki o gece babam Claudia'ya, onun bana dört yıl sonra anlattığına göre, aslında Yahudi olduğunu anlatmış; (soyadı J harfiyle başlayan) babası da, (soyadı D harfiyle başlayan) annesi de Yahudi'ymiş; 1938'den önceki bütün kaçışlara vakitlice denebilirse, kendisi vakitlice Güney Amerika'ya kaçmayı başarmış; dedemle büyükannem sahte kimliklerle Bükreş'te kalmışlar ve sonra, savaştan yıllar sonra (gerçi hikâyenin bu kısmı benim için daha bildik bir coğrafyaydı, ailemin hikâyesinin en bildik coğrafyası), annemle tanıştıktan iki yıl sonra, yine gemiyle Fransa'ya gitmiş ve Fransa'da çeşitli bürokratik işlemlerle boğuşup dedemle büyükannemi Romanya'dan çıkarıp Arjantin'e getirmeyi başarmıştı; geldikten sonra üçü de gerçek soyadlarını gizlemeye devam etmek konusunda hemfikir olmuşlardı.

Babam bütün bunları Claudia'ya bir gecede, iki saat içinde anlatmıştı. Bu ve buna benzer şeyler. Ama ertesi sabah pişman olmuş, hikâyenin yalan olduğunu, onu etkilemek için, Yahudi duygusallığına hitap etmek amacıyla hepsini baştan sona uydurduğunu ileri sürmüştü.

Madrid'deki Romanya büyükelçiliğinde bana verdikleri belgelerin de kanıtladığı gibi babam Claudia'ya yalan söylememişti.

Annemin aynı hikâyeyi bir gece (ya da gündüz, herhangi bir saatte) babamdan dinleyip dinlemediğini merak ediyorum. Babamın hikâyeyi anneme anlattıysa ayıkken mi, alkollüyken mi anlattığını, ilişkilerinin başında mı, birkaç yıldır evlilerken mi, doğal biçimde mi, özür dilercesine mi anlattığını merak ediyorum. Anlattıktan sonra Claudia'ya yaptığı gibi kendini yalanlayıp yalanlamadığını merak ediyorum. Babamın ya da annemin bana bu konuyu açmayı hiç düşünüp düşünmediğini merak ediyorum; babamın ara sıra tenezzül edip gün ışığına çıkardığı sırlar zincirini taçlandırma babında. Babamın Claudia'yla ilişkisi kazara, istemeden yaptığı bu itirafın ardından mı bozulmaya başladı diye merak ediyorum.

Prizma olarak Yahudilik. 2000 yılı sonlarında yazdığım metni baştan şöyle yazabilirdim: "Bir adamın ölümünden sonra ortaya çıkan büyük sırrı, genellikle hayatına geriye dönük olarak bakmaya yarayan bir prizmaya dönüşür; öyle ki, sırrın bir özelliğini hatırlatan her hayat özelliği temelli bir anlam yüklenir." Ve sonunda: "Çünkü çaresiz, söylemeyi becerebildiklerimizden çok söylemediklerimizle yargılanırız."

Georges Perec (asıl soyadı Peretz) bir öyküsünde eski bir kitabın, *Kış Yolculuğu*'nun gecikmiş keşfini anlatır; kolaylıkla görülebileceği gibi, kitap Fransa'nın en iyi şairlerinin en iyi mısralarını bir araya getirmektedir: Rimbaud'yla Baudelaire, Verlaine'le Mallarmé ve ayrıca onlar kadar ünlü olmayanlar: Banville, Richepin, Valale, Charles Cros, Huysmans, Mérat, Rollinat, Laprade... Ne var ki öyküde keşfedilen kitap aslında bir antoloji değildir. Bu şairler doğmadan ya da yazmaya başlamadan önce kaleme alınmıştır. Endişe uyandıran, "kâhinane" bir antolojidir. Sonraki bütün "ölümsüz" şairlerin kopya ettiği gizli bir kaynaktır. Keşfedilince sonraki tarihin yeniden yazılmasını gerektiren gizli bir kaynak.

En yakın arkadaşlarımın neredeyse hepsinin Yahudi olduğunu gördüğünde babamın aklından neler geçtiğini merak ediyorum. Benim böyle bir karar vermemiş olmakla birlikte yine Yahudi (en azından yarı Yahudi) bir kızla çıktığımı öğrendiğinde ne düşündüğünü merak ediyorum.

Rumen büyükelçiliğinde verdikleri belgeler bana Perec'in öyküsünü hatırlattı (bütün geçmişimi baştan yazmam gerektiğini hissediyordum), ama aynı zamanda Borys'i ve o sıralar yazmakta ısrar ettiğim romanı da düşündürdü. Borys'in birtakım belgelerle ilgili olarak babasına ihanet edişini düşündüm. Borys'i, (romanımı yazarken bir kez yanlışlıkla, belki de yanlışlıkla değil, neredeyse ilk romanımın baş kahramanının adıyla özdeşleştirerek Broys diye yazdığım) Borys'i düşündüm ve kendi kendime sordum: Babamın

Yahudi olduğunu ilan edersem ona ihanet etmiş olur muyum? Arkadaşım Ariel ihanet olmayacağı kanısında. Dün Madrid'de altı saat boyunca bunu konuştuk. Bir ay önce bana bir mail gönderip 2008 Şubat ya da Martı'ndan beri Berlin'e yerleşmiş olan kız kardeşini ziyarete gideceğini haber verdi. Arkadaşım fırsattan yararlanıp Madrid'e de uğramak istiyordu. Elbette, diye cevap verdim. Ayrıca seninle acilen konuşmak istediğim bir şey de var, diye ekledim. Ariel benim eve geldi, evde yemek yedik, bende kaldı, ona belgeleri gösterdim. Hiç ayak basmadığım ve tahminimce ayak basmaya cesaret edemeyeceğim bir şehrin şeref konuğu unvanını bana bahşeden çirkin berat da dahil.

Dinin gereklerini asgari derecede yerine getiren bir Yahudi olan Ariel babamın bizi korumak istediği kanısında. En başta kendini koruma isteğine ek olarak. Savaştan sonra belirli bir noktaya gelindiğinde mantıklı ya da normal olan, geri adım atmak, yeni soyadını korumakla birlikte sırrı açıklamak olurdu. Ne var ki bazen geri adım atmak o kadar basit değildir. Bazen geri adım atmak imkânsızdır.

Ariel'in tahminine göre, babam gerçeği ifşa etmenin iyi fikir olmayacağını hissetmiş olabilir.

Ariel'e cevaben benim anladığım kadarıyla babamın geriye dönmediğini, dönemediğini, çünkü belki de kendine baştan bir hayat yaratma özgürlüğünün, özgürlük izleniminin ciddi bir iptila olduğunu söylüyorum. Ama sonra, yatakta, uyumadan önce, babamın sırrını Ariel'e ifşa etmemin ardından –artık bilen üç kişiydik: karım, arkadaşım ve ben– karım uyurken, ben yatakta garip bir suçlulukla karışık kırılganlık duygusuyla konuyu tekrar düşündüm.

Tekrar düşündüm ve nihayet her şeyi anlıyormuşum gibi geldi bana. Ya da bir açıklama uydurdum, ki bu da bir çeşit anlamaktır:

Bir an gelir, babam artık sırrı saklamaya tahammül edemez ve gevşemeye başlar; gerçeği itiraf etme vaktinin geldiğini düşünür, hatta bir tarih seçer; belirli bir ayın belirli bir gününde bana telefon edecek ve tıpkı Aztek yatak örtüsünün üzerine oturttuğu zamanlardaki gibi, telefon edip en büyük sırrını açıklayacaktır, en önemli ve en uzun süre gizlenen sırrını; ama o tarih geldiğinde bütün planlar suya düşer; önce Buenos Aires'teki İsrail büyükelçiliği saldırıya uğrar, hemen ardından Amia saldırısı gelir; babam kendisi adeta bir kez daha ikinci kimliğini biçimlendirircesine heykeller yaparken eski korkuların nasıl geri geldiğini görür; yaklaşık yirmi heykel yapar, beş-on tane daha yapar, sonra konu değiştirir; çoğu çıplak kadın heykelleri, buna benzer şeyler yapar ve tekrar cesaretini toplar; nihayet bana söyleyecek midir, bilmiyorum, ben bütün bunları bilmeden, hiç aklımdan geçirmeden önce davranırım ve başka bir ülkeye taşınacağımı bildiririm kendisine; babam sevinir, bana öyle der, babam roman yazmaya koyulur, bana öyle söyler; bir sırrı dolaylı yoldan, gerçekle kurmaca arası bir yoldan itiraf etmek fena fikir değildir, ama başaramaz, belki de ben yanılıyorumdur, belki o romanı yazarak itirafta bulunmayı hiç düşünmemişti; sonuçta yıllar geçer, bir gün babam ağır hastalanır, haftalar boyunca hastanede uyutulur ya da komada kalır; ben Paris'ten onu görmeye gelirim, o yanında olduğumu görür, uzun müddet sonra uyanır ve yine yanında olduğumu görür; ne kadar zaman boyunca komada kaldığını tam anlayamaz, Fransa'ya dönmeden önce daha ne kadar yanında kalacağımı, kendisinin ne kadar ömrü kaldığını tam anlayamaz, ama pek uzun zaman olmadığına hükmeder, aşikârdır, herkesin nasıl merhametle gülümsediğini görmek yeterlidir; sonuçta bir gün, moralinin özellikle yüksek, hiç olmadığı kadar coşkulu olduğu bir gün, kim bilir verdikleri haplarda, özellikle boğazından zor geçen mavi renkli koca haplarda ne varsa, işte o gün kendini zorlar, ama zorlamak fiili doğru olmadı, zorlamaz da, sırrını paylaşmaya kendini hazırlar diyelim; artık o kadar uzak ve inatçıdır ki başkasının sırrı gibi gelmeye başlamıştır, benim suratımın alacağı hali görmek neredeyse eğlenceli olacaktır, aynı za-

manda bir rahatlama da olacaktır, tersine boğazından yukarı çıkan, dilin üzerinde bir an duran ve nihayet ağızdan biraz zorlanarak çıkan koca mavi bir hap gibi, çok basit, şaka gibi, çok basit; on beş-yirmi kelime bile değil, sır ilan edilmiş olacak, ama bir şey olur, onun kontrolü dışında bir şey, sır İspanyolca dilini reddeder ya da bir başka ifadeyle cümle Rumence fışkırır; ben ona bakarım, belki elini tutarım, ne dediği anlaşılmaz, tıpkı "Amy Foster" öyküsündeki sahne gibi, "öyle tuhaf şeyler söylüyor ki... ne dediğini bilmiyorum...", tıpkı benim daha sonra yazacağım, ama yarım bırakacağım romandaki sahne gibi, babam belki sırrının artık sır olmamaya direndiğini anlar ya da belki babam hiçbir şeyi anlamaz, benim nihayet gerçeği öğrendiğimi düşünür, söyledim ben diye düşünür, ama benim tepkim, daha doğrusu tepkisizliğim, kayıtsızlığım tuhaftır, babamın etrafındaki dünya giderek daha anlaşılmaz, daha kayıtsız hale gelir sanki. Bunun trajik bir yanı vardır. Bir de sona benzer yanı.

Ağustos 2012 - Kasım 2014.
Madrid - Pent Farm - Béthune - Paris - Madrid.